

~~7015~~
~~at~~

Brandeis University

Waltham, Massachusetts

בכורי העתים

הם פרי תבואה לשנת

תקפ"א

המכלול כסה דברים נחמדים, ועניני טרע ותועלת, נועדים לברכת הורים, להוביל
ענין לבניהם השומעים לקולם, למען ישמע חכם ויוסף לקח.

א"י

ניטצליכעס אונד לעהררייכעס

געשעפטס =

אונד

אונטער האלטונגסבוך

אויף דאז יאהר תקפ"א

צום

נייא יאהרס = געשענק

פיר געבילדעטע הויזפעטער אונד הויזמיטטער

אלס

פרעמיענבוך

Dieses Buch ist in der Bibliothek der Jüd. Gemeinde Berlin.
פיר דיא פלייסיגע יוגענד.
1819

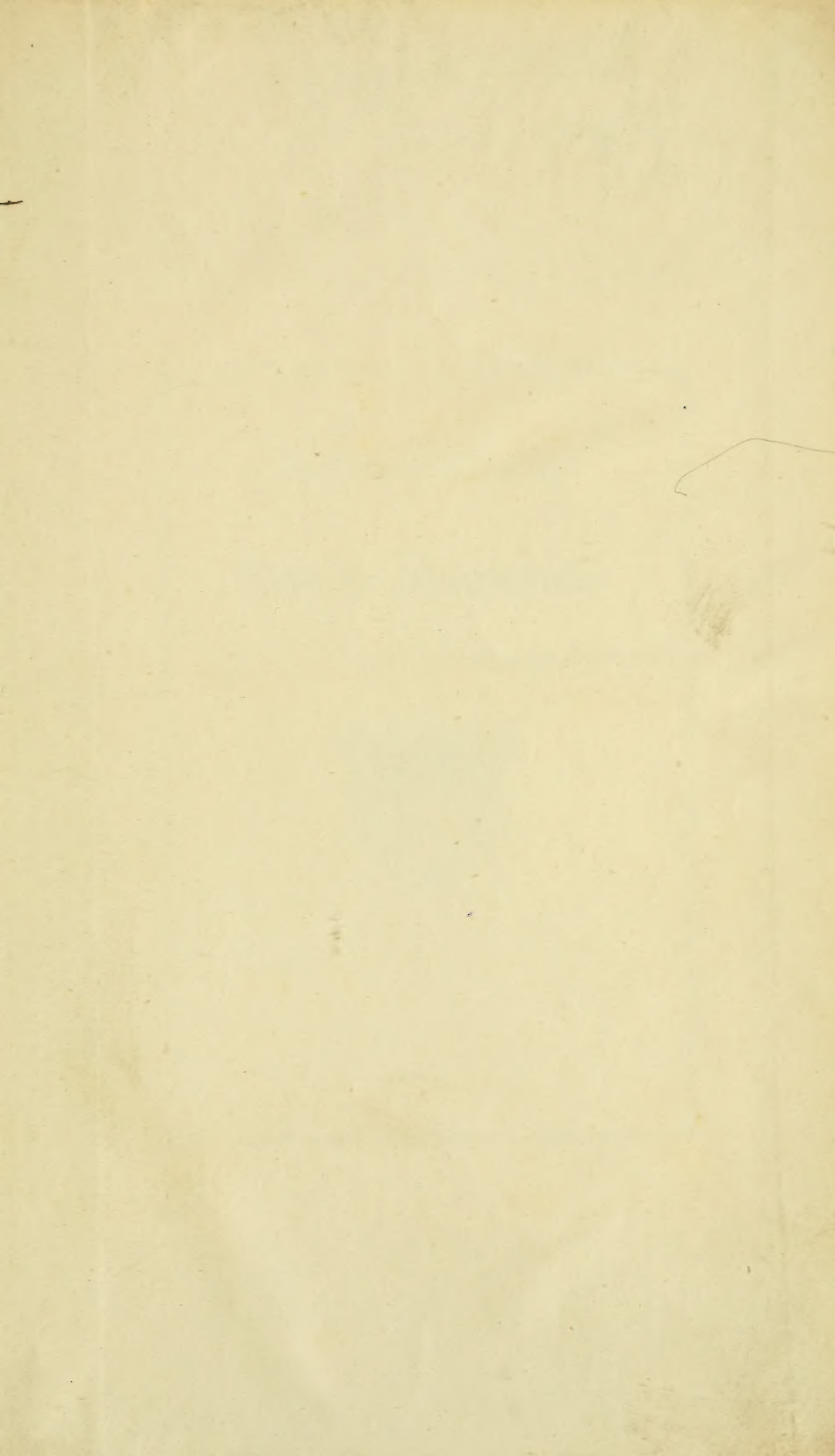
(Bikure haitim)

(erste Früchte der Zeiten.)

ו"ו

גערדוקט ביא אנטאן שמיד, ק.ק. פריילעגירטער בוכדרוקער

WIEN, bey ANTON SCHMID, k. k. Buchdrucker. 1820.

Dieses Buch gehört
der Bibliothek der
Jüd. Gemeinde Berlin.

I.

בעל עה לונגען

אונד

אונטער האל טונגען •

A 2

Brandeis University Library

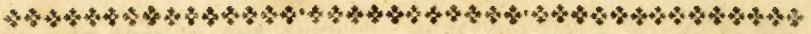
Restricted

DS 101

. B5

V. 1

(א)

ש ק י ט צ ע ן

אויס דער

געשיכטע דער ואיזראעלישער

1.

פֿעסטער אונד ווירדעפֿאללער קאראקטער דעס האדענפֿריסטערס
(כהן הגדול) יהוֹע.

עס וואר געגען דאז ענדע דעס ערשטען יאהרהונדערטס נאך דער
 באבילאָנישען געפֿאנגענשאַפֿט, אלס דער וועלטבעריהמטע
 אונד וועלטערשיטטערנדע מאצעראַנישע העלד, אלעקסאנדער,
 דאז גאנצע מאָרגענלאנד מיט קריג איבערצאָגן. דאדיום, קעניג
 פֿאן פֿערזיען, וועלכער ביזהער דער מעכטיגסטע אונד געפֿירכטעסטע
 פֿירשט דעס אַזיענטס וואר, ווארדע פֿאן אלעקסאנדערן אין מעה-
 רערן שלאכטען איכערוואונדען, אונד געריהט אס ענדע, נעכסט
 זיינער מוטטער, זיינען ווייכערן אונד דער גאנצען קעניגליכען פֿאַ-
 מיליע אין דיא געפֿאנגענשאַפֿט דעס אונאיכערווינדליכען העלדען,
 דער זיך נון אין דען בעזיטץ אללער זיינער לענדער ועטצטע. וועה-
 רענד דיוער קריגע וואר עס, דאס אלעקסאנדערס העער דיא בע-
 ריהמטעסטע האנדעלסשטאדט דעס אלטערטהומס, טירוס, בע-
 לאנערטע, וועלכע דען פֿערזערן געהערטע. אלס דיא בעלאגערער
 מאנגעל אן לעבענסמיטטעלן ליטטען, שיקטע אלעקסאנדער נאך
 דעם נעכסט בעלענגען פֿרוכטבארען ייִדישען לאנדע, וועלכעס דא-

מאהלף

141313

על מחברת בכורי העתים

עֵתִים לְכֹל חֶפֶץ תַּחַת הַרְקִיעַ
עַת יַעֲלֶה שִׂיאוֹ עַד לְעֵב יִגִיעַ
וְעַת עֵשֶׂר בְּמַעֲלוֹת אַחֲרֵינִית נִסְגֹּף
עַת יִצְיִן יִצְיִן יִפְרַח יִגְמַל הַפֶּרֶחַ
וְעַת לְרַקְבוֹן יוֹבֵל יִכְסֶהוּ קֶרֶחַ
עַת מְנוּחָה וְדוּדִים וְעַת נָעוּ יַחְגֹּף*

בֵּן עֲבָרִים! נִמְעִי שְׁעֵשׂוּעִים בְּךָ זָרְעוּ
עַת לֶקַח בְּמִטָּר עֲרֹפוֹ שְׁמִיךָ ;
חֲלֶפֶה עַת , עֲקֹבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדְעוּ ,
נְטִשְׁתָּ , חֲרוּלִים כֶּסֶף פָּנֶיךָ ;
תִּשׁוּב תִּתְחַדֵּשׁ , עוֹד זָרְעֶיךָ נִטְעוּ ,
עַתָּה יִבְשְׁלוּ כָּל בְּכוֹרֵי עַתָּךְ *

שלום הכחז

האָהענפריסטערס דערגעשטאלט אינגענאמען, דאס ער, ווייט
 געפֿעהלט, איהן ווינען אנוויללען פֿיהלען צו לאססען, איהן פֿיל-
 מעהר אויפֿס צערטליכסטע אומארמטע, אונד אום פֿערצייהונג
 וועגען זייער בעליידגענדען דראָהונגען כאטהי דיא גראָסען,
 דיא אים געפֿאָלגע דעס קעניגס ווארען, אונד דיא גאנץ איי-
 נען אנדערן אויפֿטריטט ערווארטעט האטטען, וואורדען איבער
 דיוע העראבלאססונג אנווילליג. „וויא אייט עם מעגליך“ זאגטע
 איינער זייער גענעראלע צו אלעקסאנדער „דאס איין געפֿיערטער
 העלד וויא דוא ביזט, פֿאר דעם אללע פֿירשטען אויף ערדען דא-
 קניע בייגען, זיך זא העראב לאססען קאן, איינעס יידישען פֿריסטער
 זא פֿילע עהרע צו בעצייגען?“ — „עס איזט ניכט דער פֿריסטער,
 דען איך אין איהם פֿערעהרע, אנטוואָרטעטע אלעקסאנדער, זאנ-
 דערן דיא געטטליכע, איהם זא אויסעראָרדענטליך עהנליכע גע-
 שטאלט, וועלכע מיר דיא נאכט פֿאָר מיינער אבריווע אויס מאצע-
 דאָניען אים טרוימע פֿאָרקאס, אונד מיך איינעם גליקליכען ער-
 פֿאָלגס מיינער קריגערושען אונטערנעהמונגען פֿערזיכערטע. —
 מאג עם נון וואהרהייט, אָדער גוד איינע אויספֿלוכט דעם פֿיר דען
 האָהענפריסטער אינגענאמענען זיגערס זיין, גענוג, אלעקסאנדער
 צאָג מיט איהם פֿרידליך אין ירושלים איין, אללוואָ ער דען הייליגען
 טעמפלעל גאָטטעס אָפֿט בעזוכטע, איינע גראָסע מעננע אָפֿפֿער
 בראכטע, אונד דען יהודים אללע מעגליכע בעגינסטיגונגען ערוויז. —

כאן זאגט, דאס אללע מעגליכע קינדער, וועלכע צו דיוער צייט
 אין ירושלים געבאָהרען וואורדען, דען נאחמען דעם העלדען
 ערהאלטען האבען; דאהער דער נאחמען אלעקסאנדער, וועלכער
 ביז אויף דען הייטיגען טאג זא הייפֿיג אין דער נאטיאָן אנצוטרעפֿן
 פֿען איזט.

מאדלם אונטער דער פערזישען אָבערהערשאַפֿט שטאנר, אונד
 לים דען האָהענפריסטער יִדוע, אלס דאז אָבערהויפט דיזעס לאנע
 דעס, ערוזכען, זיינע פֿאָר טירוכ ליגענדע ארמוע מיט נעטהיגעס
 פראָפֿיאנט צו פֿערזעהען. יעדער אנדערע ווירדע דעס אנוזכען דעס
 זיגרייכען העלדען, פֿאָר דעס דיא גאנצע וועלט ציטטערטע, ניכט
 האבען ווידערשטעהען קעננען. אבער דער גראָסע אונד גאָטטעס
 פֿירכטיגע קאראקטער דעס האָהענפריסטערס וואָללטע עס איהם
 ניכטגעשטאטטען, בונדכריכיג צו ווערדען. וויר האבען העס דארט
 יום איינען אייר דער טרייע געשוואָהרען, אונד קעננען אלוף,
 אָהנע מיינאידיג צו זיין אונד געגען דעליגיאָן אונד געוויססען צו
 דאנדעלן, זיינען פֿינדען קיינע ליפֿערונגען מאכען, " לים יִדוע דעס
 אלעקסאנדער זאגען, אונד ווייגערטע זיך ערנסטליך, דעמוזעלכען
 זיין פֿערלאנגען צו געוועהרען. אלעקסאנדער געריטה איבער דייע
 ווייגערונג אין דען העפֿטיגסטען צאָרן, אונד דראָהטע, ירושלים
 אויפֿס הערטעסטע צו בעשטראַפֿען, זאָבאלד ער טירוס איינגענאמט
 מען האבען ווערדע, ווען איהם ניכט זאָגליך געוויילפֿאהרט ווירד.
 דער האָהענפריסטער בליב שטאנדהאפֿט ביא זיינער ווייגערונג.
 ענדליך ווארדע טירוס פֿאן דען מאצעדאָניערן עראָבערט, אונד
 אלעקסאנדער צאָג געגען ירושלים, אום דאזעלכסט זיינעראכע אויס
 צואיבען. דיא איינוואָהנער דיזער שטאדט ציטטערטען וויא עספֿענע
 לויב ביא דער אננעהערונג דער מעכטיגען פֿינדע; נור דער גראָסע
 האָהענפריסטער, דער זיך אויף גאָטט אונד דיא גערעכטיגקייט זיין
 גער זאכע פֿערלים, בליב רוהיג, קליידעטע זיך אין זיינען פֿייערלי
 בען האָהענפריסטערליכען אָרנאט, אונד גינג, פֿאן דעס גאנצען
 פריסטערקאָרפֿס בעגלייטעט, דעס העראָן ריקענדען העלדען מוטהיג
 ענטגעגען, אום איהן צו עמפֿאנגען אונד צו בעגריסען. — יִדוע
 וואר איין מאן פֿאן האָהעס מואיעסטעטישעס וואוכסע, מענליך
 שעהן וואר זיין אנגעזיכט, אונד זיין לאנגער ווייסער בארט, פֿערט
 אייניגט מיט זיינעם פֿייערליכען אנצוגע, גאב איהם פֿאָללענדס איין
 עהרפֿורכט איינפֿלעסענדעס אנועהען. — אלס ער דעס אלעקסאנ
 דער אנויכטיג ווארדע, אונד אללעס דען אויסכרוך דעס צאָרנס
 דעס ערכיטערטען קעניגס בעפֿירכטעטע — זיהע! דא וואר
 אלעקסאנדער פֿאן דער עהרווירדיגען געשטאלט דעס פֿראָמונג
 האָהענ.

פֿעראכטונג . אויף איהרע האָהע הערקונפֿט אונמעסיג שטאַליך . קאָנטע זיא ניא דען געדאנקען ערטראגען , דען הערפֿאָדעס , איינען זאן פֿאן גערינגער אכקונפֿט , אויף דעס טהראָנע איהרעס פֿאס טערס אונד אן איהרער זייטע צו זעהען . הערפֿאָדעס ווארדע איבער דינע גלייכנילטיגקייט , יא איבער דיא שנעדע פֿעראכטונג , דיא איהן זיינע פֿרויא אָפֿט אונד צו דיטליך פֿיהלען לויס , בעטריכט , הערטע יעדאָך ניכט אויף , זיא אויפֿס ליידענשאַפֿטליכסטע צו ליבען . דיא זעס אונקלונע , יא , דא זיא דאָך איינמאהל מיט איהם עהעליך פֿער- בונדען וואר , העכסט אונגעדעכטע בעטראגען דער מאריאמע , האטטע דיא טרויריגסטען פֿאָלגען פֿיר איהרע פֿעטערליכע פֿאמי- ליע , אונד צאָג איהר אס ענדע זעלכסט דען שמעהליכטען טאָד צו . — הירקאנוס ווארדע פֿאן זיינער געפֿאנגענשאַפֿט פֿרויא גע- לאססען , אונד קעהרטע נאך דעס יידישען רייכע צוריק . הערפֿאָדעס , וועלכער דיא אנהענגליכקייט דעס פֿאָלקס פֿיר דינען קעניג קאנטע , אונד אלזא אורזאכע האטטע , אום זיינע דינאסטיע בעזאָרגט צו זיין , אונד דער בעזאָרגערס דען וואכענדען וואַכמוטה זיינעס שטאַל- צען ווייכעס בעפֿירכטעטע , גריף שנעלל צו דער שטרענגען מאאס- רעגעל , דען צוריקגעקאָממענען עקסקעניג אויף דיא זייטע ריימען צו לאססען . איין גלייכעס שיקואל האטטע דער האָהעפֿריסטער אריסטאָכאָלויס , איין ברודער דער קעניגין , וועלכען הערפֿאָדעס אים באדע ערוויפֿען לויס ; דיעס שיקואל טהיילטען אויך דיא איכריג גען מיטגילדער דיער קעניגליכען פֿאמיליע . זא גרויאס אונד ניכט צו ענטשולדיגען דיא האנדלונגען דעס הערפֿאָדעס ווארען , זא מוזס זאן דאָך געשטעהען , דאס מאריאמע ניכט וועניג אנלאס דאצו גאב . דען , העטטע זיא זיך ליכרייכער געגען איהרען , זיא זא ליה- דענשאַפֿטליך ליבענדען געמאהל בעצייגט , זא ווערע עס איהר איין לייכטעס געוועזען , איינע אויסזעהנונג אין דער פֿאמיליע צו בעוויר- קען . זא אבער האטטע זיא דורך איהר קרענקענדעס בעטראגען נאָך אימער מעהר אָהל אין דיא פֿלאממע גענאָססען , אונד דען שטרענגען הערפֿאָדעס צור ערגרייפֿונג יענער שרעקליכען מאאסרע- געלן גערייזט . יעטצט גינג דיא פֿעראכטונג דער מאריאמע געגען איהרען געמאהל אין איינען פֿעלליגען האס איבער . זיא קאָנטע דען טאָד איהרעס פֿאטערס אונד ברודערס ניכט פֿערשמערצען , איבער- הייפֿטע דען אורהעכער דעסועלכען אונאוויפֿהערליך מיט דען ביט-

דיא הינדיכטונג מאריאמבע.

צו וועלכעם גראדע דעם פֿערדערבענס איין אונמעסיגער אהנענס
שטאָלץ פֿיהרען קאן, אונד וועלכעס יאממערפֿאללע לאָז עס
פֿיר עהעפארטהיען איזט, ווען אונאיניגקייט אונד אבנייגונג אונטער
דענזעלבען העררשט, לעהרט דאז העכסט טרויריגע ענדע דער מאַר
יאמנע, געמאהלין דעם יידישען קעניגס, הער אָדעס.

מאריאמנע טאָכטער דעם הירקאנוס, קעניגס אונד האָהענפֿרי
סטערס אין ישראל, אויס דעם מאַקקאבעאישען הערר-
שערשטאממע, וואר דיא צירדע איהרעס געשלעכטס אונד דיא קראָנע
דער האָהען פֿאמיליע, פֿאן וועלכער זיא אבשטאממטע. נעכסט
אללען פֿאָרציגען דעם גייסטעס אונד דעם הערצענס, האטטע זיא
דיא נאטור מיט אללעס איבערפֿלוס קערפֿערליכער רייצע אויסגע-
שטאטטעט, זא דאס מאן זיא פֿיר דיא ערשטע שעהנהייט איהר
דער צייט הילט. אלס איהר פֿאטער הירקאנוס דורך דאמאהלס
הערדרעונדע קריגסאונרוהען פֿאן זיינעס טהראָנע געשטירצט אונד
געפֿאנגען פֿאָרטגעפֿיהרט וואורדע, בעמעכמיגטע זיך הער אָדעס,
זאָהן דעם רעמישען גענעראלס, אנטפֿאטער, דעם יידישען טהראָנס,
וואָזו איהם דיא רעמישע רעגירונג בעזאָנדערס בעהילפֿליך וואר.
אום זיך אין דיא גונכט דעם יידישען פֿאָלקס צו זעטצען, וועלכעס
יעדערצייט דיא גרעסטע אנהענגליכקייט אן דיא מאַקקאבעאישע
פֿאמיליע צייגטע, הייראטהעטע הער אָדעס דיא טאָכטער דעם
עקסקעניגס הירקאנוס, דיא שעהנע מאריאמנע. דזע הייראטה,
וועלכע אנפֿענגליך אויס פֿאָליטיק געשאה, גינג באלד אין דיא היי-
סעסטע, אינגיכטע ליבע איבער. דיא געשיכטע האט קיין בייא-
שפּיל — זאגט יאָזעפֿוס — דאס יע איין ברייטיגאם אין זיינע
ברויט פֿערליכטער געוועזען ווערע, אלס הער אָדעס עס אין זיינע
געמאהלין נאָך פֿילע יאהרע נאך זיינער האַכצייט וואר. אבער
מאריאמנע ערווידערטע דזער ליבע מיט קעלטע, יא אָפֿט מיט
פֿער

זוכט, אונד — גיבט דארין געפונדען. דער בעדיהנטע זאגטע
 אויס, ער האבע דיזעס געטרענק אויס דען הענדען דער קעניגין
 עמפפאנגען, אום עס דעם קעניג צו איבערדייכען. (יאזעפוס בע-
 הויפטעט, דאס דיזעס איינע באוהאפטע אנשטעללונג דער שלומית
 וואר, אום דיא קעניגין צו פערדערבען). הערדאדעס וואללטע פער-
 געהען פאר וואוטה; צעגערטע יעדאך נאך איממער מיט דער
 שטראפע. יעטצט טראט זיינע שוועסטער צו איהם, אונד דראהטע,
 דאס זיא, אלס זיינע איינציגע געטרייע פריינדן אם האפע, איהן
 פערלאסען וואללטע, ווען ער דאז פערברעכען אונגעשטראפט
 לעסט. לאנגע קעמפפטע נאך הערדאדעס מיט זיך זעלבסט; ענד-
 ליך שפראך ער דאז — טאדעס אורטהייל איבער מאריאמנען
 אויס. — — זא מוסטע דיא עעהנע פרינצעססין, דיא שפראסע
 דער האהען אסמאנאישען פאמיליע, גלייך איינעם נירדיגען פער-
 ברעכער איהר לעבען אויף דעם שאפט ענדען!! — פאר איה-
 דער הינריכטונג צייגטע איהרע מוסטער אלעקסאנדרינא איינע ני-
 דערטרעכטיגקייט, וועלכע דען טיפסטען אבשייא ערדעגען מוס.
 אום זיך געהמליך ריין צו וואשען, אונד יעדען פערדאכט איינער
 טהיילנאהמע אן דעם פערגיפטונגסאנשלאג פאן זיך צו ענטפער-
 נען, איבערהייפטע זיא איהרע, צום טאדע געהענדע טאכטער
 (דערען אונשולד זיא צוואר קאנטע) מיט דען ביטטערסטען פאר-
 ווירפען אונד פליכען! מאריאמנע צייגטע זיך דיזעס מאהל וואהר-
 האפט גראס, אינדעס זיא דאצו שוויג, אונד דיא פערווארפענע
 בלאס דורך פערעכטליכע בליקקע שטראפטע.

א לערנט דאך, איהר, דיא אייך דיא געבורט אויף איינע האהע
 שטופע דעם ראנגעס געזעטצט האט, דען וואהרען ווערטה
 דיזער העהע קעננען; לערנט, זיא ניכט דורך איבערמיטהיגעס
 בעטראגען געגען גערינגערע מיסכרויכען; בעדענקט, דאס נור דיא
 ווירדע דעם אייגען פערדינסטעם דעם מענשען וואהרע האהייט
 פערשאפט; לערנט ענדליך, דאס איהר אייך דורך דען מוס-
 ברויך דער בעניגסטיגונג דעם בלינדען צופאללס זעלבסט פאן איי-
 דער העהע העראכשטירצען, אונד טיפער נאך אונטער דיא קלאסע
 געבויער שטערבליכען זינקען קעננעט.

מערסטען פֿאַרױרפֿען, אונד װיז איהן פֿערעכטליך צוריק, װען ער
 זיך איהר איז געהעליכער ליב געהערן װאָללטע. הערפֿאַדעס פֿיהלמע
 זיך דורך דיא כעהאנדלונג זיינעם װױבעס, װעלכע קיין ענדע נאהם,
 אונד מיט ייִדעס טאגע שליממער װאָרדע, העכסט אונגליקליך;
 דאָך אונױרשטעהליך װאר זיינע ליבע צו איהר, אלס דאס ער
 איינע געדאַנקען דער ראכע אין זיינעם ביזען הינטטע רױס געבען
 קעננען. קורץ, דער הארטע אונד יעהצפֿאַרניגע געביטהער, דער מיט
 אייזערנעם צעפטער אין אונרוהיגעס אונד אונצופֿיררענעם פֿאַלק
 אים צויכע צו האלטען פֿערשטאַנד, ער, דער בייא זיינער אנווע-
 זענהייט אין דאָס פֿאַם קייזער אויגוסטוס אונד דען עדעלסטען דע-
 מערן מיט אויסגעצייכעטער אכטינג כעהאנדעלט װאָרדע, װאר
 אין זיינעם אייגען פֿאללאסט, אונד אים שפֿאַסע זיינער אייגען
 פֿאַמיליע אין ערבערמליכער דולדנער, אין שקלאווע װױבלױכער
 לױנע אונד זיינער אונאיבערווינדליכען ליבע. דאָך, דער קרוג געהט
 זאָ לאנגע צו װאסער ביז דער הענקעל בריכט — זאגט דאזגעמיינע
 שפֿריכוואָרט. — מאריאמעס הערצערמאלמענדעס בעטראגען
 הערטע ניכט אויף, אונד פֿיהרטע ענדליך דיא אונאויסבלייבליכען
 פֿאַלגען הערבייא. הירצו קאמען דיא אויפֿהעמטצערײען אונד פֿער-
 ליימדונגען פֿאַן ביידען זייטען. אלע קסאנדרינא, דיא מוטטער
 מאריאמעס, איינע עבעןזא שטאַלציע, אבער װױט כֿאַהאפֿטערע
 פֿרויא, פֿאַכטע דען האס איהרער טאכטער געגען דען געמאהל
 טעגליך מעהר אן. פֿאַן דער אנדערן זייטע װאר שלומית, שױע-
 סטער אונד פֿערטרויטע דעס הערפֿאַדעס, אונערשעפֿליך אין פֿער-
 ליימדונגען, אונד לאג איממערוועהרענד איהרעס ברודער אין דען
 אָהרען, דאס ער זיך ניכט לענגער דיא בעליידיגונגען זיינער פֿרויא
 געפֿאַלען לאפֿסען, אונד אן דערזעלבען זא װיא אן איהרער מוט-
 טער שרעקליכע ראכע אויסאיבען זאלל. — הערפֿאַדעס כעהאַנד
 זיך אין דעם צערריטטעסטען געמיטהעסצושטאַנד פֿאַן דער װעלט;
 איין איינערער העפֿטיגער קאמפֿף צווישען ליבע אונד ראכע האטטע
 איהן פֿאַסט אום זיינען פֿערשטאַנד געבראכט. — ענדליך שלוג
 דיא שטונדע פֿיר מאריאמעס אונטערגאַנג. הערפֿאַדעס װאָרדע
 אינס געהיים געװארנט, זיין לעבען פֿאַר מייכעלמערדרישען נאכט
 שטעללונגען אין אכט צו געהמען. גלייך דארויף בראכטע איין בע-
 דיגטיגער איין געטרענק פֿיר דען קעניג; דױעס װאָרדע אונטער-

לעם ערנסט איינעם בעפעהלע, וועלכער שוורשטראקס געגען דיא
 רעליגיאן מאָזיס איזט, דיא אויכדריקליך יעדעס בילד געטמליך
 צו פֿערעהרען. אָדער אויך גור אין דען טעמפּעל צו זעמפּען פֿערס
 ביטעט. דער רעמישע שטאטטהאלטער אים ייִדישען לאנדע, פּעס
 טראָניוס, שטעללטע דען יהודים פֿאר, דאס דער וויללע דעס
 קאיוס אונאבענדערליך, אונד דאס אים איבערטעמונגספֿאלל דיא
 שיערפֿסטע אהנונג איבער זיא פֿערהעניט זיא, וועלכע ער אויך
 גלייך אויסצואיבען דראָהטע, ווען זיא יענעם בעפֿעהלע ניכט זאָס
 גלייך נאכקאָממען. אללין פֿערגעכענס ווארען זיינע בעפֿעהלע,
 פֿרוכטלאָז זיינט דראָהונגען. שאארווייזע לאגערטען זיך דיא יהודים
 פֿאר דעס טעמפּעל אונד שטרעקטען איהרע העלע דען געציקס
 צען שווערטערן ענטגעגען, אינדעם זיא אללע פֿעכט ענטשלאָסס
 סען ווארען, זיך ליכער נידערמעטצעלן צו לאססען, אלס צוצוגע
 כען, דאס איין בילד אין דען הייליגען טעמפּעל גאָטטעס געזעטצט
 וועררע. פּעטראָניוס שטאטטעטע היריכער איינען בעדיכט אן דען
 קייזער קאיוס אב. דער טיראן קינרשטע פֿאר וואוטה; דאָך —
 דורך איין וואונדער — שטאנד דיזער וויטזריך, דער זאָסט קיינע
 דיקיכט צו אכטען, דען קיינע טהרענען צו דיהרען פֿלעגעטען.
 פֿאן זיינעם פֿארהאבען אב. דיא דעמיטהינסטע פֿאָרביטטע דעס
 ייִדישען קעניגס אגריפּא, וועלכער דאמאהלס צו דאָס וואר,
 זאָלל פֿיל צור צוריקנאהמע יענעם אבגעטטישען בעפֿעהלס בייא
 געטראגען האבען. צו גלייכער צייט האטטען אויך דיא יהודים צו
 אלעקסאנדריא (אין עגיפטען) וועלכע זיך עבענפֿאללס ווייגערטען.
 דאן בילדניס דעס קאיוס געטמליך צו פֿערעהרען, אונד דיא דעס
 האלב פֿאן איהרען פֿיינרען פֿערליימדעט אונד פֿערפֿאָלגט וואורס
 דען, דען בעריהמטען ייִדישען שריפֿטשטעללער פֿהילאָ, נאך
 דאָס אכגעזענדעט. קאיוס וואָללטע אבער דעם פֿהילאָ קיינע אוי
 דיענץ ערטהיילען, אונד וויז איהן, אלס ער זיך מעלדעטע, מיט
 דען נידריגסטען שימפֿוואָרטען אב. „עס איזט גוט“ זאגטע דער
 פֿיליזאָף צו דעם קייזערס האָפֿלייטען „דאס קאיוס זיינען צאָרן אין
 וואָרטען אויס. יסט, זא ווירד ער איהן אין דער הויפטזאכע פֿאה
 דען לאססען.“ ווירקליך וואורדע אויף דיא פֿאָרשטעללונג דעם
 אגריפּא, יענער אינוועליגע בעפֿעהל אויך פֿאן דען יהודים אין אלעקס
 פֿאנדריא צוריק גענאָממען.

3.

ראו בילדנים דעם קיזערס קאיוס.

אדער

אונאיבערווינדליכע אנהענגליכקייט דער איוראליטען אן דיא דע-
ליגיטאן. מאָזיס.

קײן פֿאַלק אויף ערדען איזט וואָהל בעגעכענהייטכריכער, אונד
אין לײדען אללערארט פֿערוזכטער אלס דיא איוראעליטישע
נאטיאָן. דראַנגואלע אונד פֿערפֿאַלגונגען האַט זיא פֿאַן איהרער
ענטשטעהונג אן ערליטטען, אונד ערליידעט צום טהייל נאָך ביז אויף
דען הייטיגען טאג. דורך געהולדיגעס נאכגעבען, דורך דעמיטהיגע
פֿיגונג אין דיא פֿערהענגניססע דעם אללנועכטיגען האַט זיא דיא
הערטעססטען פֿערפֿאַלגונגען שטאנדהאַפֿט ערטראגען, אונד טראַכט
אונד האַפֿנונג אין דער הייליגען רעליגיאָן איהרער פֿעטער געזוכט
אונד געפֿונדען. אבער איינע אייזערנע פֿעסטיגקייט צייגטע זייע
נאטיאָן, ווען זיא אין פֿערוזכונג קאם, דאז וועזענטליכסטע גע-
זעמץ דער רעליגיאָן מאָזיס צו פֿערלעטצען. קיין שרעקקען, קיינע
מארטער קאָנטע זיא דאן וואַנקענד מאכען, אונד — היר צייגט
זיך דער פֿינגער גאַטטעס — דיא הילפֿע בליב ניאמאהלס אויס.

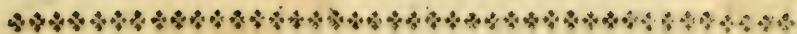
אײן אויפֿפֿאַללענדעס בײאַשפּיל האַט זיא דאַפֿאַן אין דען צײַטען
דעם דעמישען קיזערס קאיוס קאליגולא געגעבען. די
זער גרויזאמע העררשער, וועלכער זיינע טיזאנטיא ביז צור ראַזע-
דייא טריב, פֿערגאס אס ענדע זיינע מענשליכע נאמור, אונד לײס
זיך פֿאַן זיינען פֿעלקערן אלס איין גאַטט פֿערעהרען. ער שיקטע
דאהער זיין בילדנים נאך אללען לענדערן זיינער באַטהמעסיגקייט,
אונד לײס עס אין אללען טעמפעלן דער פֿעדשידענען רעליגיאָנען
נעבען אנדערע געטצען ועטצען, דאס מאן עס גלייך יענען פֿער-
עהרע. דא נון דאז יידישע לאנד דאמאהלס צו איינער דעמישען
פֿראַפֿיניץ העראכגעזונקען וואר, זא שיקטע קאיוס זיין בילדנים אויך
נאך ירושלים, מיט דעם בעפֿעהלע, דאס עס אין דען טעמפעל
געזעטצט ווערדע. אבער דיא יהודים ווידערזעטצען זיך אין אל-

לעם

אשר עם משה לפני בני ישראל, ואתה אותה לפני כל יודעי דת ודין, וכל גדולי חבתי הארץ יושבי על תדין, והולכי מציצות העוצות, ורואי היסיונות וישיצו אותי דבר, איש כאשר עם לבנו, צענו וניצו, וכי לא מתקו לי רגזי נחלי כהדי דרביהם, דכס ומחשבותיהם חס לני צקדני! דצדתי אל לני, שא לא כליך חותיך ופתיך, שצטך ומשענתך, ולידה לי ניד כהתד השאלה הזאת, ועשה לי מעשמים, יחדו יהיו תמים, צפידום הספר הזה, כי עת לעשות לי ותאורה להציג לאיש האלהים, רבן של נביאים, שהדחת ציבור משנה חידתו, ולהגלות לכל עדתו עמיקתו וסתרתו, ואת יקר תפארת גדולתו, יען וציען קלד מלע פרישתו והסתרע צדני המפראים, ישנים וגם חדשים. וכאשר התעסקתי במלאכת ד' זאת ימים אחדים, שצעתו גדודים, כי מלאוני האימים, ותולדות הימים, קפז עלי דוגו הזמן, ורשתו אשר עמן, ויטצות הען, משמים כלחם הגבל, ודוגו עלי התגבל, לקחת את כפשי זמם, ויקח את כל קניני עד תמם, ואמלעה רק אני צודת הכל מלכות קאטעיליא צרז מקומה, כי יבורתי מופני האף והחמה, וצזה ספרו תמו מן צלהות כל ספדי, כי אחי ועמי וכל שכני סציצותי צדי, גם הם עלו וצאו צציתו וצצית מדדשי, ויקחו את ידקות כפשי וגם מה שעציתי צספר הזה כצצל או כצצה, ואל יקי לא צא, ולא דאיתיו עד הגה עכ"ל.

לרוב חכמתו אהב אותו המלך אליפונזוס החמישי, וישמחוהו שד בתלכותו, ויהי האיש הולך וגדול דודש עוז לעמו עד מות המלך החסיד הזה.

אחר מות המלך אליפונזוס קם תחתיו צנו יואניס השני, ויגרש את כל הסדי אשר עמדו פחת אציו, ועל הדצ דון אצדנאל שמו עליית דצדים לאצוד: היתה את כפשו לנוסוד את תלכות פידעוגאל ציד מלך קאטעיליען, וישלח המלך אליו ויצו אותו לצוא חיש לליסנאן הצידה, ועל הדך שמע את אשר חשצ המלך עליו דעה, ויצדח משניו ללבת קאטע"ליה. וידדפו אחריו צמנות המלך לתפטו חיים או להצילו מת, והוא כמלט מפניהם ויצוא אלנה קטעיליען. ויהי כאשר שצו הדודפים אל המלך, ויצו המלך לשלול את כל אשר לו, ויהי ציתו ומקנהו ורפשו לצו. ופידעו לספר אלה הדצדים היה צתוך השלל.

(ב)

בִּיאָרָא פִּהֵי עֵן

גְּרָאסַעַר אִיזְרָאֵלִי טַעֵן.

1.

תולדות החכם דון יצחק אברבנאל

הַרְבֵּי הַחֲכָמִים דְּיוֹן יִצְחָק בֶּן הַשָּׂד אֲדוֹן יְהוּדָה אֲנִרְצַנְטָל טוֹלֵךְ בַּשָּׁנָה ה' אלפים קל"ז לילידה בקרית ליסצאן, צירת מלכות פורטוגאל, אשר באו מצותיו לגור שם מאדן קאסטיליען אשר למלכות שפאניען. והוא ממשפחה יקרה וחשובה צישראל, ונמשך יחוסו עד דוד מלך ישראל, וזהויות שאביו הי' צעל נכסים ואוהב חכמה ומדע חזק את הנער באופן היותר טוב, וילמדוהו תורה וידענות העולם, והיא ללמה צידו, כי היה הפלס צעל שכל גדול צטצע, והי' בעץ שתול על פלגי מים, ויקדם לעשות פרוי צימיו עלומיו הרבים, עד כי היה שלם בתורה וצחמה זהויותו צן עשדים שנה, ואז חצר את פידושו על ספר אלה הדברים, ופדסמו דברים לשפוט עליו; אך אצדה ממנו כתיבת ידו כמו שחראה צהקדמתו לספר הכ"ל, וזה לשונו: זה לי עשדים שנה צימיו צחרותי זהויותי על אדמתיו לושצ"כה עיד ואם צמלכות פורטוגאל אשר צקלה מלכות ספרד, מלאני לצי לשאול שאלה גדולה, כוללת ספר אלה הדברים משנה התורה אשר

ובמשלם חלשים לא תשאר פרסה מכל אשר יקרא בשם יעקב, וצמם ישראל
 יכונה בכל מדינות מלכותי. ואנכי יבעתי נחד גרוני, דגרתני אל הצלף
 פעמים שלש, צמו פי אפתחן לו, לאמור הושיעה המלך! למה תעשה
 כה לעבדיך? הרצה לנו מזהר ומתן זהב ונסף, וכל אשר לאיש איש
 מצני ישראל, יתן צעד אדלו, קדשתי למאבזי דואי פני המלך לבקש על
 עמי, ודוונים נוסדו יחד לצדד אל המלך בכל עוז להשיב סופדי האף
 והחמה, ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים לצדד, וגמו פתן חדש
 יאטם אזנו לא ישב מפני כל, והמלכה עומדת על מינו לשטור, הסתמו
 צדוד לקחה, לעשות מעשהו החל וכלה. ויהי בשמוע העם את הדבר
 הרע הזה ויתאבלו, ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק, צעד דצמו וצעד
 תורת אלהינו, מקול מחדק ומגדף, מפני חייב ומתבקש, אם יחיונו נחיה,
 ואם ימיתונו ומתנו, לא נחלל צדיתנו, לא נסוב אחר לצנו, ואנחנו
 פלך בשם ד' אלהינו, וילכו בלא נח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי
 בקרבנו, תנענע ועד זקן טף ונשים ציוס אחד מכל מדינות המלך, אל אשר
 היה שמה הרוח ללכת ילכו, וילא מלכם לפניהם וד' צדאס, זה יאמר
 לד' אני, וזה יתמוז ידו לד', מהם הלכו למלכות תודעוהאל ולמלכות
 פאורא"ל דא הקדוצים אליהם. והנה לרה ומשכה ואפלה מתודח, ומלחם
 לרות לרות ורעות האוד והשצד, ורעות הדבר, ומחם שמו ציס דרך,
 ונתיצה צמים עזים, וגם יד ד' היתה צם להמס ולאצדס. כי דצים צני
 פוממה לעצדים ושפחות נמדרו בכל גלילות הגויס, ורצים טצער ציס,
 לללו צוים אקידים, וגם מהם צאו צאם וצמים, כי נסדפו האניות,
 ותצער צם אש ד'. סוף דבר מכל משפטיו הרענים איש לא נעדר, אשר
 לחרז לחרז, ואשר לרעב לרעב, ואשר לשצי לשצי, והדניק ד צם את
 הדבר, והיו לזעורה לכל ממלכות הארץ, עד כי ספו תמו מן צללות,
 וישארו מעט מהרצה, וכמאמר אבותינו הן גוענו אצדנו, בלז יס אצדנו,
 יהי שם ד' מצודק! גם אני אצחר דרנס דרך אניה בלז יס, ואני צתוך
 הגולה צאתי עם כל ציתי, הצנים צני, והלאן לאני, פה העידה נאפו"לים
 פמהוללה, אשר מלביה מלכי חסד המה, השנה הזאת שנת גדי"ס הייתה,
 ודצדתי אל לצי אשר פדתי אשלמה לפרש ספר מלכים וכו'".

בשנה השני' וימת המלך פערדינאנדוס ויק' תחתיו אליפונזוס
 וגם הוא אהב את דון אצדנאל ויעמוד צתקפו ויהי גדול
 ליהודים עד צא קארל השמיני מלך פראנקרייך ויגרש את המלך
 אליפונזוס

בשנת ד' ו' הוא היה צן אלצעים וצבעה שנה יש שלו ושחן צארץ
 קסטי"ל לא תחת ממשל : המלך פערדינאנד והמלכה איזאבל ,
 ויבתיב את פירושו על ספרי נביאים דלשונים , וילמד חכמה עם אנשי
 דתו ופמו הולך על כל הארץ , ויטב צעיני המלך והמלכה וישימוהו
 עד צאלו , וישב שם צתקפו שמונה שנים , עד כי ילאה חמת המלך על
 עם ד' , לגרם את כל היהודים מנער ועד זקן מכל ממלכות קסטיילי"א ,
 וגם הוא וציתו היו צתוך הגולה . כי כד לב המלך משמוע אל תחנוניו
 ומלטהות און להפצרתו , וילך אל ארץ כאפ"אלים צשנת דכ"צ , והוא צן
 חמש וחמשים שנה .

השמוע פערדינאנדוס מלך כאפ"לים את שבע צואו , וישלח להציאהו אליו
 וישימהו עד צאלו , וישב שם השקט ושחן , וצעת הלא כתב
 את פירושו על ספרי מלכים א' וז' , צהיותו צן חמשים ושש שנים , ה' דכ"ג
 לי"ד . ואלה דצרו צהקמתו לכפר הכ"ל : צהיותי שקט על שמרי
 צמלכות פורטוגאל , ארץ מולדתי , וצדלותי להחיל צפירוש ס' מלכים ,
 כקצתי לצוא אל המלך , הוא מלך ספרד עליון להלכי ארץ המושל צמלכות
 קסטיילי"א , ואד"אבון , וקאטאלא"ניא , ליני"ל לא ושאר איי הים , וצאתי
 אל חלד צית המלך והשגל , והייתי קרוב אליהם ימים דצים , ויתן ד'
 אותי לחן צעיניהם וצעיני השדים היוצצים דלשונה צמלכות , ונתעסקתי
 צעצודתם שמונה שנה , גם עושד גם כצוד אשר יעשה אותם האדם וחי
 צהם , קינתי לי צחלדיהם וצטירותם , על צן תפוג תורה , והמלכה
 בעצרה , ותפני עצרת מלכי הגוים אשר לא מצני ישראל המה , נעשתי
 את נחלתי מלכות יהודה וישראל , ופירושי ספדיהם , וצשנה התשיעית ,
 שנת מזד"ה לישראל , לכך וולך ספרד כל מלכות גדא"כאדא , והעיר
 הגדולה גדאל"ל דצתי עם סדתי צמדינות , וצחצחתו וגוצה לצו חלף רוח
 ויאשם , זו כחו לאלהיו , ויאחד עשו כלצו צמה אהדעה לאלוקי המחזרני
 חיל למלחמה , צמה אקדם לקיני אשר נתן את העיר הזאת צידי , אם לא
 צהכנים תחת כנפיו העם ההלכים צחסך , שם פצורה ישראל , ולהשיב
 לצחונתו ודתו הצת השוצה או להשליכם אל ארץ אחרת מפני , לא ישבו
 עור צאלני , ולא יכוננו לכגד עיני , ולכן ילא דצד המלך ודתו דרת מדי
 ופדס , וכדוצא קודו' צחיל' לכון אמרין כל משפחות צית ישראל כי תעצרון
 צמים תפלחון ותסבדון לאלוקי הגוים , עוצ הארץ תאכלו כמונו היום
 ותשבו צארץ ותסחרה , ואם תמאלנו ומדינתם , ואם חלקי לא תזכירו ,
 ולא לקי לא איתיבון פלחין , קומו לאו מתוך עמי ! מכל מדינות ממלתי ,
 ובחשש

צדקת האויב צדקה הריא לנו את העיר, ויחזיק את כל קנינותיה,
בעל מקום קנותו, ולא ידע איש איז עד היום הזה.

אך זכר לדקי תורתו ומצותו החקוקה על ספריו הרבים לא יסוף ממנו
עד עולם, ויהי למופת צישראל, כי צל ידחתו ודציקותו צדת
ישראל אהב את הצדיות צעלי דת אחרת, והתארח בצדקתה ופקס שלומה
ועוצתה, ממנו ידא וכן יעשה כל ידא אלהים האמת. ויפה דמורה
חכם אחד מדורנו לשני גדולי חכמי ישראל, ידמיהו, ויוסיפון פלאַיִם,
הם היו לדקים חכמים וסופרים גדולים, ונאו כן האצדצנאל, הם היו
קרוצים למלכות וגאבנים אלל האומות, וכן האצדצנאל, הם דאו עני
וגלות ישראל, ידמי' צחורצן צית דאשון ויוסיפון צחורצן צית שני,
ואצדצנאל דאה צגלות המד גירוש ספרד. אך שוא כל מליץ, אפס כל
מגיץ צעת דרה ליעקב וד' הסגירם צירי אויב. ירחס ה' על עמו, ויגיץ
הוא עלינו ויעציר המשענה עקרב לצות האומות, ויראנו צישועת
וצחמתו!

אליפונזוס מכסא מלכותו, וידר ד' יחזק אדרצנאל עם המלך אל אל
ליני"ליען בשנת ה' דנ"ד ליזירה והוא בן חמשים ושבע.

ידי' אחרי מות המלך אליפונזוס, וילך האדרצנאל לאי קארפו, ויכתוב
שם את פירושו לספר יעני', וה' אנה לידו את פירושו על ספר
דברים, אשר אצד ממנו. כלאתו מפורטוגאל, ובהקמתו לס' ה"ל כתב
ז"ל: גם בני התאסף ד' על עוני, לא הסיז ידו מצלע, ויגזלו אנשי הארץ
את כל קניני, ויבא רזון במשמני, ויהפך ליגון כל שמני, כי רבות אכזותי,
וכי ראיתי לרת יעמי, גם שז גם ישיש וכל אשר בשם ישראל יכנה, דלע
ד' את אזני דת דלע, ללאת מתוך ההפכה הולך ונוסע, וננכסתי באניה
כלז ים, ונזנזת ד' עלי באתי לאי קארפו, ואשז פה והנה הקרה ד'
לפני מה שעשיתי צפידוש הספר הזה, וכפשי להלה ושמחה, וטחוקה צו
ונסקו לו, לאמור: אוקיעה נא בגללו וחילו, כהנה מצלי לו וכו'.

בשנה התיא הלך לאיע"ל אילא והתצודד עלמו לדבר ד', ויכל לעשות פירושו
על ספר דברים, ויכתוב ספר זבח פסח, וספ"ג נחלת
אבות, ואחר זה כתב ספר מעיני ישועה, וס' משכוע ישועה,
וס' ישועות משיחו, והוא בן ששים ואחד שנה, בשנת ה' דנ"ז
ליזירה.

אחר שש שנה ותחל הריב בין יושבי וויני"ליא למלכות ספרד, על דבר
המסחר, וישימו אנשי וויני"ליא את הרב אדרצנאל לזליק בינותם
וצין הספרדים וידא שם את גדל חכמתו לעין כל ויסקיע את הריב,
ויהי לתפארת צין העמים.

אחר הדברים האלה ויחל לכתוב את פירושו על ספר ויקרא, ועל ספר
יעמי, יחזקאל ודרי עשר, בשנת ה' דס"ד ליזירה, והוא בן ששים
ושבע שנה. ויצלעדי אלה כתב ספרים אחרים. (אשר לא נודע הזמן
מתי כתבם) והם, ספר צדק עולמים, ימות העולם, עשרת זקנים,
מפעלות אלהים, להקת הנביאים, שמנים חדשים, מרכבת המשנה,
ראש אמונה. וימת הרב דון יחזק אדרצנאל צוויניליא, צהיות צן שבעים
ואחד, וישימו אותו בארון ויהי אצל גדול והספר וכני לכל שרי וויניליא,
ולכל היהודים ימים רבים, ויעלו את גויתו לפא"דוא, ויקברו אותו
בבנוך גדול מהון לעיר, ואחריו נקבר אללו מהד"י מינץ ז"ל. חולס
צנול

צייטען — דען מאן נור קיממערליך ערנעהרט'י טראַטץ זיינער ארם
מוטה נאכ דער גוטע מענדעל זיינעם קנאכען איינע גוטע ערציהונג;
ער אונטערדיכטעטע איהן זעלכסט אין דער רעליגיאָן אונד אין דער
העברעיִען שפראכע, נאך דער דאמאהליגען מעטהאָדע, אינד אין
איינער זעהר שלעכטען דייטשען איבערוועטצונג דער ביבעל אינד
דער נאָך שלעכטערן פֿערדייטשונג דעם ראכבינישען קאָממענטארט
דש"י; אים תלמוד אכער לים ער איהן פֿאן אנדערן אונטערדיכטען
דער קנאכע מאכטע פֿריהצייטיג גוטע פֿארטשייטטע אין דיועם
שטוריאָ, וועלכעס איינען שארפֿדענקענדען קאָפֿף ערפֿארערט, אונד
דיועם וואר דיא ערשטע קוועללע זיינעם אונטערדיכטס אונד זיינער
בילדונג. בעזאנדערס צאָגען איהן דיא פֿאָעטישען ביכער דער פֿראַ-
פֿעטען מעכטיג און דיא שטוריום דעם תלמוד'ס מאָכטע אינדעם
זיינע נאטירליכע וויסבעגירדע אונד זיינען נאך וואהרהייט שמירעבענע
דען גייסט ניכט גענוג בעפֿרידיגט האכען, אונד זיינע זעעלע דור-
שטעטע נאך אנדערן וויססענשאַפֿטליכען קוועללען. מאן האטטע
זיך בעזאָנדערס אין יענען צייטען, ווא דער איזראעליט דען תלמוד
פֿיר דיא קווינטעסענץ אללער וויססענשאַפֿטען הילט, בייא דעם
גרעסטען טהייל דער נאטיאָן אונד, וויא עס שיינט, אויך אין זיינער גע-
בורטשפראט גאר ניכט אוב דיא וועלטליכען וויססענשאַפֿטען בעם
קיממערט. דאך איין גליקליכער צופֿאלל שפילטע איהם דיא בעם
דיהמטע ווערק דעם מאימאנידעם (מורה נבוכים לרמב"ם) אין דיא
הענדע, וועלכעס אין איהן דען ערשטען גרונד ציר אונטערווכונג דער
וואהרהייט אונד צו פֿרייאמיטהיגער דענקונגסארט לעומטע. ער שטו-
דירטע דיועם בוך, וועלכעס גלייכזאם דיא מעטאָפֿהיזיק דער ביבעל
איזט, מיט איינעם פֿלייסען אינד איינער וויסבעגירדע, דאס ער אין
איינע נערפֿענקראנקהייט פֿערפֿיל, פֿאן דער ער דורך נאכלעסיגע
בעהאנדלונג איין געקרימטעם דיקגראטה אונד איינע שטעטם שוועכס
ליכע געזונדהייט בעהילט. דיא זיין פֿאטער איהן ניכט ערנעהרען
קאנטע, אונד נאך פֿיל וועניגער אים שטאנדע וואר, פֿיר דען וויס-
בעגירגען גייסט דעם קנאכען דיא ערווינשטע לעהרער צו האלטען,
אדער איהם אויך נור צו זיינעם זעלכסטשטוריום דיא נעטהיגען בים
כער אנצושאפֿען, זא מוסטע דיוער אים יאהרע ה' תק"ב (1742)
נאך בערלין וואנדערן, וואהין זיין פֿאטער איהן (דיא ער צו שוואך
צו געהן וואר, אונד דיא פֿערמעגענסאומשטענדע דיוער פֿאמיליע

תולדות רבנו משה בן מנחם

אדער:

לעבענסגעשיכטע מאזעס מענדעלסזאהנ'ס

דאז אנדענקען דייעס גראסען מאננעס, וועלכער מיט רעכט דיא צירע זייער נאטיאָן גענעט ווירד, איזט צוואר נאָך צו פֿרוש אין אונזער זעלע, — יא איין גראסער טהייל דער יעצט לעבענדען גענעראציען ערפֿרייעט זיך נאָך דער עהרע, זיינע צייט־גענאָסען געוועזען צו זיין, — אלס דאס עס נעטהיג ווערע, דענס זעלבען נייערדינגס אין עראינגערונג צו ברינגען. אלליין דא איין גראָסער טהייל פֿאן אונזער העראן וואכסענדען יוגענד וועניגער מיט דער לעבענסגע זיכטע דעס פֿאָרטרעפֿליכען מאננעס בעקאנט איזט, מיט דעססען בעליבטען אונד העררליכען איבערזעטצונג דער היילי־גען שריפֿט זיא זיך אין שולען אונטערהעלט, זא קאן איהר דער היר געליפֿערטע קורצע אויסצוג זייער ביאָגראַפֿיע ניכט אונווילל קאממען זיין.

מאזעס מענדעלסזאהן, דער געלעהרטעסטע איזראעליט ניי ערער צייט, דער פֿהילאָזאָף, דער עדעלסטע טוגענד־אונד מענשענפֿריינד, מיט דעססען צייט איינע נייע עפֿאָכע דער יידישען קול־טור זאנענגט, ווארד אים יאהרע ה' תפ"ט לב"ע (1729) אין דעסווא פֿאן ארמען עלטערן געבאהדען. זיין פֿאטער ר' מענדל סופר, וואר אין דייער שארט איין שולמייסטער אונד איין העברעישי שרייבער (דאס הייסט, איין שענשרייבער דער סירישען שריפֿט, וואמיט דיא טפרי תורה אונד תפילין אויף פֿערגאמענט געשריבען ווערדען) (*), איין געשעפֿט, וועלכעס — בעזאנדערס צו יענען צייט.

(* אונריכטיג איזט דיא בעגענונג: זעה הנגעבאָט שרייבער. וויא אין קאָנווערזאציען לעקסיקאָן, ארטיקעל מאזעס, דאז וואָרט סופר געגעבען ווירד.

מע, אונד דיא אכטונג, וועלכע זיינע פֿריינדע אונד רעקאנטע איהם, וועגען זיינער זופריאָריטעט אים רענהען אונד בעגרייפֿען, ערוויזען, ענטשעדיגטע איהן פֿיר דיא ענטבעהרונג דעם צייטליכען וואהלם, יא פֿיר דיא ענטבעהרונג. זא מאנכעס נעטהיגען לעבענסבעדירפֿניסס סעס. ענדליך פֿינג עס זיך אויך הירין מיט איהם צו בעסערן אן. איין רייכער זידענפֿאַבריקאנט זיינער נאטיאָן אין בערלין, נאהמענס בערנהארד, מאכטע איהן צום ערצהער זיינער קינדער, אונד נאך אונד נאך צום אויפֿזעהער, פֿאַקטאָר אונד ענדליך צום טהייל־נעהמער זיינער פֿאַבריק. מענדעלסזאָהן טהיילטע נון זיינע צייט אין וועלטליכע אונד אין גייסטיגע געשעפֿטע איין; דען טאג איבער בראכטע ער אין דער בערנהארדישען האנדלונג, אונד דיא ניכטע מיט אונטערזוכונג דער וואהרהייט צו. — אים יאהרע ה' תקי"ד (1754) מאכטע ער דיא ערסטע בעראנטשאפֿט מיט לעססינג, דיא אויף זיינע בילרונג דען פֿאַרטהיילהאַפֿטעכטען איינע פֿלום האטטע. לעססינג מאכטע איהן אויף דיא גאטור אונד דען פֿאַרצוג דער נייען שפראכען אויפֿמערקזאם, דיא ער נון מיט ניכט מינדערס פֿלייסע שטודירטע, אונד זיך דארין פֿערפֿאַללקאממענטע; איינע בעזאנדערס גראפע פֿערטיגקייט ערדייכטע ער אין דער דייט־שען שפראכע, אין וועלכער ער איינען זעהר אנגענעהמען אונד קדעפֿ־טיגען שטיעל שרייב. נון האטטע מענדעלסזאָהן פֿאַרהער איינע געקליינערע ווערקע אין העבראישער שפראכע אנאָנים הערויסגעגעבען, אלס איינען קאָממענטאר אויף מלות הגיון לרמב"ם, איין פירוש אויף קהלת, אין וועלכען ער זיך אלס איין שארפֿדענש קענדער אונד קענטניסדיכער קאפף בעוועהרטע. אלליין זיינע כע־שיידענהייט, אונד איינע איהם שטנטס אייגענע שיכטערנדייט זע־שטאטטעטע עס איהם ניכט, זיינען נאהמען אן דען טיטעל זיינער ווערקע צו זעטצען; פֿילוועניגער וואָללטע ער זיך, אלס איין איינע ראעליט, געטרויען, אלס שריפֿטשטעללער אין דער דייטשען שפראַכע פֿע אויפֿצוטעהעטען. דאך וואורדע ער לעטצטערעס ווידער זיינען איינע נען וויללען אונד צו זיינעם גרעסטען רוהמע. ער האטטע נעהמליך אייניגע פֿיליזאָפֿישע אויפֿזעטצע, אונטער דעם טיטעל: כריפֿע איבער דיא עמפֿינדונגען, געשריבען, דיא ער זיינעם פֿריינדע לעססינג צור דורכיכט מיטטהיילטע. דוועס געפֿילען זיא זא זעהר, דאס ער זיא, אהנע דען פֿערפֿאַססער דאריבער צו כע־

איהם ניכט צו פֿאהרען ערלויכטען) אויף דעם ארמע טרוג' אין בער-
 לין לעכטע דער יונגע מענדעלסזאהן פֿאן גערינגען וויאָהל-
 טהאטען זיינער גלויבענסגענאססען מערדערע יאהרע אין אייסער-
 סטער דיר־טייקייט. דיזע מאגערע אונטערשטיצונג ערהילט ער
 יעדאך נור פֿאן דען פֿראַממען, ווייל ער דען תלמוד שטודירטע,
 דען ער בייא דען פֿארלעזענרען ראכניען הערטע; אינס געהייס
 אבער כעשע־פֿטימע ער זיך אין אללעס ערנסט אונד מיט אונזעגלי-
 כעס פֿלייסע מיט וועלמליכען וויססענשאפֿטען. דאז שיקזאל פֿיהר-
 טע איהו היר מיט איינעם יידישען (פֿאָלנישען) געלעהרטען, נאה-
 מענס ר' ישראל (פֿערפֿאססער דעס מאטהעמאטישען כוכעס נצח
 ישראל) צוזאממען, דיזער וואר איין טיפֿזינגער דענקער אונד
 איין גראסער מאטהעמאטיקער, דער, וועגען זיינער פֿרייאמיטהיג-
 קייט איבעראלל פֿערפֿאלגט, אין גלייכער ארמוטה לעבטע, אונד
 רעכט אייגענטליך איין מערטידער דער וואהרהייט ווארדע. דיזער
 פֿאן דיספּוטיטע מיט מענדעלסזאהן נאך מאימאנדעס גרונדזעט-
 צען אונד אנויכטען, נאך וועלכען אונס דיא רעליגיאָן אין איינעם
 אנדערן העללערן ליכט ערשיינט, אלס זיא דיא מיסטיק דאר-
 שטעללט. — אויך גאב ער איהם דען אייקלודעס אין איינער הע-
 ברעישען איבערזעטצונג אין דיא הענדע אונד וועקטע דארויך אין
 איהם דען טריב צור מאטהעמאטיק, דערען שטודיום דען פֿער-
 שטאנד דעס יינגלינגס נאך מעהר שערפֿטע אונד אויסכילדעטע. איין
 יינגער יידישער ארצט, נאהמענס קיש, אויס פֿראג, ערמונטערע
 איהן צור ערלערנונג דעס לאטיינישען אונד גאב איהם זעלכסט איי-
 ניגען אונטערדיכט דארין; דורך דען דאָקטאָר אדאָן סאלאמאָן
 גומפֿערט בעקאם ער געלעגענהייט, מיט דער נייעסטען ליטטע-
 ראטור באקאנט צו ווערדען. איבערדיס לערנטע ער פֿערשידעני-
 טאלענטפֿאללע יינגלינגע קעגנען, מיט דענען ער צו זיינעם, וויא
 צו איהרעס פֿארטהייל אומגינגי. — זא לעבטע מענדעלסזאהן
 דער וויזהייט אונד דען וויססענשאפֿטען אהנע אללע אנדערע אויפֿ-
 מונטערונג, אלס דיא ער אויס זיך זעלכסט שערפֿטע, יא זעלכסט
 אהנע געוויססען אונטערדאלט, דא עס נאך איממער מיט זיינען
 עקאָנאָמישען פֿעהרעלטניססען אייסערסט טרויריג אויסזאה, אונד
 ער קיינע אנדרע זאטיספֿאקטיאָן אלס אין דעם וואכסטוהום זיינער
 ערקענטניססע פֿאנד, מיט דענען ער זיך טעגליך מעהר בערייכער-

זאנדערס דיא אונגעביהרליכין אונד בעלידיגענדען אייסערונגען ,
 וועלכע זיך איין געווייכער פראָפּיטאָר קען לבלע אין פֿראַנקפֿורט
 אים כאַיין ביא דזער געלטונדיגהייט עפֿענטליך געגוון אירי טרלויב-
 טע) צאָג איהם איינע שווערע כראַנדרייט צו , דיא איהם לאַנגע
 צו אללען געלעהרניטי ארבייטען אויטיכטיג מאַכט . יעדאך עמאהל
 ער זיך — וויא ער זעלכסט אין דער פֿאַררעדע איינזם זינער ווערקע
 זאגטע — מראַמיז דעם פֿערנאָמיז דער טרצטע פֿאַן צייט צו צייט
 צו זיינעכ שרייבעפֿולט . אינד זעמטע שטינדענלאַנגע זיינע ליטמע-
 דארישען ארבייטען צום גאכטהייל זיינעם קערפֿערס פֿאַרט . ענדליך
 האַמיטע אירם איין געלעהרמער פֿערדרום דען ער מיט יא קא בי
 אין דיסעלדאָרף וועגען לעכטינג האַמיט , אונד ביא וועלכער גע-
 לענטנהייט ער זיין ווערק : אז דיא פֿריינדע לעססינגס הער-
 אויסגאב , דען דעכט זינער געזונדהייט געקאָכטעט .

ווען זיך מונדעלס זאָהן דורך זיינע געלעהרמען דייטשען שריפֿ-
 טען דיא בעוואונדערונג דער געלעהרמען וועלט , אונד , וועגען
 דער אויסבילדונג דזער שפראַכע , דען דאנק דעם דייטשען פֿאַלקס
 ערוואַרבען האַט : זא האַט ער זיך דורך זיינע העבראישען ווערקע ,
 בעזאָנדערס דורך זיינע פֿאַרטערפֿליכע איבערזעטצונג אונד קאָמ-
 מענטירונג דער 5 ביכער מאָזיס אונד דער פֿסאלמען , ביא זינער
 אייגען נאטיאָן איינען אונשיטערבליכען רוהם געגרינדעט . דער
 נומצען דזער איבערזעטצונג בעזאנדערס דעם געלעהרמען העב-
 דעאישען קאמוענטאָרס (דען ער טהיילס זעלכסט שריב , אונד
 טהיילס אונטער זינער בעלעהרונג אונד אויפֿזיכט פֿאַן אנדערן
 אויסארבייטען לויט) איזט עבען זא גראַם , אלס פֿאַרהער דער
 שאַרגאָן פֿאַן פֿערדייטשינג אונד דיא פֿינסטערן אויסלעגונגען אונד
 פֿערקריפֿעלטען ערקלעהרונגען מאַנכער אונוויספֿענדען קאָמוענ-
 טאטאָרען דער נאטיאָן פֿערדעדבליך וואַרען . —

עס וואַר אבער ניכט אלליין כענדעלסזאָהנס געלעהרזאמקייט אלס
 פֿילמעהר דיא וויזיהייט אונד טונגענדען זיינעם לעבענס , וועל-
 כע איהם דיא האַכאכטונג דער וועלט פֿערשאַפֿטעט . שאַרע , דאס
 זאָ וועניגע זיינעם פראַקטיש . פֿיליאָפֿישען אונד וואַהרהאַפֿט דעלי-
 גיענע לעבענסוואַנדעל נאכאהמיטען , אונד דאס דיא דורך איהן ביא
 דער

פראגען, איינעם פערלעגער פֿערהויפטע אונד זיא אברוקען ליס • אלס מענדע לם זאָהן לאנגע צייט נאכהער לעכסינגען אום זיינע זיינונג איבער דיא אויפֿזעכצע פֿראַיטע, אונד זיך דיאזעלבען בעי שניידיו צוריק באט, ציינטע דיוער איהם איין נייעס געדרוקטעס ביכס ליו אין זיינעם ביכערשראנקען, אונד היס איהן, דאסזעלבע נעכסט אייניס דאכייא ליגענדען בינדעל צו זיך נעהמען וויא ערשטיינטע פֿענדעלסזאָהן, אין דעם מיטעל דעם כוכעס: בריפֿע איבער דיא עמפֿינדונגען, צו לעיען, אונד אין דעם בינדעל איין זומכיו געלד צו זעהן, וועלכעס איהם פֿאן דעם פֿערלעגער אלס האַנאדאר נעטעכען וואורדע! דורך דען כייאפֿאל דעם געלעהרטען פֿובליקום אויפֿגעמוטערט לענטע זיך אללמעהליג דיא שיכטערנֿ הייט דעם זינגען פֿיליאָפֿען, אונד נון טראט ער פֿאן צייט צו צייט אלס פֿיליאָפֿישער שריפֿטשטעללער מיט ווערקען אויף, דיא זיינען דוהס ניכט נור איבער דיטשלאנד, זאָנדערן אויך אים אויסלאנדע פֿערברייטעטען •

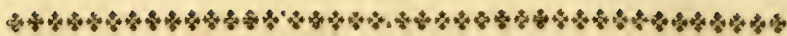
אויסער זיינען צערשטרייטען שריפֿטען, דיא ער פֿיר אייניגע וויכֿ טיגע שוונאלע שריב, אלס פֿיר דיא:

- Bibliothek der schönen Wissenschaften;
- Briefe, die neueste Litteratur betreffend:
- Allgemeine deutsche Bibliothek, u. s. w.

גאכ ער פֿאָלגענדע דייטשע ווערקע הערויס:

1. Jerusalem, oder über religiöse Macht und Judenthum,
2. Manasse ben Israel,
3. Phädon, oder über die Unsterblichkeit der Seele,
4. Pope, ein Methaphisiker,
5. Die Morgenstunden,
6. Moses Mendelssohn an die Freunde Lessings.

דיר צו געהערט זיי אנטווארטשרייבען אן לעוואטער, וועלכער איהן דרינגענד אויפֿפֿאָרדערטע, צום קדיסטענטהום צו איבער- געהן; איין אנוזכען, וועלכעס מענדעלסזאָהן מיט פֿילער פֿיינהייט אונד דעליקאטעססע אב צו לעהנען וואוסטע. אבער דער פֿערדרום, זיך אויף איינע זא אונערווארטעטע וויזע אנגעגריפֿען צו זעהן (בעי זאָג)

(ג)

מאראלישע ערצעהלונגען

אונד

לעהרשפריכע אויס דעם תלמוד .

1.

דער ערלע בזיר *

דער פריסטער שמעון דער גרעכטע ערצעהלטע: ניא האבע
 איך מיר פֿאָן דעם שולדאָפֿפֿער איינעם נזיר, דער זיין
 געליבדע געבראָכען האט, איינען גענום ערלויבען וואָללען (ער
 וואר נעהמליך ווידער דאז איבעראיילטע געלאָכען אונד בעזאָנדערס
 ווידער דיא, זאָ איהר געליבדע ברעכען); נזיר איין מאן מאכטע
 הירן איינע אויסנאהמע . עם וואר איין זידלענדער; שעהן ווארען
 זיינע

*) נזיר איינט איין מאן, דער דאז געליבדע דער ענטהאלטזאמקייט
 אויף איממעד אָדער אויף איינע בעשטיממע צייט געטהאן .
 ער דורפֿטע נאך דעם מאָזאישען געזעטץ וועהרענד דיזער צייט
 קיינען וויין טרינקען, זיין הויפטהאאר ניכט שעערען לאסען,
 אונד צו קיינער לייכע קאָממען אָדער זיא אויך נור בעריהרען .
 האט ער אבער וויסענמליך אָדער אונוויסענמליך דיזע פֿאָר-
 שריפֿטען איבערטריטען: זא מוכטע ער איין שולדאָפֿפֿער כרינס
 גען (וועלכעס נזיר פֿאָן דען פריכמען פֿערצעהרט ווערדען דורפֿ-
 טע), זיך זיין הויפטהאאר שעערען לאכסען, אונד דיא טאגע
 זיינער געליבדע ווידער פֿאָן פֿאָרנע צו צעהלען אנפֿאנגען .

דער נאטיאָן ענטשטאנדענע אונד פֿערברייטעטע אויפֿקלעהרונג איינע
 נע שיעפֿע ריכטונג גענאָממען האט, זא דאס מאן נאך זיינעם טאָרע
 דיא אונד. דא דען קערן מיט דער שאאלע וועג ווארף! — אינע
 דעססען האט דיא ליבע צו דעעלען וויססענשאַפֿטען, זא וויא דיא
 איכונג אים ריכטיגשרעכען דער לאנדעסשראכע זייט זיינער צייט
 בעטרעכטליך צוגענאָממען.

אײַם יאהרע ה' תקמ"ו (1786) האטטע דער אָבען ערוועהנטע
 פֿערדרוס מיט יאקאבי זיינע צארטע געזונדהייט נעיואלטיג
 אנגעגריפֿען אונד ער שטארב, אלל צו פֿריה פֿיר דיא וועלט אונד
 אונערועטצליך פֿיר זיינע נאטיאָן, אס 14. יאנואר דזעס יאהר
 דעס. — — — זיין גראבמאהל אויף דעם בערלינער בית הקברות
 איזט זעהר איינפֿאך, אבער איין רוהמפֿאללעס אונד בלייבענדעס
 דענקמאהל זינד זיינע פֿארטרעפֿליכען שריפֿטען, אונד דער גייסט
 דער וואהרהייט, דען ער ביא איינען גראָסען אונד בעסרען טהייל
 דער איזראעליטישען נאטיאָן צוריק געלאסען האט.

זיין ביגזאם וויא איין שילף, אונד ניכט הארט
זיין אייבע צערער.

רבי אליעזר זאָהן דעם רבי שמעון, קאם איינסט אויס דער
האָהענשולע צו מגדול גדור ציריק. ער האטטע דאזעלכסט
עבען זיין שטודיום פֿאַללענדעט, זיך אללגעמייע בעוואונדערונג
ערוואָרבען, אונד דען וואָהלפֿערריהנטען עוזרענטיטעל רבי ער
האלטען. פֿאַלל יוגענדליכען וואָהלבעהאנענס, פֿראָה, אונד צום
גלייך שטאַלץ וועגען זיינער קענטניססע, וואָמיט ער זיך אין יענער
שולע בערײכערטען, ריטט ער לענגסט איינעם שטראַמעס, אום
זיך אן דעם אנכליק דער שונען נאטור צו ערגעטצען. — „זיין
געגריסט, רבי!“ ריף איהם פלעטצלײך איינע שטימומע צו. דער
יונע רבי וואנדטע זיך אום, אונד זיהע! איין מאן פֿאַן אונגע
מיינער העסליכקייט שטאנד פֿאַר איהם. אָהנע דעסען גרום צו
„רוידערן, דריקטע דער רבי זיין ערשטוינען איכער דיא העסליכס
קייט דיזעם מאנעם אויס, אונד פראגטע איהן: אָב וואָהל אללע
איינוואָהנער זיינער שטאדט עבען זאָ העסליך זייען? — „איך
ווייס עס ניכט“ אנטוואָרטעטע דער זיך בעלייריגט פֿינדענדע מאן,
„געה הין צו דעם מייסטער, דער מיך געבילדעט, אונד פֿערווייז
איהם דאז העסליכע ווערק, דאז ער פֿערפֿערטיגט האט.“ — זאָ
גלייך זאה דער רבי זיינען בעגאנגענען פֿעהלער איין, שטיג פֿאַן
זיינעם עזעל אב, ווארף זיך דעמיטהיגסט דעם בעלייריגטען צו
פֿיסען, אונד כאט איהן אום פֿערצייהונג. — „איך פֿערצייהע דיר
ניכט; געה הין“, ווידערהאַלטע דער מאן, „אונד פֿראגע דען
מייסטער, ווארום ער איין זא העסליכעם ווערק פֿערפֿערטיגט
האט.“ הירויף גינג ער זיינען וועג פֿאַרט, אונד דער רבי פֿאַלגטע
איהם, טרויריג אונד צערקנירשט פֿאַר רייע, אויף דעם פֿוסע
נאך. אלס זיין נאהע פֿאר איינער שטאדט קאמען, שטידצטען
דיא שטאדטלייטע דעם רבי ענטגענען. „וויללקאַממען, רבי! רבי!
ווירדיגער לעהרער, ווויללקאַממען!“ ערטענטען דיא שטימומען איין

זיינע אויגען, וואהלגעבילדעט זיין אנגעזיכט אונד זיין לאנגעס האאר
 וואללטע איהם אין זיילנען לאַקקען איבער דיא שולטערן הערונג
 פער. ער האטטע דאו געליכדע דער ענטהאלטזאמקייט געטהאן
 אונד עס געבראָכען, קאס צו מיר מיט איינעם שולדאָפֿער אונד
 וואַללטע זיך, דעם געועטצע געמעס, דאו האאר אבנעהמען לאס.
 סען. „שארע“ זאגטע איך צו איהם „שארע זײַר דאו שענע האאר.
 אבער וואס האט דיך דען בעוואָגען, דיין געליכדע צו ברעכען?“
 איך פֿין — אנטוואַרטטע ער — איין פֿיהעהירט ביא מיינעם
 פֿאטער אין מיינער פֿאטערשטאדט. אלס איך איינסט צור קיועל-
 לע הינגוטער גינג, דאו פֿיהע צו טרענקען, שפיגעלטע איך מיך
 אונוויללקיהרליך אין דעם קלארען וואססער, אונד ווארדע פֿאן
 מיינער שענען געשטאלט זא זעהר הינגעריססען, דאס זיך ליידענ-
 שאפֿטען אויפֿס לעבחהפֿטעסטע אין מיר צו רענען אנפֿינגען, אונד
 — בינאהע ווערע עס אום מיינע גליקועליגקייט געשעהען. בעז
 וויכט! — זאָ ריף איך מיר זעלכסט צו — וואס בלעהסט דוא
 דיך אין איינער וועלט, דיא דיר ניכט געהערט? געצימט האָכ-
 מוטה דיר, דער דוא איינסט איין פֿראס דער ווירמער אונד מאדען
 ווערדען ווירסט? איך שוועהרע, דאס איך דיזעס פֿערפֿיהרעדישע
 האאר מיר דעס היממעלס וועגען אבנעהמען לאססען ווילל.“ —
 זא שפראך דער מאן. איך שטאנד אויף, אונד קיסטע איהם מיט
 דען וואַרטען דיא שטירנע: מיין זאָהן! מעגען דינעם גלייכען גויריף
 מעהר אין ישראל זיך!

פֿרײַאגע בײַגקײַט

דעם

אליעזר אויס ברתותא

מאן ערזעהלאַ פֿאָן אליעזר אויס ברתותא, דעססען פֿרײַגעכײַט
 קײַט דאָז פֿעהרעלטניס זײַנעס פֿערמעגענעס ווייט איבער-
 שטייג, דאס איהם דיא ארמענפֿאַרשטעהער אויס צו ווייכען פֿלעג-
 טען. ווען זיא מיט זאממלונגען פֿיר וואָהלטהעטיגע צוועקע אומ-
 גינגען, ווייל ער איהנען ניכט זעלטען אללעס הינגאב, וואס ער
 בײַא זיך האטטע, אונד זיא עס דאן, אום זײַנע דעליקאטעססע
 ניכט צו בעלידיגען אונעהמען מוסטען. אײַנעס טאנעס אלס ער
 צו מארקטע גינג, אום אויסשטייער פֿיר זײַנע טאָכטער אײַנצוקוי-
 פֿען, בעמערקטע ער, דאס איהם יענע פֿאַרשטעהער אכזיכמליך
 אויס דעם וועגע גינגען, שנעלל לוף ער איהנען נאך, אונד פֿראג-
 טע זיא דרינגענד וואס דער גענענשטאנד איהרער יעטציגען בע-
 שעפֿטיגונג זײַא? „וויר בעשעפֿטיגען אונס“ וואר דיא אנטוואָרט,
 „כײַט דער זאממלונג צור אויסשטייער אײַנעס פֿערוואויזטען פֿאארס,
 וועלכעס זיך דיא עהע אײַנאנדער פֿערשפֿדאָכען האט“ — כײַס
 היממעל! דוף אליעזר, דיא געהען מײַנער טאָכטער פֿאָר; דײַזע
 האבען קײַנע עלטערן, אונד איך לעבע מײַנעס קינדע נאָך. —
 דא! — היר גאב ער איהנען אללע באארשאפֿט הין, דיא ער
 בײַא זיך האטטע, אונד בעהילט זיך בלאָס אײַנען אײַנצוגען זײַ
 (אײַנע קלײַנע אָרײַענטאלישע מינצע) איכרוג. דאָפֿיר קײַנע ער
 עטוואס וײַצען, דען ער אין זײַן געטײַדען-בעהעלטניס טהאט. —
 „וואס האט דיר דײַן פֿאַטער שײַנעס אײַנגעקײַט“? פֿראגטע
 אליעזר'ס פֿרויא איהרע וואָהלגעצאָגע טאָכטער. — איך ווייס
 עס ניכט, אנטוואָטטעטע דײַזע. דאָרט האט ער עס אין דאז געס
 טרײַדען-בעהעלטניס הינעלעגט. נײַגריג גינגען מוטטער אונד
 טאָכטער צום בעהעלטניס הין, אונד זיהע! עס וואר איבערפֿאַלל

גער מענגע • — „וועס גילט דויעס" ? פֿראנטע דער פֿאָראַויסזעע
 הענדע: — „לעס, דער הינטער דיר הער פֿאָלגט" — זאָ ? נון
 זאָ מעגען דערגלייכען ראבינען וועניג אין ישראל זיין • — „אונד
 ווארום דיס" ? פֿראגטען יענע העכסט ערשטיינטי • — הירוף ער-
 צעהלטע דער מאן דיא בעלידיגונג, דיא איהם דער רבי צוגע-
 פֿינט האטי • — „פֿערצייהע איהם, אָ פֿערצייהע איהם, דיִיען
 אללע „טהוע עם אין ריקזיכט זינער אויסגעצייכנעטען געלעהרואמו-
 קייט" • — גוט, איירענטוועגען ווילל איך עם איהם פֿערצייהען ;
 נור ווידערהאלע ער דאז פֿערגעהן ניכט • — קוים וואר דער רבי
 אין דער שטארט אנגעקאממען, אלס ער דיא לעהרע עפֿענטליך
 פֿאָרטרוג: זייא כיגזאם וויא איין שילף אונד ניכט
 הארט וויא איינע צעדער (מאן זאָלל נעהמליך זאנפֿט-
 מיטהיג אונד שאַנענד געגען יעדערמאן, אונד אויך ניכט הארט
 אונד אונבאזאם געגען דיא יעניגען זיין, פֿאָן דענען מאן בעליידי-
 גונגען ערפֿוהר) •

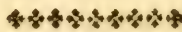
4.

ראבב'נישע לעהרשפר'יכע.

אמר ר' חייל תשמיח לעולא גדול הכנסה מיגיעו יותר מידא שמיס.
 ווער זיך דורך עהרליכע בעמיהונג ערנעהרט, איזט דעם
 פֿרעמולער (דער זיך פֿאן אנדערן אונטערהאלטען לעסט)
 פֿארצוציהען.

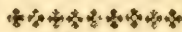

אמר ר' יחזק אס דאית דשע שהשעה משקפת לו אל תפגרה צו.
 רייצע דען בעוויכט ניכט, ווען איהם דאז גליק לעכעלט.

מרגלא צפומיה לחזי לעולם יהא חכם ערוס צידאה, מענה דך ומשיצ
 חמה ומדצר שלום עם אחיו ועם קדוצו ועם כל חכם ואפילו
 עם עכו"ם צדוק, כדי שיבא אהרז למעלה ומחמד למטה ומתקבל על
 הכדיות.

אב"י פֿלעגטע דיא לעהרע אים מונדע צו פֿיהרען: דער מענש זאָלל
 יעדערצייט ביא זיינער פֿרעמומיגקייט אויך וועלטקלוג זיין;
 זאנפֿט זיין ער אים דערען, רוהיג גענען יעהצאָרניגע, פֿרידליך
 אים אומגאנגע, מיט זיינען פֿערוואנדטען אונד פֿריינדען זאָ וואָהל
 אלס מיט יעדעם מענשען, זיין עם אויך איין היידע; דאמיט ער
 בעליכט פֿאָר גאָטט, אונד וואָהלגעליטטען ביא מענשען זיין.

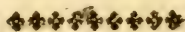
מיט ווייטצען, זאָ דאָס זיאַ דיא טהירע ניכט אויף שפּעֶררען קאַנ-
 טען. אַלס אַליעזר אויס דער האָהען שולע קאָם, פֿיהרטע איהן
 זיין ווייב מיט דען וואָרטען צום בעהעלטניס היין: זיהע היר
 דען זעגען די יונגעס שעפֿעֶרס! — „דיזעס איזט איין הוי-
 ליגטהום!“ ריף דער פֿראַממע מאַן „איך בעשוועהרע דיר. ניכטס
 מעהר דאָפֿאָן צו נעהמען, אַלס וואָס איין יעדער ארמע איזראעליט
 דאָפֿאָן צו נעהמען בערעכטיגט איזט.“

...

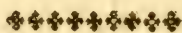
הנא דני ד' ימנאל עפני מה און כלל קסה והאליה שלל דנה ?
שס יסמע דד שאינו הגון יבון אליה לתובה .

ווארום אייט דאו גאנצע אָהר הארט אונר דאו אָהרלעפפכען ווייך ?
דאמיט דער מענש דאו לעפפכען אינס אָהר שטעקע .
מען ער אונזיטליכע רעדען הערט .

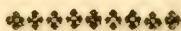
תניא: לאהבה את ד' אלהיך ולשמור מצוותיו ולדבקה בו (דברים ל') , שלא
יחמד חכם אקרא שיקראוני חכם , אשנה שיקראוני דני , אשנה
שאהיה זקן ויושב בסיני , אלא למד מאהבה וסוף הנצוד לצוא .

ליבע דען עוניגען דיינען גאָט , געהאָרע זיי .
נער שטיממע , אונר האלטע דיך פֿעסט אן
איהן , און דויען פֿערוויירד פֿאָלגענדע לעהרע אנגעקניפֿט : זאגע
ניכט : איך ווילל דאו הייליגע געזעטץ שטודירען , דאס מאן מייך ווייע
געגע ; ווילל דיא מושנה שטודירען , דאס מאן מייך טיטעל רבי
געבע , אָדער דאס איך אלס הויפט איינער האָהענשולע אנגע .
שטעללט ווערדע ; זאָנדערן לערנע אויס ליבע פֿיר דאו היי .
ליגע געזעטץ , אונר דיא עהרע קאָמט שאָן פֿאָן זעלבסט היי .
טער הער .

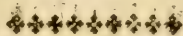

ד"א צן לרוק אומד עסל דברים לפועלם ודנד בהם לשמם , אל תעשם
עטרה להתגדל בהם ואל תעשם קדוים להיות עודד נו .

איבע דאו געזעטץ צור עהרע דעססען , דער עס געגעבען האט , אונ-
טערהאלטע דיך דאמיט דער גוטען זאכע וועגען ; בעדיהנע
דיך דעססען אבער ניכט צור קראָנע דעם דוהמעס , אָדער אלס איינער
אקסטע , דאמיט צו הויען (אלס איינעם ווערקצינגס , דאמיט צו
ציווינגען) .

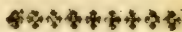

ר' יוסי לומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד מקומו
דאז אמת עהרט ניכט דען מאן, אבער דער מאן עהרט זיין אמת

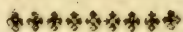
ר"ר הארבע את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדליף צניו וצנותו
צדק ישרה והמשיאן סמוך לפרקן עליו הכתוב לומר: וידעת פי
שלם אהלך (איוב ח')

ווער זיינע פרויא ליכט וויא זיך זעלכסט, פיר איהרע עהרע נאך
מועהר אלס פיר דיא זייניגע בעראכט איזט; זיינע קינדע
אויף דעם וועג דער טוגענד לייטעט, אונד זיא נאהע אן איהרע
מעגליכען אלטער פֿערהייראטעט; פֿאן דעם הייסט עס מיט רעכט:
וירא ווירסט דען פֿרירען אין דיינעם צעלטע ער
קענען

ר"ר הארבע את שניו והתקדש את קדוזה והטעם את צת אמתו והמלוה
סלע לעני זשעת דחקו, עליו הכתוב לומר: אז תקלס וד'
יענה תשוע ויאמר הכני (ישעי נ"ה)

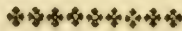
ווער זיינע נאכבארען ליכט, זיך זיינער פֿערוואנדלען אננימט, זיינע
ניכטע הייראטהעט, דעם ארמען אין דער נאָהט קיינע דארט
ליעהונג פֿערוואגט, פֿאן דעם הייסט עס מיט רעכט: „דוא
ווירסט גאָטט אנרו־פֿען אונד ער ווירד דיך ערש
הערען“

ד'רש' ד' שמלאי נדי"ג נכות נאמרו למשה צסיני וכו', צא דוד והעמידן
על י"א, דכתיב ד' מי יגור צאהליך ומי ישכון צהר קדשך הולך
תמים ופועל לרק וגו', צא ישעי' והעמידן על שש, שנאמר הולך לרקות
ודובר משדים וכו', חזר ישעי' והעמידן על צ', שנאמר כה אמר ד'
שמרו משפט ועשו לרקה, צא חזקוק והעמידן על אחת, שנאמר ולדיק
צאמונתו יחיה (מכות פרק 2' דף כ"ג ע"ג)

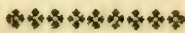
אמר ר' יוחנן לעולם תהא חיות לצור עליך, שהרי כהנים פניהם כלפי
העם ואחוריהם כלפי שמינה.

כאן מוס יעדערצייט האהע אכטונג פֿאָר איינער געמיינדע האבען;
דוים שטאנדען אויך דיא פריסטער אים טעמפעל (ווען זיא
רען זענען ערטהיילטען) מויט דעם געזיכטע צום פֿאָלקע אונד מייט
דעם ריקען דער הייליגען לאדע צו געקעהרט.

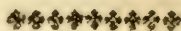
דנו דנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקדשו.

ווען דיא רעכטע פֿאָן זיך שטעסט, זאלל יעדערצייט דיא לינקע
ווידער אן זיך ציהען, (ד.ה., ווען מאן יעמאנד זיינעם פֿערגע-
הענס האלבער פֿאָן זיך ווייזט, זא זאָלל מאן איהן דאָך ניכט גאנץ
פֿערשטאָסען, זאָנרען זוכען, איהן בייא געלעגענהייט ווידער
פֿריינדשאַפֿטליך אן זיך צו ציהען, דאמיט דער פֿערשטאָסנע ניכט
צור ראכע אונד צו נאָך שלימערן: אים שווייפֿונגען גערייזט ווערדע).

אמר חזקיהו אמר קרא לזה חיים עם לזה אשר לזה חיים, לזה חיים חיים
הוא, כשם שחייב לזה חיים ללמדו חומות, לזה חיים חיים
הוא, כשם שחייב ללמדו חיים חיים ללמדו חומות, וי"ל חף להושיעו
פנה, מ"ע חיותא היא.

זא וויא עם דעם פֿאטערס פֿאליכט אייזט, זיינען זאָהן אין דער רע-
ליגיאן אויפֿצוציהען, אונד פֿיר זיינע פֿעהר הייראטונג צו זאָרגען:
זא אייזט עם אויך זיינע פֿאליכט, דע מו זעל בען איין האנד-
ווערק לערנען צו לאסען, וואדורך ער זיך עהרליך ער-
געהרען קענגען זאָלל. אייניגע מיינען, יעדער פֿאטער מוס אויך
זיין קינד שוויממען לערנען לאסען, דאמיט עם אין וואסער נאָמט
זיין לעבען רעטטען קענגען.

שטאנד מענבער

הערבייא, וועלכע דעם טעגליכען אָפּפֿער בייא וואָהנטען. דיוע
ווארען דיא אבגעזאנדטען דעם גאנצען איזראעליטישען פֿאָלקס.
דען דא דאז טעגליכע אָפּפֿער אים נאהמען דער גאנצען נאטיאָן
געשאה, זאָ מוסטע ענטוועדער דאז גאנצע איזראעל צוגעגען זיין,
אָדער זיינע אבגעזאנדטען דאכייא האבען; דא אבער ערשטערעם
ניכט אנגעהען קאָנטע, זא וואורדען אייניגע איזראעליטען אים
גאהמען אללער דאצו אבגעזאנדט, אונד אַנְשִׁי מַעֲמָד, שטאנד
מענבער, גענאנט. זיא ווארען בלאסע ציגען דער אָפּפֿעהאנד-
לונג, מוסטען איהרע גאנצע אויפֿמערקזאמקייט דארויף ריכטען,
האטטען אבער ווייטער קיינע כשעפֿטיגונג דאכיא, זא וויא נון דיא
פריסטער אונד לעוויטען אין 24 אָרדנונגען איינגעשטהילט ווארען.
וואָפֿאָן יעדע אָרדנונג איינע וואָכע אויפֿווארטעטע, אלזא וואר
אויך דאז גאנצע איזראעל צו דיועם בעהופֿע אין 24 אָרדנונג
גען איינגעשטהילט, וואָפֿאָן יעדע אָרדנונג, אָדער דיא אבגעזאנדט-
טען דערזעלבען, איינע וואָכע אלס ציגען דיגען מוסטען. אונד
זא וויא פֿאן דען 24 אָרדנונגען דער פריסטער אונד לעוויטען געס
זייסע שטאנד אָרדנונגען געמאכט וואורדען, דיא צו ירושלים
וואָהנטען, אום שטעטס צור כעשטימטען שמונדע צור האנד צו
זיין; אלזא וואר אויך איינע שטאנדאָרדנונג דער איזראעליטען צו
ירושלים, דאמיט זיא צור כעשטימטען צייט גלייך צו איהרעם
בערוף כערייט ווערען. ווען דיא רייהע איינע דיוער 24 אָרדנונגען
טראף (וועלכעס צווייאמאהל אים יאהרע דער פֿאלל וואר, וויל
יעדע אָרדנונג איהרע וואָכע האטטע), אונד דיא פריסטער אונד
לעוויטען צו איהרער כעשטימונג נאך ירושלים צאָגען, זא פֿאָלג-
פען איהנען אויך דיא שטאנדמענגע, וועלכע אויסעהאלב ירושלים
וואָהנטען, אונד צוואר נור אויס דען ערטערן, וועלכע דער הייליג
גען שטארט אס נעכסטען לאגען; דיא ענטפֿעדנטען אבער פֿער-
ריכטעטען איהרע אנדאכט דיא גאנצע וואָכע איבער אין דען
זינאגאָגען אָדער שולען, וועלכע זיא אין איהרען וואָהנפלעטצען
האטטען. יעדע דיוער 24 אָרדנונגען דער איזראעליטען האטטע
איהר הויפט, וועלכעס ראש המעמד, שטאנד-הויפט-
מאן גענאנט וואורדע. פֿאן דען שטאנדמענגערן מוסטען וועניג-
סטענס

5.

ב ע ש ר י י ב ו נ ג

דער ארדנונג דעס טעגליכען גאטטעס דינסטעס
אין צווייטען טעמפל (כימי בית שני) צו
ירושלים.

(דויע בעשרייבונג איזט איין אויסצוג אויס מעהרערן שטעללען אין
הלמוד אונד דען שפעטערן ראבבינישען שרייטען, אונד איזט ווערט-
ליך אויס דעם יינגסט ערשיינענען ווערק סדר העבודה פֿאָן ר'
שלום כהן, הערגענאָממען.)

ארדנונג דער דינסטטהוענדען פריסטער אונד
לערויטען.

דיאיעניגען פריסטער, וועלכען דען טאג אויפֿצו ווארטען בעס
שטיממט ווארען, פֿערזאממעלטען זיך דעם אבענדס
פֿאָרהער אין דער גראָסען פֿייער-קאממער, אין איינערן פֿאָר-
האָלע דעם טעמפלעס, דאמיט זיא טהיילס דיא נאכט איבער דיא
וואכע הילמען, אונד טהיילס צו איהרעס דינסטע אב פֿאָלגענדען
ניאָרען פֿריה צור שטעללע ווערען; דא דען דיאיעניגען, וועלכע
דען פֿאָריגען טאג דאז אמת פֿערריכטעטען, איהנען דיא שליסעל
צום טעמפלעל אונד דעם איינערן פֿאָרהאָף איבערגאבען. דויע
ווארדען פֿאָן איינעם דער אכלעזענדען פריסטער ענטגעגען גע-
נאממען, אונד אין דער העהלע, זאָ אין דויער פֿייער-קאממער
וואר, און דער גאָלדען קעמטע דאזעלכסט אויפֿגעהענגט, נאכ-
דעם מאן דען מארמאָרען דעקעל אויפֿגעהאָבען האטטע, וועלכע
איבער דער מינדונג דויער העהלע לאג. דיא לעוויטען וועלכע
טהיילס דיא נאכט דורך צו וואכען, אונד טהיילס דען פֿאָלגענדען
טאג אויפֿצו ווארטען בעשטיממט ווארען, טעללעטען זיך עבענע
פֿאללעס דעם אבענדס פֿאָרהער איין, אונד עמפֿינגען פֿאָן דען לע-
וויטען, דיא זיא אכצולעזען קאמען, דיא שליסעל צו דען אייסערן
פֿאָרהעפֿען. ענדליך קאמען אויך דיא

נאך מיטטערנאכט, ווען עס אללמעהליג געגען דען מאָרגען גינג
 מאכטע זיך דער הויפטמאן מיט אייניגען פריסטערן אויף,
 נאהם דיא שליסעל אונד גינג דורך דאז קליינע פֿעֶרטכען, וועל-
 כעס אים פֿייערטהאָר וואר, אין דען אינגערן פֿאָרהאָף, ווא זיא זיך
 אין צווייא הויזען טהיילטען, יעדער הויפֿע מיט איינער ברעננענע
 דען פֿאקעל פֿאר זיך, דא איינער זיך געגען אכענד, דער אנדערע
 געגען מאָרגען ווענדעטע, אונד אלוא דען פֿאָרהאָף אומגינגען, אום
 אללעס צו בעועהען, אב אויך אללעס אין בערייטשאַפֿט, אונד
 יעדעס געפֿעס אן זיינעס אָרטע ווערע. בייא דער בעקער-קאמ-
 מער קאמען ביידע הויפֿען צוזאמען, אונד, ווען אללעס אין גע-
 העריגער אָרדנונג וואר, ריפֿען איינאנדער צו: עס שטעהעט
 אללעס וואָהל!

אײַנצװײשען שטאנדען אללמעהליג אויך דיא איכריגען פריסטער
 אויף, באדעטען זיך, אונד לעגטען איהרע הייליגע
 אכטסקליידער אן. אלסדאן גינגען זיא אין דיא אָבערגעריכטס-שטובע,
 אללואָף, אונטער לייטונג דעס הויפטמאנעס אונד איינער גע-
 ריכטספֿערוואָן, אום וועלכע דיא זעמטליכען, צום דינסטע דעס
 טאגעס בעשטימטען פריסטער אין איהרעס אָרנאמע אין איינעס
 קרייזע הערום שטאנדען, דיא לאָזונג * געשאה, ווער דיזע אָדער
 יענע אָפֿפֿער-אָדער רייכער-האנדלונג פֿעֶרריכטען זאָלל. —
 אויך דיא לעוויטען שטאנדיען מיטטלערוויילע אויף, צאגען איהרע
 הייליגע קליידער אן, אונד הילטען זיך, זא וויא דיא שטאנדמענ-
 גער, צו איהרעס בערופֿע בערייט. אלסדאן צאגען דיא פריסטער
 דאז

עס מעהרערע מאהל צו בלוטיגען אויפֿטריטען קאס, ווייל
 יעדער גערן דיא עהרע דיזער אָדער יענער האנדלונג האכען
 וואָללטע.

* דיא לאָזונג געשאה אויף פֿאלגענדע ווייזע: יעדער פריסטער
 שטעקטע איינען פֿינגער אין דיא העהע. דער הויפטמאן נאהם
 איינע בעליביגע צאהל אן, פֿינג בייא דעס ערשטען בעסטען
 פריסטער (דעם ער דען קאפֿפֿכונד אכנאהם) צו צעהלען אן.
 אונד דעריעניגע, אן דעסטען פֿינגער דיא צאהל ענדעטע,
 האטטע דאז לאָז געוואָנען.

סטענס טעגליך צווייא אויס יעדעס שטאממע, אלוא 24 מעננער
אױס טעמפעל זײן (*).

דא נון דער גאָטטעסדינסט דעם מאָרגענס גאר פֿריה אנגינג, זא
וואורדע אללעס פֿאָרהער אין כּערייטשאַפֿט געהאלטען. דיא
פריסטער ליסען דורך דיא לעוויטען דיא הייליגע גערעטהשאַפֿט
(וועלכע אין 93 פֿערשידענען שטיקען כּעשמאנד), זא וויא דיא
געגענשטענדע דער אָפֿפֿער פֿאן דעניעניגען אכהאָלען, דיא זיא
אין פֿערוואהרונג האטטען, אונד לעגטען זיא געגען מיטטאג דעם
גראָסען אלטאָרס אויף דען דאזעלכסט שטעהענדען זילבערנען טיש,
הירויף נאהם איינער פֿאן דען פריסטערן דיא שליסעל אויס דער
אָכען ערוועהנטען העהלע, גינג נאך דעם טעמפעל אונד שלאָס.
אויף כּעפֿעהל דעם הויפטמאננס דער טהאָרהיטער, דיא טהירען
צו, אױס גלייכען דיא טהאָרע דעם אינגערן פֿאָרהאָפֿעס רונד הער.
אום. ער צאָג דאן דיא שליסעל אן דער גאָלדנען קעטטע אין דער
העהלע אויף, לעגטע דען מאַרמאָרנען שטיין אויף דיא מינדונג
דער העהלע, טהאט איין קיסען אויף דען שטיין, אונד שליף
דיא נאכט איבער דארויף. אויך זיא לעוויטען שלאסען דיא טהאָר-
ע אין דען אייסערן פֿאָרהעפֿען אב, אונד אללעס כּעגאב זיך אין
פֿערשידענען קאממערן צור רוהע, כּיז אויף דיאיעניגען פריסטער
אונד לעוויטען, וועלכע דיא נאכט דורך דיא וואכע הילטען. אויך
דיא שטאנדמעננער, זא וויא אויך אייניגע הויפטלייטע דעם טעמ-
פעלס, אונד איינער פֿאן דען געריכטס הערדען, וועלכער דער לאָ-
זונג (**). אס פֿאָלגענדען מאָרגען כּיאוואָהנטע, בראכטען דיא נאכט
דורך אױס טעמפעל צו.

נאך

(* אין יעדעם שבת וואורדע דען אכגעהענדען שטאנדמעננערן
דער פֿאָריגען וואָכע פֿאָלגענדער זענען מיטגעגעבען: דער
אין דיזעם הויזע וואָהנעט, פֿללאנצע אונטער
אױך כּרידערשאפֿט, ליבע, פֿוירע אונד אױג-
טראכט!

(**) דיא פֿערטהיילונג דער פֿערשידענען אָפֿפֿער. אונד רייכער-פֿער-
ריכטונגען געשאה יעדען מאָרגען דודכױס לאָז, דא זיך דיא פרי-
סטער דעם צווייטען טעמפעלס אָפֿט דאריבער צאנקטען, אונד
עס

ערווה הלונג דער זענגער אונד מרויצי

דער הויפטמאן דעם זינגקארפס ערווה הלטע יעטצט אויס דען
 לעוויטען דיאיעניגען, וועלכע דיוען טאג זינגען אדער מיט
 אינשטרומענטען מוזיצירען, זא וויא דיאיעניגען פריסטער, וועלכע
 ביא דעם אָפּער אין דיא טראָמפּעטע בלאזען זאללטען. דיא
 טאָנקינסטלער האָלטען דען גלייך איהרע מוזיקאלישען אינשטרו-
 מענטע אויס דער הירצו בעשטימוטען קאממער. יעטצט ווארדען
 דיא וואכען אכגעלעזט אונד דיא דיהנסטטהענדען פריסטער אונד
 לעוויטען דעם פֿאריגען טאגעס ענטלאסען. — אללעס דיועס געט
 שאה פֿאר טאגע ביים ליכט דער פֿאקעלן.

מארגען גאטטעס דינסט

מיט טאגעסאנברוך, זא באלד מאן נעהמליך דיא גענענשטענדע
 אין אייניגער ענטפֿערונג ערקענען קאנטע (*), דיך דער
 הויפטמאן ענטוועדער זעלבסט, אדער איין אנדערער, דעם ער
 עס אויפֿמרג, מיט לויטער שטימוע: פריסטער! הערביא
 צו איירעם דיהנסטע! לעוויטען! הער צו איירעם
 פולפעט! איזראעליטען! הער צו איירעם שטאנדל
 זוף דאן אללעס זיך אויגענכליקליך צו זינעס שטאנד בעגאב
 יעטצט בעגאן דער אייגענטליכע גאטטעס דינסט אין פֿאָלגענדער
 אָרדנונג:

דיא פריסטער וואשען איהרע הענדע אונד פֿיסע

אין

(*) דא דאז מאָרנענאָפֿער ניכט פֿאר טאגע געשלאכטעט ווערען
 דורפֿטע, זא וואר איין בעזאָנדערער הויפטמאן דער צייט
 געזעטצט, וועלכער דען אנברוך דער מאָרגענרעטהע גענויא
 בעאָכאכטעטע. ער לים צו דיועס בעהוף אייניגע פריסטער
 אויף דען גיפֿעלן דעם טעמפעלס שטייגען, דיא איהם פֿאָן
 אָבען צו דיפֿען, ווען עס זא העללע וואר, דאס זיא דיא פרי-
 סטערליכע שטאדט חברון, וועלכע האָך אויף דעם געבירגע,
 אָסטווערטס פֿאָן ירושלים, לאג, ערקענען קאָנטען: דער
 מאָרנען איזט זא ליכטע, דאס וויר חברון
 געהען

דאז עהערנע האנדלאס (וועלכעס איס צווייטען טעמפעל, נאך
איינער פארזאישען לעהרע, איבער נאכט אונטערס וואספער גע-
זעטצט וואורדע) אויף, וואָרויס זיא זיך הענדע אונד פֿיסע וואושען.

עטצט וואורדען אויף כעפֿעהל דעס הויפטמאננעס, ועד טהארס
היטטער פֿאן דען לעוויטען אללע פֿהארע געעפֿנעט, ווא-
בייא דיא פֿריסטער דיא טראָמפֿעטע בלויען, אום עס אין דער
שטאדט איבעראלל קונד צו שחון, דאס דער גאָטטעסדיהנסט באלד
אנגינגע. דיוער בעגאן נון מיט טאנעסאנברוך, אונד צוואר נאך
פֿאָלגענדען פֿארבערייטונגען:

רייניגונג דעס בראנדאפֿער-אלטארס.

נאכדעם דער פֿריסטער, דער דורכס לאָז צו דיוער פֿערריכטונג
בעשטימוט וואר, זיך געוואשען האטטע, נאהם ער דאז
אונטען אכ פֿוסע דעס אלטארס אין דער זידועסט-עקע שטעהענע-
דע זילבערנע פֿייערפֿאס אונד גינג דאמיט דען בראנדאפֿער-אלט-
טאר הינויף, קעהרטע דיא אן דער אָפֿערשטעפֿאטע בעפֿינדלי-
בען גליהענדען קאָהלען הין אונד הער, נאהם איינגע פֿאן דען
גליהענדען קאָהלען אונד עטוואס אשע אין זיין פֿייערפֿאס, שטיג
דאמיט הינוטער, גינגעגען מאָרגען אונד שיטטעטע דים אללעס
אין דען אשעהויפֿען. דאן שטיגען אנדערע פֿריסטער מיט קרשעל
אונד בעזען דען אלטאר הינויף, פֿעגטען דיא אשע וועג פֿאן דער
פֿייערשטעטטע, אונד טהאטען זיא אין איינען הונדען אשעהויפֿען
אונטער דען אלטאר. אנדערע בראכטען דען גלייך דארויף אויס
דעס האָלץ-האָפֿע מעהערע שטיקע האָלץ הערכייא, לעגטען
זיא אויף דער פֿייערשטעטטע, ווא דיא אָפֿערשטיקע פֿאָן פֿאָרי-
געס אבער פֿערצעהרט וואורדען, צורעכט, אונד צינדעטען זיא
מיט דען פֿאָרגעפֿונדענען גליהענדען קאָהלען אן. צוגלייך וואורדע
איין שייטעהויפֿען צור זידועסטווייטע דעס אלטארס געמאכט,
אונד פֿאן דען דאזעלכסט ליגענדען קאָהלען אנגעצינדעט (וועלכעס
דאז בעשטענדיגע פֿייער וואר, דאז ניכט ערלעשען דורפֿטע).
אנדליך וואורדע נאך איין דריטער האָלצהויפֿען אנגעצינדעט,
פֿאן וועלכעס דיא עטווא אונפֿערצעהרט געכליבענען שטיקע פֿאן
דעם אבערפֿאָפֿער פֿערבראנט וואורדען.

איינעם גלעקליין געקלינגט, ווארויף דאז אים פֿאַרהאַף שטעהענדע
 פֿאַלק צו בעטהען אנפֿענגט. איין פֿריסטער ניכומט דאז פֿאַריגע
 רייכערפֿאַס אויס דעם הייליגען, אויס וועלכעס עד דיקלינגס אונד
 בעטהענד טריטט. זאָבאלד עד הערויס אייט, ווירד דאז בלוט דעם
 געשלאכטעטען לאממעס — וועלכעס ביסהער פֿאַרטוועהרענד
 אומגעריהרט וואורדע — אויס דעם בעקקען אן דען בראנדפֿאַרע-
 אלטאר געשפרענגט. דער שפרענגענדע פֿריסטער פֿענגט דאמיט
 ביים פֿוסע דעם אלטארס געגען אָסטען אן, געהעט געגען נאָרדען
 אונד געגען אבענד אום דען אלטאר הערוס, ביז ער אן דיא זיד-
 וועסט-עקקע קאָמוט, דא ער דאז איכריגע בלוט אין איינע רעהרע
 אס פֿוסע דעם אלטארס גיסט.

אייין פֿריסטער לעשט הירוויף 5 פֿאַן דען 7 ברענגענדען לאממען
 פֿאַן דעם גאָלדען לייכטער אים הייליגען אויס. ווארויף איין
 אנדערער איינטריטט, דאז פֿייערפֿאַס מיט גליהענדען קאָהלאן
 אויף דען רייכעראלטאר זעמט, זיין געבעטה פֿערדיכטעט אינד
 עהרערביטריג הערויסטריטט. יעמזט טריטט דער צום אייגענטליס
 כען רייכעראמט בעשטימוטע פֿריסטער איין, ניכומט דאז פֿייער-
 פֿאַס פֿאַן דעם אלטאר, גיכט עס דעם פֿריסטער, דער דיא 5
 לאמפען אויסגעלעשט דאט, אונד שייטעט דאז מיט זיך גע-
 בדאכטע הייכערפֿולפֿער אויף דיא גליהענדען קאָהלען, וואָכייא
 ער אנדאכטספֿאַלל זיין געבעטה פֿערדיכטט, אונד אויס דעם היי-
 ליגען געהעט. יענער לעשט נון דיא צווייא נאָך ברענגענדען לאמ-
 פען אויס, אונד איזט דער לעטצטע, דער דאז הייליגע פֿערלעסט.

הירוויף ווירד דעם געשלאכטעטען לאממע דיא הויט אכגעצאָגען,
 דאז איינגעוויידע העראויסגענאָממען אונד געוואשען,
 דער קערפר אין שטיקע צערלעגט, יענעס אין איינע שיססעל,
 אונד דיזע אויף איינען מארכוואָרען טיש געלעגט אונד איינגעזאל-
 צען. — דאז שפייזע = (אָדער מעהל) - אָפֿפֿער ווירד צורעכטע גע-
 מאכט; דיזעס בעשטאנד אויס איינעס געוויסען מאאס מעהל,
 וועלכעס מיט איינעס בעשטימוטען מאאס בימאָהל געריהרט
 וואורדע, ווארויף וויהרויך געשטרייעט ווירד; פֿערנער דאז טראנק-
 אָפֿפֿער בערייט געשטעללט, וועלכעס אויס איינעס געוויסען מאאס

אין פריסטער טריטט מיט גראָסער עהרערביטהונג צוערשט, אין דען טעמפעל אונד אינס הייליגע היניין, ניממט דען בעזען, דער אין איינער גאָלדנען שייססעל דא לאג, פֿעגט דיא אויס דעם רייכערפֿאָס, וועלכעס דען פֿאָריגען אבענד היינינגעבראכט וואר אויסגעפֿאללענע אשע אויף דעם אלטאר צוזאממען, פֿערריכטעט ויין געבעטה אין טיפֿער דעמוטה, פֿאססעט דיא צוזאממען געפֿעגט טע אשע אין ביידע הענדע, אונד געהט ריקלינגס (דאמיט ער ניכט דעם הייליגען דען ריקען צו ווענדע) עהרפֿורכטספֿאלל הערויס. **דארויף** ברינגט איין אנדערער פריסטער צוויי שייטע האָלץ אויף דען כראנדאָפֿפֿעראלטאר, אונד לעגט זיא אויף דען גראָסען סען ברענגענדען האָלצהויפֿען.

אינצווישען איזט איין אנדערער פריסטער בעשעפֿטיגט מיט דעם יעהריגען לאממע, וועלכעס ער אויס דער לעממער קאממער (וואזעלסכט אללעצייט לעממער בערייט ווארען). דיא 4 טאגע פֿאר איהרער אפֿפֿערונג דאהין געבראכט וואורדען) הערט אויס האָלטע, בראכטע עס געבונדען אן דען שלאכטפֿלאץ געגען דיא נערדליכע זייטע דעם אלטארס, וואָ אללע בראנדאָפֿפֿער, אלס דיא אללערהייליגסטע אָפֿפֿער, געשלאכטעט ווערדען, (דיא געט דינגערן אָפֿפֿער קאָנטען איבעראלל אים פֿאָרטעמפעל געשלאכטעט ווערדען). דאן לעגטען דיא שטאנדמעננער, אים נאהמען דעם גאנצען איוראעלס, דיא הענדע אויף דאז הויפט דעם לאממעס, איין פריי סטער טריטט הערבייא, ווענדעט דאז לאס מיט דעם קאָפֿף געגען אבענד דעם טעמפעלס, אונד שלאכטעט עס; איין אנדערער פריי סטער איילט מיט איינעס בעקען הערבייא, פֿאסט דאז בלוט אויף, אונד דיהרט עס בעשטענדיג אום, דאמיט עס ניכט גערינגע, אונד צום נאכהעריגען שפרענגען טויגליך זייא.

נאכדעם דאז לאס געשלאכטעט וואורדע, שיקמען זיך דיא פריסטער צום רייכערן אן. רייכערפֿולפֿעה, אונד גליהענדע קאָהלען ווערדען, אין דען קעסטליכסטען געפֿעסען, הערבייא געהאָלט אונד ציר האנד געשטעללט. דיא פריסטער, וועלכע צו דיוער הייליגען זאנדלונג דורכס לאָז בעשטיממט ווארען, געהען אין דען טעממע פֿער אונד אינס הייליגע. וועהרענד איהרעס צוגעס ווירד מיט

פֿױכעס אים אלטאר הערונטער לײַפֿט , אונד פֿאן דא אין דען באַך
קָררן אכשטידצט .

אונמיטטעל באַר נאך דיזען האנדלונגען לאססען זיך צויעלף לעווי •
טען מיט מוזיק אונד געזאנג , אונד צוויי פֿריס
סטער מיט טראָמפֿעטען הערען ; אן יעדעס טאגע דער וואכע ווירד
נעהמליך איין בעזאנדערער פּואלם געזונגען אונד מיט מוזיק בעס
גלייטעט .

הירויף פֿאָלגט דער בעקאנטע פֿריסטערזענען (כרכת כהנים) ,
וועלכעס אים צווייטען טעמפעל נאך אייניגע קורצע פֿאָר •
אונד נאכגעבעטהע צוגעזעטצט וואורדען .

הירביט איזט דער טעגליכע מאָרגען - גאָטטעסדיהנכט בעענדיגט ,
דעם דיא שטאנדמעננער אונד זאָנסטיגע איזראעלישען ,
לענען עס בעליבטע , בייא וואָהנטען •

וויזן עטווא נאך איינצעלנע , פֿריאווייליגע אָדער געזעטצליכע (גע •
לעגענהייטס) אָפֿער געבראכט וואורדען , זא געשאה דיא
האנדלונג דערזעלבען נאך פֿאָללענדונג דעם בעשטימוטען טעגלי •
כען גאָטטעסדיהנכט •

אבערדיגאטטעסדינסט

נאך דעם כוכשטעבליבען אויסדרוק אים געזעטצן מאָזיס זאָלל אין
צווייטעס יעהודגעס לאס מיט אללען צערעמאניען , שפּיזע •
אונד טראַנקאָפֿער , וויא דעם מאָרגענס , אויך צווישען ביים
פֿען אבענדען געאָפֿערט ווערדען • וואס דיס אייגענטליך פֿיר
צווייא אבענדע זייען , ווירד אין דער הייליגען שריפֿט ניכט אנגע •
געבען ; דיא ראכניען ערקלעהרען זיא אבער אלוא : עס גיבט
איינען גראָסען אונד איינען קליינען אבענד (מנחה גדולה ומנחה
קטנה) ; דער גראסע אבענד פֿענגט אן איינע האלבע שטונדע
נאך מיטטאג (אום האלב איינס נאך אונזערן אודהרען) , אום דיא
צייט אלס זיך דיא זאָננע געגען וועסטען לענקט אונד דען שאַט •
טען גענען אָסטען ווירפֿט ; דער קליינע אבענד פֿענגט אן אום פֿ

ויין בעשטאנד, דער אין איינע קעסטליכע קאננע איינגעגאססען
ווארדע *

אללעם דיוועס געשאה פֿאָס מאָרגען אַנברוך ביו צום זאָננען.
אויפֿגאנג *

זאכאלר דיא זאָננע איבער דען האַרציגאַנט קאָממט * ווער.
דען דיא אָפֿערשטיקע פֿאן 9 דאצו בעשטימומטען פריסטערן.
דערען יעדער געוויסע שטיקע טרענט, דיא ער אין דיא העהע העלט.
נאך דעם בראנדאָפֿער - אלטאר אין איינער שענען אָרדנונג גע.
טראגען, אום דיוע צייט ווירד פֿאן דען פריסטערן אָנר דעם פֿאָל.
קע דיא קריאת שמע געלעזען. — דיא אָפֿערשטיקע ווערדען
פֿאן אנדערן פריסטערן אויף דען גראסען פֿייערתיפֿען געבראכט.
פֿאן וועלכעם זיא פֿערצעהרט ווארדען. איין פריסטער שטייגט צום
אלטאר הינוף, ניממט דאז (אָכען בעשריבענע) שפייזע - אָפֿער
מיט, ווירפֿט זאלץ אונד וויהרויך אויף דאזעלכע, ניממט איינע
האנדפֿאָלל פֿאן דעם שפייזע - אָפֿער, אונד ווירפֿט עס אין דיא
גלוטה, בעהעלט דאז איבריגע צוריק, וועלכעס איהם געהערט.
דיוועס פֿאָלגט איין פריסטער מיט דעם האָהענפריסטערס געבאקט
קענעם, אין 12 קוכען (שתים עשרה חלות) בעשטעהענד, ער
טטרייעט זאלץ דארויף, אונד ווירפֿט עס אינס פֿייער. צולעצט
קאממט מן איין פריסטער מיט דעם וויין אין איינער קאננע, שטייגט
צום אלטאר הינוף, אונד גיסט דען וויין אין איינע דאזעלכסט
שטעהענדע זילבערנע גיסקאננע, ווא דערזעלכע דורך דאז אס
באָדען דער קאננע בעפֿינדליכע לאך אין דיא האָהלע עקקע דעם
פֿוסעם

* אים צווייטען טעמפֿעל קאָנטען זיא אויגענבליקליך דען זאָננען.
אויפֿגאנג מערקען; דיא נעהמליך איבער דעם טהאָר דעם היים
ליגען איין איבערויס שענער גאלדנער לייכטער הינג, וועלכען
דיא קעניגן העלענא דעם טעמפֿעל פֿערעהרטע; זאכאלר
דיא זאָננע איבער דיא ערדע קאם אונד דורך דאז האָהע טהאר
דער האללען היגין שיען, גאב דער לייכטער פֿאן דען דארט
אויף שיסענדען זאָננעשטראהלען איינען שטארקען פֿייערזגען
אכגלאניץ פֿאן זיך, דען מאן גלייך דורך דאז גאנצע וויין בעם
פֿערקטע *

(ד)

אויסציגע

דער

שענסטען אויפֿועטצע

אויסדעם

מ א א ק.

אונד האלֶב (שמונדע דעם טאגעס, דער טאג צו 12 שמונדען גע-
 דעכנעט, וויא בייא טאג-אונד נאכט-גלייכע, אָדער אום האלֶב
 פֿיער נאך אונזערן אוהרען) ביו צום זאָנען-אונטערגאנג דיא
 צייט צווישען בייִדען אבענדען זייא אלזא פֿאן האלֶב איין אוהר ביו
 צום זאָנען-אונטערגאנג, ביננען דיזען שמונדען מאן דאז אבענד-
 אָפֿפֿער פֿערריכטען קאננטע; יעדאך שטיממען דיא ראבבינען איבער-
 איין, דאס עס נאך דער רעגעל איממעד אין דער צעהנטען שטיג-
 דא (נאך דרייא אוהר נאכמיטטאגס) געשעהען זייא (אום וועלכע
 צייט אויך יעמאט דער פֿעספֿער-גאָטטעסדיהנסט אין דער זינאָאָנע
 געהאלטען ווירד) .

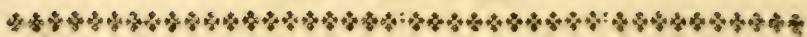
דער אבענד-גאָטטעסדיהנסט בעשטאנד אין דעם שלאכטען איינעם
 אייניעהריגען לאממעס, מיט אללער אָרדנונג, צערעמאָ-
 נען, שפייזע-אונד טראנקאָפֿפֿער וויא אָבען ביים מאָרגענאָפֿפֿער
 בעשריבען וואורדע; זא גינג עס אויך מיט דער רייכערהאנדלונג .

דיא 7 לאמפען אן דעם גראָסען לייכטער וואורדען אנגעציענדעט,
 אונד בראננטען ביו אן דען מארגען.

דאז אבענד-אָפֿפֿער בראננטע בייא מעסיגעס פֿיער דיא גאנצע
 נאכט דורך אויף דעם בראנדאָפֿפֿער-אלטאר-גלייך נאך
 דעם זאָנען-אונטערגאנג וואורדע קריאת שמע געלעזען, אונד דאז
 אבענד-געבעטה פֿערריכטעט.

דיא לעוויטען דייניגטען דיא געֿעסע, אונד שמעללמען אללעס
 אן זיינען געהעריגען אָרט צום גאָטטעסדיהנסט דעם פֿאָלגענעם
 דען טאגעס זיא, זא וויא דיא פריסטער אונד שטאנרמענער-
 ערווארטעמען דיא אנקונפֿט דערער, וועלכע זיא אכלעזטען, ווא
 אללעס דען, וויא אבען בעשריבען איזט, צוגינג .

דער טעגליכע גאָטטעסדיהנסט וואורדע נאך דיער אָרדנונג אונאונ-
 טערבראָכען פֿאָרט, געזעטצט, זעלבסט אס שבת אונד אן
 דען פֿיערטאגען, אן דענען נאך אנדרע אָפֿפֿער אונד צערעמאָניען
 הינצו קאמען .

נחל הבשור

בצמד עוז, משמיים שלום, לכל משכיל ודגש האמת והיובז המדע צדעת
ישורון יהי נועם ה' עליהם מעתה ועד עולם אמן *

בחינת החכם האמיתי המשתוקק לדעת עלם ותכלית כל דבר מכל
לדדיו, תסתעף לחמש שאלות ראשיות, והם מה? מי?
למי? למה? ואיך?

ועתה הקודם הנעים! בדלותך הבה מכתב חדש, אשר עדין צייננו לא
היה, משוטט בחולות, תבסוף נפשו תחלה לדעת את מהותו
ותעניק שאלת מזה הדבר החדש הזה? אם דבר הלכה או הגדה, אם דבר
חכמה או נמוסיות ודרך ארץ וכיוצא באלה, אם אין? -- ולמען הכיר
לך את כל על סדר נכון ללתי ישאר לך שום ספק, נבוא להפיר לך את
השאלות הנזכרות אחת אחת.

א' בהתרת שאלת עים *

הגיבורת הזה אשר צידך, הוא הקדמה ופתיחה נכתב אחר אשר ילא
לאור צעוד ימים אחרים אי"ה מדי חדש צדדשי. וזה דבר
המכתב אשר יקרא צדס הבואסקי כי יאסוף לכל מחנות המדע והמוסד
בתצט מכתבים שונים לדדים המועילים והמשמחים את הנפש החומדת
לשפת צלל החכמה. ותהיינה מחלקיותיו ארבע צמספר.

(א) **יבואו** על ראשו שירי לה"ק ממשידרים מוצהדים אשר לא באו
צדפוט עד הים ואשר יחצדו עוד צעו"ה כלס מענייני החמה
נמוסר לדדי חן להצפת דעים וצרכת דודים. אמנם שירי החסק והעגנים

צקדו אחיהם • והמשביל יצין את גדל התועלת הזה לנועדים משבילים •
מלבד התענוג אשר לנפש האדם בשמעו את המאודעות אשר אירעו לאנשים
יודעים בשנוי העתות וחלופי המקדשים •

(ד) תולדות הזמן (נ"יא יג קייטען), המתהווים צינינו צימים האלה ימי
צכורי פרי המדע והאזהרה בכל מחלכות איירופא,
וידע כל קורא אשר איננו יודע לקרוא בלשון העמים את מלכ עם ה'
צימיו, ואת המעשים אשר יתחדשו ציניהם, ואת אשר יתן ה' בלב מלכים
עליהם לטובה, ואיך יפול הדגדג המקבל • את כל נציא על הספר •

* * *

ב בהתרת שאלת מי •

ערתה תנין לנד הקודא האהוב! לרעת מי הוא המוליא והמצוא את
הדברים האלה על הספר? אם אדם ידוע, אם אין, אם יחיד
אם רבים, אם זקן, אם נער, ונהנה רבות אשר יותרו לך כלם
בתשובתנו זאת •

דע נאמנה כי לא מאיש אחד ולא משנים ילאו הדברים האלה, כי אם
מאחות מדעים משבילים אשר שקרו מיניהם על שערי התורה
ועל לרשות החכמה, מהם צעלי בידא יודעים לישא ולתן צעומקה של
הלכה על דרך הפשט האמתי, מהם צעלי חכמה ויודעים בלשונות זרות,
ובלם כאחד חמו את לבנם זה ימים כצירים לחקור ולדרוש אחרי דרכי
לשינוי הקדושה בספרי תנ"ך ובספרי הקדמונים ויכתבו על ספר איש איש
את אשר מלא צפירוה המקרא, בדקדוק המלות, במהלך הלשון, בצבולת
מליכותיו ושידיו, בלחות הספורים וצנועם סדר המאמדים • ואחרי זאת
שמו שם אחד בקנין התורה והחכמה כמאמדם ז"ל צפסוק — הסכת
ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם, עשו כמות ועסקו בתורה שאין
התורה נקנית אלא בחכמה — ויצאו איש איש באמתחתו את אשר לקע
דבר יום ציומו, למען כלכל את דבריהם במשפט • וכעת במרו צמועיותם
להוציאם לאור על ידי הדפוס ולהוסיף עליהם שירים ומכתבים אשר צבית
בגזם כדד ואשר יצואון עור שמה בעז"ה (אם מהם אם מולתם) ולואת
א הפילג

פגול המה לא ידלו; וסירי קלת משוררים חדשים אשר נחרו צטיריהם דרך
העמים, לומר אל האלילים ולקרוח צסם אלהי נכר, מוזרים הם מאתנו,
לא יצואו צקהל לנוי כאשר תראה עוד להלן צאגרת של הרצ המליך ר'
היך וויזל כ"י .

(3) **מכתבים** (אוי־עטצע, אבהאנדלונגען) והחלק הזה יפדר והיה
לארצנה ראשים :

[1] יציע מקורו דצרי פי חכמים צחכמת הלסון הכללי וציחוד צחכמת
וצסגולת לסון עצרית, יאיר כתיב צקדוקה, ייסר מעבל צמלינותה
ויורה דרך צטיריה וילמד דעת גדרי הסרשים צנדדפים .

[2] יסלח תעליתיו על פידושי פטוקי המקדש הקשים יצחין דעות המפרשים
הקדמונים וצמקוס אשר לא יספיקו דצריהם יצואו דעות אחרות,
ועל הקודש הצצין ודוצר אמת צלצצו לשפט ולבזרד אונר אס מאל הכונה
על דרך הפסע האמתי ; ולמען הדריך את התלמידים לסוס לצ על כוננת
המאמר ולהורותם דרך הנתוח וההרכבה צמאמרי הכתוב, צהעתיקס דצרי
צציאיוו ללסון אחר, צחרו צזה דך השאלה והתשובה כאשר תראה להלן
צהתרת השאלות למי, ולמה .

[3] יפולו מעינותיו אגרות נחות ומלינות נעימות אס מחכמים הקדמונים
או מחכמי דירינו והעתקות מלצנות העמים דצרי מדע ומוסר
הראויים לתת לפני משכילי צני ישראל :

[4] ילכו כהרותיו אל יס התלמוד להסיד-המכילה אשר כסלו צה דרים
ממלמד צני עמנו, להיותם זדים צקוביותיו ומימיהם לא שקרו על
שערי הכתה וילכו צו כעודים מנששים צאפלה, לא ידעו דדת לעמקות
מחשנות חכמיו ז"ל כי נעלם מהם מקור ההלכה וההצעות אשר יליעו
לפני התלמידים ערס יתחילו ליסא וליסן דצצרי ועל אפיקיו יעצרו יתר
הדדים המגיעים לחנוך המוסרי (מאראלישען ערציהונג), גט מלדנד
צחניך העצעיי (פֿײַשען ערציהונג), לא כסוב אחר ידיו, להיות דרים
מאומני צני עמנו עללים וחסרי דעת לסוס לצ על זה ולא ידעו כי שמיפת
הגוף וכחותיו הוא עע לה לשמידת הנפש וכחותיה .

(ג) **תולדות גדולי ישראל** (ביאנראפחיע דער גראָסען אונגע-
רער גאָמײַן), מדכנים וגאויי ארך,

מגדולים ומפורסמים צחכמה, מסוחרים ככדים ועשירי עם המחזיקים
את צית ישראל צאדני כסף, ואשר לפני תלכים יתיצצו לדצד עוצ על עמס,
מקוס ועת מולקתם ואת הקורות אשר היו לטס, ואת העוצ אשר עשו

בשלכת זרע קודם ונכנתה הסמימו להעלות על הדפוס מדי שנת בשנת
 79 אחת (רביעית ז'אבן) וזה דבר המכתב אשר לב' חלקים יחלק' (א)
 יצאו בו שירי לשון הקודש אשר לא כדפסו כבר ואשר כדפסו אחת אחת
 ואינם מניינים ציד כל איש, ואשר יחזרו עוד אם מאנשי החזרה הזאת
 אם מזולתם' (3) מכתבים מעניני התוסף והחכמה והמוסיות וביולא בו
 וכן ביאגראפיע והוא תולדות גדולי עם וחכמי ישראל אשר בחיים חיותם
 ומקדושים אשר בארץ המה' (ב) חידושים הנהגוים צני עתנו הנוגעים
 בכלל ישראל, מחדותם צקלת המדינות ומחינוך נעריהם, מודעות ספרים
 חדשים בלשון הקודש או בלשון עם אחד הנוגעים בנו ובהנהגותם הראוים
 להיות לעין כל, למען יוכל קראם איש אשר לא ידע קדום ספר ציתר
 הלאמות, וכל זה לתועלת הנעדים דורשי החכמה, ולשעשועת האנשים
 אוהבים. ולמען הקים זאת בישראל הסמימו איזה גדידי קהלתנו מיקירי
 דוח המתנדבים צעם לתת סך מסוים לתמוך את החזרה הזאת. זכרה
 אלה לגובה!

ועתה אל כבודך הרמה נשימה מלתינו, מאתך תחלתנו להדשות לנו
 להדפיס שיריך הנעימים אשר תחת ידינו צנת, ואשר כדפסו
 כבר ולא נתפטר צעם כדאוי, כמו השיר שכתב מעלתך להגיד ר' דוד
 פ"ל בצרליון, בשלוח לו ספרך היקר גן נעול, וכן אחד שכתבת להקליון ר'
 צעדיון פ"ל ואשר שיריך הנמלאים צדינו. ועוד תוסיף עשו חסד עם
 עבדיך בשלח לנו שירים אשר המה צבנוי ספרך ולא הולאתם לאור, וקצרים
 המגיעים לידעת הלשון והנוך הנעדים ותורה עלינו מעלתך אם להדפיסם
 תחת שמך אם אין, ואיש (אפילו מצני האגודה) לא ידע מני
 ילאו הדברים אם לא תרצה כפי התקון. הואל נא הארון! לכברנו מהר
 צתשובתך הנעימה, והאל האמת, יכחור דרך האמת, יפרוס סכת שלומך
 עליך ועל כל המסתופפים בלך כחפך וחפך עבדך הכותב מעטם דעיו.

חבורת דורשי לשון עבר

הפילו תהנתם לפני כבוד מעלת הדברי המליץ החכם מוהרר נפתלי הירץ
וויזל יחי' צדלין, לפקס מאתו ליות חן לראשם שכינת החמדה שידים
ומליצות ומכתבים אשר צצית נכותו ואלה דברי האגרת השלושה לו
מאתם :

קעניגסבערג בפרייסען ב"א שבת תקמ"ג

אל כבוד הרב החכם וכו' שלום עד בלי ירח +

נפיש עיפה למיס קרים כי תנסוף, המקודס ישאזון, ודודשי לשון עזר
אליך ידושוך. מאז הוסר באון ישראל, הורד לעזר עטרת ראשו,
עם ה' צצתי הגלה, ואין חזון כפרן, חללו הפודטים של פי ככל, ואיש
דוצר לחות איך. עד שקמת נפתלי ומעמד הקמות לשון עזר. מליצת
נציאניו צפלים שכלך שקלת, ותהי כמוהם למליץ צקצ עמד. מי כמוך
הגפיר חיל להקים שם בישראל? הן צרוח צינתך צצלה הלכת, ותקח מעם
את המגור תלויה על ערבי נהרותיו, והיו כנגן המנגן שיריך. מאז
תחצרותיך ציהורה נפשו, לצ משכילים צאש זמירותיך הלת, שמוע דצדיך
כלמו ינסופון, דצד כמוך ישאזון, כי כדצד החוזה דצרת, ועם משודרי
חמת חלקך!

דיון ישתחוו לפניך החכם! אחזא מדעים משכילים דודשי האמת,
צקשון וענין תודה, וצנועם מליצתך תתמכס, לך ישאו עין
ולדצדיך יאפו, ואתה שא נא ואכני אדצרה!

ד ימים לא כציר ואגודת צחודים משכילים מהם תודנייס ומהם יודעי
לשונות זדים יון ורומי ויתר העמים ומצניי ענין צחמות השמוזיות
והדמות, הסנימו יחד לחקוד ולדרוש אחרי מהלכי לשון הקודש צספרי
תודה נציאיש וכתוצים ולשקול צמאזני דק פירושים הקדמונים לצחוד היותר
קרוז לפשט, וצמקום אשר לא יספיקו הדאשונים ידצו חקירה לפדשו כפי
ענינו וענין הלשון. וצצרות הימים יושלחו ההעתקות והפירושים הנצחדים
שצבם למעלתך הדמה ולצצוד החכם מוהרר משה כ"י לשפוט עליהם ואין
ספק שיהי' צזה תועלת גדול. וצהיות כל מגמתם וחפסם להדחיו דעת
לשוננו הקדושה תיך עם ה' ולהורות את יפיה לכל העמים ואם היא
צאלת

קורי עבדים ויאמרו עזותות חדשים הם, לא עלה עליהן עול תורה ומצוה, ועל מים מתוקים אשר תשאצון מצאח חפרזה שדים, יאמרו נודים הם * על כן עליכם להסגיה על דברים קצרים שאניע לפניכם פה * ואלו הן :

(א) דאשית חכמה יראת ה' ונאמר יראת ה' דאשית דעת והוא שתביינה מלינותיכם וספוריכם כוללים דרני יראת ה' ורוממותו * (3) שצבעתרות השירים והזמירות, לא תזכירו שמות העלצים הקדמונים שזכרם היונים והרומים צשיריהם וצמוסריהם, ואחריהם נמשכו כל משודרי זמנו צאידות"א, ולא כאלה חלק יעקב, לא ישמעו על פיכם * (ג) אל תשימו צכליכם שירי חשק דרני עבדים ואהבה, כמו מקלת שירי עמנואל ורצים משירי משודרי דורנו צכל העמים, הסירו מכם שירים ומלינות או ספורים שתוכן דלוף אהבה, האהבה לילד הלצ, וטנוחא השכל העוז, ואל יסיתו לתכם לחות לשונם ויופי מלינתם, לשונם צין אצני קודש אשר לתם מתהלבים צם * (ד) חללו לכם מדבר או מהעתיק מלינות וספורי התולים להתל צאחיכם וצמעשיהם הן לכלל או לפרט כדרני הסאטיר"ע, לצל תהיינה מוסדיכם העוזים לדלים צעיני שומעיהם וללנינים צלדי דודשיהם, צם וחלצ תהיה תחת לשונכם, לצד צענוה וצדרך מוסד וצצוד הצדיות ותמלאו הן צעיני אלהים ואדם * (ה) צהיות מגמת פניכם ליהודיע לחות לשוכינו הקדש אל תשימו בצולכם צלמוד דרני הלשון לצד לצד לחות ולכתוב לחות, כדרך שצלמדים דרני לשונות של חול, אל על היס הגדול יס חכמת התורה יהיה בצולכם, שעל ידי דעת הלשון על מכונו תצינו לעם אמדות טהורות שצתורה, וצד קדשו צצפי נציאיו וקצלת אמת שהיתה ציד חכמי המשנה והתלמוד סיסודתן צהדרת קדושת הלשון והמליצה הנאלדות צקדש * ועל זה הוכחנו צצני המכתבים אשר דצו עליהן מקלת מאחינו צני ישראל, כי לא עמדו על הכוונה היקרה שכוונו צהן * וצד ראיתי ידך נפשי צצמכתצך ה"ל שגמת פניך ודיעך הצריך לדוש צאלה, לשקול צמאזני פידושם הקדמונים ז"ל ולצחוד את היותך קדו צלפט, וצמקום אשר לא יספיקו לכם דצדיהם, תצחרו משפט ציניכם לפרט חכמות נפי עניינו, וזה דרך נאה ותפארת להולכים צה, כי מה טוב ומה נעים צצת יחדיו חצדים מקצינים אונם לחכמה, מוסלסים ומחצקים אמדותיה * צין כך וצין כך אתם עושים טוב, אם תמלאו דצד, העליתם מדגלית נויס החכמה כל חפליכם לא ישור צה, ואם אין, סוף סוף התצוננתם דצדיה העמוקים, ואת לצננס דחנתם צביימיה המתוקים כי המזמה וההצוננות דצדי התורה תמלאנה הלצ מחצצות טהורות, ויעהר מהצלו ומדרכי יצדו * שעל זה אמר שלמה נחמה תשמוד עליך תצונה תנלדנה, להילך מדרך

וזאת תשובתו

כ"ה ברלין יום ג' ד' שבט תקמ"ג לפ"ק

הדר' בהורים ומהולל' בשערים ה"ה הבהור סופר
ומשכיל ויקר רוח ידיד נפשי בהר"ר * * * יצ"ו אתה
ה' תשמרהו נס"ו אמין *

מה נעמו לי מעשי אלצעות דיע אהוב כמוך, אשר כוננת מיום ב"א
לחדש טבת * נדדס הייתי צאיסיך לילה הנטוי עלינו, איך נגה
מסניצ' לי * ואחרי דואי הנקד אור, ונערי צני ישראל יולאים ללקוט
אודות מתורה אור, ועוד מעט תזרח שמש נדקתם, בכל הארץ ילאו קום,
וצקלה תצל תליהם מדי טבת צצצתו יציאו כלי טהור מלא אומר ודברים
מזאירים אשר ילקטו, ממך שחקים ומדגן שמים, הן הן דברי תורה, דברי
מיסר, דברי שירים ומליצות, להרים קרן שפת אמת אשר צדקם דרבה, ולחקור
לפונות מאמדי תנ"ך, ועוד דברים טובים כהנה ככל הכתוב צמכתנך
הנ"ל, להניח צדנה צנית ישראל * ראיתי ואשמח *

מה יקרת צעירי, עליית כיונק מארץ ליה, לו תאר לו הדר אשר פריך
תתן צעתו * ומה יקרי צעירי, דניך אלה היושנים אתך אשר
חוצרו יחדיו לעשות כזאת צישראל. חוקר והיו לצני חיל * היו צאיסוך
הלילה הזה דאשונים לכל צחורי ישראל, להביה צנו נגה אור אמת,
ומחקד שכל טוב, והייתם מופת לכל הילדים אשר צבילכם המשכילים
צחכמה, ומדאה צהיר ידאו צו כל תופשי עט, וכל מחוקקי נדק, ישועטו
דנים ותדנה הדעת, כי תעידו גם תעודו צם את הקנאה, קנאת
סופדים המדנה חכמה, עד שתחפץ להיות כמורם משכילים ומלדיקי
הדנים, ועליכם תזוא צדכת טוב כי הודיהם להם את הדרך אשר ילכו
צה, ואשר על ידכם החזיקו אחיכם גם הם לחזק את צדק צית ה' *

דיען כי כצדחני צאמדותיך הנ"ל ותשאל לך ממנו עזר מעט להביח
אתכם ללקוט גם תמעט האמרים אשר צצדותי, עתה צרוך ה' !
אתה ודיעיך הכלווים אתך, שמעו נא מוסר אחיכם ויהי ה' עמכם *
וכאשר ידעתי כי עם משכילים ויראי אלהים חני דוצד ומוסרי אך למותר,
בן ידעתי כי לצועים ומכוני דוח אתם, ואל ידע צעיניכם לשמוע מזדנת
טובה מפי אהצ כאלמן כמוני * דעו כי מלאכתכם מלאכת שמים ומעינותיכם
יפולו חילה צתוך קהל ועדה, על בן הזהרו דצדניכם מאור, שלא ילמדו
שמוכם לשקר * כי דנים חודשי דעה ציינינו, ומהיכל צנוי למדאה לוקחים

עוד אחת ראיתי מוצתצך הנעים שהם דוליס להדפוס ככל שזוע רצונית
 צאנן, וכדומה לי שתקלד ידועה קטנה כוללת לאיוו ענין שלם *
 ולדעתו טוב יותר אם ידפיסו כל ר"י ימים חלי צאנ"ן, או מדוי הדע
 צהרשו צאנ"ן שלם *

ועתה נחזור על דברי מכתצך, הנה אותי קלחת, ודעת דרכי חפלת,
 דגרת עלי גדולות לאחור תנה ידך עמנו, והיית לנו לעינים
 צתתך על ידינו דברי שיריך, או הנמלא אתך דברים הדלויים להודע צקהל
 עם, לחוק אותם על ספר חפומים צשמך או צלי זכרון שם מחצום,
 הנה קטנתי מהגיל ספורי מהלליך, שירי מעטים, וצמירותי לכו מאלך,
 לא עמלתי צמלחה זו כי אם לנידך השעה כאלך צקפו אנשי שלומי מלתי
 לטיד צשירים למלכי אדך, או לפתיחת איוו מחצרת, על כן הם מתי מספר,
 מסופקני אם יהיו מספר כ' צין כלם, כמעט אין א' מהם צדי, כי לא
 יקרו צעיני לשים אותם צאירותי ומלותך העולים צזכרני אדעה צשולי
 המכתצ הזה * ואילם דברי ספורי' והודלת המליות והשרשים, יש צדי
 מלצד אלה אשר כצד צלו צה' המצצרות שהוללותים דצפוש * והנה המכתצ
 הזה ילא ראשון לתשובה על האגרת העבודת שקבלתי מאלך ידיך נפשי
 כד"ו, ולא אעתיד יותר, עד אשמע מה ידברו עוד ידי כד"ו ודעיו, ועוד
 חזין למועד, ובעת אורח שלום * דברי השמח צשלומך וצנחות אמדותיך החותם
 צאהבה ומוכן לעוצתך ולטופת אחות משכילים, הצורת דורשי לשון עצד
 הקטן נפתלי הידן וויזל

ורגלה לפניך הקודש היקר! התדת שאלתך מי, והואל לא להחזיל עד
 גמר החלק הראשון מכתצצנו המלסך וינקצו כל אנשי הצצורה
 צשם הדות על הלוחות, וצסוף הקלמה זאת יזכרו אך שמות הנצחריים
 להיות לראש ואשר עליהם עצרת הקודש לשום עין פקוחה כל כד
 המכתצים ועל ההוללת וההכנסות *

* * *

ג צהרת שאלת עי *

אדרי דואך הקודש הכחמד; את אשר עם לצצנו ואת המעשה אשר
 נעשה, אין מן האורך להצרות צו דברים ולסום צפיך מענה על
 שאלתך

דע וגו' להליך מאסה זיה וגו' • ועל הצעלימים עין נחקרות כאלה
 הוכיח הכזיח ואמר ישראל לא ידע עמי לא התצונן, ודגותינו ז"ל אמרו
 צמה שהורשית התצונן • עשו את הטוב וכו' יאר פניו אליכם, כי לא ימנע
 טוב מאוהבי תורתו, ואל תשעו לדברי המלעיגים, הצוים לכל מתצונן
 במקדאי קדם וצפירושים הנמלאים צדינו, ואומרים שאין לנו להוסיף דבר,
 ומקטינים עצמם מאוד, והכל להנצל מעמלה של תורה ומשום שכל להתצונן
 צדדיה ולסוף אין צידם כלום, וזוהי מדת העללה הדעה מאוד, ושעליה
 אמר שלמה קשות צק' משלי, אורח היא על בעליה שאין נפשו חפזה
 בתורה, וע"ז נאמר

מִהִיר בְּדַת אֵל כְּבוֹד לֹו נְאוּה
 כִּי עַל כְּרוֹב שָׁבְלוֹ יַעַל שְׁמֵימָה
 מִיְדֵי עֲלוֹתוֹ יִטְהַר מְנוּה
 רוּחוֹ עֲצוּרָה כְּעִיר לָהּ הוֹמָה
 רַב בּוֹו לְאִישׁ עֲצֵל יִתְאוּ תְאוּה
 אֶךְ מִדְּאֲנוּ יְדִיו לַעֲשׂוֹת עַד מָה
 שֶׁקָּר בְּפִיו מִתְנַבֵּר בְּעֵנוּה
 אוֹמֵר הַכְּמוֹנֵי יְדִרוֹשׁ הַכְּמָה
 יַגְדֵּל בְּדֵי מוֹסֵר יִפֵּר מִצְוָה
 יִקַּן יַעֲזֹרוּ לַנֶּעַר דָּמָה
 לִימֵי עֲלוֹמָיו יִבִּין כִּי הַעֲוָה
 יִהְרַד יַעֲצֵלָה תַפִּיל תִּרְדָּמָה

הטורים האלה נשענים על דברי שלמה שאמר נללה תפיל תדמיה, ודברי
 השיר הוא פירושו והדברים כלם נשענים על ציבור מלת תדמיה וכל
 לשונותיה שלקעתי לא צארוהו מפרשי המקרא ז"ל כהוגן ופרשתיו צפירושי
 לספר נראשית • העו אזיכנס ושמעו *)

עוד

(*) להיות כי קצרה הידיעה מהכיל השמענו פה את דברי חכם הלום על שם
 דם וציחורו בכל המקומות במקרא, ודף ראשון מהכתביו המאסף, נתיבנו לעין
 הקורא יגיל וישמח בו • כי כלו מהמדים
 דברי המורה

אשר לפנים צגן אלהים צין עצותיהם היתה למדתה, מעשה צדקן לצי, ועל
 סביבותיה האדוניה עלדותיה, ליפיה קנאותה כל עלי עדן, וגוים דעים
 חמדו טבה כללהי — אך עת שרשיה על גל סצנו, אפס קולד ונוטע
 חין, נפרלו גדריה ותצדנה דליותיה, הו אל חללי חרצ שאולה ידה,
 אל יודרי צור היתה נופלתה! — לולי עזרא צדקתו הותיר לנו טריד
 במעט, ואנשי אמת גדרו צנע עוללותיה, להקיס צדיה ודלתים על מספר
 שרשיה, מי צנו ידע מאומה מלחות תלילותיה, ונועם שידיה? —
 אמנם אנשים ההם (זכרם אלה לטובה) הביחו צדנה אחריהם צשמרם
 ספרי תנ"ך אשר נשתלשלו אלינו שמירה מעולה, ונודה לה' חסדו על
 העוז אשר הגיע צוה אלינו, ואם מלעד היא, ירחצ מני ים כלצ משביל
 להכיר מעלת הלשון ולקעת את סגולתה (צהקיש משרש על דעהו, וממאמר
 על מאמר) ויתדונה על יתר הלשונות (צהליצה את הבורות והפעולות
 והתנועות צנפש האדם כפי טבעם, כאשר נוכיר אי"ה צפנים המאסף).
 גם יוספק צמתי מוספר התיצות הצאים צבתוצים לכתוצ תלילה לחה,
 ולהודיע את מחשבותיו לדעהו מצלתי השחת את סגולת הלשון ונועמה
 כאשר תדאה צספרים דעים, דנו מחצנס היות דועים על בצעת המליצה,
 והמה צשפלי ילצה נפש הקורא צס, ולא ימלא מחשבותם עד אחר יגיעה
 דצהי ים אשר צמד להורות עומק שכלו על הנקודה, וילאו נוכתציו עקודים
 נקודים ונודדים י ויש אשר ידניצ פסוקים ומאמרי חז"ל ומאמרי זהר ודברי
 המפרשים צמאי דקיים פתח וצמאי דפתח קיים ערצ דצ מבנה לשונות
 זרות, כמו שתדאה הדוגמה צמכתצ איש ידוע (וכחמול את כבודו להזכיר
 את שמו) שדלה להרצות צצצחו של אדם גדול וזה לשונו: „שאלתיכהו לכל
 „כחותי ימא ים הגדול שס דמ"ז ואין מספר לגדודיו שמה תדמסו כל
 „חיתו יעד הלצנון מויליא פירות צעונתיה ועדנא דקציע ליה ותליל
 „צמגוד הביחו צקיפסא דק מחספס כתיצ, והיה צכתי"צ צלדתו ים אום
 „למקדא ויש אום למסורת והעוף נאכל צמסורת חין עוף אלא תורה
 „חדשה מלתו תלא שמואל כתצ ספר אוהצ ארדוף אשיג אחלקס ציעקצ
 „ואפי"צ צישראל שמתתא מנדרין צעלמא וכסיא לאצקא וכ"ע. כועלין
 „תמיה לצני הצנים לצנין וסורא של קודות ודלפו צלחיים וכו'”

ומי שלא נחה עליו רוח נבואה חין צידו להצין כונת זה המאמר י ויש אשר
 צחרו צחרוים צמקיס אשר קלרו ידס לצדד לחות אמרו צלצנס החרוז יודה
 את מחשבותינו וימלא את חסרון ידיעתינו, ויחדו שוד צצוד, וחמוד
 צתור. אנשים ויתושים צמות ועלמות, וטעם דצדיהם כעעם דיד חלמות.
 ויש אשר צשירים פנו לאדמת זדים ויקחו משס זמורות להטיעם צכנס יסדאל

שאלתך זאת, כי כשר הותרה מעמדה כלל כל חנם ומצין תועלתה; אמנם
היות כוונתנו צמחך לתת את מכתבנו צד בחורי ונערי בני ישראל לחמך
את לזכר ולדבוק בצפנת עוז לשום חלקם עמנו אליהם נשימה דרנינו
אלה, והותרה גם צדי

ד שאלת למה *

הקייבנו צנים משפילים אהבי עוסד ואהבי דעת, לאמרנו הטו
לזניכס. דעו ואלהיכם האוהבים אתכם כלל שלם, כי לא
לרבות רבות צמחך ילאנו, לא להכדיל סם צעם נשאלו עינינו; כי אם למעכס
היקדים! אתם תבנת לזכרו, אליכם ישעי חפנינו.

והנה כעת חכמה צמחך תרונה, צמחצות תתן קולה, מהרו קדוה,
חשו להביאה הציתה, אם צמירות מלכיס תשבו, ואם כאלל
דעי אלכס, אם על מטות סז תשטמו ואם יחד על עפר תשכזון, אם
עסיק דמונים וחזה אצום ערוך לפניכם, ואם פת לחם נקוד יווי צאל
לחמכם, אחת היא לא תעבור מעליכם, צעלית קיד קטנה תואיל צנת
עמכם, אם תחת העץ תלינו תסוד תשען תחפיו, יאתם סיגדו לזכר!
פנו אלינו אתם האוהבים! קחו עוסד דעים, ואל תשבו תורת אחים.
והיה צהיותכם חרונים לקרוף את מכתבנו זה, חיש יאלת צכס את חמדות,
דוח תחצולות יעיד יפיה צו, תלהט להצה ועל סצנותיכס חוד גדול.
תמלאו חפץ צתורת ה', ותצמדו כוח צעדן החכמה משצת צהיגלי עונג.
ועוד נועט ותאדחו כס אתם לחצרה עמנו, תשלחו אגרות לחות וזירים
כענינים ימלאו חן ושכל עוז צעיני אליהם ואדם, ואמחו נשינו דאם
צמכתצנו, ותהלת מחצרו ידבר פינו אז עד קלווי ארץ תלא שמכם, יצמידכם
ידונו כל העם. עוד זאת לדעת לכם, כי צכל דך ממכתצנו נליג לפניכם
שאלה אחת צפסוק חפסיקי המקדש, ועליכם להשיצ נליה, וצצוא חמדותיכס
חלינו נועטה יחד וכספיטה עליהם, ואשר יעצ צעינינו נדפיס דך הסמוך
לתפאלת המחצר וגדולה שמו צישראל.

ועתה חליך הקורא ישוב דרנינו. דע עוד זאת למענה על שאלתך למה,
כי כפלים לתושיה עמנו, דאשוו, לתת לנוער דעת ומזמה כזכור,
שנית ישמע חנם ויוסיף לקח, להפיץ צישראל ידיעת סגולת לשוננו הקדושה,
אשר

ועתה הקודש הארוז החדש והמסגר צנני ישראל! לכם תימנע
תלויות ידענו כי יש אתכם דברי חכמה ומוסר המזהירים
בזהר הדקית להולכי נוחשנים, חפשו איש צילקוטו ואשר תמלאון שמה
הקריצו, ונשימהו עטרת לראשינו. כל חזקו ואמנו את לצננו צאהצתכם
וצתורתכם, נקשיצ לדצדיכם, ולקחכם אל ילוח מעיננו, מאתנו תשוטות
מן לכם, ונאלהי הכבוד, כבוד חכמים תנחלו כלח.

דברי עצדיכם העומדים על המשמרת לחזרת דודשי לשון עזר היום יום
ג' שלשה עשר לחדש כיוסן תקמ"ג לפ"ק פה קעניגסבערג צפדייסן:

מענדל ברעסלויא

ונוויל פרידלענדר

איצק אייכיל

שמעון פרידלענדר

ויקחו לעשות עבדים והנה זאבים, כי אין כשירי העמים (היקרים בלשונותם לבריהם) שירי לשון עזר. ולקולל השגתם דמו בנפשם היות מעלת השיר במסקל התנועות הנחיס והיתירות, ובהחריז תיבות סוף כל מאמר, ולא ידעו כי תפאלת השיר הוא לוממות מחשבותיו קולר מאמריו ורחצת עשתנותיו תאדו וליוריו לפעול בנפש יתר על המאמר והספיד. ואל תדמה בנפשך הקודש הנעים! כי נדעתו להלעיב על שירי הקדמונים ואיה אחרוני' כשירי בן גבירול, אחריו וכן פאלקי"דא לוצא"עו פראנק"א ויתר המחזרים, אשר גט המה נחרו נחרו ומסקל כשיריהם. — חלילה לנו בזאת! ידענו את דהצ לצדס וגדולת שיריהם המלאים על כל גדותם ונחשבות דמות והם ידעו צבולת הלשון ומה מתקו דנדיה' לחיך יעצם. אך בונתו על השוגלים הקטנים המחזלים כדס ישראל, הם ונתעים את נעדי עס' ה' ללמדס לשון עלגים, ונפנים האנאסף חי"ה תראה דוגמת מלאתם ותשתומם *

דן על זאת ידוע לב כל נכון, יתאונן אדם חי ואיש הלז. בן נעזז מאזותיו ואין צירו כי אם מכתם אמת קטנה חדות עליו זכרונם. הושליכנה באשפתות חוליות? דאמות וגזים אינה ישצון צדיל ועופרת? הבה לשון עזר איך באספת אל עמד, ואין איש משים על לב? — הן הביע תוד המדע בכל העמים, יומס ולילות לא ישצותו ללמד לבניהם לשון וספר, ואנחנו מדוע נשנה עללים ועמומי יק! — נא אחרו נקימה וכחיה אצנים ונערמות עפר! הן גבר חסד ה' עלינו צדור הזה ולהורות נתן לנו אנשי חיל חנוים ונבונים, העמלים כל ימיהם להגדיל תורה ויפילו צישראל את נחצרותם דצדי אמת להקדיכס בתורה ובחכמה, ואנחנו כמאן קחת מוסר ונמדה את פיהם? הנה ואיננו! שימו איש את ידו בצק אחר, כלכה נא יחד בנאף לבקש את המעמון אשר כל הון לא יעדננה, אנשי אמת יאירו את הנתיב, עד ממדוס ידנו לנו שמש נדקה והי' לאור עולם. *

* * *

(*) אצנת מחלת איך אין לה מקום ושנון לזמננו, כי איך מודעת זאת היתה בזמנים ההם, איך באספו החזותים, ואל מי יפנו, ובהם באגען לחודס חילתו המחזרים ההם. וישן שלל זאת ללא תועלת לנו, לכן השמטנו חובה דכני השוגיא בבורו העתיף.

(ג)

לִשְׂוֹא יִצְלִיחַ הַגְּבוּר, יָרִים הַשָּׁבֵט
יְרוּץ בְּכָלִי נִשְׁקוּ מִחֵיל אֶד חֵיל
כִּי מֵה יִתְרוֹן לְרֵשׁ, מֵה יִזְעִיל דָּעָבֵד
כִּי יִמְלוֹךְ עָדֵי רַגַע בְּחַזִּיוֹן הַלֵּיל?
הֵן פֹּה עָלַי תִּבְל בְּחֵלוֹם מְלָכוֹתֵנוּ
מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ!

(ד)

מִלְכֵי אֶרֶץ בְּנֵאוֹן עֵזִים יִבְנוּ טִירוֹתֵיהֶם
לְרִיק יִגְעוּ, בּוֹנֵיהֶם לִשְׂוֹא עֲמָלוֹ,
עַד יִזְאִילוּ שָׁבֵת בָּם לְקָבֵר יִבְלוּ
יְנוּחוּ עַל עֶפְר רְמֵה תִכְסֶּה עֲלֵיהֶם,
הֵן זֹאת אֲשֶׁר נִשְׁאַר לָנוּ כִּבְל עֲמָלֵנוּ
מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ!

(ה)

אֲכֹן יִבְלוּ כִרְע יְמֵיהֶם אֵלֶּה
יִרְדְּפוּ הַמְּנוּחָה, אֵךְ הִיא כּוֹרְחַת;
אֲמָנִים חֲבָמָה נִבְקָשׁ, נְחָסָה בְּצֵלָה
תִּמְצֵא לְמִבְקָשֶׁהָ אֵךְ הִיא הָאֲחַת,
בְּעִבּוּרָה נִבְלָה עָלַי תִּבְל יְמֵינוּ;
לְדַעַת מָה אָנוּ וּמָה חַיֵּינוּ.

ה מ א ס ף

להדש תשרי ת"ק"מ"ד.

מה אנו מה חיינו

(א)

אֲבִיָּה יקר חלד, כל שעשועי תבל,
יהיו מול עיני כאפס וכאין;

הן כל מחמדיה אך ריק והכל,
לראות בהמה לא תשבע עין;
ובעבורם נבלה ברע ימינו? —
מה אנו ומה חיינו!

(ב)

בְּקָצִין בדל למות נוערו,
אך זה ירעד בחייו פן ישיגרו.

זה יחפצנו בעמלו ולא ימצאהו,
הן שניהם גם יחד לעמל נולדו,
ראו מתי תבל, הן אלה דרכנו
מה אנו ומה חיינו!

ואין לא תשתה ולא תאגור. בן משכיל, נדרם בקציר שהוא על הדגן והלחם, בן מוביש, פי' נדרם כמו (משלי"ט"ו"ו) עצלה תפיל תרדמה. שצאדמוהו צאדח הטיד שלמעלה (עיין גחל הצדור עמוד כ"ח) שהוא מדמיון פני מי מחדיד, שהמתעלל ללמוד חכמה, דומה למתעלל לחרוש ולדונו, שצוא עת הקליד כלס קולדים, ודואה שצדוהו אין זרע ואין קליד תפול עליו תרדמה כמו שהוא צנמשל צענין החכמה, והצן. כשראה דניאל המדאה האיומה שהצהילה אותו מאך, אמר (דניאל י' ט') ואני הייתי נדרם על פני ופני ארצה ואמר עוד (סס ח' י"ח) נדדמתי על פני אדלה. הנה כל הכתוצים שהצאנו מזכר צהם הכיזה, או נרה גדולה, או דמיון מחדיד פנימי או דאיית צד צצהיל.

ויש מין תרדמה שאינה צאה לאחת מן הכצות שאמדנו וגם היא צבלת הרעיון, אלא שהוא מיד ה' צאדח פלא ונזכר אצלו שהיה מעשה ה' צ"ה. פלא כזה עשה ה' למען דוך עצדו, כשידך למחנה שאל לקחת את חיית המלך ולפחת המים שנאמר (שמואל א' כ"ו י"ז) ואין רואה ואין יודע ואין מוקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת ה' נפלה עליהם, ואס תרדמה שינה חזקה, אין לדיך לומר כי כלס ישנים דק כי תרדמת ה' נפלה עליהם? אצל יפרש ואיך אין דואה ואין יודע ואין מקיץ לישנים, כי כלס ישנים, ואיך אפשר למחנה של שלשת אלפים אנשי חיל והמלך ושרי לצאותיו צקדצם, שיישנו כלס, ואין אחד מהם עד ואין אחד הושס לשמור את דאש המלך, על כן יפרש שלא היתה שינה עצעית אלא תרדמת ה' נפלה עליהם צאדח פלא שהדי לא היה סס צד וסצה עצעית שתפיל עליהם תרדמה. כשהדאה הקצ"ה לצאדהם אצינו ע"ה צמדאה צין הצתדים צרת הגליות שיעצדו על ציו, הפיל עליו תחלה צבלת הרעיון ונאמדו (צדאשית ט"ו י"ח) ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה! נופלת עליו, וזה צאדח פלא. כשזכר אליהוא מדלות לילה המפחילות את החוטף אמר (איוב צ"ג ט"ו) בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים בתנומות עלי משבב אז יגלה און אנשים ובמוסרם יחתום, וזה צדך פלא. כשזכר הנציח צבלת נציחי הסקר וחזויהם שיקדס צלי סצה עצעית, אמר (ישעיה כ"ט י') כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה ויעצם את עיניכם את הנביאים ואת ראשיכם החזוים כסה.

ובמזין זה הי' מה שנאמר צמעשה צדאשית ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן, שנפלה עליו צלי סצה עצעית כי לא היה סס צד מחדיד לאדם הרשאון, ולא נרה פתאומית וכיונא, אלא ה' אלהים עשה זאת על דרך פלא. ואס תאמדו למה עמשה החדדה הזאת? כצד

מכתבים

כתב לברז החכם המליץ ר' הירץ וויזל כי אשר השמינו צדקתה
נחל הצטוד והצטחנו להציגה פה, והיא על שדש הדם.

כתוב צתורה (צדאסית צ' ב"א) ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם
ויישן. פי' דאצ"ע ז"ל תרדמה יותד מטיכה, וטיכה יותד מתנומה,
וכן אמרו כל המפדסים ז"ל, שתדמה היא סיכה חזקה; ואם כדליכה מה
טעם לימד אחד תדמה, וישן? יאמר ויפל ה' אלהים שינה על האדם
וירדם?

ולדעתי אין סיכה ותדמה מענין אחד, אלא סיכה היא דרך התולדות,
מתוקה לבוף ומחזקת נחו, ותדמה היא צהלת הרעיון
המזעזעלת לפי שעה פעולת החושים, ובלי המעשה מצדדם, ומינה מדרך
התולדות אצל תפול על האדם או מאימת מראה מצהל שהוא רואה או
מדמיון פני מי המפחידו או מצד צד ששקוע צו וצלחין אשכחו תעתק
(איינע בעטייבונג) ועל דרך זה נזכר צבל המקרא ואלו הן:

כשנס סיסלה מרוז גרה ומאימת מות אמר (שופטים ד' כ"א) והוא
גדרם ויעף וימת. כשהיה יונה צאימת מות מסעוד הים אמר
(יונה א' ט') וישכב וירדם, על כן אמר לו רז החוצל (שס'ז) מה לך
נדדס קום קרא אל אליהך וגו', ואם תדענה סיכה חזקה כפי התולדות
הנה הסיכה היא שלא מדעתו של אדם, ומה טעם לומר מה לך נדדס?
יאמר ועידיהו רב החובל ויאמר לו אל תדרם? אצל לפדושנו יפה אמר
לו: אין דאוי לאדם שיצהל כל כך צדנתו ויאצד כל תקוה, עד שתשיגהו
תדענה, אצל דאוי לו שיתחזק ויצקם עוד והללה, וזהו כזה לך גדרם
במורו כמור צדדה זו ואנחנו מתחזקים ושופכים סיכה לפני אל שיושיענו,
ויס לפה קום וקרא אל אליהך. כשזכר התסודר המשפט האיום שיחול
לעזיך על הרשעים אמר (תהלים ע"ו ז') בוערתך אלהי יעקב גדרם
ורכב יסוס. ונספרנו גן עובל הודענו שהחכמה נמשלה ללחם ולכל תנוצה
והצינה והשכל לין המסתח והייז כל אדם ללמוד חכמה ומלותיה הם חיי
הנפש. כמו שהלחם הם חיי הגוף ואולם הגדול המלחיה הוא אם מלצד
החכמה שאסף, משכיל ומצין ודענה ועל זה אמר שלמה (משלי י' ח')
אוגר בקיין שהוא גם על צניות הגנבים והיין כמו (דברים כ"ח ל"ט)

תולדות גדולי ישראל.

דבר אל הקורא מתועלת דברי הימים הקדמונים והדיעות
המחוברות להם *.

המלמד לאנוש צינה סם חפץ תמיד צפס העשלת לזקס צלי מדגוע
כל ימי חלדו לזעת את צולאו ואת הספסות הדוחנייס הכשגזיס
ואת וועשיו הדתיס * וידע כל מעכיל כי צתחלת התעודד צנפסו צנעודיו
סוס כח לחסו צמחצות, כפלו לו שאלית עמוקות על העניינס הנפלליס
האלה אשר לא יונערו לקדון מחונד כל ימיו צלתי להכניא לצרו אשר ימקדס
לעס צדמיונות ותמוכות גשמיות לפי שכל התקבל הגדוד * אונס על דרך
החקירה העיונית לצדה לזין כח צלמיס להשיג צזה האמת המחייב, ועס
כל יגיעותיו יתקדו אך אל האמת ע"ד שלילה, כמו שאמד הכנס: השוללות
במודת הבורא אמתיות מן המחייבות. ועס כל זה לא זנוח ולא יסקיע
הסכל

* צמחצנו נחל הצבור הצעחנו לצוס ראש אחר צכל דף מהמחסף לספורי
תולדות גדולי עמנו, ואולי תפחורנפס הקירח לזעת תועלת הספוריס הלהס,
וציטר צמלאו תולדות הנסיס מהקדוסיס אשר צחרן המס וחזין עוד צחייס
הייתה אשר מלאו צדגוש צספריס וצספרי וצתס המלווייס ציר כל היס,
יחמד צלצו, לזין זה לצוס תועלת ונסיס השודיס צעינוו כאלו היתה כוונתו
לחלוח את הספר צדצריס של מה צכך; לזן ערס נחלם לזצר תולדות גדולס
עמנו לציג לפניך מכתב קטן אשר צח לידעו מיד היס אמת וזך הרעיון,
קראסו את אשר תקדחסו. וחלה דצרי הליס צלוח לנו את המכתב: " הנה
אנוי סולח לנס את מחצרותי מתועלת דצרי הימים הקדמוניס צעלל, ומפריסה
תולדות גדולי עמנו, העתיקו את דצרי חל מכתבנס המחסף לספרות החלק
אשר קראתס תולדות גדולי ישראל, ואס דצרי המכתב איננס מכוניס
לתכלית ראונס (לתת הכתבנס ללערי בני ישראל, ולה לחנמיסס) איננס
מתנגדיס לו, ועלי לצמוט דצרי סופטיס, אס כניס דצרי, עוד לחלה מלזין
למועד אשר חסו חליכס וארוסיף דצרי חליכס דצרי חן, ואס לח יעיצו צעין
הקורח חו יתלחס מתנגדי האמת, ייסר לפני הדרך אשר חלך לצו וירגי את
חקיו, לקחו חקח חל לצו וחצמקו עערה לראשו."

גלינו על זה לעתמו צפני' הספר הכ"ל, ואמרנו: צלי ספק היה אל"ה
יוסז ותורה כי השם אמר אעשה לו עזר כנגדו, וכשהענין לפניו הצע"ח
לקדוה להן שמות, לא מלא צהן עזרו, עורנו יוסז וחושב, הפיל ה'
אלהים עליו תדמה צטלת דעיון, וכשעצדה התדמה וייסן שינה מתוקה
וצינתו לקח ממנו הללע לאשה. והטעם לכל זה, דאה השם כי העזר
ששאל, יהפך לו ליגון ולקללה, כי ע"י האשה המדה פי עליון, והציא
עליו, ועל זרעו אחריו המות והקללה, ועל זה דעזה התדמה שנפלה
עליו ומיד הפך השם התדמה לשינה מתוקה, והי' יכול לקחת ממנו
הללע צעודו כדס, אלא לפי שנפלא צעימי אל"ה מלין יצא עזרו, ואיננה
צבל המינים שעצרו. לפניו הדאהו השם כי כן יתן ה' לידיו שנה צלי עמל
וצלי ערס. ובן לדורות צדנות ה' דרני איש, לערז ילין צני ולבקר דנה,
גס ללמדנו שצבל זאת האשה עזר לאיש, ואשה עוצה מתנה עוצה והשרוי
צלי אשה שרוי צלי צדנה וצלי עוצה, ועל כן לוקחה מתוך שינה המתוקה
ולא מתוך התדמה.

מבדל האמור תדאו שכל הבתוצים מסכימים למה שפרשנו ויותר מאלה
לא מלאנו לשון תדמה צבתוצים.

הנה אחריו אשר ידענו כי השכל והתורה נחייבות אחתנו לחקור צעמיים
האלה, נצחין איך נצוא לידי החקירה ופניו את מטלך השכל ואת
דרכו לצוא על אמתת הדברים אשר נחקור עליהם, ונאמר :

דעת האדם מיוסדת על אמת נשתי אלה האדנים (א) על השכל,
(ב) על הנסיון .

(א) הרעות המיוסדות על השכל לצדו קדמו אמת המחקרי המושברות,
והמה המשפטים אשר נצוא על אמתת ע"י המושגים

השכליים צעיון לצדו מצלי שנוטדך למוחם כלל, ומהם חלקי הפילוסופיא
הטרופה (Die transcendente Philosophie) ד"ל לרופה מכל לצד הלקות
מן הנסיון . וגם חלקי המלמעמאטיקא הטורה (Die reine Mathematik)
הצנויה על המושכלות לצדקה ונקיאל הזה הכח ננפס בינה (Die Vernunft).

(ב) הנסיון (דיא ערפאתרונג) יחלק לשתי מחלקות : (א) צצחינת דבר נכחי,
(ב) צצחינת דבר רחוק מומנו . הנכחי הוא או נכחי צמקום, או

נכחי צומן . הנכחי צמקום (והוא נכחי צומן צלי ספק) נוכל לשחוד על
אמתת מליאתו ודעת איכותו או צצחינת החוש הפשוט צלי אמצעיית
דבר אחר או ע"י אמצעיית כלי, ככלי הצעה והשמע, והם אשר נכר
אותם המחקרים העצדיים המוחשות, לפי שהם פעולות הנפעלות
נפס האדם ע"י הרגשות החושים ננו המלאה והתמונה אל העין והקול
אל האזן, והעעם אל החיך וכו' . אלל הדברים הנכחים צומן ורחוקים
צמקום נוכל לעמוד על אמתתם ע"י הקבלה, או לשמע און מפי איש
נאמן הדובר אלינו או לדאות עין נקדאנו צספרים הכתובים צעמיים
האלה והמה אשר קדמו אותם המחקרים המוקובלות .

הרחוקים ממנו צומן (והמה רחוקים צמקום צלי ספק) יודעו לנו
גם המה ע"י הקבלה . אמנם להיות דעות ומדות צמי אדם שונות

ישתנו הספורים צעל פה צרוצ הימים וישתצטו או צדוק או צצגבה אז
יצואו לידי שנוח כללית, לכך נודה לך חסדו אשר נתן תחנולה כלל איש
להמליא את מעשה המכתב אשר על ידו יצואו אלינו דברי הימים הדאשונים
והרחוקים עמנו וישתלשלו מאתנו עד דורי דורות, ונקדאת הסגולה הזאת
נפס דעת (דיא וויססענשיאט) .

הנה לפנינו שתי יסודי דעת האדם, והם השכל, והנסיון הצנוי על
המוחשות ועל המקובלות (אשר גם המה בכלל המוחשות כי יצואו
אלינו ע"י אמצעיית חוש הדאות והשמע) . אמנם לא יוסעק לנו צאחת
נשתיים לצדו, כי להיות הרוף חנדיך הנפס גשם ענוד קצר כמו מלאות
צעמי שכל לצדקה, ואף שיש לנו חננות צנויות על המושגים השכליים

השכל האנושי מלחקור צענינים האלה כל ימי היותו, עד שנוכל לומר
 צמחלט שהצודא יתצרך נתן עוז ותעלמות השתוקק צחקירה הזאת כל
 האדם, למען יהי' עוסק זה תמיד, וכל עוד ירצה חקירה יראה כי דחוק
 הוא מן האמת המחייב הצדדים אשר חקר עליהם, ואיך תקלד ידועהשיגם,
 ואז יהי' שלם כלצד ויחיה לדיק צאמונתו, וזה מה שאמרו החכמים:
 חבלית החקירה שנרע מזה שלא נדעהו (*).

וגם הדת האמתית תורה אותנו לחקור צענינים האלה כמו שתראה בספרי
 החכמים הראשונים אשר הציבו לפניך את כל הכתובים המחייבים
 אותנו לדעת את ה' ע"י החקירה. ולכן לא רציתי להאריך בזה כי כבר
 קדמוני אבותי, וצפנת הרב ר' צחי צספרו חוצת הלצנות אשר נמעט
 לא הניח מקום להתברר צענין הזה. אמנם אורה לך מקום תרחצ נפשך,
 בהקדמתו לספר הכ"ל הביא פסקים דעים המחייבים צחקירה, ועל כלם
 הפסוק, ועתה ישראל מה ד' אלהיך שאל מעמד כי אם ליראה ולאחזה
 אותו וגו', אמר שם צזה"ל: והיראה והאהבה מהובת הלבבות, הסתכל
 דצדיו ותראה כי עמוקים המה. כי היראה והאהבה המה מתנגדות
 זאת לזאת, ואי אפשר לי לאהוב את אשר אירא מפניו מפחד בצורתו
 ואימת עונשו, וכן לא אירא מפני איש אשר אהבתי, אמנם היראה
 והאהבה צצודא יתצרך המה אחזות אשה אל אהותה והאהבה תצוא מחמת
 היראה, ואין יראה זאת יראת העונש כי אם יראת גדולתו צצחינת עוז
 ורוב חמתו צמעשו הנפלאים ועוצתו אשר ייעז לאנוש האנוש וספל הערך
 הלוה, והשגחתו על כל צדיו צפרט תתעורר כלצך יראה ואהבה ותהי
 תמים צמעשיך ותשמור מצותיו מאהבת המורה צלי תקות שכל ואינות
 אידון. ועל הצדדים האלה נפענים כמה כפונים צמקרא, ודעים עמאמרי
 חז"ל ואין כאן מקומם.

הנה

(*) הזהר בני צכונתן המאמר הזה, ודע כי דעים שבו צו צלשון מדצרת גדולות
 לאמור מה לנו לצלות זמן צחקירה, הלא אחרי כל החקירות נראה שלא
 נדע מחומה והננו מודים אנהנו שלא ידענו מה, ומדוע נעמול זה חנם?
 וזה עונה הצחה מחמת עללה וסופה להיות גאור והתרוומות ודון נבד
 החכמים האמתים. לו ידעו האנשים האלה את ההלכות וההנהגות אשר
 נעמול עליהם יום יום עד שנצא לתכלית השלמות הזאת לאדם צאשר הוא
 אדם, שמו יד לפה והטו. אין לזמוע ערס ישפוטו.

רברי הכותב.

עלמית הכית"ל ויתר החננות והצלחות אשר נצוה על ידם לידעו
 העלמיות כמו שהם, ומלמד לאנושי בינה, הצינה צדקם היא
 לימודיות ילמדה האל לאנוש צתתו לפניו דברים סתימים למען ירגיל את
 שכלו לחקור עליהם, ולהקט מזה על דברים נעלמים מהוגת החושים
 וזה לימודי (איבונג). *) והנה נתפלל לד' שיחננו דעה צינה והשכל ד"ל
 שיהיה נחמנו להשגיל את הדואים ואת המעשים אשר נעשו ואת הדעות
 אשר נתפשטו על הארץ לדעת תכונתם והולדותם המצדילות אותן מנולתן
 לעשותן פדטיות, והמחזרות אותן לאחדים לעשותן כלליות למען יקוט
 מהם על אחדים, והתימת הצדקה היא בא"י חונן הרעת, צמור
 דעת לצדה כי היא יסוד כל היסודות לאדם צאשר הוא אדם, כי לא
 יכול לצוה למדרגת ההשכל שלי דעת, ולא לצינה שלי השכל, וצינה היא
 המעלה הגדולה שהם נכזר, על ידיה נצוה להסגת האמת להיותה מכלכל
 דברים צדק. וכן אמרו חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, אי אפשר
 שיהיה כונתם, לדלות את הנולד צמחלט, הדבר איך שיכול, כי אין זה
 חכם כי אם נצוה, אבל כונתם על החכם החוקר היודע תולדות היצורים
 ונחות נפש האדם וההרגשות אשר יתפעלו צאחד מן הפעולות וגיולא
 צזה, ואז ידע הדבר איך שיהיה על פי הדור, יקוט מן הסצוצ על הסצנה,
 וממנה על הסצוצ, וישפוט ויבזר אומר. וגם צלשון אחר אמרו: אין
 חכם כבעל נסיון, כי הוא החכם צאמת, לפי שיכול לדלות ע"פ הדור
 את הנולד.

(חתימת המכתב הזה צחודש הסמוך)

* דע הקורא הנעים, כי ישלחו ממש כל החקקים לומר צינת כל אדם
 שום, אין יתרון לצינת הים על רעהו כי אם צמוג ושהנו צני אדם זה
 מזה, או צהרגל שכלם לחקור ולההצונק פסגה מעלת אדם על זולתו
 (ועיין טמה פדקים להמנצ"ס פ' ה').

דברי הכותב.

לכדס , (aus Begriffen à priori) פכ"ז אי אפשר לתחלת למודים
 צלי נסיון , וגם ישעט מספר האנשים העלויים צעלו שכל הן אסד
 ישקרו יוס יוס צעתל ויגיעה רצה עד צואס אל המעלה הדמה לגזור
 אומר צמושנות לכדסה , והמוחשות גם המה לכדסה לא תספיקה כי לא
 תעשינה משפט כלל , כי החושים לא ישפוטו , *) אך המה נעדים דואים את
 הדברים כמו שהס לא יוכלו להרכיב שתיקדדים יחד או להפדיס זה מזה
 מצלי משפט השכל , הוא הסופט היושב צואס אסד לא ישא פנים ולא יקח
 שוחד כי אס יחיק מעליו כל עול וכל כוז ויכלל דרדיו צמשפט . וה"כ
 השכל לכדו יעשה משפט דיק , והחושים לכדס יעשו משפט כוז , לכן
 סס הצורה יתעלה קסר אחין צין החושים והשכל , וצוה לנו משען
 עוז אסד נקיס עליו . והוא מורכב משיהס יחדיו , ונקראנו **הבשפיל**
 (Das Betrachtungsvermögen) ר"ל שנקח את הדברים כמו שהס מן
 החוש ונשכיל צס לךעת עלמס ומקדיהס ויתר סימני הצדס לכלל , ופדדס
 מוולתס , ואלה המשפטים אסד יצואו מן ההשכלה צמאלים , יעשו
 הקשים על דברים הנשגדים והנכלאים מן החושים , וזה מעשה הציה
 היא גצרת ממלכות , היא תלדף המשפטים מכל סיבי הבתנגדות , תסיד
 מאלתס דקיל העעות ותעמידס נקייס וטהודיס כדאי מולקי . והצצונן דרדיו
 כדצ המלין הצדדי (צחינת עולס פ' צ') אסד צלחות לשונו על שכל
 אדם : מעלה ומודיק עד יאסוף צחפניו גלילות ארץ צתעלמו ודומו וצגלותו
 שחקיס עד יכלול מדעו טצעי היודיס וחכונתס תקנץ צחינתו אמתת
 הנצדאים למיניהס ועל אל אלים ידצד נפלאות ומלין לנך עילאה ימלל .
 ולואת כונו חנסי ננסת הגדולה צצננצ אתה חונן לאדם דעת ,
 דעת היא ידיעת הדברים כמו שהס צמוהשות ומקוצלות , וזה חנינה מאלת
 אלהיס צחתו תחצולה צלצ איס למצוא אמצעיט למען יצא צס לךעת את
 כל דצד חושי ומקוצלי , כמו מעשה הנצצ והשחות כלי ההצצה ותקון
 הלאכת

(*) דאוי לעיור פה למהחילים צחכמה , כי יפלא צעייהס דרדיו צחמרו שחושים
 לא ישפוטו , לךער עדין לא ידעו גדרי המלות הסמה וימלאו דצצרו הדמ"צס
 ז"ל (פדק ה' מצחוד מלות הסגיון) שמהס המוחשות צין הושפטים , יאמרו
 שסקר עיני צס , לכן חומר , שהמוחשות אסד זכרס הדמ"צס המה משפטי
 השכל הנגדים על המוחשות ולא נלמדך דאיה חל אמתהס , אמנס כונתי פה
 לךער דק על הנגשות החושים כמו שיצואו לנו מחולס לנו , ערס ישפוט
 השכל , והמה חצני פת הנסיון עליו צעורת הידיעות הססיונות ואן זה .

פָּתְחוּ הַשּׁוֹשְׁנִים, וְנוֹצְצִים לְקִרְאתוֹ
אֲנֹלִי טַל בְּקֶר אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם שׁוֹכְבִים •
הַדּוֹדָאִים נוֹהֲגִים רִיחַ, נוֹזְלִים בְּשָׁמַיִם
וְעוֹלוֹ הַשָּׁדָה וְכֹל אֲשֶׁר בּוֹ צוֹמַח •

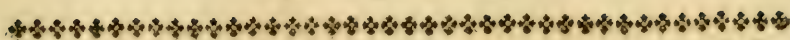
יִקְרָא אִישׁ הַשָּׁדָה לְמִרְר לַעֲבוֹרָתוֹ,
בְּקוֹל שִׁיר וְרִנָּן מִפֶּתַח וּמִשֹּׁדֵד אֲדַמְתוּ •
יַעַר וְכֹל עֵץ בּוֹ מְרִיעִים לְקוֹל צְפָרִים,
לְעוֹף בְּמוֹעֵף, וּלְשִׁיר בְּשִׁירִים •

אַתָּה אֱלֹהִים! לְכַדֵּךְ עָשִׂיתָ כָּל אֱלֹהָ,
יְצַרְתָּ אֶף עָשִׂיתָ, אַתָּה חַי עוֹלָמִים!
אוֹר לְכַבָּיִם וּמִסְלוֹתֶם, הוֹד שָׁמַשׁ וְעוֹז
מַעֲשִׂים כּוֹנְנֵי יְדִיךָ אֵל אֱלֹהִים!

אַתָּה הַכִּינֹתָ מְאוֹר לַיְרַח,
אַתָּה הוּא הַנּוֹתֵן בְּנַפְיִם לְרוּחַ,
אַתָּה מוֹרִיד שְׁכֶבֶת הַטַּל עַל הָאָרֶץ
תֹּאמֶר לְכַבָּיִם: סִבּוּ, שׁוּבוּ, וְנוּחוּ

מִחֲמַר וּמֵאֲבָק הַעֲמֻדָתָ הַרְרִי עוֹז
וּתְהִיךָ בְּסֵתוֹם חוֹל לְעַפְרוֹת יָדָב,
יְסֻדָתָ גְבַעוֹת עוֹלָם מִיְמֵי קֶדֶם
עָבִי שְׁחַקִּים בְּלָבוֹשׁ כְּסִיתָם סְבִיב •

אַתָּה הַצֵּבְתָּ עֲרֻקֵי תַגִּין הַגְּדוֹל
שׁוֹפֵךְ מִי הַיָּם בְּאֶפְיוֹ וּבְכַחוֹ מְרַעֵשׂ,
הַפִּיל צְבָרָתָ מֵעֵפֶר גְּבַהַ וְתַלּוּל,
וּתְהִינן בְּגַל עֲצֻמוֹתָיו נֶפֶשׁ חַיָּה •

ה מ א ס ר

לחודש מרחשון ת"ק"מ"ד

רעיוני שחר *)

הַיָּרֵחַ שׁוֹאֵף אֶל מְקוֹמוֹ לְהִסְתַּתֵּר ,
וְעֵרְפֵל הַמִּכְסָּה תֵּבֵל הַלֵּךְ לוֹ .
בְּכַבִּי שָׁמַיִם בְּמִסְבָּם אֶסְפוּ נְגָהֵם ,
וּמוֹצָא שָׁמֶשׁ עוֹרֵר כֹּל יְשֵׁנֵי אָרֶץ •

הַשָּׁמַיִם לָבְשׁוּ סִפִּיר וְאַרְגָּמָן
עֲפַעְפֵי שַׁחַר שְׁשִׁים וּמְשִׁיבִים כֹּל חַי
וּכְבִּי בְקָר אֲבָדוֹ הַלֵּם , נָסִים
מִלִּפְנֵי הוֹד הַדֶּרֶת פְּנִיָהֵם •

בְּשַׁעְרֵי זְבוּל כּוֹכְבִים אֲדָמוּ מִפְּנִינִים
הַשָּׁמֶשׁ מִחֶפְתּוֹ שֶׁשׁ לְרוּץ אֲרֵץ
עָבִי שְׁחָקִים מִבְּרִיקִים כְּבָרֵק אָדָם
וּכְזָהָב מוֹפֵז נֶסֶה אֶת פְּנֵי הַשָּׂדֶה •

פתחו

*) Eine Uebersetzung des ersten Gedichtes des Herrn v. Haller.

וישנות מכל מלאכתו, נתן שנותיו קדש לך, והרצה להיעז עם קרוביו ומיורקעיו, ויוחל מועד לאתו, ועת יצא אל המנוחה בכלל אלי קצר.
 בל יות'ו תעלונה עד מאוד, בראותו צניו כשתי'ו זתים שאננים ודעננים, השקונו והכרמים אשר חלק להם המלאים זרכת ה', אלופיהם מסובלים, ערך הדחלים תאזה לעינים, מכלם מתאימות ושכלה אין צהם, ידעו צנה טוב, ידצנו צנאות דשא, ותחת כפות דגליהם תשתחוויה אלומות הדשאים צמשעול הכרמים בכל אשר ידרכו.

בנין אהצוהו נפסס קשודה צנפסו, איש יקנא דרעהו, איש על אחיו יתעורר, מי יקדם לשמח נפש אציהם, מי יוסיף לשלם לו במולו על אשר נשאים על שכמו אנעוריהם, אמרו ללדיק כי טוב, כי פרי מעלליו יאכל.

לפעמים יש על פתח אהל, או על מפתן ציתו נחום היום, לראות צנמרו אשר נטע נטע ששועיו צקדן צן שזן, או לראות כי ישרנה למדי הצקד על דרכה להדיח ולהתענג צדיח השדה אשר צרכו ה', או ישתעשע עם האדה העוצר לקצלו צפנים יפות לשאול לו על אדנו ועל מולדתו, לשמוע מדות יושבי תצל קרחוקיה ודגביהם. ככה יעשה כל הימים.

אן יצואו צני צניו ילדי ששועיו לפזו ולכרנד לבניו, פעם ידן ויוכיח ציניהם דצרי ריצות צשעריהם, פעם יחננם להיעז עם כל אדם ולהננו ציוס דרה לדהם על כל הכרמים, בן אדם הוד הילייה, עד הדמש הדומש על האדמה. וכאשר ישחקי הנעדים לפניו, בן יתן אל לצו להודותם מוסר השכל דקך ומשרים; הוא צידיו עשה להם כלי ששועים, ויצואו הנעדים לאמור: אצני! אצני! עשה לנו כזה או כזה! וכאשר ימלא חפסם יפלו על נואדיו לחצק ולנשק לו, הוא ילמדם לעשות כבוד וכל מעלי הקזה, וישמיעם קול תדועת הדועים לעת זאת העדדים ולעת האספס.

אם למדס שידית הבלות וומירות נעימות, הדצים ישודרו צקול והנעדים יגנוו צנמור או צמלתיים, לפעמים יספר להם ממעשי ה' רצות וגפלאות לאין חקר לתועלת נפסס, נשמת דוח האל אשר צקדסם. והיה כאשר יספר להם ישצו למולו צעינים פקוחות, ואזונים קשובות, לכל יפילו דצד מכל אשר יאמר אליהם.

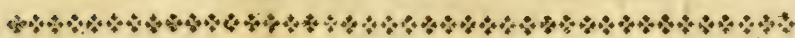
יד'י היום והנה הוא יושב צחלר ציתו נחום היום, ואין איש אתו דק מידד צן צנו עומד עליו, נער אדמוני ויפה מדאה, והנער נער עור זהר השחרות והיילדות עליו זרחו, כי צן שלם עשר שנה היה, ויצא אצני אצני להשתעשע עמו וללמדו חק ומוסר, כי ככה משפטו כל הימים.

סְפוּנֵי שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְצִבְאוֹתָם ,
רְתוּלִים בְּרִצּוֹנָךְ כְּיוֹסְדִים עַל בְּלֵי מָה ,
הָאָרֶץ הַזֹּאת אַךְ בְּגִבּוּלֶיהָ מְגִבֶּלֶת ,
אַתָּה אָמַרְתָּ תְהִי , וַתְּהִי מֵאֵן . —

גִּדְלוּ וְגִדְלוּ וְגִדְלוּ מֵה נִבְלָאִים מִעֲשִׂיהָ !
וְנִשְׁמוֹת עֲשִׂיתָ לֹא יוֹכְלוּ שְׁעָרַם ,
גִּדְלוּ עַד לְמָאֵד וְלִגְדוּלְתָם אֵין חֶקֶר
אַךְ בְּנֵי בְלֵי קִץ יְבוֹאוּ וַיִּסְפְּרוּ הַיּוֹדֵם .

נִמְצָא בְלֵי מוֹשֵׁגִ! יִדְעָתִי אַתָּה עֲרַפִּי
אוֹר שְׁמִישָׁךְ מֵאֲפִיל הָאוֹר לְנִתִּיבְתִי ;
וְלֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם רוֹפְפִים מִגְעָרְתּוֹ
מָה יִתֵּן לוֹ שִׁבְחָה בֵּין אָדָם תּוֹלְעָה ? —

יוסף האלט ערן

אין שמחה לנפש כשמחת עשות החסד *)

בן שמונים שנה היה אלדד הרועה , מחלפות דאשו כלמד נקי , כשלב
לצן על הדאש, יודד על הזקן , והוא הולך על משענתו, לכל ימעדו
דגליו , והיה אך שמח ועוז לצ , כי כמו עוצד האדמה אשר סזפתהו השמש
צעת הכלדים , יסחף לללי ערצ , עת יכפס מעצוקתו , ותפול תנומה
נעימה על עפעפיו ; כן אלדד הרועה . אחדי אשר ענד אדמתו , וינת
ויסצות

*) Eine Uebersetzung der Schulle Menalkas und Alexis des
Herrn Gessner.

ואמחר לרוץ אל אהלנו כחן למטרדו ואקח את דגלת התאנים ואת נאף החלב ואשוב חיש מהר אל המקום אשר עמדתי שם והנה האיש עומדו שוכן על משאו כדעם ויעף ואלך בלאתו ואליג לפניו את דגלת התאנים ואת נאף החלב ואחנא תחת אחד השיחים במקום אשר לא יראני, מחדיש לדעת מה יעשה לי.

ויקץ משנתו ויאמר, מתוקה שינה לעיף! אנסה הפעם לשום אל הדרך פעמי, אולי אוכל לצוא עם המשא הזה אשר שמתי מדאשותי אל ארץ נחלי מים, אולי אפגע במקום אשר שם איש לכלכלני, **בד'** איש מצטחי.

ידיה הוא מרים ומשאו לשונו על שפתו והנה הענף עם התאנים והחלב לפניו, ויחוד האיש וילפת, והמשא נפל מעל זרועותיו, ויאמר: העוד תדדמה על עפעפי? צחלומי והנה אכל לפני, וצחקילי איך כל מאומה, ונפשי דקה, אצל לא בן הדבר, הקילותי, הקילותי! וישלח ידו אל התאנים ויאמר: הקילותי! מד' היתה זאת, כי לא שקץ עבות עמי, כך אלהי ישועתי אנסך ראשית החלב, כך אקריז מנחד התאנים, חערב נא מנחתי לפניך, כי כך ד' החסד! ויכל מהתפלל וישב על הארץ ויאכל וישת, וישבע ויותר.

ויקם ללכת ויתן עוד תודה לאל, ונה דבר האיש בלכתו: אם אתה ה' נתת בלב אדם להחיות את נפשי כהיום הזה, **אֵיךְ** איש החסד? הדא אהל ענדך, ואקרט פניך בתודה, וצרכותי יחולו על ראשך. **ואוילם** אנה ה' תצדך לדיק, צדך את ציתו, אנה צדך את כל אשר לוי, הן מצעתי מטובו, ואת הנותן נתתי אל בלי, ממנו יאכלו אשתי וצני, ויצרכו גם הם את איש הכדצות, ויפן וילך. — את דבריו שמעתי ואצבה גם אני כי עגמה נפשי, ואתאפק ואשא את רגלי לעבור את האיש, ואשב על אס הדרך אשר יצא צו.

בעברו עלי שאל בשלומי, ויאמר לי: צני! הראשית איש יודך מן ההר וצירו טנה תאנים ונאף החלב? ואען ואומר לא ראיתי מאומה, אצל הבידע נא לי: — כנה שאלתיבו, — מדוע שמת אל המדבר פניך, הלא תדע כי תועה אתה צדך לא עבר צה איש? ויאמר בן דבר צני! תועה אנכי צדך, ולולא אלהי אני היה צנוצני, או איש לדיק, יצרכו לודו, הקריז לפני לאכול ולשתות, בי עתה הייתי מת צדך. **ואען** ואומר: צא נא עתה, צדך ה'! וחודך צדך זו תלך לצא אל מקום חפליך, וגם את יהצך השלך עלי ואשאבו, פי נעיר אנכי לימים, ואפטר צו ויתן לי את משאו, ואוצילבו אל המקילה.

ועתה

יָעֵן וַיֹּאמֶר מִה טוֹב לֵאמֹס לְהִיטֵב עִם הָאָדָם, וּלְתַמּוֹךְ יָדֵי הַכּוֹסֵל, מִה טוֹב וּמִה נְעִים לְנַפְשׁוֹ, עַתָּה תִזְכּוֹר הַטּוֹב אֲשֶׁר גַּמְלָה עִם אֲנָשֵׁי צְדִיקָה, צְנִי! לֹא יֵעָרְבָה בָּל שְׂמֵחָה, מִתּוֹךְ לַעֲיֹן לְדַלּוֹת מוֹלֵא הַשָּׁמַיִם צְתוּפָתָה, עַתָּה לֹא תִירָא מִיִּרְכַתִּי מִזְרַח לְהַאֲדִיר עַל הָאָרֶץ. הֵן אֲמַלֵּא מִשּׁוֹם צְשׁוּרֵי הַיָּרֵחַ חוֹפֵיעַ עַל צְנִי תִצַּל לְהַאֲדִיר מִחֲשָׁבֵי לַיְלָה. אֲבָל צְנִי! אֲפֶס וְתִהְיֶה נִחְשָׁצוּ כַּךְ שְׂמֵחַת הַחוּנָן וְהַמְטִיב.

עוֹדְנֵנוּ מְדַבֵּר וְאֲגִלִּי דַמְעוֹת שְׂמֵחָה יִרְדּוּ כְרִצִּיצִים עָלַי שֶׁשֶׁב מִלְחֵי הַנֶּעֱד. דַּלּוֹת אֲלֶדֶךָ אַתָּה הַנֶּעֱד צוֹכֵה וַיִּשְׂמַח לְצַו צְקָרָו וַיֹּאמֶר: הֵן אַתָּה צוֹכֵה צְנִי! אֲבָל יָקַעְתִּי לֹא עַל דְּצָרֵי תַטּוּפָנָה דַמְעוֹתֶיךָ כִּי אִם לְחַשׁ לְצַדֵּק דְצָר, וְדָבַר מִה קָדֶךָ כִּי צְנִיתָ?

לְשׂוֹא מַחֵה הַנֶּעֱד דַמְעוֹתָיו מֵעַל פְּנֵיו, כִּי כַמְעֵין הַכּוֹזֵב עֲצָרוּ לְהֵיוֹ, וַיֹּאמֶר: יֵשֶׁר דְצַדֵּק צְנִי! צִדְקָה כָּל אֲחֵרֵי פִיךָ, יָקַעְתִּי גַם אֲנָפִי יָקַעְתִּי, אֵינִי שְׂמֵחָה עֲרֵבָה כַּשְׂמֵחַת הַחוּנָן וְהַמְטִיב, וַיִּוֹסֶף לְבַכּוֹת. אֲמַרְךָ הֵן לִי צְנִי יָדִידִי הֵן זֶה וְעַל מִה זֶה תִּצְנֶה, אֵל תִּבְחָךְ מִמֶּנִּי, הִפֵּס הַבְּרִית הַיָּדָה עֲנַתָּה צָדֶךָ כִּי קָדֶךָ דְצָר, וְכִי לֹא יִגַּל דְצָרֵי דַמְעוֹת דַּמְעוֹת עֵינֶיךָ? — כַּסֵּם הַנֶּעֱד יֵלֵא לְדָבָר.

אֲנִי צְנִי! אֵל תִּפְלֹר צִי עוֹדִי, הַאִם כֵּה אֲצַנִּים כֵּה? הֲלֹא דְצַדֵּק הַנֶּעֱמִים יִרְדּוּ חֲדָרֵי כַפְשֵׁי וְשִׁפְרוּ דַמְעָה עַל פְּנֵיו. — צְנִי, צְנִי! אֵל הַטּוֹב צִדְקָתֶךָ! הַהֶסְכֵּן הַסְכַּנְתָּ לַעֲשׂוֹת כֵּה? הַגִּידָה נֹא אַתָּה אֲשֶׁר קָדֶךָ. וַיִּצַּךְ הַנֶּעֱד וַיֹּאמֶר: אֲמַדְתִּי כַמוֹס יִהְיֶה עִמָּדִי חֲתוּם צְחַלְדִּי לְצַנִּי, כִּי כִכָּה לְעַדְתִּי מִנְעוּרֵי לֵאמֹר: כֹּהוּהָ דוּמִיָּה לְדָרִיק גַּם צַעֲשׂוֹתָו הַטּוֹב, עַל כֵּן הִעֲלַמְתִּי מִמֶּךָ. מִה זֶה אֲצַכֵּה אִם לֹא צְנִיתִי לְקַשֵּׁה יוֹם? עַגְמָה כַפְשֵׁי לְאֲצִינוֹן, וְדִלְתִּי כִּי אֵינִי שְׂמֵחָה כַּשְׂמֵחַת עֲשׂוֹת. הַחֲסֵךְ עִם צְנִי אָדָם. וְאִלֵּם לַעֲשׂוֹת דְלוֹסֶךָ חֲפֵלְתִי, לוֹיִת וְאֲקִימָה, וְפִי יִגִּיד מִנְפֹּנֵי לְצַנִּי. לְקַסֵּא אַחַת מִן הַלֵּאן הַתּוֹעוֹת הַלְבַתִּי עַל אֲחֵר הַבְּהִים, וְאֲשַׁנֵּעַ קוֹלֵילַת גָּבֶר, וְאֲצִיעַ צִין הַכְּצִים וְהִנֵּה אִים דּוֹצֵן עַל מַשְׁאוֹ אֲשֶׁר הַשְׁלִיךְ וְעַל דְרוֹעוֹתָיו, וְצַחַד רֹחוֹ מִקּוֹן לֵאמֹר אִוִי וְאֲצִוִי! קַטֵּה כַפְשֵׁי צְחִי! כַמוֹטוֹ שַׁעֲמִי! לֹא תַשׁוּב עֵינֵי לְדַלּוֹת טוֹב. פִּה אֲמוֹת וְאֲקָצֶר כִּי כִשַׁל בַּח הַסָּבֵל, עַתָּה הַשָּׁמַיִם צִבְהִים, וְאִנִּי עֵיף וַיִּגַּע, לְשׁוּבֵי מִדְּבַק מִלְקוּחֵי אֵינִי מִיִּם לְדוֹת לְמֵאוּבֵי, וְאֵינִי לְחַס אִו עַן עוֹשֶׂה פְרִי לְשִׁצוֹר דַעֲצוּבֵי, אֵהָה! חֲסֵךְ וְכַסֵּן, מְדַבֵּר וְאֶרֶץ גּוֹרָה תִקְצִיב, גַּם כִּתִּיב לֹא אֲרַחֵם לְהוֹלִיכֵנִי אֵל מוֹשֵׁב צְנִי אִים, עוֹד מַעַט וְדַגְלֵי יַמְעָרוּ, אֲבָל ל'! אַתָּה הַדְרִיק! חֲלִילָה לִי לְמַדּוֹת עֵינֵי כְצוֹךְ, עַד הִנֵּה עֲזָרוּנִי דַחֲמִיךָ וְלֹא עֲצַמְתִּי. וַיְהִי כַכְלוֹתוֹ לְדָבַר וְהוּא עֵיף וַיִּרְדֵּם וַיִּשָּׁן. וְאֵדָא כִּי נִפְלָה תַדְרָמָה עַל עַמְעַפְיוֹ,

וְאֵמָה

דורגה נכחין לנמה פנים תחלק התועלת היוצאה מדעת ידיעות האלה
 לאיש ואיש מצניעו לפי תכליתו, וכונן עה הראשים והמה ארבעה .
 א) תועלת חקירי (Ein philosophischer Nutzen) , ב) תורני
 ג) אדוני (Ein litterarischer) , ד) מוסרי (Ein politischer) , ו) מוסרי
 ז) (Ein moralischer) , שמים צנחית האמת והשקר , ושתי צנחית
 הטוב והרע .

כבר ידעת הקודם הנעים! ממה שהזכרנו לעלה, שאנחנו נשענים
 צניקיתנו על הנסיון . והנה הנסיון שיהיה לנו מדבר, הוא או מדיעות
 עלם הדבר או מדבר השנה לו צבל או צחלק, או ממתכדו (כי דנים
 ממחיתי הדברים נדעם ינ"י ידיעת מתנגדיהם כידוע למשכילים) . ואם
 בן צומך לב לדורש צדוק דבר לחוק מתך צומן אין צורך לצוא על אמתת
 קבלתך אם לא תדע יתר הקבלות המוצאות לך מעת היות, ותמלאם או
 מסכימות לקבלתך צבל או צחלק או מתנגדות לה , למען תצחר את היותר
 קדוש אל השכל . ואם אמנם אלנו עם ד' זרע קדש קבלתנו היא אמונתנו
 אין לנטות ממנה ימין או שמאל , עכ"ז היות אמונה דבר העסוד אל הלז
 טוב לצדד את מחשבותיו צסקול הדעת להוילא את נפשו מן הספקות
 אשר יפלו צס . ולמען דעת להשיב לאפיקודם , כי לא יסתפק לאיש הזה
 לנחמו דבריו אמונה לצד , אך יצקש דאיות נסיונות ומושכלות . ומה תאור
 הגדילו עקב שוכחי האמת ודברו זדון על יסודי האמונה כנתינת תורה
 מן השמים , וקדיעת ים סוף , ודת המן , וכיוצא בזה , אלז הצקי
 צידיעות האלה וצחמנות הנחוצדות להן יכה על קדקדם לצלתי יקומון
 עוד . ואנכי לא דתיני להליג דבר מדבריהם פה לצלתי מלאות את לב
 התלמידים דבעות נפסקות , ואם צרוז הימית ישמעוס וכבר מלאו לצס
 צידיעת החכמות , צטוח אני שלא יפסידו להם מאומה .

דורתועלת הצ' הוא תורני, כי יתנכרו כמה כתוצים צמקול ופיקי המשכה
 וקהכה מאמדי התלמוד לודים צחמנות וידיעות האלה . צנאעות
 צצוכים המה צארן , צידיעת חלוקת הארץ אין להם חלק , צקורות ממלכות
 האומות , גדולתם ושפלותם המיועדות ע"י נציאנו ימים דצים קודם
 להוותם קודה צין עיניהם , לא ידעו ולא יצינו מאומה , ואין צידינו
 לראות גדולת ואמתת נציאנו עד שכדע כי בן קרה צאחדית היונים . ודצים
 ממאמדי חז"ל אשר לא ידע הקודם עלם בונתם להיותם תיוסדים על
 החכמות , יזהירו לפניך כעלם השמים לטובד אם תוסיף לקו צחמנות .
 ואל תאמין הקודם האהוב! שונתי צזה לדבר סרה על דצים מגדולי עמנו
 אשר לא דרנו צנתיבות החכמות האלה , חלילה לי! ידעתי את רוח

ועתה חזי ראה נא! זאת היתה לי, על כן חזרו למעני שמחות מעיני,
צלי יגיעה וצלי עמל היה מפעלי, ועם כל זאת שום איש צזכרי
את אשר עשיתי, ועתה אם על דבר מלמד כזה שמח נפשי ויגל לצדי,
מה גדלה שמחת הנדוד הנודדה להעיו כהנה וכהנה! ויפול אלךך על
לואדי העלם, ויחצק לו ויחצק לו, ויקם ויאמר, כללתי ועוד לצ אלסך
אל עמי, כי דק זרעתי, ויהי לפני.

דוד פרידל עבד ער.

דבר אל הקורא מתועלת דברי הימים הקדמונים וכו'

ח ת י מ ה

ער הנה הלעתי לפניך הקורא האהוב! להורותך בקלור כמרץ את יסודי
דעת האדם כלל, ועתה אשוב לדבר על הנסיון לדור, היותו
ניקר כונתי פה ואומר:

למען הדחיו את ידיעתנו הדברים הרחוקים במקום, תועיל ידיעת תכונת
הארץ, והוא הבעלגדאפיני, אשר עמנו זה אנשים בכל דור ודור,
לכתוב את מצב כל מדינה ומדינה, אקלימה, ועצמה, עיירותיה,
וכפדיה, ואת תכונתם, ואנחנו נדע ד"מ על ידה, תכונת ארץ מצרים,
וחלקיו עיירותיו וצניניו הנפלאים ורוב נימוסי יושביו, דתם ומנהגם וכו'
זעמים הללו. ולמען דעת הדברים הרחוקים צומן יועילו ספורי קורות
העמים והיא היסטוריה, הכוללת את כל אשר נעשה על הארץ מעשה
עם ועם מן ימות המצול עד היום הזה. ושני הידיעות הללו האחרות
הנה אל אחתה קלות הכה למאוד (צפדט למי שאינו עושה מהן למודות
מיזחות) וראוי למשכיל שישתדל ללמדם צימי עלומיו כל עוד שזכרנו
דיא וחזק לשמרם.

ובבר העידנו ארון הנביאים לשום לצ על קורות העמים למען הכיר את
כפלות ד' ואת אופותיו צאמרו (דברים ל"ג, ז') ובר ימות עולם
בינו שנות דור ודור, שאל אביך ויגדך זקיך ויאמרו לך, ותקנו
חו"ל על זה זכנת הנם, כי נכיר גדל ואמתת הנסים שנעשו לאזותינו,
זהצונן צמעטי שנות עולם, דוד ודוד, עם ועם, וכלאה ההצלל צין
דבר נצעי לנם מן השמים.

והנה

כל מסחור וכל מלאכה איה מקום תולדות ומקור מחצתם, ויהיה ערום
 דעת לחשוב את היותו קדוש לרוחה. וכבר שמעתי אנשים רבים מבגדו
 עמנו ורמה במתלוננים על אצותיהם אשר התעללו מלמדם הידיעות
 האלה צנעוריהם צדאותם העמל והיגיעה לחקור אחרי מקור הסחורות
 תכונתם ותקונם צלי ידיעת החכמות האלה. ומה מאוד יהיה איש כזה
 שליו צעמי ציתו בכלל את מעשיו על סדר נכון, ואיך ינעם הנהגתו
 עם הצדיות, לשעשועת הצדת מדעים צספורים נאים ומועילים, יתן
 תחזולה כלל איש ומועלות דמות לנצעים, וימלא חן ושכל טוב צעמי
 אלהים ואדם, וכבר העיד על התועלת הזה הרב המליך ד' הירץ וויול כ"י
 צסתי וכתציו, המכונים דברי שלום ואמת, ורב טוב לבית ישראל.
 דהתועלת הרציעית והוא הדאש מכולם זה המוסרי. מה יתרון לו לאדם
 צכל אשר יעמול תחת השמש אם לא לתכלית תקון הנפש ולהיות

שלים בכל דעיניו ומעשיו להכיר המדות הטובות והרעות, את הטוב
 צדע, והרע צטוב נשתי קלותיהן למען יצחד את הדרך הנמוצל מהם.
 וזה אי אפשר לאדם צלי נסיון ומשפט השכל. ואם תאמר המבונה והנאה
 המה מפורסמות ואינם לריכין דאיה? איך זה כי אם צבתפעלת ההרגשה,
 אמנם לדעת איך הנאה הוא טוב והמבונה הוא רע צמחלט, ליען פלם
 מעשיו צלדק להכיר כחות הנפש ותכונותיה ולעמוד על הטוב מכל ד',
 זה לד סכלי צנוי על הנסיון. זאת ועוד אחרת לשפוט צלדק על מעשה
 זולתי, איך צידי לשפוט עליו דרך הרגשתי, כי לא תכונת כל הנפשות
 שוות, ויש צאומה אחת וכן האומות מדות שונות מזולתה, הנאה לזאת
 מבונה לזאת, וצדאותי זאת צעמי השכל, אדע לשפוט, אם מדת אדם
 זה היא טבעית או מורגלית, אם היא תלויה צמזבו או צתולדותיו או
 צאקלים אשר נולד צו, לכל זה נלמד משפט השכל הצנוי על הנסיון,
 ומקודם דהיסטאריע והגעאגראפיע.

והנה קורות העתים תצחנה לשתי פנים: (א) לקורות עם צכלל, ד"מ
 צדשי את מעשה עם מקרוני, מדאשית ממלכתו, מלחמותיו, ירושת
 אצלותיו, יצוציו וצנין עריו ומליאת החכמות והמלאכות, ואיך היה מצבו
 צימי מלך פלוני, ואיך נשתנו צימי צנו וכו', ואז תקרה ההיסטאריע.
 (ב) לקורות איש אחד מן העם, ד"מ לדעת צדושי את תולדת המלך אלכסנדר
 הגדול, את מעשיו ואת חקרי לבו והנהגת מלכותו עד יום מותו, ולא
 אפונה לשאול את אשר קרה לעמו ציתו כי אם הדברים אשר צלו לו על
 ידיו לצדו אזי תקרה ביאגראפיע, והיא חלק מחלקי ההיסטאריע כמו
 שהאיש חלק מחלקי האוויה.

לצד, וכל ימי מתאזק הייתי צעפר רגליהם, להם יד ושם צחכמת התורה
 דניי האסוד והמועד העמא והטהור הכפר והפסול, ואי משום' ללא
 ידע הא לאו בצדא דצא הוא? המה אנשים עלויים צעלי שכל זך וידעו
 לשפוט צין אמת ושקר, והנה מודים על האמת לאמר: איך לנו עסק
 צענינים האלה, אבחנו סבלנו על שכמנו עול התורה לצדה, מה לנו
 ולחקירות נאלה? — אמנם, לא כל כושר לכה בצור חיל, אנשים דנים
 מהמון העם, המה צעלי תורה צעניניהם, ויחשזו עלמם לצרות החכמות,
 והמה דקים ונעודים תכל. צמספרים תצנה נפשי צוכדי את הויכוחים
 שהיו לי מימי עם אנשים נאלה, אשר חשצתים צפסק שפתיהם חכמים
 ונכונים, כי פיהם ידבר צגאות תכל מדע, ואחרי צמעו כי זרים הם
 צחכמות השמוסיות (אשר יקראו אותם חכמות של מה צכך) אמרתי אולי
 הדוו לצדס צהלכות ודינים ורצה נפסס צתורת אמת אשר דת ישראל
 כשענת עליהם, ודי לו לאדם לעסוק בהם לצדס כל ימיו, ושמתי ידי למו
 פי לשמע אם כן משפטיו, אך גם צזה לא ידעו מאומה, פוערים פיהם
 לצלי חק, ומרבים דברים צלי טעם. וכל אלה לא נצוו צעני, ואמרתי
 אולי יש להם לצ להצין דבר מפי אחרים, ויעו און לשמוע מזולתם האמת
 עמי שאונרו, והערנתי לפניהם דברים צעוקת שאלות, והשצתי עליהם
 תשובות נכוחות, אמנם חי אני! שלא שמו לצ להצין, כל נחשצותיהם
 גטויות מתעטול האמת והולכים ארחות עקלקלות, עד שכמעט ישפוט
 השומע לאמר: איך להם שכל אנושי. ועד הכה נטארתי צסעק, אם
 זולתם או עקבות לצס (תולדת הקנאה) תסלף דרנס. אך יהיה איך
 שיהיה, המשגל ידום, ואליפותה עמאם, כי ילא שכרו צהפסדו, להיותם
 חורשי דעה על אנשי ישרי לב, והוא רחום יכפר צעדם!

והנה כמו שידעתי אמת וצדוד שלשלם זויות הנשלם יש מספרק"פ מעלות,
 כן ככין לצי צטוח צך הקודא הנחמד! צצחק את דברי שתמלאם
 אמתים ונכונים. ואם עד כה שמעת לדברי חז"ל מיראת העונש צסורך
 און לשמוע, צהיותך שלם צחכמות תשמעם מיראת דוממותם, ואם עד
 כה צדחתם לשמע שמעתם להיותם אנשי השם, תנצדס עתה מאהצת
 חכמתם, וילצורך צדאותך כי המה מלאים כל מדע וכל השכל, אשר לא
 יגלה לעין האנשים הנמהדים האלה כל יהיהם, ואפסוק צזה כי נללתי
 כשוא על שפתי את העמל והנעם אשר הציט צחצרתם, ואשוצ לדבר מן
 דת ועלת הג' והוא מדיני תפארת לצעליהם ותפארת להם מן האדם,
 לדעת ההצלל צין הטיז והרע צעסקי הגופניות צמסחוד
 וצמרכולת אשר ימלא את ידיו להחיות את ציתו ציגיע כפו ידע על ידיהם מקוד

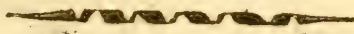

ה מ א ס ך

לחרש כסליו ת"ק"מ"ב

אגרת פולנה מהרצ המליץ ומהר"ד הירץ ווייל כ"ו לכהנין החגס ד'
דוד פרידלענדער יחי', בשלוח לו את ספרו גן נעול.

עץ פורח הפן פדיק צעתו החיים והשלום אתך, ה"ה האלוף והקלון משכיל וסופר
זה רעי וזה אחי דוד פרידלענדער יל"ו.

סוחר אמה מנכבדי ארץ

ובסתר אהלך תדרוש הבמה;

אל מאויי כסיל תלעג.

לא כמותו להרבות אוצרות תתן עיניך

ולבך;

כבלותך את מעשיך.

בצל החכמה תשבון.

שם תמצא מרגוע לנפשך.

שם תנוח מיגיע כפיך;

שם

ידיעת הדיסטאריע בכלל, היא תסובלת לתכלית מנהיג עם בכללותה
 תועלתיה על כל החלקים אשר זכרנו למעלה. והצוגראפיע
 גם היא תסתעף תועלותיה עליהם כאשר תראה צעיון מעט, אמנם
 בחלק המוסרי תגדיל לעשות תושיה בלב איש. והנה דורש מוסר ואומן
 את הנערים ימלא זה מורה דרך למלאות נפש תלמידיו במעשים דמים
 וטובים, ויהיה לו תולדות איש גדול למראה, לאמור: בזה דאה ויהיה
 כמוהו.

ועתה אתם בחודי חמד הנלמדים לחזרת דורשי לשון עבר! אליכם איש
 דברתי, בחרתם צעוד לשון דאז אחד בתחלתכם האוסף לטפרי
 תולדות גדולי עמנו, מה יפה חלקכם! הודיעו את חפצתם בקרב העם.
 דנו תלליהם צפי עחברי האומות, וצבית ישראל מקוד החלפתם אין איש
 משים על לב לקעת מי היו, ואם ימלא זכרוכם בספרי הקודות והקודות
 המינשים אשר נמלאו בימינו היום, אינם מסודרים ואלעים כדאוי. דשו
 היטב מעל ספרי הדיסטאריע אשר תולדות כל גדול ישראל ותמלאו כי
 משנים יתפשו עליהם האומות, ואיך פארו חכמתם ולקתם. המשגילים
 ידאו כי תולדת כל איש תהם, מצו, תכונתי, ומדות אדן מולדתו,
 יטלה תועלותיו אל הכפס ויבין חקרי לבו, ויצינו כונת מאמריו, ותוכן
 מחשבותיו. ובלב נעד תפעלון תושיה תרהצו בנפשו עוז לסקוד על לתי
 התורה והחכמה ולהכין לבו למוסד ודעה. האל אשר בחר בנו יאזרכם
 חיל להפיק עוז בישראל כאשר עם לנצחם!

ע. פ. י.

כִּי בַמַּיִם שָׁבִים מַיִם,
 בֵּין מַלְעֵי תַחְתִּיּוֹת יִלְכוּן יַהֲתָרוּ תַחֲמוֹת,
 לֹא יִשְׁקִיטוּ עָדֵי יִבְקְעוּ חֲלָמִישׁ צוּר,
 וְשָׂדֵי תְרוֹמוֹת יִשְׁטוּפוּ יִהְיוּ מֵעַן וְנַחֵל;
 כֵּן פִּלְגֵי תְבוּנוֹת בְּלֵב אִישׁ בְּמוֹדָה,
 יוֹם יוֹם יִהְמוּ גְלִיהֶם
 עַל הַרְרֵי רַעֲיוֹנוֹת יַעֲבוֹרוּן *
 כָּל חוֹמוֹת כְּסֵל יִפִּילוּ,
 דְּלִתוֹת הַחֲמֻדָּה יִשְׁכְּרוּ,
 וּבְרִיחֵי הַמִּצָּר יִגְדְּעוּ,
 לֹא יִשְׁבוּתוּ מִמְרוּצָתָם,
 עַד יִפּוּצוּ מַעֲיֵנוֹתֵיהֶם חוּצָה
 זֶה מִנֵּת הַדֹּרֶשׁ דָּעַת,
 וְזֶה הַלֵּקֶת אוֹהֵב מַחֲזִיקָי

* * *

חֲכָמָה מֶה עֲזָה אֶהְבֵּתָךְ,
 רַב כֶּחֶךְ בְּלֵב אִישׁ, אִשׁ אִכְלֵת אֶת *
 מַיִם רַבִּים לֹא יִכְבוֹד,
 מְרוֹב דְּבָרִים לֹא תִשְׁבַּע, וְדַתְבוֹנוֹת לֹא
 תִאמְרֵי: הוֹן!

* * *

רַעֲיוֹ! בְּלִפְנֵי אֶת מִשְׁאָה;
 כִּי אֶת עַמְלֶךְ תִּגְמֹל *

שָׁם תִּבְיַט דַּמוֹת אָנָשִׁי שָׁם,
לְהַדְמוֹת אֲלֵיהֶם יִשְׁאַל לְבָבְךָ;
שָׁם מְלֹאכֶת יְדֵי הַחֲבִימִים,
עַל הַקִּיר סָבִיב סָבִיב;
מִרְבִּית סִפְרֵיהֶם אֲסַפֶּת,
וְעֵדֶן לֹא שָׁכְעָה נַפְשָׁךְ.
וּתִשְׁאַל לָךְ גַּם אֶת סִפְרֵי
לְשׁוֹם לֹא מְקוֹם בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה •
כְּבַדְתָּנִי רַעִי וְאַכְבְּדֶךָ,
הִנֵּה מְנַחֲתִי לְפָנֶיךָ •
אֶת פְּרֵי הַגֶּזֶן (נִטְעָהִי),
וְנוֹזְלִים מִן הַלְּבָנוֹן •
יִשְׁאַל רוֹבְאֵיךָ וַיְגִידוּ לָךְ,
כִּי עַל מִשְׁתֶּה יַיִן רַב, טוֹב לִישָׁתוֹת מֵעַט
מַיִם •
שְׁתִּית יַיִן מְבוֹסוֹת זָהָב,
שְׁתֶּה גַם הַמַּיִם הָאֵלֶּה מִכְּלֵי חָרָס;
עַד יָבֹאוּ יְמֵי הַשְּׁלוֹם,
עַת הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁפְּלוֹתֶיךָ וְנָתַתְּ לִי מַחִירָם
יַיִן •
אֲכֹל עֲנָבִים מִפְּרָמִים נְטוּעִים,
וְשְׁתֶּה מְבוֹרוֹת הַצּוֹבִים
עַד יִגְדְּלוּן מִטְּעֵיךָ,
וְעֲצִיבָה יִתְּנוּ פְּרָיִם,
וַיֹּאכְלוּ רַעִים מִגְּרִיבָה,
יִשְׁתּוּ דוֹדִים מֵעֵסִים רְמוֹנִיָּה •

ה מ א ס ך

לחדש טבת ת"ק"מ"ד

על קבר רעי *

אוי לך פי נגזרת!
לא תראה עוד בעפעפי שחר,
בהשקיפו (ארום ללבושו ראשו
בתם פו) ממעון שמים ארצה *

טל מרחם משחר על תלמי שרה,
נגה החרם בראי נחל שומף,
מבין סבכי חרש מצל, לא יביטון עיניך *

נחר מתהלך בין עמקי שושנים,
מנשמת רוח ימה, ינוסון גליו,
בנעם ירימו קול, ואזניך אטומות *

הדוראים

*) G. Kleists Werke 1. Theil S. 51.

יָדַע כִּי גְבוּהַ מֵעַל גְּבוּהַ ,
יֵשׁ אַחֲרַי וְאִין שְׁנַי , אֶהֱבֶנְךָ אֶת אֶרְבֶּיךָ .
אוֹתוֹ תִירָא וּמִצֹּתָיו שְׁמוֹר ,
וְיִשְׁמְרֶנְךָ מִכָּל רָע , יִשְׁמוֹר אֶת גַּפְשֶׁךָ .

* * *

יודעך כי ישאלוך : מי שם האותות האלה , ולמי חותמת האהבה הזאת ? ואמרת :
ליוצר כנפשי .

בפתלי הירדן וויזל .

חָרַב רַעַם וּדְבַר גַּם מוֹסְרֵי אֶרֶץ
 כִּי יִרְעִשׁוּן לֹא יִפְחִידוּךָ.
 עָטוּי בְּכֶסֶת עֲרֶפֶל בְּרָקִים יִסּוּבְבוּךָ.
 תְּרוֹץ אֶרֶץ, חָרַב גַּם רַעַם וַיִּגּוֹן
 יַעֲבִרוּן מִרְחוֹק תַּחַת רַגְלֶיךָ.
 חֲבָלִים נִפְלוּ בְּנַעֲיָמִים לָךְ, שָׁם תִּמְצָא
 יַעֲדֶן גַּם מִרְגּוּעַ לְנִכְשֶׁךָ;
 אֲשֶׁרֶיךָ לַיּוֹם מֵת, אֲשֶׁרֶיךָ!

ח . . כ . . י

* * *

ואלה דברי אהרן השורים.
 תרומת זהב המליצה הרים.
 תהלה נאזה זמר לישרים.
 שאת נדבת לב אל חבחרים.

ה"ק וואלף מועסניא

י"א הנועות ומלעיל כחשפט המשוררים.

הַי שָׁמַיִשׁ גַּם יָרַח בְּשָׁמַיִם,
 לְמָקוֹם אֶרֶץ חֶשֶׁךְ אֲוָרִים יֵאָדְרוּ;
 בֵּן דַּעַת וּבִינָה תוֹךְ מַעֲיִם,
 חוֹצָה יִכְיֶעוּ כְּזֹהַר יִזְהִירוּ.

* * *

כח הלסון ותפחיתו, כשארנו על משמרתו

הַי אֲמָנִם מְתוֹק הָאוֹר לְעֵינַיִם,
 אִם תַּעֲנוּ בְּאֶפֶל דְּרֶךְ יִכְיֶירוּ;

הַדּוֹדָאִים לֹא יִתְּנוּ לְךָ רִיחַם,
קוֹל הַתּוֹר כִּי יִשְׁמַע בְּאַרְץ
בְּנָעִים וּמִירוֹתָיו לֹא יַעִיר לְבָבְךָ.

וְיִמְרַת כְּנוֹר וּמִצְלָתָיִם.
יִדְמוּ לְקוֹל נוֹתָן וּמִירוֹת בְּלִילָה *
לֹא יוֹסִיפוּ לְךָ עוֹד הַטֵּיב גִּגֵּן.

* * * * *

אֲבֵן גַּם בְּמִצּוֹקַת צְדִיק לֹא תִרְאֶה.
כִּי יְבוֹשׁ מִמַּחְסְרוֹ, יִדְאֵג, יִבְלֶה
בְּבִכּי יָמָיו, בְּהִתְנַשֵּׂא רָשָׁע,
עֲטוּף זָהָב וְאַרְגָּמָן בְּגָאוֹן וּגְאוּה,
עַלֵי הָאָרֶץ; אֵף לֹא בְּהִתְרוֹמֵם
עָרִיץ עַל עַם חִפְשֵׁי, בְּעֶרְף
יִלְרִיחֵם כִּי יִשִּׁים עֵקֶב,
הַשּׂוֹאֲפִים בְּכֶסֶף רוּחַ אֲרָצוֹ,
אֵף מִחֶסֶה בְּצִלּוֹ לֹא מְצָאוּ
אֶל דְּבַת בְּסִיל תִּשְׁחָה וְכָל
כֶּה הִנֵּף לֹא יִשְׁחִיתָהּ.
קִנְיָה וְנִקְם בְּרַע עֵינֵיהֶם, כְּזֹאֲבִים
טוֹרְפֵי טָרֵף לֹא יִבְיטוּן עֲלֶיהָ.

חֲרָב

(* לפי דעת חכם אחד נותן וזוהרות כלילת (חיונה ל"ה י') הוא העוף המזמר כלילת (זאכעווגאללעט) .

ה מ א ס ף

לחדש שבט ת"ק"מ"ד

ליום הולדת אדוננו המלך פרידריך הגדול יר"ח

פראשן לחדש עשתי יושר שנת אלף וחמש מאות וארבעים וארבעה ליצירת

ד'הש לכי דבר טוב אומר אני מעשי למלך *

* * *

שוא

לכם המשוררים

משכימי קום, מאחרי שבת,

ליזמר רעיה, להבות נבל,

בגיל היין.

מי — יתן פנורף לי, המלך!

מי — יתן מרוחה פרידריך!

עלי הנער! אזכיר ביום שמה

אזמר גבורתך

אבזה יקר בגורם

יבחרו ביין אלה,

שירתי לך מלכי!

רוחי לך ארון! — — סלה *

כִּן לְשׁוֹן צָחוֹת מְתוֹק לְשִׁפְתַיִם.
תָּעָה בַּמְדַבֵּר * עִמָּעָפוּ יִישִׁירוּ *

* * * * *

הִן אִם יַעֲבֹר צִי אֲדִיר בְּרַחֲב מַיִם.
כֵּן כָּל פְּרָשׁוֹ נִסְ אִזּוּ יִבְוֹשׁוּ גַם יִתְפִּירוּ;
כֵּן כָּל מְצִיבִים בְּמִקְרָא יָדִים.
חֲקִיו לֹא בְנוּ. טוֹב עִם רַע יִמִּירוּ.

* מענין ומדגך נחוצה *

מי בְּרוֹזְנִים בְּאֲרוֹנֵנוּ פְּרִידְרִיךְ?
וְמִי יִתְפָּאֵר בְּגִבּוֹרִים כְּמוֹהוּ?

גַּם בְּגִבּוֹרִים פְּרִידְרִיךְ! לָךְ שֵׁם,

גַּם בְּלוֹחֲמִים נוֹדַע גְּדוֹלְתְּךָ.

אֲכֵן הַגְּדִיל מְלֻכּוֹתְךָ

הֵן לֹא חִפְצָתָ —

טִירוֹת זָהָב, גְּמוּל דָּמִי גִבּוֹרִים

חֲלָלֵי חֶרֶב, הֵן בּוֹיֹת —

מָה הַעִיר לְקָרֵב לְבָבְךָ?

מִי הַדְּרִיךְ עַל בְּמַתִּי הַלְּלִים

דְּהָרוֹת אֲבִירֶיךָ? — אַךְ רִשְׁעֵי שְׁנֵאתָ

וְתִשְׁנֵא אֲהַבִּיו, אֲהַבְתָּ צָדֻקָה

וְתִבּוּ בּוֹזֵיהָ, נִגְדָם חֲגֵרְתָּ חֶרֶב

וְתִדְרוּךְ קִשְׁתְּךָ, אִזּוּ נִבְהָלוּ עַמִּים,

עַל בֶּן רְאוּךָ; חֵיל אָחוּ

נוֹשְׁקֵי קִשְׁתֹּךָ, שֵׁם הַפִּילָה

רַבִּים חֲרָבְךָ, וְעֲצוּמִים הֲרוּגֶיךָ.

עַדֵּי הַכִּירוּ יוֹשֵׁר לְבַבְךָ,

נִשְׁבְּעוּ לְצַדִּיק תַּחַת שִׁבְטְךָ.

וְהַיָּקָר נִפְשָׁם בְּעֵינֶיךָ הַצַּדִּיק!

וְהַיָּרָף חֲרָבְךָ לְעוֹלָם — סֵלָה.

* * *

מִי בְּמַלְכִים כְּפְרִידְרִיךְ?

וְמִי בְּגִבּוֹנִים יִתְהַלֵּל כְּמוֹהוּ?

* * *

מִי כִפְרֵי דְרִיךְ בַּמַּלְכִים ,
 וְמִי בְּנִבּוֹנִים יִתְהַלֵּל כְּמוֹהוּ ?
 מִי בַחֲכָמִים כִּפְרֵי דְרִיךְ ,
 וְמִי יִתְפָּאֵר בְּרוֹזְנִים כְּמוֹהוּ ?

חֲכָמָה

מֵאֵז סָגַר הַיְכָלָה ,
 חֲשֵׁךְ וְעֲרֵפֶל כִּסּוּ הַדְרֵךְ
 מְבֹא שְׁעָרֶיהָ , לְשׂוֹא קְרָאָה ,
 בְּאֵין מִבֵּין קוֹלָהּ , וְגִבֵּר אֵין
 לְכַתּוּחַ דְּלִתֶּיהָ , עַד שֶׁקָּמַת
 מִשִּׁיָּה אֵל ! עַד שֶׁקָּמַת פְּרֵי דְרִיךְ
 נְשִׂיא עֲמֻדָה ; פְּרוּחַ עֲזָה
 בְּיוֹם הַנְּשִׂים , יִפְיֵן עֲנָנִים ,
 יִטְהַר רְקִיעַ ; הַפִּיֶצָה יְמִינָהּ
 עֲנִי לַיִל , גְּזֵרֶת אִמֵּר ,
 וְתִזְרַח שֶׁמֶשׁ ; נְחִית בְּעוֹף
 עִם נְחֻלְתָּהּ (עִם זֶו גְּאֲלֵת
 מִמוֹסְרוֹת סֶכֶל) הִרְאִיתָם דְּרֵךְ
 מִצּוֹא הַמִּדְּע , וְתִרְעַם בְּצֵאן
 תַּחַת שְׁבֻטָּהּ ; בְּתִבּוֹנוֹת כְּפִיָּה
 עוֹד תִּנְהַם — — סֵלָה !

* * *

מִי בַּמַּלְכִים כִּפְרֵי דְרִיךְ מַלְכָּנוּ ,
 וְמִי בְּאֲנָשֵׁי שָׁם יִתְהַלֵּל כְּמוֹהוּ ?

תולדות גדולי ישראל *

למליצי רעי דרשי לשון עזר ופחדון ספרי הקודש! יזכננס ה'!

בעברי דרך ארץ פו"לין, מלאתי איש מצית לוי אליקום שמו, והאיש
 הוא מיוצאי ירך יוסף בן שמואל הלוי (אשר הגלה עם
 הגולה אשר הגלה פערדינאנדוס קאטאליקוס מלך שפאני"ען מארצו)
 וקניו ספרו לו את אשר עשה לצני הגולה הגוי הזה, ואת אשר
 הדע להם על לא חמס זכפס, לא עליכס אחי! ודי דצני צו תסמר
 שערות צשרי ולצי יפלג צקרצי כי איך מנאוצ כמנאוצס מיוס גלה ה' מעל
 אדמתו את העם אשר צחר לכבולה לו מכל העמים (ליסועתך קויתי ה')
 לא אזכיר לעיניכס דצד ונהתלאה אשר מלאה אותס, כי לא למקום לצכנס
 בתצתי אליכס את הדצדים האלה, אך אתס אחי, ה' העיד אתכס לשלוח
 ציעקב דצרי משל ומליצה, על כן אמדתי אשלח לכס גם אחי על ספר
 המשל אפר ***) אשר כתב קודם מותו יוסף בן שמואל הלוי. כי כאיש
 אשר אמו תנחמנו כן יחמס האושל המת ונאיש בצור יעיד קנאה, באשר
 יוכיח דאשו וסופו, אף כי ברבע היה צינו לצין המות ולוה לאמר,
 הכה לויתי את ציתי ואת צני אחרי, ועתה האספו אלי רעי מתי סודי,
 ואכטי צדיתי, ויהי כי קרצו אליו ויען צקול גדול לאמר ה' אלחי ישראל
 האלהיס הדועה אותי מעודי, הוא יצרך אתכס וכל אשר לכס ועתה שמעו משל
 וקראוהו עד תומו צבילה וצדעדה עד כי התסומו גם השתאו ולא קס איש
 מתחתיו

*) הגרסא הזאת שנוחה אלנו מנאיש זן הרעיון וצד לצד השלם ד' יוסף
 וויצעברוויען צצלין, ולהיותו ספור איש גדול הדורצ עוז לעמו קודם
 מותו על דצד גלות שפאני"ען, הצגותו סה אחרי הולדת האצצצנאל.

דברי המאספים

**) זכרומכס משלי אפר לגני המר גיכס (איוצ י"ג ד"צ) הויעד נאחברכס
 גראצצדיסעען, שטוינערע דענקתפעלער

מי אהב צדק כפרידריך?
ומי יתפאר בחכמים כמוהו?

מרום בסאה פרידריך!

בין מספר עמים חסויי צלך,
משתחוים בגל להדרת כבודך,
זרע יעקב עם דל לאית,
גם אליו פנית דבה,
אף על זה פקחת עיניך,
ותראהו בזוי עם, נמאס בלאמים
לעין כל רואיו, או קראת בגוים
והצו עליהם (כספר אל — חוק,
השמעת בקודיך): "הן אב אחד
"אבי כלנו, ומי זה חלל
"ברית אבות? הן אל אחד
"הלא בראנו, ומי זה המרה
"בעצת יוצרנו"? — אז קמו
מעפר אחי, ותרים מאשפות
עם אביון, עדי דור דורים
יזכירו שמה, וביהעיר פנורם
לך יזמרו נצח — סלה.

מי בדווננים כפרידריך מלכנו,
ומי באנשי שם יתהלל כמוהו?

מי אהב צדק כפרידריך מושיענו,
ומי בגבונים יתפאר כמוהו?

אני יוסף עורכי חי, נחמו נחמו הודי ומורי אבי ואמי הנחמו! יקטפו
ענותכם מיום אולך זו עד יום מותי הנחמו, עוד יש סכר לפעולותיכם
עוד נשמתו צי, ולפני אנשי נועל לדקתכם וטובתכם אזכיר כי לא יתמו
חסדי ה' ונאפיונו כפח נשמת חיים כדמותו צללונו אלס עדי עד נאח
נלחיס, הנחם צית יעקב כי לא יכזב פי עליון עוד יצנה עדי יהודה עוד
יקצן נדחי ישראל, עוד זכור תזכור את אשר עשה לך שפאני"ען, נא שמע
דברי המה בטח בה' רק חוק ואמין וייטב לך באחריתך .

חִיבֵי שֵׁם יְהוָה יִשְׁחָזַק

מתחתיו וידא כי פניהם לא היה להם עוד, ויהי מעט לא כצד כי
 ידע צמד כפשו כי סצצוהו חצלי מות, ויתחזק על דאש המטה ויאמר כמד
 לי זעיר ואתם לו שבעוני, הקקו זאת על לב צומד, לצדקן מלח עולם *
 והיה כי ישאלו צניכס מחד לאמר מה זאת? ואמדתם משל אפר הוא ליוסף
 בן שמואל הלוי אשר עלה עם שני הצולה מארץ שפאכי"בן וקודם עותו
 כצצוהו, וצעת כותצו דמה מת לכפשו * והיה כי יתלוללו צניכס, ותאמרו
 אשרי האיש אשר ישים גם אלהים גם המות לכגד עיניו כי אלהים הוא
 לצרו צמיים והמות על הארץ, ואין יתרון לאדם רק את המות הזה, כי
 סולם המות מולצ לדנה וראשו מביע השמימה ואנשו לדק עולים צו,
 ויבוע ויוע ויצלו כל העם צני גדול, ויעלו אפר על דאש ולא היה
 כאלו והספד גזה ליהודים תיום מת דצונו שלמה צן זאחקי, כי גם הוא
 היה איש תס וישר סוד מדע דוצר אמת צלצו וקודם עוצ כל הימים,
 והמושלם עשו לו משלים דצות וקדאורו הולל צן שחר, גם צן חון, כי
 האיש הזה הלליח מאוד היותו צן ישרים שכה סלך מדהי אל דחי גם
 אציו אהבו מכל צניו. ועתה הנה שלחתי לכם המשל אפר עשו כעוצ
 צעוניכס כי ידעתי אחי אחי לקחתיהו מעעם האלק אולי התעוני דוצ
 טעמו ומיודו נתן עליה, כי על כן אס לא ימלא חן צעיניכס שלח תשלחנו
 כאחד הסיגים והי' לצעד * אף גם זאת צי מליזי ועני! זכרו נא כי כשלהצת
 יה כן לצצ המושל האהבה עזה כמות, וצצנארתו יחדוק חן, ויהפוך עיר
 צולת חומה, ותקטן אז צעיניו כל תחעודיה * והחכמה היא לצדה תסקול
 צמאזני משמע תגדע שיחו או תוסיף לו * לכן אס לא צכל דצדיו דצד
 אליכס ככוכה, נא דרשו היעצ אס לא דרך מושל לו, ונשאתם לו גם
 צגלל הדצד הזה *

יסקר ה' צעדכס, ותי יתן והיה לצצכס זה כל הימים לגמור את אשר
 התחלתם צו ואל תפנו ימין ושאלל דצדי אורצכס * יוסף צהר
 יהודה ווילעכוזען, מכוה פייט *

כ ש ל א פ ר *

אחי שמועו דברי המות *

הייתי שפט שמחות צנעורי, ונאשר גדלתי כן סצצוני לרות דצות אתה
 אלהים ידעתם, עוד החזקתי צן על כן נפתחו לי שערי המות,
 אחי

ככלות וכו'

מִי יָם סוּף בֶּן עַמָּרִם הוֹבִישׁ, וְאוֹרֵי מִצְרַיִם הִבְאִישׁ,
אֲכֵן כִּי זֶה מִשָּׁה הָאִישׁ, יוֹד מַיִם, יוֹד מַיִם.

ככלות וכו'

הַנְּנִי רִיעַ לְצַפְרָדַע, עֲמוּ אֲזַעַק וְאֲשׁוּעַ,
כִּי בְמוֹהוּ כִּי יוֹדַע, שִׁיר הַמַּיִם, שִׁיר הַמַּיִם.

ככלות וכו'

בְּזִיר יִהְיֶה לְפָנַי מוֹתוֹ, כְּבָנַי רַבִּב יִהְיֶה דָתוֹ,
יִהְיוּ בָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, שׁוֹאֲבֵי מַיִם, שׁוֹאֲבֵי מַיִם.

מהרא"ב על דוע מזלוי

אֱלֹהֵי לִבִּי אֲדִי דְמַעֵי יוֹלֹן
לֹא דְרֻכָּה רְגַל אֲנוּשׁ יִבְשֶׁת ;
אֲךָ לֹא לְמִי נַח לְבַד בְּרוּחַ בְּרִית,
כִּי גַם לְדַמַעֵי נִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת .

ה מ א ס ך

לחדש אדר ת"ק"מ"ד

שיר חזרו ד' שלמה צן בזיוול על מטה הכילי אשר זמנו לסוגדת פודים
ובכלות היין לפניו לקח זיוו בזיע מלח מים, וישלח משלו וישמר:

בכלות ייני, תרד עיני, פלגי מים*

שבעים* (המה הגבורים, ויכהידום תשעים**)
שרים*

שבתו שירים, כי פה שרים, מלא
מים, מלא מים*

בכלות וכו'

לחם לאוכל איך יטעם, או איך לחיה מאכל ינעם.
עת בגביעים לפני העם, יתן מים, יתן מים.

בכלות

* יין בגמטרי"ח שבעים

** מים בגמטרי"ח תשעים

לצדה, אצל גם להיפך, צהיות שהתוכחה הפרטית נוגעת באלים עלמו
 צומעיו צמחשנותיו וצדעיוניו אשר על הדוץ ישמעם האדם לטובה, לכן
 תהיה כניסתה בלב החומע עלומה מהכנסת הדברים הכוללים, אשר הם
 אינם נוגעים בגוף השומע עלמו, אצל תלויה היא בצדונו, אם להכניס
 פרטי מקדיו תחת הכללים הללו שמוע אם לא, ולזה יצחרו כל מיסדי
 הדצים ומלמדי העם לשום צמילים, וזה שאלו כללי המוסד וצחינת דרכי
 הנפש ומדותיה שאלו להודות צספורים פרטים, וחצרו צזה כל תועלת
 שני הדרכים לאחר, כי הפעלת אלו המשלים בלב השומע היא פעולת
 דבר פרטי, מצלי שיהיה הפרטי הזה נוגע בגוף השומע עלמו שימנעו
 מלקצלו, וכל איש משכיל יתמוד את הדבר בלבו, וידמה הוא בעלמו פרטי
 הספור הזה עם פרטי מעשיו ומקדיו, וכן צחרו המושלים להחיות
 צמשליהם כל הגשמים הנמצאים כחומח ודומס, ולתת גט צהם, גם
 צצהמות חיות ועופות, שכל ותצונה לחצו צמחשנות ולצד דבר, לפי שמקדיהם
 ותולדותיהם הם דחוקים עוד ציותר נומקדי גופי השומעים *) והנה חצד
 בצד דצינו דרכי' הנקדן ספר משלים, אשר קדחורו צסם מושלי שועלים
 ולמד צו את העם מוסד השכל, אך שכל מקום הניח עוד מקום להסתגד
 צו, ואני לקטתי ואגדתי כמה תשלים עוצים ונאים ממושלים דצים וחוכים,
 בלם אכסי סם, ואניג כל איזה מהם לפניך הקודם הנעים, ואם יעיצו
 צעיני המשכילים, ואוקיף עוד עליהם כהנה וכהנה, ותפי המחצרת הנאת
 מנחה-שלוחה לעם קודם מאת החפץ צשלימו כל הימים .

? . . . 5

*) ידעתי גם ידעתי שיש עוד טעמים אחרים על פעולת המשל והצמיון צנפש
 השומע גם על צחירת המושלים, צגופי הצהמות והצומחים והדוממים, וכו' ים הצדל
 צצין המשלים הנמצאים צספרי הקדש שאינם כי אם מה שנקרא בל"א צסם
 (פאראצעל), וצין אלו המשלים אשר חצייהם היה עזחפוס היווני, והמכוים
 בל"א צסם (פאצעל) ואני לא צחתי לצחר כל ענין המשל ע"ד חכמת מלחצת
 הויזי (עספעטיק) אלא להרחוץ תועלתו דדרכי המוסד והשגרת מדות הנפש,
 וצכן הוא די צמה שחמחתי .

מכתבים

נושלי מוסר *

פתחה

כבר מלאנו צימים הקדמונים, שכל עת שרצה המליץ לדבר על לז
 שומעיו לעורר את נפשם על דבר מה, שמש צמטים, ודבר
 דמיונות, כן הוא מפל יותם צימי השופטים וכן הוא משל נחץ הנציח
 צימי דוד מלך ישראל ע"ה, והענין כך הוא: הנה כל אשר יגיד האדם
 לרעהו יהיה צבאנו על א' מצ' דרכים: או שהוא על דרך כללי או ע"ד
 פרטי. כי אם נקח ד"מ ענין למוד מוסר השכל הנה או מורה הרצ את
 דרכי החכמה והמוסר בכללות, מצלי שאפשר לו לפדות כל פרטי הקורות,
 אשר צם יוליא התלמיד את החכמה הביא אל הפועל, או שיוכיחו על
 דבר פרטי שעשה כדור, לאמר לו הסגלת עשה, או הנצת עשו. ויש צכל
 אחד מצ' הדרכים הללו, ד' המועיל לקצלת השומע, וכן להיפך ימלא צכל
 אחד מהם ד' המונע את השומע להכניס אמתת הדברים צלצו, מה שלא
 ימלא צדעכו, וזה צאשר הוא ידוע לחכמי מה שאחרי העצע (כמעטא־פיוק)
 שפעולות המוחשות, אשר המה יפעילו את הנפש ע"י ההדגשה לצדה,
 גדלות הצע, ושמיעת הקול וכיוצא בהם, היא חזקה יותר צנפש,
 מפעולות המושכלות, שלא יפעילו דק צהפשטה, ומפני זה לא יצוא צנפש
 האדם כי אם ע"י המושכלות, לכן תהיה גם פעולתו חלוטה מפעולת
 הפרטי שהוא המלא צאנות צמחלט, ויפעול צנפש ע"י המוחשות צהדגשה

לצדה

(* מפני מוסר האלה שלוחים חלניו מיד צחור משכיל, שלם צדעת, עם הפתיחה
 הנצת עמכה צום ועוד ירו נטויה להוסיף עליהם מדי חדש צחדשו, דצרים
 נאיה וערצים לנפש הקורח. גם יש לנו עוד משלים רבים מאחרים הדחויים
 לצד על הספר וצדק הסמוך חי"ה נתחיל להציג אחת אחת תחת הלק השירים.
 וזה הארת, המשלים אשר יצוא על רגלם סימן כזה: ג . . . ל . . . מאתו,
 ילחו, ואשר יצא תחתיהם סימן אחר או שלא יצוא תחתיהם סימן כלל, המה
 המולתו.

לְקוֹל חֲלוּשֵׁת שִׁיחַי וְזַעְקִי
הַטִּיחַת אֶזְרוֹן בְּחֶסֶדְךָ
מִחֲשֻׁבוֹתַי רַפּוֹת טָרָם יִדְעוּ
לְעֶרְוֶךָ תִּפְלֶה •

בְּחַמְלַתְךָ חֲנִנְתָּ לְנַפְשִׁי
חֲדוֹת אֵין מִסֵּפֶר
טָרָם הַכִּיר לֵב עֲלוֹמִי
מִמְקוֹר מִי נִבְעוּ •

אִם בְּאַרְחוֹת הַלְקִלְקוֹת
בְּאֵין מִשְׁמֵר צְעָדוֹ פְּעָמַי נְעוּרִי
תִּמְכַּתְנִי זְרוּעֶךָ הַנִּעְלָמָה
וְלִימִי אִישׁ בִּטָּח הֶעֱלִיתְנִי

סָלַח סִקְלָה מִסִּלְתִּי
מִצּוֹר מִבְּשׁוֹל וְאַבְנֵי נֶגֶף
וּמֵאֲשֶׁר רַע וְגוֹרָא מֵהֶם
מִפִּיחֵי רָשָׁע מוֹקְשֵׁי תַעֲנֻגִים •

מִתְחַלּוּאִים כִּי יִרְעֻמוּ פָּנַי •
תְּחַלִּימֵנִי וְתַחַדֵּשׁ מֵרְאִיָּהֶם •
נַפְשִׁי כִּי תִשְׁתַּח בְּעַמְלִי וְהִטָּאָה
בְּטוֹבֶכָה תִּשְׁיֵב וְתַחֲיֶיהָ •

שירי שירים

מוזמור לתודה *

נִפְשִׁי בִּי תִדְרוֹךְ עוֹ
וְתִבְיט כָּל הַסְדִּיקָה אֱלֹהִי
מִשְׁתַּאֲהַב בְּחֻזוֹתַי אֶת־פְּלֹא
אֲרַחֲמָה אֶהֱלֵלָהּ, כָּל מַעֲיָנִי בְךָ *

הִיעֲרִכּוּ מַלְאֲכֵי תוֹדָתִי
בְּכֹל רִשְׁפֵי אֵשׁ
בְּהִגְיִי תִבְעַר בְּקֶרֶב לִבִּי ?
אֶךְ אַתָּה הַפֶּשׁ בְּחִבִּי, וְתִדְעַ *

עֵינֶךָ אֱלֹהִים תִּתְמוֹךְ חַיִּי
וְכֹל מַחְסוֹרֵי יְמֵלְאוּ
עַת נִסְתַּרְתִּי בְּבֶטֶן אִמִּי
וּבֵין שָׂדִים בִּי רִבְצָתִי *

לקול

גַּם אֱלֹהִים מִשְׁלֵי שְׁלוֹם :

- (א) כִּהְיֶה כָּל יָפִי לִפְנֵי עֲכוּר־עֵין וְוַדְעֵינִים רוֹאֶה
כָּל טָהָר בְּטָהָרְתוֹ:
- (ב) בֶּן בְּר־לֵבב רוֹאֶה בְּאִישׁ אֶךְ יִשְׂרוּ וְנִפְשׁ רָעָה
תְּבִיט אֶךְ מוֹמוֹ:
- (ג) כַּפּוֹת מֵאֲזֵנִים הַכְּבֵד יוֹרֵד וְהַקֵּל עוֹלָה בֶּן דוֹר
עֵקֶשׁ הַנִּכְבָּד יְמוּט וְהַנִּקְלָה יוֹרֵם:
- (ד) לֹא יוֹעִיל הוֹן לְקִשְׁה־רוּחַ גַּם בְּכַבּוֹד וּמִמְשָׁלָה
יִמְצָא עֲצָבוֹן:
- (ה) מִצְּלִיחַ בְּעֵינָיו מִצְּלִיחַ אַמֶּת פִּי גַם בְּמַחְסוֹר לִבּוֹ
שָׁמַיָּה:
- (ו) מֵעַט מֵלַח יִטְעִים אֲכָל וּכְבִיר יִשְׁהִיתֵהוּ בֶּן אוֹהֵב
כְּבוֹד אִישׁ נִכְבָּד וְרוֹדֵף אַחֲרָיו יִקּוּלַּל:
- (ז) חִנֵּף לַעֲשִׂיר קוֹנֶה לוֹ אֲדוֹן וּכְהַגְאָלוֹ מִמֶּנּוּ יִמְצָא
שׁוֹנְאוֹ:
- (ח) חִנֵּף יִגְלֶה טוֹב וַיִּכְסֶּה פֶשַׁע וּמוֹצִיא דָבָר אֶךְ
לְהַפֵּךְ תּוֹעֵבֶת יִשְׂרָיִם גַּם שְׁנִיָּהֶם:
- (ט) זֶה דֶרֶךְ הַשְּׂכִימִים לְפִי אַחֲרִית יִפְלֹסוּ מֵעֲשֵׂי אִישׁ
אִם טוֹב וְאִם רַע מִגִּמְתּוֹ:
- (י) קֹנֶה דַעַת לְאֶרֶךְ יָמִים וּכְשֶׁרוֹן מַעֲשִׂים בְּקֶצֶר חַיִּים:
- אוֹהֵב

יְדֵךְ הַמְּלָאָה יִשַׁע עוֹלָמִים
הַמְּלָא כּוֹסֵי רוּיָה
וּבַתְּתֵךְ לִי יָרִיד נְאֻמִּין
הַכְּפִלֶת כָּל אוֹצְרוֹתַי *

עַל אֲלֵפֵי רַבּוֹת מִתְּנֹת מְסֻלָּאוֹת
יוֹם יוֹם אוֹדֶךָ
וְעַל כְּלָמוֹ לֵב יִשְׁאַנֵּן וּבוֹטָח
יִזְרַע טַעַם וְשֵׁשׁ בְּמִתְתֵךְ *

אֶעֱבֹר בְּכָל עֲתוֹתַי חַיִּי
טוֹבָה אֲרֹאֶה בְּהֵן וְאֲגִילָה
וְגַם אַחֲרַי מוֹתַי בְּמִרוֹמַי עֲלִיוֹן
עַז חֲסֵדָה אֲשׁוּב אֶתְפִּילָה *

תִּכְבֵּל כִּי תִחְדַּל
כִּי תִשְׁבּוֹת תִּהְלֹכּוֹת יוֹם וּלְיִלָּה
עוֹד יִרְחַשׁ לְבִי דְבַר טוֹב
וְאֶפְאֵר טוֹבָה אֱלֹהִים *

עַד עוֹלָמֵי עוֹלָמִים
דָּה אֲשִׁירָה וְאֲזַמְּרָה
אוֹלָם גַּם יָמַי גִּצַּח יִקְצוּרוּ
לְסִפּר בָּם כָּל תְּהַלְּתֵךְ

- (כו) אהב רעים רבים שונא מנוחה מכביר משתת
מכביר מקנאים:
- (כז) פתך יאכלו יינה ישתו פיהם ימחו ובסתרי יהתלוך:
- (כח) אך חונן דלים ימצא אוהבים נאמנים וכל דורים
לאיש מתן:
- (ל) אל תאמר מה רבצע כי יאהבני רש הלא ענת
אהבתו ונפשו תהת נפשך יתן:
- (לא) שם טוב אבן יקרה ורודף אחריו יאבדהו:
- (לב) אשרי הולך בתמו ושופט נפשו יום יום:
- (לג) לא יפנה למהללים ולא ישעה למקללים פי
הכל המה יחד:
- (לד) כמו רוח יתהפכו תהלף דעתם גם אהבתם גם
קנאתם אבדה:
- (לה) אך לאלהים תתהדר עיניו תחזינה מישרים:

(יא) אוהב אמת שומע עצת צעיר וקשי עורף לתוכחת משכיל יאטם און:

(יב) פגוש זאב טורף ואל כסיל חכם בעיניו:

(יג) עשיר מתחכם ורשע מתקדש חמת עבשוב גם שניהם:

(יד) פנחש זוחל עפר מתקמץ ונושך בעקב בן איש מרמה ידבה ישוח ויפרק:

(טו) דור דעה לפי ספרו יהולל איש ודור תהפוכות לפי איש יהולל ספרו:

(טז) אוהב נשים קל דעת ושונאן אכזרי נבחר משניהם איש הבינים:

(יז) גחלי אש לב רע בבקערים יכוו יד ובהכבדות ישחירוהו:

(יח) אצעדה וטבעות זהב יערו יד שמאלית ותפארת ימין אמין ורועה:

(יט) פחד הרעה רע מרעה ויש ימות מאימת המות:

(כ) טובה תקוה עם מעשה וחכק ידו תוחלתו נבובה:

(כא) ארך אפים מתת אלהים וקל לכעוס אויה לו:

(כב) רוח זה ורוח זה עם אדם יגלד וכת אבנים כת מושל ברוחו:

(כג) ראיתי רשע בנחת ידבר ויחונן וצדיק פועם וישנא:

(כד) אך על פי המראה ישפוט ההמון ומסבה יסיר עין:

(כה) יש גוער ומגמתו טובה ויש עונה רך ושבע הועכות בלבו:

(כז) לחברה נוצר אדם ורכי צרותיו תוליד החברה: אהב

הַתְּאוּדָה הַתְּעוֹפָף
הָאֵהָבָה הַשָּׂאֵר
הַפֶּרֶה יִתְרוֹפֵף
הַנֶּצֶר יִתְפָּאֵר *

הַגִּבּוֹר יִתְנוֹדֵד
לְלֶחֶם עֶצְבוֹן
צִיר לְבֵיתוֹ יִצְוֹרֵד
יִתְנַבֵּל בְּתַחֲבוּלוֹת
הַמְצִיא לְטָרֵף מְסִילוֹת *
יְהִינָם יִתְעַרְב
הַיְצֻלְהָה לֹו לְקָרֵב *

עֵתָה שְׁפִיעַת בְּרִכּוֹת לֹו יִנְהָרוּ
בְּל הוֹן יִקָּר אֶמְמִיו יֵאָצְרוּ
הַגִּבּוֹלִים יִרְוּחוּ מוֹשְׁפָנוּ נֶסֶב וְרַחֵב *

הַלִּיכוֹתַי

(* חף כי לא יתכן להסדוד הערוה צטיר, עם כל זאת לא יכולתי עזור פס
גוליס להסתדוד הענין, וצטודר הוספה מלה צטיר, לא הסתמכו צו ענד
המשודדים עד סום. סודט פאך הוא לדעתי נרדף צכל ענין עם חורט גדל,
וכמו שנחמר מלה גדל על גדולת חדס צמעלות ויקר, וכן על למוחת הלווח
מוחקן. נטע חדן וגנש יגדל (יטעי' מ"ד) ככה מלת פאך הונחה מתחלס
על הגדלה הטעו והתפטרות ענפיו. הנמלה לרוד ציחוקחל צהילס פארה (ל"ח
סס) והוחלטה על גדולת חדס ציקר וכצוד למעלה רחט וחטני סכרוינר
החלה נצנו פעלס, נחמר לא תפחד חחקך על חפיסת הנלויס, וצית תפחדתי
חפחד, על הגדלה הכצוד, חכן מענין הרחשון, הוא לדעתי נכר מטעי מעט
ידי להתפחד (יטעי' ס') וכן מטע ה' להתפחד (סס ס"ח) סודט פחד הנחמה
סס על הטעו יתכן יופד נחטמו מענין למוחת הטעו והגדלתו למעלה, ומעט
יוצן חחרו הנצוד יתפאר *

הצלחת הבית

(נאך שיללער)

קִישָׁה וּרְךָ כִּי יִתְאַחֲדוּ
עוּ וּרְפָה כִּי יִתְלַבְדוּ
צִלְצוּל נְעִים יַחַד יִתְּנוּ •

בְּחֹזֶן נָא אִישׁ! אִם לֵב לְלִבְךָ בְּחַרְתָּ
בְּמָרָם לְדַבֵּק טוֹב אָמַרְתָּ
מִשׁוֹשְׁנֵנוּ מִצְעָר, וּרְבִי יָמֵי עֲצָבֵנוּ •

אֲבֵנֵי נֹר בְּרֹאשׁ כְּלֵה הֵן יִצְהִירוּ
מִבְּעַד לְצִמּוֹת שְׁעָרוֹתֶיהָ
עַת כְּנֹר וּנְבֵל קְרוּאִים יַעִירוּ
לְיוֹם חֲתוּנָתָהּ רֹאשׁ שְׂמֵחוֹתֶיהָ •

הֵה! מִשׁוֹשׁ עֵתִים, בְּחִיר יָמֵי תֵיב
עִמָּךְ יָמוֹת אָבִיב חֲלֵדֵנוּ
בְּאָרֶג צְעִיף בְּרִקְמַת עֲדִים
נִסַּע הַיָּתֵר, תִּקְוֹת אֲשֶׁרֵנוּ •

אֵן הַיְבֵה רוּחוֹ. יֵשֶׁת כְּפִי בְּשָׁמַיִם
וּלְשׁוֹנוֹ אֵשׁ יוֹקֶדֶה עַד שְׂאוֹל מִתַּחַת
בְּאָרֶץ זֹאת בִּאֵן נוֹקְדָה עַל הַמַּיִם
בֶּן גְּדוּלְתִי הַשְׁחַק לְאֵד וּמְשִׁיחַת.

אֵד. מִי יתְּפָאֵר

בְּרִית עוֹלָם אֲקִים

עִם פְּקוּדוֹת שְׁחָקִים?

בַּל כְּמַעַט רַגַע

יִקְרַנִּי פְּנֵעַ?

שׁוֹ. ג. ד.

הַלִּיכּוֹתַי צוֹפִיָּה
 נֹת בַּיִת מִשְׁכַּלְת
 אִם יְלָדִים מְאוֹשְׁרִים
 בְּתִכּוּנָה מוֹשְׁלֵת
 עַל לְמַשְׁמַעְתָּה סָרִים •

לְאֻמָּדַת בְּנוֹתֶיהָ
 מוֹכִיחָה בְּנִיָּה
 בְּכָל יַעַת מְגַמַּת עֲשֵׂתֹנּוֹתֶיהָ
 לְהַרְבּוֹת שָׂכָר בְּחֶפֶץ כְּפִיָּה •

גְּנִזְנִים מְבוֹשָׁמִים בְּרוֹשׁ רַב יְדִיָּה תִמְלֹאנָה
 בְּבִשׁוֹר הַרוֹצוֹת כְּפִיָּה, בְּפִלְךְ תִּתְמַכְּנָה •

צִמְרֵי צִחֵר, פִּשְׁתָּה כְּלִכְנַת שֶׁלֵּג מוֹהֶרֶת
 בְּמִלְתָּהּ הַחֲלָקָה וְטַהוֹרָה אוֹגֶרֶת
 אֵל הַטּוֹב תִּתְחַבֵּר הַיָּפָה
 וּמַעֲשׂוֹת יְדָה לֹא רָפָה •

שִׁמְחָ יְשׁוּר אֵב הַצִּלְחָתוֹ פּוֹרַחַת
 מְרוֹם קָרַת בֵּיתוֹ עֵינּוֹ תִשְׁבַּע נַחַת
 תִּהְיֶה עֲמוּדָיו כְּאַרְזִים יִשְׁגְּאוּ
 גְּרִנּוֹת וַיִּקַּב דָּגָן וְתִירוֹשׁ גְּמֻלָּאוֹ
 דִּישָׁן וְרַב בְּרִכּוֹת אֶסְמִיּוֹ יִבְרִיעוּ
 וְשִׁבְלִים צוֹמְחוֹת כְּגִלִּים יְנוּעוּ •

כִּן בָּרַב כַּחוּ מוֹרְשֵׁי לֵבָב יִכְרִיעַ
לַתְּהִיּוֹת אֶרֶץ בְּחַפְצוֹ יוֹרִידֵמוֹ
וְלִנְגָהּי שְׁחִינִים בְּאוֹתוֹ וְגִבֵּיהֶמוֹ
עַל מִשְׁפִּיּוֹת לֵב כָּל יֵשִׁים מִשְׁטֵרוֹ
גַּם עוֹזְרֵי רֵדֵב שָׁחוּ עֵת בֹּא דְבָרוֹ •

עַת בֵּין מִשְׁפָּטֵי שְׂדֵי תֵבֵל יִרְגִיעוּ
שֶׁד פְּתָאוֹם בְּאָדָם מִשְׁחָקִים יִשְׂאוּ
מִבְּלָהוֹת פְּעֻמִּיהוּ בְּזַעַם יִצְעָדוּ
יִסוּג אָנוּשׁ אַחֹר עֲצָמוֹ יִהְרָדוּ
יָדָיו תִּרְפְּנָה בַל יַעֲשׂוּ תוֹשִׁיָה
כִּי תִגְרַת צָרְתָה תִכְהוּ שְׂאִיָה
אָפֶס כָּל מִסְעָד כָּל עֵצָב יִכְפֹּל
יִכְנַע גֵּר — הַלֵּד רוּחוֹ יִשְׁפֹּל — *
אֵת אֵל מְחוּלְלוֹ **) יִבִּיר יָדוֹ כִּי קִשְׁתָּה
וּמַחֲסֶה כֹּזֵב יִבְלֶה אֲמֵת עֵת נִגְלָתָה ;

כִּן יִתְנַשֵּׂא הַגִּבּוֹר לְמָרוֹם שָׁמַיִם
עַת הַזְמִרָה תִרְיַע הַמִּדַּת הַחַיִּים ;
מִמוֹטוֹת הַבַּל תִּתְהַיֶּהֱן יִשָּׁח
בְּמוֹשֵׁב אֱלֹהִים הֵן יִמְצָא מְנוּחַ
בְּנֻעִימוֹת אֱלִים הַבְּלִיּוֹ נִפְלוּ
חֲפְצֵי חֵמֶר בַּל בָּמוֹ יִתְבּוֹלְלוּ

כל

* כמו לנצות אשפלה (כנ"ז ח"ה)

** כמו יחולל חילות (הסולנים כ"ט)

ע צ מ ת ה ז מ ר ה

(כעתק משירי שוללער ח"ב *)

מַנְקָרוֹת צוֹרִים נָהַר פְּלָגָיו יִסְעָרוּ
 בְּרַעַם בְּגִלְגַל יִהְמוּ יְחַמְרוּ
 יִפּוּצֵץ הָרִים רִגְבֵיהֶם יִתְפָּרְרוּ
 אֵלֵי חֶסֶן יִשְׂרָשׁ אֶרֶץ יוֹרְדוּ
 הַמַּהֲלֵךְ בִּי יִקְשֵׁב הַמַּיִת שְׁאוּנָהוּ
 מִתַּעֲנֵג בְּרַעְרָה יַעֲמוֹד עַל עַמְדָּהוּ
 מִיָּם מִצוֹר שׁוֹטְפִים אֲזִנָּיו יִשְׁמְעוּ
 אֲכֵן תּוֹצְאוֹת שְׁטָפָם לֹא לוֹ נוֹדְעוּ ;
 כָּכָה גִלִּי זְמָרָה כָּכָה יִזְרְמוּ
 מִמוֹצְאֵי סִתְרָה מְנוּ נַעֲלָמוּ +

אֵיךָ לֵב אֲבֵן בַּל יוֹצֵק בְּמַיִם
 מֵעַז נַעַם זְמֵרַת אֱהוֹב שְׁמַיִם ?
 אִם בְּתַעְצוּמוֹת אֵל נִפְשׁוּ תַתְּחַבְּרָה
 מִי זֶה יַעֲמוֹד מוֹל רִגֵּשׁ עוֹרְרָה ?
 כַּמְטָה אֵל תִּקֵּי תֵּבֵל הַפְּרִיעַ ;

כז

ה ל י כ ו ת ה א ס ו נ

(מֵאֵד אֵיִנְכֶם קֹאֵהֵר אֹיִם דַּעַר בְּרִיִּים סֵאן טַעֲסִינְנֵא)

סוֹכֵב סוֹכֵב בְּשֵׁאוֹן יְהִלֵּךְ הָאֶסוֹן
 עָמוּ יָלוּ מְרִירוֹת לֵב וְצַעַר
 עַל אֱהָלִים יֶאֱרוֹב וְהִיכְלֵי הָסוֹן
 בְּקוֹל יְלִיל דּוֹפֵק עָלַי דָּלֶת וְשַׁעַר
 אָהֵה! אֵין גַּם אַחַר הַפְּשִׁי מוֹעֵמוֹ
 לְשֶׁבֶת שֵׁאֲנָן מֵהֶמֶית רַעְמוֹ
 מִבְּלָהוֹת בְּשֶׁרְתוֹ בְּכֹל מְעוֹנֵינוּ
 הַיּוֹם אִו מָחָר יִרְחַפּוּ עֲצָמֵינוּ.

עֵת יַעְרוֹת נְחֹשְׁפוֹ
 וְנִטְעִים קָמְלוּ
 עֵת זְקָנִים יִרְוּפוּ
 לְקִבְרוֹת יוֹבְלוּ
 הֵן בְּבִלֵי תְלוּנָה
 תִּקְשִׁיב הַחֲבוּנָה

כָּל תְּשׁוּקָה כָּל מַפְעֵל שְׁלִיטֵי חַיֵּיהוּ
 כָּלמוּ יִדְמוּ אֵין מִי יִפְרִיעָהוּ
 וְעַת פָּנְיוּ רַעְמוּ לְאָרֶץ קָדְרוּ
 מְזוֹהֵר הַזְמִיר יִשׁוּבוּ יִנְהָרוּ •

וּכְבֹן שׁוֹכֵב אֶרֶץ מְכוֹרְתוֹ זוֹנֵחַ
 יִקַּר הוֹרְתוֹ יִנְבֵּל טוֹבָה שׁוֹכֵחַ
 אַחֲרֵי כּוֹס חֶמֶת עֵתִים שְׁתָּה לְרוּיָה
 לְרַגְלֵי אִם יִתְכַּה מוֹרֵת רוּחָה הִיָּה ;
 כֵּן נָעִים הַזְמִיר שֶׁכַּט מִישׁוֹר הִנְהוּ
 אֵת בֶּן־אָדָם אֵל גּוֹת צְדָקוֹ יִנְחָהוּ
 עַת בְּרִשְׁתוֹת גַּאִיוֹנִים רַגְלָיו נִלְכְּדוּ
 וּבְעַמֵּי חֶמוֹ בְּמַעֲדָלָם מְעָדוּ
 אֵל שְׁלוֹת הַשְּׁקֵט תוֹבִילָהוּ הִרְנָנָה
 מִרְגְּשׁוֹת מְדוּחִים בָּם רוּחוֹ קָנְנָה •

מאיר הלוי ליטערדיש

אל תשים לִבְךָ אֶל מִשְׁכִּיּוֹת חֵלֶד
יֵעָדוּ חַיִּיךָ בְּשַׁעֲשׁוּעֵי יָלֶד
אִם מִכַּמְנִים אֲסַפֶּת וְתִצְלַח צְלַח
כִּי חָסַר אַחֲרֵיהֶם אֶל תִּשְׁכַּח שְׁכַח •

הנ"ל

לְקוֹל הַקּוֹים יִשְׁנִים
חָק אֵל בִּשְׁנַיִם
אִם כּוֹאֵת אֵל יִרְאֵנוּ
פְּלִצוֹת בַּל תִּאֲחַזְנוּ.

אוֹלָם נִם מִשֵּׁד פִּתְאוּם יִבְעִתְנוּ
הָהָה לְמַדּוֹ לִירָא בְּחַיֵּי הַכְּלָנוּ
בְּעִזּוֹ עֵבְרָתוֹ יִבְלַע הַרְצַח
נִם אֲנוּדַת קֹדֶשׁ יִתֵּר לְנִצְחָה.

הַמּוֹת בַּסַּעַר
וּבְזוֹרֵעַ גְּמוּיָה
יִזְכִּיל נִם נַעַר
לְאַרְצָן הַנְּשִׂיָה.

עַת הַשְּׂכֵת מִיִּם יִאֲפִילוּ שְׂחָקִים
וּבְקוֹל חֲתָת וּבְלִהָה יִרְוּבוּ בְרָקִים.
הִנֵּה כָּל רוּחַ מְכִינָה כָּל נַפֶּשׁ יוֹדַעַת
כִּי תַחַת עֲצַמַת אֵל הִנֵּה נִכְנַעַת.

אוֹלָם נִם מִמּוֹתֵי שָׁמַיִם
יִרְוִצֵן הַבְּרָק וַיִּכֶּה הַרְמָה
לְבָן אֲנוּשׁ! נִם בְּהִצְלַחַת הַחַיִּים
דַּע כִּי יֵשׁ יִשְׂרָאֵל יִקְרַב בְּתַרְמָה.

שפעה ליכנס צויבער אונזער אינגרעס לעבען, פֿעדגעטמליכען אונזער געמיטה, אונד ערהעבען אונס צו דעם, דער דא גיביט אונד עס שטעהט דא, דער דאטהראָנט זאָ האָך אונד זאָ גיריג שויט, אים היממעל — אויף ערדען.

ווען אונס דיא דעליגיאָן אין אונצווייאדייטיגען וואָרטען בעלעהרט, אין וועלכעם פֿעהרעלמינים וויר צו גאָטט אונד דעם מענשען שטעהען; ווען זיא אונס דיא אייגענשאַפטען דייעס געפֿטליכען וועזענס אויפֿצעהלט אונד בעאורקונדעט; ווען זיא אונס לעהרט, דאס וויר אין דייעס קורצען ערדענלעבען קיינע וויכטיגע דע אויפֿנאכע צו לעזען האבען, אלס דייע געטמליכען אייגענשאַפטען קעננען, אונד, זאָ פֿיל אין אונזער מאכט שטעהט, נאכאדמען צו לערנען: גיטיג אונד ליבעפֿאלל צו זיין — וויא גאָטט; גערעכט אונד וואהרהאָפֿט אין אונזערן צוואונגען אונד האנדלונגען — וויא גאָטט; שוועכען אונד אירטהימעד צו פֿערצייהען — וויא גאָטט; זאָ איזט אונס דיא נאטור, אָדער דאז גראָסע אונזערן זיננען זיכטאד געוואָרדענע אלל, ניכט מינדער איינע ווייע לעהרערין, דיא צו אונזערס הערש צען אונד צו אונזערס גייסטע זאָ קלאד אונד פֿערדנעהמליך שפריכט, דאס נור דעריעניגע אונגעריהרט בלייבען קאן, דער אויגען האט אונד ניכט זעהען, אָהרען אונד ניכט הערען, איין געמיטה אונד ניכט פֿיהלען ווילל; דער אין אירדישע לוסט פֿערזונקען, פֿיר דאזעהערע אונד געטמליכע זין אונד געפֿיהל פֿערלאָרען, אונד אונטער דיאיעניגען געזעהלט צו ווערדען פֿערדיהנט, פֿאָן וועלכען ישעיה זאגט: זיא האבען האָרפֿע, פֿואלמער אונד וויין אין איהרעס וואָהללעכען; אבער דאז וואָרט גאָטטעס וואָללען זיא ניכט שויען; אבער דאז ווערק זיינער הענדע וואָללען זיא ניכט כעאכטען.

אין דען ווערקען גאָטטעס, אָדער אין דער נאטור, מיינע ברידער! איזט אונס איין העללער, אונגעטריכטער שפיגעל פֿאָרגעהאלטען, אין וועלכעם וויר דען שעפֿפֿער דעם גראָסען וועלמאללס, זיינע אלל מאכט, זיינע ווייזהייט, זיינע גיטע אונד ליבע גלייכזאם פֿאָן אנגעזיכט צו אנגעזיכט שויען אונד אנבעטהען זאָללען; דיא היממעל ערש צעהלען דיא עהרע גאָטטעס, זיינער הענדע ווערק פֿערקינדעט דיא פֿעסטע; איין טאג שטרעהמיט עס דעם אנדערן צו, אונד נאכט גיכט אונטערדיכט דער נאכט; קיינע לעהרע, קיינע וואָרטע, דערען שטיממע מאן ניכט הערע; איבער דען גאנצען ערדקרייז ערטענט

מאראלישע בעטראכטונגען

איבער

דעזערנסט.

ישעיה 64, 5. 5-6.

דער דא דראכען טהראנט אונד מיט זיינעם וויללען דאז גאנצע אלל בעלעבט אונד ערהעלט — ער זייא מיט אונס אין די זער שטינדע, אונד האבע וואהלגעפאללען אן אונזערן ווארטען אונד געפיהלען, איהם געווייהט, הייט אונד אין אללער עוויגקייט, אמען!

אויף איינע געדאפפעלטע ווייזע, מיינע פרינדע איזט עם אונס אפפענכארט ווארדען, וועם וויר אנגעהערען אונד וואס וויר היינדען צו טהון אונד צו לאסען האבען; צוויי פאך איזט עם אונס געציגט ווארדען, וואס גוט איזט אונד וואס דער עוויגע פאן אונס פארדערט; פאן צווייא זייטען דער ערטענעט אונדעם אהרע דעם פאטערס ליבליכע שטימוע: קאממט צו מיר אונד רוהינט אס הערצען איירעם הימלישען פאטערס! — עם איזט דיא שטימוע דער דע ליגיין; עם איזט דיא שטימוע דער נאטור — ביידע זינד אונס פאן גאטט זעלבסט צו האהען בילדנע דינען, צו וויזען שפאעדינען אונזרער גליקועליגקייט אנגעוויזען; ביידע ערפאסען מיט אונגעננכארער געוואלט, מיט אונווידערשטעטע.

מענדע ראָזע ; פֿיר דיא אונבעשיידענהייט דער מענשען, מיט וועלכ
 בער זיא זאָ אַפֿט אונזער געמיטה פֿערלעטצען, ענטשעדיגטע זיא
 דאז אנשפּרכלאָזע, וואָהלדוֹפֿטיגע געשלעכט דער בלווען, אונד
 זאָ וואורדען זיא מעהר אויף גאַטט אונד זיך זעלבסט הינגעוויזען,
 לערנטען ווייליך אונטערשיידען וועזען פֿאָן שיין, וואהרהייט פֿאָן
 טרוג, עוויגעס פֿאָן פֿערזענגליכעס, אונד וואס זיא צו פֿערליהרען אים
 בעגריף ווארען, ליבע אונד גלויבע צו גאַטט, פֿאנדען זיא הער
 נון ווידער, אונד זיא ריפֿען אויס אים געפֿיהל איהרער זעליגקייט :

איים טעמפל דער נאטור, היר איוט, היר הערשט איין גאטט !
 זיין אדעס איוט, דיא קראפֿט דער עוויגען געוואלטען,
 דאז לעבען דיזעס רויסס, דיא זעלע דער געשטאלטען !
 היר בעטהעט דיא פֿערנונפֿט, ערהאבער, דאז ביוט !
 ביוט נאהע דעס בעזעלטען שטריבע ! —
 יא ווען דען הייליגען דיא גריבעלייא פֿערמוכט ;
 היר פֿינדעט אהענדר איהן דער גלויבע,
 דער דיא פֿערנונפֿט דער טרבענד איוט .

א וויא וויר נון דארויף דרינגען, אונד אייך ביים גאַטט אונזרער
 פֿעטער בעשוועהרען, שאָהן פֿריה אין דעס הערצען איידער זעהנע
 אונד טעכטער דען זין פֿיר רעליגיאָן אונד גאַטטעס גלויבע
 צו ענטוויקקעלן, עבען זאָ מיססען וויר דארויף דרינגען אונד אייך
 ביים שעפֿפֿער דעס אונזערמעסליכען אללס בעשווערען, אויס דער
 ברוסט דערער, דיא גאַטט אן דיא איידגע געלעגט, שאָהן פֿריה
 דען זין אונד דאז געפֿיהל פֿיר דיא נאטור אונד איהרע רייכען שענהי
 הייטען צו ענטפֿאלטען, אונד זיא דערגעשטאלט צו לייטען, דאס
 זיא ניכט — וויא דיס זאָ הייפֿיג געשיהט — קאלט אונד אונגע-
 ריהיט אן דען ווערקען גאַטטעס פֿאָראיבערגעהען, אונד אן ניכטס
 אלס אן מענשענמאנד אונד אייטלעס וועזען געפֿאללען פֿינדען ; וויר
 מיססען אייך בעשווערען, זיא פֿלייסג לעזען צו לאכסען אין דעס
 בוכע דער ביכער, אין דעס ווערק גאַטטעס, אין דער שריפֿט גאַט-
 טעס ; וויר מיססען אבער עבען זאָ דרינגענד ביטטען, זיא לעזען צו
 לאכסען אין דעס גראָסען בוכע דער נאטור, דאז עבענפֿאללס פֿאָן
 דעס פֿינגער גאַטטעס בערייטעט ווארד .

דיא דוא זיא צערטליך פֿיר דייע קינדער בעזאָרגט ביים, דייע זעהט
 גע אונד טעכטער איניג ליכסט, מוטטער ! פֿיהרע זיא שאָהן
 פֿריה אין דעס העררן הויז ; פֿיהרע זיא אויף בייא צייטען אין דען

איהרע זאיטע, איהר פֿאָדטראג דרינגט זאָ ווייט אלס דיא בעוואָהנ-
טע וועלט.

אין דעם שפיגעל דער נאטור זאָללען וויר אבער אויך, אין זייטט-
ליכער הינזיכט, אונזער אייגענס בילד שויען, אונד איממע-
מעהר אונד מעהר פֿערשעהנען לערנען; וויר זאָללען צווישען איהר,
דער נאטור, אונד אונס בעציהונגען איינזוכען, דיא אין אונזער לע-
בען אונד האנדעלן איינגרייפֿען; וויר זאָללען זיא מיט דען אויגען דעם
גייסטעם בעטראכטען אונד געפֿאללען אן איהר פֿינדען: גראָס זינד
דיא ווערקע דעם העררן, זינגט דער פּואלמיסט, זיא לאססען זיך
פֿינדען פֿאָן דענען, דיא זיא מיט ליבע זוכען. — דאהער האבען
אויך האָהע אונד גראָסע מענשען פֿאסט אללער יאהרהונדערטע
טראָסט אונד לעהרע געזוכט אונד געפֿינדען — אין דער נאטור.
אונד ווען זיא אללעם פֿערליס אונד טיישטע, פֿליכטעמען זיא זיך אין
איהרע ארכע אונד פֿאנדען אין איהר איינע מיטטערליכע פֿריינדין,
דיא זיא זיכענפֿאך ענטשעדיגטע פֿיר דיא וואָנען אונד געניססע, דיא
איהנען דיא וועלט פֿערשפראך, אבער — ניכט געבען קאָנגסטע;
היר ערהאָבען זיא דאן דען טהרענענפֿאללען בליק צום פֿאטער דער
נאטור, אונד פֿאנדען קראפֿט גענוג אין זיך, דען גלאנץ אונד דען
שיממעל צו פֿערגעססען, דער זיא פֿריהערהין פֿערבלענדעמע אונד
צו קנעכטען דער ערדע געמאכט האטטע. — וואס גראָס אונד
ערהאבען זיא, לערנטען זיא היר קעננען; וואס שעהנהייט אונד
אָרדנונג זיא; וואס ווייזיהייט אונד פֿאללקאָממענהייט גענאנט צו
ווערען פֿערדיהנע, וואורדע איהנען היר אָפֿענבארט. איינע פֿריה-
לינגסאויע ערזעטצטע איהנען פֿילפֿאך דען רייכסטען טעפּפֿיך, דער
מיט מיהען אונד זאָרגען אויס ווייטער פֿערנע הערבייא געשאפֿט
ווערען מוסטע, אום אירגענד איינעם דער ברידער אָדער דער שווע-
סטערן איינער איינען ניידישען בליק אכצו צווינגען; היר פֿערטוישטען
זיא גערן דיא קונסטפֿאלל פֿערצירטע דעקקע מיט דעם רייך בע-
זעמען היממעלסגעזעלט, אן וועלכעס איהנען איינע זאָננע נאך
דער אנדערן, איין האָפֿנונגס-שטערן נאך דעם אנדערן ווידער אויפֿ-
גינג; נייע וואָננע, נייער גענוס ערבליהטע איהנען אין יעדעס אויפֿ-
בליהענדען בויע, אן וועלכעס פֿערלענדע רעגענטראָפֿפען, אבער
קיינע טהרענען דעם געקרענקטען מיטמענשען חגיגען; פֿיר דיא דאָר-
נען דעם לעבענס ענטשעדיגטע זיא דיא אין פֿראכטפֿיללע אויפֿקיי-

טען שטונדע מיטטהיילע, וואס איך אויס דעם מונדע איינעם ליעד
 פריסטער פֿערנאָממען האבע. לאסט מיך אייניגע מיינער געדאנקען
 אונד געפֿיחלע, דיא מיך דיא יאהרעסצייט געלעהרט, אין דער וויר
 יעטצט זינד, דיא מיך דער הער ב ס ט געלעהרט אין וואַרטע קליי-
 דען, אונד שענקט איהנען אונד דעם וואַרטע גאַטטעס, דאס איך
 דענזעלבען פֿאַראַנגעהען לאססע, איינע שטיללע אויפֿמערקזאמקייט.
אונזער טעקסט בעפֿינדעט זיך דיסמאהל ישעיה קאפיטעל 64,
 5. 5—6.

וויא לויב וועלען וויר דאהין, אונד וויא דער ווינד טרעגט אונס דיא זיכרע
 פֿארט, דאך ריף ניכט איינער דיינען נאהמען אן, ניכט איינער ער-
 מאַנט זיך, בייא דיר צו האלטען *.

מיינע ברידער אונד שוועסטערן!

נור מיט זעהר וועהמיטהיגעס הערצען רופֿע איך אייך דיא וואַרטע
 דעם פֿראָפֿהעטען צו: וויא לויב וועלען וויר דאהין, אונד וויא
 דער ווינד טרעגט אונס דיא זינדע פֿאַרט; דאָך ריף ניכט איינער
 דיינען נאהמען אן, ניכט איינער ערמאָנטע זיך, בייא דיר צו האל-
 טען. דער הייליגע זענגער קאן דיא פֿערקעהרטהייט זיינער צייטגע-
 נאָססען ניכט ערטראַגען: זיא זעהען, זאגט ער, דאס זיא הינוועל-
 קען גלייך דעם בלאטטע, אונד אין איהרען פֿעהלערן איהרען אונ-
 טערגאנג פֿינדען, דען זיא שווינדען שפורלאָז דאהין, אלס טריגע
 זיא דער שמורס פֿאַן דאָנען! דאָך אבער ווילל זיך קיינער ערמאָנט
 נען אונד זיינע קראַפֿט געברויכען, אין דען שאַפֿאָס דער טוגענד אונד
 דער גאַטטעספֿורכט צוריק צו קעהרען.

וויך זינד אונרין דורכאויס, זאגט ער אין דערזעלבען שטעללע,
 זעלכסט אונזרע גוטען ווערקע זינד פֿערצירטע לאפֿפען. אָ
 וואס מױס דיין הערץ עמפֿונדען האבען, גאַטטעסמאן! בייא דיינען
 וואַרטען; דוא וואַללמעסט דיינע צייטגענאָססען זאָ גערן אין דיא
 העהע העבען, זאָ גערן צו גוטען אונד גליקליכען מענשען אונד
 איזראעליטען ערהעבען; וואַללמעסט זיא זאָ גערן היד אונד דאָרפֿ
 גליקליך וויסטען; אבער זיא ווארען פֿערבלענדעט אונד וואַלמען זיך
 ניכט

* ונבל בעלה בלבו ועוננו ברוח ישאנו ואין קורא בשטך מתעורר להחיות ברי

טעמפּעל דער נאטור; מאכט זיא אויפֿמערקואס אויף דיא אָרדנונג, אויף דיא שעהנהייט, אויף דיא צוועקמעסיגקייט, דיא היר אים גרעסטען, זאָ וויא אים קליינסטען אנצוטערעפֿען איזט; ערהעבע דיין אונד איהר אויגע צו דעם אונערמעסליכען בלויא, זענקע דיין אונד איהרען בליק צו דעם אונגעזעהלטיען שטויבע, אונד לאס זיא איבעראלל דען אורהעבער דער אונענדליכען שעפֿונג שויען, אונד איהר קליינעס הערץ — אונשולדיג אונד ריין — ווירד דיר, ווירד איהם דא דראָכען דעסטאָ ווערמער ענטגעגען שלאגען. שטאטט דייע זעהנע אונד טעכטער אין געזעלשאפטען צו פֿיהרען, אין וועלכען זאָ מאנד פֿערגיפֿטענדעס וואָרט צו איהרעס אָהרע דרינגט, מאנד פֿערגיפֿטענדער הויך איהר וועזען בעריהרט, דער פֿריה אָדער שפעט שעדליכע פֿאָלגען נאך זיך ציהען מוס — שטאטט דעססען פֿיהרע זיא אין דען טעמפּעל דער נאטור, אונד דא געוועהנע זיא, זיך פֿאָן גאָטט אומגעבען צו דענקען אונד אויף איהן אללעס צו בע־ציהן. אללעס מוס זיינען נאהמען רופֿען, פֿאָן איהם שפרעכען: דיא פֿליסע אונד וועלדער מיססען זיין לאָב רוישען; דיא ליפֿטע פֿאָן איהם ערצעהלען, דיא זענוער אים האיינע זיינען רוהס זינגען; אים דאָנער מיססען זיא זיינע שטיממע הערען, אין דעם צינדעדען בליטץ זיינע פֿלאַמענשריפֿט ערבליקען. אונד אללעס, אללעס מוס זיין לעכען אונד זיינע ליבע פֿייערן, אונד מיט וואָנניגעס הערצען מוס דיין זאָהן אונד דייע טאָכטער טהייל געהמען אן דויער געטטליכען פֿייער.

א מיינע פֿריינדע! וויר ווערדען אין אונזערן קינדערן איין העררליכע כעס, טוגענדהאפֿטעס געשלעכט ערציהען, ווען וויר ניכט ער־מידען, איהרען זין פֿיר רעליגיאָן אונד נאטור אויסצובילדען אונד צו פֿערעדעלן.

פֿאַרציגליך קעננען וויר אים דעם וועכסעל דער יאהרעסצייטען פֿיל ווייזהייט ערלערנען, אונד דיזע לעהרען אנוועסן דען אויף אונזער לעכען אונד אונזערן מאָדאלישען וואַנדעל. גאָטט האט אונס אין דיזעם פֿירפֿאכען וועכסעל פֿיר וואַהרהייטס־לעה־יער בערופֿען, דיא אלס פֿריסטער אין זיינעם הייליגטהומע דיהנען, אונד אונס בייא יעדער איינטרעטענדען יאהרעסצייט אויף איממער נייע וואַהרהייטען אויפֿמערקואס מאכען. איהר ווערדעט עס דאהער גיכט אונפֿאססענד פֿינדען, ווען איך אייך אין דויער גאָטטגעווייה־טען

גליקליך זיין קעגנט, ווען איהר אין דער גאטטעספֿורכט אונד טון
גענד אינזומער פֿאָרטשדייטעט, אימער העהער שטייגט, אייך
ניכט פֿאָן אנדערן, דיא ווייזע זינד אין איהרען אויגען, בעזעס גוט,
אונד גוטעס בעזע הייסען; פֿינסטערניס אין ליכט, ליכט אין פֿיני-
סטערניס פֿערוואנדעלן; דאז ביטערע זיס, אונד דאז זיסע ביטטער
נענגען, פֿערפֿיהרען לאססעט, איהרען וועגען צו פֿאָלגען; הייל
אייך, ווען איהר עם רעכט אָפֿט בעדענקט, דאס וויר וויא לויב
דאהין וועלקען.

יא, וויא לויב וועלקען וויר דאהין, דעס מאָרגענס בליהענד אונד
וואנדעלנד, דעס אבענדס אכגעווייען אונד פֿערדאָרט! דיס
איזט איינע דער וואהרהייטען, — דיא ערשטע בעציהונג אויף
אונזערן זיטטליכען וואנדעל — וועלכע אונס דיא יאהרסצייט, אין
דער וויר שטעהען, זאָ דייטליך לעהרט. וואָ איזט זיא היין, דיא
דיצענדע פראנט דעס פֿריהלינגס אונד דעס זאָממערס — וויא רייך
וואר אללעס אן שעהנהייט אונד בליטהע, וויא פֿאָלל אונד איפּפיג
שפּריסטע אללעס אויס אונס הער, וויר גלויבטען, עם ווירדע עוויג
ליך זאָ בלייבען — דא קאס דער הערבסט אונד דיא בלעטטער
פֿאללען ראסטלאָ אב פֿאָן דעס טרויערנדען האין, אונד דער זינגיגע
וואנדער גלויבט דיא וואָרטע צו הערען: „זיהע, זאָ וועלקסט אויך
דוא דאהין! זאָ פֿעללסט אויך דוא אונד זינקסט צור ערדע.“ —
הערע אונד פֿיערניס עם מיט איהס, מיין צוהערער! אויך דיין הערבסט
איילט שנעלל, שנעללער אלס דוא גלויבסט, הערבייא; דוא בלייבסט
ניכט איממער אין דיינער מעגליכען שטערקע, אָ מאן אונד ינגלינג!
דוא בלייבסט ניכט איממער אין דיינער בליהענדען שעהנע, אָ ווייב
אונד יונגפֿרויא! זיא פֿערפֿליגען גאר שנעלל, דיא יאהרע, דיא אונס
געוואָרדען, דיינע אנמוטה אונד דיינע יוגענדציר, ווען זיא ניכטס
ווייטער וואר אלס קערפּערליין — זאָ האסט דוא דיך געטיישט,
אן דיא אללמאכט דיינער געשטאלט צו גלויבען, אונד איבער דען
לייב דיא זעלע, איבער דאז אייסערע דאז אינגערע צו פֿערנאכלעס
סיגען. וויא איין בלאטט וועלקסט דוא דאהין, זאגט אונזער טעקסט,
אונד וויא דער ווינד טרענט אונס דיא זינדע פֿאָרט. טרויריג אונד
ערע ווירד אללעס אויס דיך הער זיין, וויא יעטצט צור צייט דעס
אינפֿריינדליכען הערבסטעס, ווען דוא ניכט דיינען גייסט געבילדעט,
דיין הערץ פֿערעדעלט, אונד אינע בליטהע געפֿלעגט האכט, דיא

ניכט היילען לארסען, וואָללטען דיא וואָהלטהעטיגע האנד ניכט
 אננעהמען, דיא זיא אויס דען איררגעווינדען, אין דענען זיא הער-
 אומאירטיגן, פֿיהרען וואָללטע, גלויכטען זיך דיין אונד ווארען אונס
 דיין, איכטען צוואר דעם שיינע נאך גוטע ווערקע, אבער איהרע
 אכזיכטען ווארען ניכט לויטער גענוג, זיא טרוגען נור פֿערצירטע
 לאפפען, וויא זיא דער פֿראָפֿהעט נאננטע, קיין שייטצענדעס גע-
 וואנד. אַ בליק מיט מיר צוריק, מיין צוהערער! אונד זאגע, וואס
 ווירדע דער געטטליכע לעהרער זאָ פֿילען אונטער אונס צוגערופֿען
 האבען! ווען ער געזעהען, דאס עס אונס אן ניכטס מאנגעלט;
 דאס וויר דער מייטטעל גענוג אין הענדען האטטען, אום געאכטעט
 אונד גליקליך אים שאַפֿטע אונזער-פֿאמיליע צו לעבען, אונד דיא
 קינדער, דיא אונס גאָטט געשענקט, איהם צו עהרען, צו גוטען
 מענשען, צו גאָטטעספֿירכטיגען איזראעליטען צו ערציהען, אונד
 וויר דעננאך, פֿאַס גליקקע פֿערוועהנט, אויף אכוועגעגינגען אונד
 אין שטאָלצעס דינקעל נאך דינגען שמרעכטען, דיא אונס, וואהר-
 האַט אונטערוכט, גאר ניכט געצימטען, אונד דיא צוואר אונזער
 זאָרגען, אבער ניכט אונזער טאגע פֿערמעהרען קעננען; וואס ווירדע
 ער, אָדער וואס ווירדע ויין פֿאָרגענגער, מאָזע, יענען פֿערקעהרטען
 צוגערופֿען האבען? דא ישרון פֿעטט וואר, שלוג עס אויס, פֿער-
 לים עס דען גאָטט, דער עס געמאכט, ערצירנטע עס דען פֿעלז
 זיינעם היילס: זאָ זוכטען אויך פֿילע אונטער אונס דאז גליק אויף
 פֿאלשען וועגען, אונד מיססען עס יעטצט שאַהן ביסען: איהרעם בוס
 זען פֿעהלט דיא רוהע, דיא דער פֿראָמוע געניכט; אין איהרעם
 אינגערן גראבען דיא שלאנוענצעהנע דעם צווייפֿעלס אונד דער פֿאָר-
 ווירפֿע אינומער טיפֿער אונד צעהרען עס אויף. הייל, הייל, אויך,
 מיינע פֿריינדע! איהר האבט אויך ערמאננט, אום מרייא צו בליי-
 בען דער לעהרע, דיא אונס מאָזע געבאָטען. אין ערכגוט פֿיר דיא
 געמיינדע יאקאָבס; אום מרייא צו בלייבען דעם גאָטט אונזער פֿע-
 טער, דער גראָסעס אן אונס געטהאן אונד אונס נאהע איזט, ווען
 וויר איהן אנרופֿען; איהר האבט אויך ערמאננט, הייר אן דיועס
 אָרטע דאז וואָרט גאָטטעס אונד זיינע וואהרהייט צו הערען אונד
 זיא אויף דיא טאפֿעלן איירעס הערצענס צו שרייבען. אַ מעגעט
 איהר ניא ערקאלטען אין איירעם פֿאָרוואַטן, מעגעט איהר עס
 איינזעהען, דאס איהר אונד איירע קינדער נור דאן וואהרהאפֿט

אונד פֿערלאססען זיא איינסט דיא ערדע, אָדער פֿערלאססעט איהר זיא: זאָ מוס אייך, זאָ מוס זיא יא דער פֿאַרוואורף קוועלען אונד עניכטיגען: „וויא לויב וועלקען וויר דאהין, אונד וויא דער וויר טרעגט אונס דיא זינדע פֿאַרט; דאָך ריפֿען וויר דייען נאהמען ניכט אן, ערמאננטען אונס ניכט, בייא דיר צו האלטען.“

וויא לויב וועלקען וויר דאהין! — דיס דיא דריטטע בעציהונג אויף אונזערן זיטליכען וואנדעל. עס איזט וואהר, מיין צוהערער! עס האט עטוואס שויערליכעס, אונד אונס ווירד אונס היימליך צו מוטשע, ווען וויר אים הערבסט דיא כלעטמער אכפֿאל. לען אונד פֿערטראָקנען זעהען — אבער איזט'ס דיר בייא דיזער ערש שיינונג נאָך ניכט אין דען זין געקאָממען: וויא גאר זאנפֿט אונד לייע לעזט זיך דאז בלאטט פֿאָן זיינעס שטאממע אב, איין לייב טער הויך דעס ווינדעס — אונד דיא טרענונג וואר פֿאַראיבער. אויך דארויס קעננען וויר איינע וויכטיגע בעלעהרונג שעפֿען: דער בויס האט זיינע בעשטימונג ערפֿיללט, איזט נאָך דעס וויללען זיינעם שעפֿערס אים פלאנע דעס גאנצען ניכט מעהר, ניכט מינדיג געוועזען, אלס ער העטטע זיין זאָללען. ער גרינטע אונד בליהטע נאָך זיינעם וויללען; ער פֿערכליהטע אונד וועלקטע אויף זיין געס הייס. — שטרעבע אויך דוא, דייע בעשטימונג אויף ערדען צו עררייכען, אונד דען פלאטץ אויסצופֿיללען, אויף דען דיך גאָטט געשטעללט — אונד דער רוף דעס טאָדעס ווירד דיר ניכט שרעק. לייך ערשיינען. זאנפֿט ווירד זיך דיא זעלע פֿאָס קערפער לעזען, דען זיא איילט צו איהרעס פֿאטער אים היימעל, פֿרייא אונד פֿעס-סעללאַז, פֿאַרטזעטצענד, וואס זיא היר בעגאָננען; דוא פֿערזאמל מעלסט נאָך אין רוהע דייע ליבען אום דיך הער, ניממסט מיט דיר דען זיסען טראָסט: אויך זיא האבע אייך געלעהרט, איהרע בעשטימונג טרייא ערפֿיללען, אונד איך בין ניא אין ווידערשפרוך געאטעהן מיט מיר זעלבסט, דאהער אויך זיא ניכט איררע געלייטעט וואורדען; איך ווערדע מיט איהנען אין גערעכטיגקייט זיין אנטליטן שויען, ערוואכענד מיך ערגעטצען אן זיינער גאָטטגע שטאלט, דען איך ריף מיט איהנען זיינען נאהמען אן, וויר ער-מאננטען אונס, בייא איהם צו האלטען, בייא איהם, דער אונס ניא פֿערליס.

פּוּא פֿערוועלקען, ניא אכפֿאללען קאן, אויס דער נייע פֿרוכט ענטפֿ
 קיימט, ווען דוא אויך אים גראבע שליסעסט דען מידען לויף.
 ווי א לויב וועל קען וויר דא היין! — דיא צווייטע בע-
 ציהונג אויף אונזערן לעבענסוואנדעל. נאך פֿאַר קורצעם
 הינג דאן צאהלדייכע העער דער בלעטטער פֿעסט אן דעם כּוּימעם
 צווייגען, אונד עמפֿינג נאך פֿאַן איהם זאפֿט אונד נאהרונג —
 אבער זיהע, דער הערבסט ערשיינט, אונד געטרענגט ווערדען דיא
 פֿאַרהין פֿערבונדענען. דא ליגט דאן לויב אויף דער קאלטען ערדע,
 אונבעאכטעט אונד צערטרעמען — אויך דער מענש איזט וויא דער
 כּוּימע דעם פֿעלדעם! דוא כּוּימע הייטע נאך אויף דאן פֿעסטעסטע
 אונד אינגיסטע מיט דען ליבען דיינינגען פֿערבונדען; כּוּימע פֿריידען
 דייכסט דוא איהנען קאָסט אונד נאהרונג; זיא הענגען פֿעסט אן
 דיר, אן דיינעם האלזע, אן דיינעם כּוּזען — זיהע, אונפֿאַרבעריי-
 טעט ווערדען זיא פֿאַן דיר, ווירסט דוא פֿאַן איהנען גערופֿען, זיא
 פֿאללען אב וויא דיא בלעטטער פֿאַם כּוּימע פֿאללען, אונד דאהין
 איזט דיינע צירדע, דין שמוק; אָ וויא אָפֿט — פֿראגט נור דיא
 וואונדען איירעם הערצענס — דיא האָפֿנונג דיינעם נאנצען לעבענס.
 זאָלל דייך דיס ניכט ווייזער מאכען, פֿאַטער! כּוּימע! זאָלל דייך
 דיס ניכט אויף דען געדאנקען כּרינגען; דא וויא לויב וויר דאהין
 וועלקען, דא וויא דיא בלעטטער פֿאַם כּוּימע, דיא מענשען צור
 ערדע פֿאללען, זאָ ווילל איך דיא קינדער, דיא מיר געוואָרדען,
 מיט גאנץ אנדערן פֿעססעלן אן מיך קעטטען. זאָ ווילל איך מיך אין
 איינע פֿערבינדונג מיט איהנען כּרינגען, דיא יעדער אויפֿלעזונג
 טראָטצט. עם גיבט אבער קיין פֿעסטערעם באנד אום דיא הערצען
 דער עלטערן אונד קינדער — פֿראגע דיינען פֿאַטער, ער ווירד'ס
 דיר זאגען, דיינע אלטען ווערדענ'ס דיר פֿעדקינדען! — אלס דאן
 באנד דעם פֿעטער ליכען גלויבענס, ווען זיא זיינע קראפֿט
 שאָהן פֿריה קענגען לערנען, אונד איהר, אָ עלטערן! איהנען
 פֿאַראנגעהט מיט איינעם גוטען בייאשפֿילע, אונד מיט פֿעסטעם
 שרייטט אייערען וועג פֿערפֿאַלגט; ניכט אויף צווייא זייטען הינקעט,
 באלד דעם ליכטע, באלד דער פֿינסטערניס הולדיגט, יע נאכדעם
 אירגענד איין אירדישעם, וועלטליכעם אינטערעסע אייך צו. אָדער
 אברעדעט. אָ, דאן פֿרייליך מיססען איירע קינדער פֿריה אָדער
 שפֿעט פֿאַן אייך אכפֿאללען, וויא דאן לויב פֿאַם כּוּימע פֿעללמ!
 אונד

זאמזען דער טוגענד אונד דער גאָטטעס פֿורכט צוד דיפֿע געבראכט
 לעבענספֿרוכט טראגענד, ערפֿרייענד גאָטט אונד מענשען — הייל
 אייך, דרייאמאהל הייל! איהר קעננט אין איירעם אלטער, אין איי-
 דעם הערבסט אונד ווינטער אייך לאבען אונד ערקוויקען אז דען
 דיכען ערנטען, דיא אייך צו טהייל געוואָרדען; איהר קעננט
 דיא טאגע, דיא איהר נאָך צו פֿערלעבען האכט, רוהיג גע-
 ניסען; דען גאָטטעס ביאפֿאלל איזט דער ליבליכסטע ענגעל, איי-
 ער אייגעס בעוואוסטזיין, דען פֿריהלינג אונד דען זאָמער איירער
 טאגע גאָטטגעפֿעלליג צוריקגעלעגט צו האבען, איזט גאר וואָנניג
 אונד זיס, זיסער דען אללער גוימענקיטצעל, זיסער דען פֿאלשע,
 אייגעבילדעטע עהרע. איהר שויט מיט הייטדעס זין דעם ווינטער
 ענטגעגען, פֿירכטעט ניכט זיינען אונפֿריינדליכען רויהען טאָן, זיי-
 גע שטירמישע וואוסה; דען רייכטען שאטין טראגט איהר אים
 הערצען, אונד קעננט וואָהלגעמוטה צוזהען דעם שפילע דעם לעס
 בענס. אונד גאהט דער אויגענבליק, אין וועלכעס דער ווארם
 צום זער אפֿה געווייחט ווירד? זאָ זייד איהר פֿאַרבכערייטעט אויף
 דייע ווייחע, איהר טרעטעט רוהיג אב פֿאָן דייעם שוואפֿלאטין, דיא
 צוריקגעבליבענען שויען אייך מיט טהרענענדען אויגען זעגענד נאָך;
 איהר זעלבסט געהמעט אכשיד פֿאָן איהנען אונד דער ערדע מיט
 דען שטערקענדען וואָרטען: אונד וואלל' איך אויך אים טאָדעס-
 שאטטענטהאלע, זאָ וואלל' איך אָהנע פֿורכט, דען דוא בעגליי-
 טעסט מיך, דיין שטאב אונד דייע שטיטצע זינד איממערדאר מיין
 טראָסט.

וואס אכער בלייבט דעם טהאָרען איבריג, דער פֿאָן זיינעם פֿריה-
 לינג אונד זאָמער אונגעקלאגט, אונד ניכטס ווייטער אין
 זיינען הערבסט מיט הינאיכער ברינגט, אלס איין פֿערוואונדוטעס
 הערץ אונד איין בווען פֿאלל' רייע? — איהם זינד קיינע ערנטען
 געוואָרדען, דען ער האט — וויא דער פראָפֿהעט הושע
 שפֿריכט — ער האט ווינד געזעט, אונד ערנטעט — אונגעווייט-
 טטער, זיינע זאאט קאָממט ניכט אויף, אונד זיין געוועכס גיבט
 קיינע פֿרוכט. אונד אָכ'ס אויך געבען ווירדע — זאָ פֿערצעהרען
 עס דאָך פֿרעמדע. זאָ לאנגע ער אין דער פֿאללען בליטהע זיינער
 יוגענד שטאנד, לאכטען איהן פֿאָן אללען זייטען פֿריידען אונד וואָנ-
 גען אן; ער גלויבטע מיט איינער קלאסע פֿאָן טהאָרען; נור
 עסטען

וויא לויב וועל קען וויר דאהין! — איינע פֿירטע בע-
 ציהונג אויף אונזער לעבען! — מאג איממערהין דער הערבסט
 דיא צייט דעם פֿערבליהענס אונד פֿערוועלקענס זיין — ער איזט
 אבער דיין אז גאבען, אונד ליפֿערט אונס גאר אנועהנליכע געשענ-
 קע, אונד שפענדעט אונס ערד. אונד בוימפֿריכטע פֿאָן גאר מאנ-
 ניגפֿאכער ארט; ער איזט'ס, דער פֿרייאגעביג אונזרע פֿאָרדאטהס.
 קאממען פֿיללט, אונד אונס פֿעטערליך פֿעדוואָרט אויף דיא צייט,
 דיא דא קאָממען ווירד, מיט טויענד אונד אבער טויענד געגענ-
 שטענדען, דיא אונזער הערץ ערפֿרייען, אונד אונזערן זין ערדיי-
 טערן; ער בעלפֿאָהנט דען אים פֿריהלינג אונד אים זאָמער פֿער-
 ווענדעמען פֿלייס, זאָ דאס וויר רוהיגען הערצענס דעם ווינטער ענט-
 געגען זעהען קעננען. דאז קאן אינדעם נור דער קלוגע לאנדווירטה,
 דער אים שווייסע זיינעס אנגעזיכטעס דער מיהזאמען ארבייט זיינע
 קרעפֿטע געווידמעט, אונד דען אויסשפרוך היאָבס: „צור ארבייט
 איזט דער מענש געבאָרען,“ וואָהלבעדעכטיג בעהעדציגט האט.
 אבער פֿלוך טריפֿט דען, דער אין אונטהעטיגקייט דעם לענצעס אונד
 דעם זאָמערס לאנגע טאגע פֿערטריימט, דעם פֿעדרינגען נאכגע-
 יאגט, אונד ניכטס ערנסטעס בעגאָננען אונד פֿאללענדעט. מיט
 שדעקקען זיחט ער דען הערבסט נאהען, ער האט דאז קעסטליכ-
 סטע אויף ערדען, דיא צייט, פֿעראכטעט, אונד זיא רעכט זיך אן
 איהם זיבענפֿאָך. — פֿעדרינגען ערהעבט ער קלאגען — זיא
 פֿערוואונדען נור זיין אייגענס הערין. — דא האסט דוא דיין בילד,
 אָ מענש! אין איהם שויע זיך דער וויזע אונד טהעטיגע; אין איהם
 שויע זיך דער טהאָר אונד דער מיסיגע; אייער בילד גאנין בע-
 זאָנדרס, דיא איהר שאָהן אים הערבסט דעם לעבענס שטעהט!
 האבט איהר געוויססענהאפֿט בענוטצט דער יוגענד גאָלדנען מואָר-
 גען, דען שווילען מיטטאג, אן וועלכעס זיך איירער פֿפֿליכטען
 קרייז, הויזפֿעטער! הויזמיטטער! ערווייטערט; האכט איהר ניכט
 בלאָס אייך, ניכט בלאָס דעם זינענלעבען געלעבט, זאָנדרען דיא
 פֿאָן גאָטט עמפֿאָאנגענען קרעפֿטע צום נוטצען אונד פֿרֿאָממען איי-
 דער קינדער אונד נעכטמען אנגעווענדעט; האבט איהר אייער אייג-
 נעם הערץ זאָרגפֿעלטיג געפֿריפֿט, בעארבייטעט אונד פֿעדעדעלט
 אונד אויסגעבילדעט אונד בעפֿרייעט פֿאָן דעם אונקרויטע אונד דען
 יפֿטפֿאלאנצען דעם אבער אונד אונגלויבענס, אונד אין איהם דען
 זאאמען

יא, רוא האסט קיינען פֿאַרצוג, רוא דייכער אונד פֿאַרנעהמער.
 דער רוא דײך איבער דיינען ארמען ברודער ערהאבען גלייכסט.
 געהע אין דען האין, צור צייט דעם הערבסטעס, זיהע וויא דיא
 בלעטטער פֿאַן האָהען אונד נירדיגען ביימען, פֿאַן דער מאיעסטע.
 טישען אייכע ניכט מינדער, אלס דער געמיינען באכוויידע פֿאללען.
 גיב דיר דיוע לעהרע מיט נאך הויזע אונד זאגע עס דיר אין שטונ-
 דען, אין וועלכען איבערמוטה אונד דינקעל זיך דיינער בעמייסטערן
 וואָללען; זאגע עס דיר אָפֿט: וויא לויב וועל קען וויר דאס
 הין! איך האבע קיינען פֿאַרצוג פֿאַר דעם דירפֿטיגען, בין איהם
 גלייך. האסט רוא דיס געטהאן אונד בעהערציגט, זאָ בליקקע אויף
 דען גוטמיטיהיגען לאנדמאן; זיהע, וויא זיין אויגע דעכטס אונד
 לינקס שויעט אויף דיא ארמען, דיא דא קאָממען, עהרען צו לע-
 זען אויף זיינעם פֿעלדע; ער פֿעריאגט זיא ניכט; ער לעסט זיא
 טהייל נעהמען אן דעם רייכען פֿאַרראטהע, געהט אויך וואָהל בייא
 זייטע — ווען איין גאָטטליכענדעס הערץ איהם אים בוזען שלעגט —
 אום דען ארמען ניכט צו בעשעמען, אונד זיינעם געזיכטע דיא
 שאאמרעטהע צו ערשפארען — אהמע איהם נאך, ווען דײך דער
 הערר מיט רייכען ערנטען אונד מיט איינעם מענשליכען הערצען
 געזעגענט, אונד פֿאַן זיינער גיטע דיר מיטגעטהיילט. בעדענקע:
 אויך דער ארמע ברודער איזט יא מיינעם פֿליישעס, איין קינד גאָט.
 טעם, וויא איך; ער — איך, וויר וועל קען ביידע דאהין וויא
 לויב; — ער — איך, וויר געהערען ביידע איינעם האָהען וועל-
 טען. ריכטער אן. — גיב איהם, אונד ווען רוא איהם גיכסט, גיב
 איהם, אָהנע דײך ערשט פֿאַן זיינען טהרענען בעוועגען צו לאססען.
 גיב איהם קלוג, וויא דער קלוגע לאנדמאן, — בעשעמע דען אר-
 מען ברודער ניכט, אונד לאססע איהן דיינע געוואלט ניכט פֿיהלען;
 מיט האָלדער פֿריינדליכקייט לאס איהם דיא גאבע דייכען. „ווער
 דעם ארמען איינע גאבע רייכט, זאגט דער תלמוד, ווירד זעכס-
 פֿאַך געזעגענט; ווער זיא איהם פֿריינדליך רייכט — עלפֿ-
 פֿאַך“ (*). גיב איהם זא, דאס ער דער גאבע פֿערנער ניכט מעהר
 בעדארף, דאס ער געלעגענהייט ערהאלטע, זיך זעלבסט ווידער
 אויפֿצוהעלפֿען. גיב איהם היימליך, אונד ווען ער אויך דיינען נאהם
 מען

(*) כל הנותן פרטה לפני שחברך בשש ברכות והשפייסו מחברך בי"א ברכות.

עססען, נור מדינקען איזט אונזער לאָזן; " ער שטייצט זיך נון
אונגעשייט אין דען טוימעל, גלויבטע פֿיל געטהאן צו האבען,
אינדעס ער גאר ניכטס טהאט; טהאט אללעס, אום נור ניכט צו
זיך זעלבסט צו קאָממען. נון אבער אים הערנסטע דעס לעבענס,
אין וועלכעס טויזענד אונד אבער טויזענד געגענשטענדע, דיא אונס
אין פֿריהערן יאהרען פֿעססעלן קאָננטען, אללען רייטן פֿערלאָרען;
דא זיא נון דא זינד דיא יאהרע, וואָ דוא אויסרופֿעסט: איך מאָג
זיא ניכט! דיא יאהרע, וואָ דונקעל ווערדען, זאָננע, ליכט, מאָג
אונד שטערנע, אונד זיך דיא וואָלקען איינשטעללען צום רעגען;
דיא יאהרע, אין וועלכען מאן זעלבסט פֿאָן איינעם פֿאָגעלס שטימ-
מע אויפֿגעשרעקט ערוואכט, אונד דיא טעכטער דעס געזאנגעס
פֿערשטוממען; פֿורכט איינמדיטט פֿאָר יעדער העהע, שרעקקען
זיך לאַגערט אויף יעדעס וועגע, ווען נור איין מאנדעלבוים ענט-
בלעטטערט, איינע היישרעקקע הין נור רוישט; דיא יאהרע, וואָ
יעדע בענירדע אונס פֿערלעסט, דער ערדענוואָהן צו זינער היימאטה
געהט, אונד וועהקלאַגענדע דיא שטראסען אומרינגען! דיא יאהרע
ענדליך, וואָ דער שטויב צור ערדע צוריקקעהרט, וואָהער ער
ווארד, דער גייסט זיך אבער אויפֿווערטס שווינגט צו גאָט, דער
איהן געגעבען — יא, אין דיען יאהרען, וועהע! וועהע! ווען דוא
ניכט פֿרייא אונד רוהיג צוריקשויען קאננסט אין דא פֿערלעכטע לע-
בען! וועהע! וועהע! ווען דוא היד אויף הערצען שטעסעסט, דיא
דוא פֿערוואונדעסט, אויף אויגען, דיא דוא צו טהדענען געבראכט,
דאָרט אויף ברידער אונד עוועסטערן, דיא דוא אין דיינעס איבער-
מוטהע געקרענקט, אויף איינע גאטטין, דיא דוא פֿערלעטצט, אויף
זעהנע אונד טעכטער, דענען דוא דיך אונפֿעטערליך, פֿפֿליכטוויד-
דיג געצייגט, דיא דוא אים לייכטזין אונד וואהן לאַסדיסעסט פֿאָן
דיינעס הערצען אונד פֿאָן דעס הערצען דיינעס אונד איהרעס היממ-
לישען פֿאָטערס, דעססען נאהמען דוא ניכט אנריפֿעסט, בייא דעס
צו האלטען דוא דיך ניכט ערמאננען קאָננטעסט, ביז דוא וויא
לויב דאהין וועלקעסט, אונד, גלייך דעס ווינדע, דיא זינדע דיך
פֿאָרטרעגט — אָ מעגע קיינער פֿאָן אייך, קיין ברודער, קיינע
שוועסטער יעמאהלט אין דיע לאַגע געראטהען!

זייא לויב וועלקען וויר דאהין! — דיא פֿינפֿטע בע-

זיהונג אויף אונזרע לעבענסצייט.

אללעס ערשטאָרבענע ווידער ערבליהען אונד לעבען ווירד? נון, וואָס דאָס צווייפֿעלסט דאָס דען, דאָס אויך דאָס דינע געשטאלט וועב-סעלן, אונד פֿאַן דער נידריגקייט דיק ערהעבען ווירסט? ער דיכ טעט פֿאַם שטויבע דען ארמען אויף אונד זעט צו איהן נעבען דיא גראָסען דער ערדע.

ווירד וועלען דאהין וויא לויב! ווייל וויר אבער דאהין וועלען וויא לויב, זאָ לאסט אונס ניכטס פֿערווימען אונד אויפֿשיבען, וואָס צו אונזערס וואהרען גליקע ערפֿאָרדערליך איזט. לאסט אונס וויא ברודער צוזאמען לעבען, אונד ווירקען, אונד דאָ קליינאָד, פֿאַן גאָטט אונס געגעבען, איך מיינע דיזען טעמפעל דעם הערדן, אימער מעהר פֿערהערליכען אונד צום עדעל-געשטיין ערהעבען אין דער קראַנע דעם עוויגען. אונד ווען דיא שטונדע דער גאָטטעספֿערהערונג רופֿט, זאָ לאסט איהרע שטיממע ניכט אומזאָנסט ערטענען, איילעט אין זיינע הייליגען מויערן, ערהעבעט אייער הערץ צו דעם, דער איבער כרובים טהראָנט, אונד ערבויעט אייער גאנצעס וועזען אן דעם לעהרערס וויווער רעדע. פֿערשליסט אייער אָהר אונד אייער הערץ דען גיפֿטיגען וואָרטען דערער, אין דערען איינערן אויך קיין פֿונקע דער גאָטטעסליכע אונד גאָטטעס פֿורכט מעהר גליהט; דיא דען זינדליכען וואהן העגען: זיא בע-דירפֿען קיינעס גאָטטעס די הנסטעס מעהר; זיא — זעלכסט זאָגען, קעננען דען זאָגענבליק צום העכסטען ענטבעהרען. אָ פֿליהט דיזע טהראָרען! איהר הויך פֿערגיפֿטעט, טעדטעט אייך, איירע זעהנע אונד טעכטער! בעהערציגט פֿילמעהר, דאָס וויר וויא לויב דאהין וועלען, אונד דיא זינדע אונס פֿאָרטטרייבט גלייך דעם שטורמוונדע, דאָרום וויר אונס ער מאַננען מיססען, אן איהן אונס צו האלטען, פֿיר אונד פֿיר.

זיבענפֿאָך גליקליך ווירדע איך מיך פֿרייען, ווען אויך איך צור ערדייכונג דיזעס גראָסען צוועקעס מיין שערפֿליין ביי טראגען קאן. — יעטצט, דאָ דיא בלעטטער פֿאַן דען ביימען פֿאלט לען, שיינע איך פֿאַן אייך, אונד געהע אין דיא היימאטה צוריק; אבער ווען אללעס ווידער צו גרינען אונד בליהען בעגינט, צור צייט דעם לידעררייכען פֿריהלינגס, קעהרע איך — ווען איך ניכט ביז דאהין, וויא לויב, דאהינגעוועלקט, אונד דאָרט אָבען מיינען גאָטטעסדיהנסט פֿערויכטע — קעהרע איך אין איירע מיטטע צו ריק

מיזן ניכט ערפֿעהרט, דאָרט אָבען איזט ער פֿערצייכנעט אים בוכע
דעס לעבענס; טרעגט ער איהן אויך ניכט אין זיינעם גערעכטניססע,
זאָ טרעגט איהן גאָטט אין זיינעם גראָסען פֿאַטערהערצען. —
דענק אן איהן, ער גאב דיר קראַפֿט, גוטעס צו שאַפֿען אונד
ווירקען, ביז דין לייב וויא לויב פֿערוועלקט, דין גייסט אבער אן
איהן זיך האלטען ווירד.

וויר ווע לקען דא איהן, וויא לויב! — דיא זעכסטע בע-
ציהונג אויף אונזערן זיטליכען וואנדעל. האבען וויר דעם
דייבען אונד גליקליכען געראטהען, דיזע לעהרע צו בעהערציגען אונד
זיינען שטאַלץ צו מעסיגען, זאָ דאטהען וויר אויך דעם אדמען אונד
אונגליקליכען, איהרער איינגעדענק צו זיין, אונד אין דיזער וואהרס
הייט, דיא דער הערבסט אונס לעהרט, אייניגען טראַסט צו פֿיני-
דען. טראַגע דוא נור דייע שווערע בירדע, דוא, מיין דירפֿטיגער
ברודער! בענעטצע נור מיט טהרענען דין קארגעס בראַט, אונד
טהיילע עס מיט דייען אדמען קינדערן, דיא אָפֿט פֿערגעבענס דאָ
נאך זייפֿצען, וועהרענד דער דייע און איבערפֿלוס שוועלגט, אונד
דייער פֿערגיסט; דולדע אונד ליידע נור, דוא אונגליקליכער! דעס
סען הערץ פֿאָן טויזענד זאָרגען צערריסען ווירד, — דוא
ווע לקסט דא איהן וויא לויב, דייע זאָרגען מיט דיר! דין
קוממער פֿערוזגט, דין עלענד דויערט ניכט פֿיר אונד פֿיר; איין
וואָהלטהעטער איזט דיר דער אונבעצויניגליכע טאָד, דער דאז יאָך
פֿאָן דייען שולטערן ניממט, אונד דייע טהרענען צו טראַקען
קאָממט.

איהר, דיא דיא שווערע האנד דעס אונגליקס דריקט,
איהר רעדליכען, דיא איהר, מיט הארס ערפֿיללט,
דאז לעבען אפֿט פֿערווינגעט — פֿערצאגעט ניכט,
אונד וואגט דיא רייע דורך דאז לעבען נור;
יענמייסט דעס ארפֿערס גיבט'ס איין בעסער לאנד,
געפֿילדע פֿאללער לוכט ערווארטען אייר.

אבער אויך בעפֿאָר דיזעס ציל העראננאהט, בליקקעט געטראַסט
צום הערדן, דער דיא ניכט פֿערלעסט, דיא עס רעדליך מיט
איהם מיינען. דער הערד איזט נאה צערבראָכענען
הערצען, הילפֿט פֿערוואונדעטען געמיטהערן.
זאָהסט דוא, וויא דער איפפיג בליהענדע בוים אין וועלקעס לויב
זיך וואנדעלטע? צווייפֿעלסט דוא, דאס נאך קורצעם
אללעס

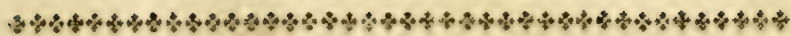
II.

פאטערלענדישע

נ א ט י צ ע ז

דיק, אום פֿעראייניגט מיט אייך, דעם העררן צו דאנקען. אָ דאָ
 אויך אלסדאן אונזער טעמפל גרינען אונד בליהען מעגע, אונד
 דאס וויר היד אין דיעס הייליגטהום, וויא דיא זענגער אים הייליג
 טהומע דער נאטור, אינזערע לידער צום טהראַנע גאָטטעס זענדען
 מעכטען. אָ, דאס אלסדאן נייעס הייל ערבליהען, אונד נייע געכוי
 טהער איפֿלעבען מעכטען פֿאַם ערשטארדענדען טאָדעסשלוומער,
 אונד איהר הערן דעם גוטען ווארס ענטיגענגליהען מעגע! דאן
 פֿערוויילע איך גערן ביא אייך, אונד בין קיין פֿרעמדלינג מעהר
 איירעס הערצען, אונד זיגע מיט דעם געטטליכען זענגער: איך
 האבע מיר איינעס ערבעטהען פֿאַם העררן, איך
 ווינשטע עס זעהנזוכטספֿאַלל, אים הויזע גאָטטעס
 צו פֿערוויילען דיא טאגע, דיא איך לעבע, דיא שע
 נע גאָטטעס דיא צו שויען, אין זיינעס טעמפל
 אויפֿצווארטען. אמען.

וואס טע זיך אויס דיוער פֿערוויררונג הערויס צו וויקעלן, אינדעם ער
 דען גאָרדישען קנאָטען צערהיב; ער נאהס פֿאן דען יודען ריא
 ש מאכפֿאַללע פֿעססעל אכ, ערעפֿנעטע איהנען דען וועג צור גיט
 כטיגען אונד זיטליכען בילרונג, אונד געשטאמטעטע דענועלבען
 מעהרערע פֿרייאהייטען צום כעטריב רעגעלמעסיגער בירגערליכער
 נאהרונגסצווייגע י אין זיינען פֿוסטאפֿען וואנדעלטען נון אויך זיינע
 ערהאכנען נאכפֿאַלגער; מיט בעזאנדערער וויזיהייט אונד פֿאָרזיכט
 לייטעט דער יעצט רעגירערנדע אללגעליכטע קייזער, פֿראנץ, דאז
 שיקזאל דעס זא לאנגע ליידענדען אונד דורך דען דרוק פֿערנאכ
 לעסיגטען טהיילס זיינער געטרייען אונטערטהאנען; אונד — שאן
 פֿאנגען דיא העררליכסטען פֿריכטע דיוער מילדע זיך צו צייגען אן
 אויס דען וואָהלאַיינגעריכטעטען יידישען שולען אונד ערציהונגס
 אנשטאלטען, וועלכע אין מעהרערן אָרטען דיועס גראָסען קייזער
 רייכס אנצוטערפֿען זינד, זאה מאן בערייטס מעהרערע פֿעהיגע
 יונגע לייטע, מיט אללען נעטהיגען פֿאָרעדקענטניססען, הערויס
 געהן, וועלכע זיך נאכהער אויף האָהען שולען צו וואהרען געלעהר
 טען בילדעטען י אבער אויך דיאיינענען, וועלכע זיך צוואר ניכט
 דעם געלעהרטען שטאנדע ווידמען, האבען איהר הערץ אונד גייסט
 אין יענען שולען דערגעשטאלט פֿערעדעלט, איהרע אניכט פֿאָן
 דעליגיאָן אונד גוטען זיטטען דערמאסען געבילדעט, דאס מאן גע
 וויס דיא בעסטע האָלונג פֿאָן דער קאָמוענדען גענעראליאָן הא
 בען, אונד יעדעס פֿאָראורטהייל שווינדען מוס, וועלכעס מאן ביס
 הער פֿאָן דיוער גאטיאָן הענטע, אונד דעססען מאן זיך זא גערן
 בעדיהנטע, אום דיא אונגליקליכען צו אונטערדריקען י דאָך דיא
 וואָהלטהעטיגסטע פֿאַלגע דער הומאניטעט איזט אונשטרייטיג
 דער יעטציגע זאָלידע אונד רעגעלמאנסיגע ערווערסכעטריב דער
 איוראעליטען אין דען עסטעררייכישען שטאאטען; אנשטאט דעם
 פֿערעכטליכען קליינהאנדעלס, מיט אללען זיינען איהם אנקלעבעני
 דען נידריגקייטען, ווארוך נור אלליין דער ארמע איוראעליט
 פֿאָרהער זיינען לעבענסאונטערטהאלט ערווערבען קאָננטע, זעהען וויר
 יעצט פֿילע הינדע זיך דער אינדוסטריא בעפֿלייכגען; זעהן וויר
 אונטערהליכע פֿאבריקען אויפֿבליהען, דיא וואָהלהל דען וואָהלהל
 שטאנד אונד דען רוהס דעם געליכטען פֿאטערלאנדעם בעגרעדען,
 אלס אויך דיא יידישע בעטריבאמקייט אונד רעגעלמעסיגקייט אים

(ה)

פֿאַטערלענדֿישע נאַטיצען

קולטור דער איזראעליטען אין דען עסטערייך
בישען שטאאטען

ווען זיך אין אירגענד איינעם איראָפּעיִשען שטאאטע דער ער-
ליכטעטע גייסט דער הומאניטעט דורך זיינע וואָהלטהע-
טיגען ווירקונגען זיכטבאר געמאכט האט: זא זינד דיא שפּורען
זיינעס דאזינס אין דען, פֿאן דעס מילדען צעשטער דעס ערלויכ-
טיען עסטערייכישען קייזערהויזעס בעהעררשטען לענדערן בעזאָג-
דערס אונזֿערקעגנבאר . מיט וואהרהאפֿט פֿעטערליכער תּולד אויף
אללע איהרע לאנדעסאיינגעבאָרנען קינדער אומהערבליקענר, האט
דיזע קראפֿטפֿאָללע דענירונג, זייט דען צייטען דעס גראָסען קייזערס
יאָזעף, דיא איזראעליטען איהרער בעזאָגנדרן אויפֿמערקזאמ-
קייט געווירדיגט, אום דיא טויענדיעהריגען פֿעססעלן, וועלכע
איהנען איין בלינדעס פֿאָראורטהייל אנלעגטע, פֿאן דענועלכען
אכצונעהמען, אינד זיא נאך אונד נאך צו נישצליכען שטאאטס-
מיטגלידערן צו עדהעכען. דיא פֿערקעטטונג יאָן אורזאכען אונד
ווירקונגען האט אין דען פֿריהערן צייטען אין דער בעשטימונג דעס
שיקזאלס דיער מענשענקלאסע איינע גראָסן פֿערווירדונג הער-
פֿאָרגעבראכט; דער איזראעליט קאָננטע ניכט מיט דער צייט
פֿאָרטשרייטען, ווייל דיא באנדע, דיא ער מרג, זיינע שריטטע
פֿערענגטען, אונד מאן לענטע איהם באנדע אן, ווייל ער ניכט
מיט דער צייט פֿאָרטשרייטט. קייזער יאָזעפֿס גראָסער גייסט

איינע שפיננפֿאבריק דעם כּו' דארמיטצער זעל־וויטווע, איינע בערלינערכלויא פֿאבריק דעם א' גונץ, אונד דערגלייכען

מעהר טראגען דאצו ביא, אָכניגע כּעהויפטונג צו בעוועהרען" •
אויך אן האנדווערקערן אללער ארט פֿעהלט עס ניכט אין דער פרא-
 גער יידישען געמיינדע; שוהמאכער, שניידער, גלאזער, הוט-
 מאכער, גאָלד־ אונד זילבערארבייטער, שווערטפֿעגער, זיפֿענ-
 זידער, פֿליישהויער א' ד' ג' פֿינדעט מאן דאזעלכסט אין מענגע;
 אונד ווערע דער וויללע דער קריסטליכען מייסטער דעם דער יוד־
 שען פֿעטער גלייך, זא ווירדע דיא צאהל דער יידישען האנדווער-
 קער אונגעמיין גרעססער, זא וויא דיא דער קליינהענדלער איזומער
 גערינגער זיין" • —

מעגע דיא הולד, וואָמיט אונזער פֿילגעליכטער מאנארך זיינע אונ-
 טערטהאנען, אָהנע אונטערשיד דער רעליגיאָן פֿעטערליך
 שיטצט, איזומער פֿרוכטבארער אין איהרען ווירקונגען, אונד איין
 ליכטשטראהל פֿיר דיא דונקעלהייט דעם פֿאראורטהיילס זיין! מעס
 גע דיא קינדליכע אונגעהייכעלטע ליבע, דיא יעדער עסטערדייכישע
 איזראעליט, מיט דען ערשטען גרונדזעטצען דער רעליגיאָן טיף אין
 דיא הערצען זיינער קינדער איינפרעגט, איהם שטעטס איין פֿעס
 סטער שטיטצפונקט זיין, וואָראן ער זיך געגען דאז אנטאָכען דער
 פֿינדזעליגען אינטאָלעראַנץ אונבעזאָננענער שקריבלער לעהנען אונד
 שיטצען קעננע!" —

יידישע שולאנשטאלטען אין גאליציען •

עס איזט איינע שוועהרע אויפֿגאבע, דען פֿאָלנישען יהודים,
 וועלכע גאנץ אנדרע בעגריפֿע פֿאן וועלט, מענשען, רעלי-
 גיאָן אונד בעשטימונג, פֿאָלגליך גאנץ אייגע אידעען פֿאָן ער-
 ציהנוג האבען, דיא ערשפריסליכקייט אונד נאָטהויענדיגקייט דער
 שולען אונד ערציהונגסאנשטאלטען, וויא זיא דער גייסט דער צייט
 ערפֿאָדרט, איינלייכטענד צו מאכען דיא פֿאָן קיזער יאָזעף
 פֿער •

האנדעל אונד וואנדעל בעפערדערן העלפֿען. דיא יודען אין בעה-
מען האבען עס פֿאַרציגליך אין דער בעטרייבונג דער אינדוסטריא
ווייט געבראכט. שאן צעהלט מאן מעהרערע בעדייטענדע

ייִדישע פֿאַבריקען אין פראג אונד אנדערן שטעטען בעהמענס.

דינזיכטס דערזעלבען וואָללען וויר היר איין שרייבען איינעס אין דער
זאכע איינעווייהעטען. זעהר רעשפעקטאבלען מאננעס
ווערטליך הערועטצען: — וויא וועניג עס דען יודען אין פראג דארום
צו טהון איזט, זיך אויף איינע לייכטע אונד געשווינדע ארט צו
בערייכערן, אונד וויא זעהר זיא זיך פֿילמעהר בעשטרעבען, דורך
זאָלדעס אונד פֿלייסֿיגעס ווירקען, זיך, ווען אויך קיינען גלענצענ-
דען. דאך איינען עהרענדען אונד פֿעסטען שטאנדפונקט צו פֿער-
שאפֿען, בעווייזען איהרע פֿאַבריקען דאוועלכסט, דיא זיא מיט
מאנכער בעשווערליכקייט ערזיכטעט, אונד דען שטירמען דער
צייט טראַטצענד, ערהאלטען האבען."

פֿאַרציגליך צייכנען זיך אין פראג דיא דרוק פֿאַבריקען אויס.
ריקזיכטליך איהרעס אומפֿאַנגס אונד איהרער גרעסע
בעהויפטען דיא כיידען ראָזענטהאַלער אונד סמיכדאָפֿער
פֿאַבריקען. דעס מי. יערוואַלעס, אונד א. ב. פֿרציבראס דען
ערשטען ראנג; זיא בעשעפֿטיגען איבער 600 הענדע. דער
זאָהן דעס הערן יערוואַלעס ארבייטעט זעלכסט אלס
קאָלאָריסט. דיא פֿאַבריקען דער ע. אונד א. עפשטיין שטעהען
יענען אן גרעסע ניכט פֿיל נאך. קאַפּפּעלמאַן פֿאַרגעס אונד
בער פֿאַרגעס האבען עכענפֿאַללס צווייא זעהר בעדייטענדע
פֿאַבריקען, אונד צייכנען זיך אין מאָדע. דרוקווארען אללער ארט
פֿאַרציגליך אויס."

ניכט וועניגער טהעטיג זינד דיא פֿאַבריקען דעס מי. ווינער עט
זעהנע, אונד סי. בראַנדייס, אין כיידען ארבייטעט עכענפֿאַללס
דער זאָהן אלס קאָלאָריסט, אונד דיא שענהייט דעס קאָלאָריסטס איזט
קריסטליכען אונד ייִדישען קייפֿערן גלייך אנגענעהס. יעדע דיזער
פֿאַבריקען בעשעפֿטיגט אייניגע הונדערט מענשען."

שאן איינע אנצאהל פֿאן 160 שילערן • אום דיא אינגערע,
צוועקמעיגע אונד נאכאהמונגסווירדיגע איינריכטונג דיזער שולע
בעקאנטער צו מאכען, טהיילען וויר היר אייניגע אויסצוגע אויס
דעם שולפלאן מיט, וועלכער פֿאר אייניגען יאהרען אים דרוקע
ערשיין :

„דיא זייט אנדערטהאלבען יאהר (1813) אין מאראנאפאל בעשטע
הענדע שולאנשטאלט פֿיר דיא יידישע נאטיאָן, צייכעט זיך
אויסער איהרער אנדערווייטיגען גוטען איינריכטונג, פֿאן אללען
אנדערן, ביסהער בעקאנטען יידישען אנשטאלטען, בעזאנדערס
נאָך דורך פֿיר הויפטפונקטע זעהר פֿאָרטהיילהאפט אויס, וואָ-
דורך מאן דיא פֿיר געפֿעהרליכסטען קליפפען, אן דענען דיא
לעהראנשטאלטען געוועהנליך שייטערן, צו פֿערמיידען געזוכטהאט
דיזע פֿיר הויפטפונקטע זינד פֿאָלגענדע“ :

1. דער רעליגיאנס אונטערריכט

„זא וויכטיג איין גוטער רעליגיאנס • אונד מאָדאל אונטערריכט פֿיר
דיא מענשליכע געזעלשאַפט אויך איזט, אונד זא וועניג בייא
דעם געוועהנליכען יידישען אונטערריכטע דארויף ריקויכט גענאָמ-
מען ווירד : זא שין מאן דאָך, בייא עדרייכטונג מעהרערער ביל-
דונסאנשטאלטען פֿיר דיא יידישע יוגענד, גענצליך צו פֿערגעס-
סען, דאס, ערשטענס, קיינע וואהרע בילדונג אָהנע גוטע רעלי-
גיאנס גרונדעטצען מעגליך זייא, אונד דאס, צווייטענס, בייא די
זער נאטיאָן, דיא זאָ זעהר געוואָהנט איזט, אללעס אויך דיא גע-
דינגסטע האנדלונג, מיט רעליגיעזער אנדאכט צו בעגלייטען, דאס
בייא דיזער נאטיאָן קיין אונטערנעהמען, אס וועניגסטען איינע
לעהראנשטאלט, אויפֿקאָממען קאן, אָהנע דיא רעליגיאָן צום
גרונדפֿיילער צו האבען • וועניגסטענס קאן מאן דיזעס פֿאן דער
פֿאָלניש • יידישען נאטיאָן אונווירדערשפרעכליך בעהויפטען • דורך די-
זע ערפֿאהרונג בעלעהרט, טרוג מאן בייא דער שמיפֿטונג דער
איזראעליטישען פֿרייאשולע צו טארנאפאל דיא גרעסטע זאָרגפֿאלט.
דערזעלבען ניכט נור איינען גוטען רעגעלמעסיגען רעליגיאָנסאונ-
טערריכט צו גרונדע צו לעגען, זאָנדערן אויך דיא גענויעסטע אויפֿ-
מערקזאמקייט איבער דיא אויסאיכונג אללער טהיילע דעם צער-
מאָניעלס צו ריכטען • זא מיססען דיא קינדער איהר אבענד • אונד

פֿערארדנעטען אונד פֿילע יאהרע אים גאנגע געווענען ייִדישען
 נאָרמאל . שולען אין גאליציען זינד דאהער פֿאָן דען דאזיגען יודען וועט
 ניג אונטערשטימט אונד בעזוכט , יא פֿילמעהר פֿאָן דעם פֿיגור-
 בלענדעטען פֿאנאטיסמוס אנגעפֿינדעט אונד אויף אללע מעגליכע
 ווייזע פֿערקירצט ווארדען . וואס וואונדער , דאס דיזע שולען זיך
 אין דען לעטצטען קריגסאונרוהען גענצליך אויפֿלעזטען ? דעם אינ-
 געאכטעט האבען זיא וועהרענד איהרער עקסיסטענץ זא מאנכע
 שענע פֿריכטע הערפֿאָרגעבראכט , אונד עס איזט ניכט צו לייגען ,
 דאס גאליציען איינע צימליכע אנצאהל וואָהלגעכילדעטער אונד גע-
 שיקטער מעננער דיזען שולען צו פֿערדראנקען האט . — דעכט
 ערפֿרייכער מוס עס דעם מענשענפֿריינד צו פֿערנעהמען זיין ,
 דאס אנשטאמט יענער פֿאָן דער רעגירונג אנכעפֿאָהלען אונד פֿאָן
 דער בלינדען ביגאטטריא אלס איין צוואנגסאָרדער בעטראכטעטען
 שולען , יעצט אויס אייגענס טריכע , אונד צוואר דורך דיא פֿער-
 אנשטאלטונג דער געבילדעטערן קלאססע דער גאליצישען יהודים ,
 מעהרערע נייע אונד זעגענפֿעהרייסענדע שולאנשטאלטען ענטשטאנ-
 דען זינד . בראַדי , דאז אונטער זינער צאהלרייכען געמיינדע
 פֿאָרציגליך פֿילע טאלענטפֿאָללע אונד געבילדעטע מעננער צעהלט ,
 האט בערייטס איינע רעאל . שולע פֿאָנדירט , אויפֿס צוועקמעסיג-
 סטע איינגעריכטעט , אונד מיט געשיקטען לעהרערן בעזעטצט . עס
 ווערדען בערייטס אן 60 קינדערן דאזעלכסט אין דער רעליגיאָן
 אונד אין שפראכ . אונד וויסענשאַפֿטליכען קענטניססען אונטער-
 דיכטעט , אונד עס שטעהט צו האָפֿען , דאס דיא צאהל דער
 לעהרלינגע , טראָטץ זא מאנכער הינדערניססע , דיא איהנען דער
 אבערגלויבע אין דען וועג לעגט , מיט יעדעס יאהר זיך פֿערמעה-
 דען ווירד . העכסט פֿערדיהנט אבער האט זיך דער הערר יאזעף
פערל אין טארנאפאל אום דיא דאזיגע ייִדישע פֿרייאשולע
 געמאכט . דער עדלע מאן האט דיזע שולע פֿאר אייניגען יאהרען
 אויס זיינען אייגענע מיטטעלן פֿיר איינע קליינערע א-
 צאהל לערהלינגע געשטיפֿטעט , אונד זיא מיט פֿילען אָפֿפֿערן אונד
 אנשטרענגונגען ערהאלטען . נאך אונד נאך געדיה זיא צו איינער
 אנשטאלט פֿאן גרעסערס אומפֿאנג , דיא יעצט פֿאן דער רעגירונג
 בענינסטיגט , אבער פֿאָרציגליך פֿאן העררן פֿערל מיט פֿאָרט-
 וועהרענדער אויפֿפֿערונג געלייטעט ווירד . זיא צעהלט יעצט

קאממען, ווירד אבער האפֿפענטליך באלד אינס ווערק געזעטצט
ווערדען.

4. דיא בילדונג דער יוגענד.

דיא ערפֿאהרונג לעהרט, דאס אין דען מייסטען בעקאנטען יודישע
פֿאלנישען שולען אויף ניכטס וועניגער אלס אויף דיא ביל-
דונג דער יוגענד געזעהן ווירד. דא גלויבט מאן אללעס געטהאן צו
האבען, ווען דיא קינדער מיט פֿארמהייל אין מעהרערן געגענשטענ-
דען אונטערריכטעט ווערדען; אויף דיא זיטמליכע בילדונג איהרעס
קאראקטערס הינגעגען ווירד וועניג. אדער גאר קיינע ריקויכט גע-
נאָממען דאז וואו אונטער אנדערן איינע דער וויכטיגסטען אה-
זאכען, ווארום דיא פֿארמאהליגען שולאנשטאלטען פֿיר דיא גא-
ליצישע יודענשאפֿט זא וועניג פֿרוכטעמען, אונד ווארום זאלכע,
טראָטץ דעם בעסטען וויללען איינער מענשענדיינדליכען אונד פֿע-
טערליכען רעגירונג, דעגנאך באלד אויפֿגעלעזט וואורדען. דורך
דיזע טרויריגע ערפֿאהרונג בעלעהרט, איינט דיא טארנאפֿאלער
איזראעליטישע פֿרייאשולע צו איינער וואהרען ערציהונגסאנשטאלט
ערריכטעט ווארדען, ווא אין עבען דעם גראדע אויף דיא זיט-
זאמקייט דער צעגליגע אונד איהרע מאָראלישע בילדונג, אלס
אויף איהרען אונטערריכט מיט גרעסטער זאָרגזאָלט געזעהן ווירד.
דאהער מייסטען זיא ניכט נור אלליין אין דער שולע — נאך איינער
בנוואַנדערס דאצו פֿערפֿאסטען אנווייזונג — דאז זיטזאמסטע
בעטראגען געגען לעהרער אונד אונטער איינאנדער בעאכאכטען:
זאנדערן זיא ווערדען אויך וועגען איהרער הייליכען אויפֿפֿיהרונג
אונד איהרעס בעטראגענס געזען עלטערן, געשוויסטער אי זי ווי
צור דעכענשאפֿט געצאָגען; דען זיא מייסטען צו וויללען שרייטלי-
כע צייגניססע איבער איהרע הייליכע אויפֿפֿיהרונג פֿאן איהרען על-
טערן אין דיא שולע ברינגען, אדער — וויל איינער מייסטערשאנ-
דענען ליכע איהרער עלטערן הידן ניכט זעהר צו טרויען איינט —
עס ווערדען אנדערע זיכערע ערקונדיגונגען הידיכער איינעצאָגען
אונד זא ווייטער. — — —

נאכדעם אים בעזאגטעס שולפלאנע דיא אונטערריכטס געגענשטענ-
דע, דיא מעטהאָדע, דיא קלאססען איינטהיילונג אי זי ווי
אויפֿס בעשטיממעטע אונגעבען ווערדען, לעזען וויר דארין

מוֹרְגוֹנְגֵעְכֶטָה, מיט אַנשטאַנד אונד אַנדאַכט, אונטער דען
 אויגען דער לעהרער פֿערהריכטען; זא ווערדען זיא צוגעוויססען צייטען
 אים געברייכליכען צערעמאָניעל אונטערוויזען, אונד איממער צור
 אויסאיכונג דעסועלכען אנגעהאלטען. דיועס שטעללט אויך דיא
 עלטערן דער קינדער זא פֿאַללקאָממען צופֿירדען, דאס זיא פֿאַם
 גאַנצען הערצען דיא פֿאַרטרוער דיזער זא ניטצליכען אַנשטאַלט
 ווינשען*.

2. אַרנטיעריכט אים תלמוד.

דיזער גענענשטאַנד איזט מיט אונזרער אַנשטאַלט ניכט גור אללין
 פֿעראייניגט וואָרדען, זאַנדערן עס ווירד אויך זאַרנע לאפֿיר
 געטראגען, דיזען אַנשטעריכט העלל אונד איינלייכטענד פֿאַרצו-
 טראגען אונד איהן רורך איינע געוויססע רעגעלמעסיגקייט אונד גוטע
 לעהרארט פֿיר דיא יוגענד ניטצליך צו מאכען" א זי ווי

3. ארבייט אונד קונסט פלייס.

דיזע זא וויכטיגע בעשטימוג דעס מענלען, דיזע דינגע זינד אונז
 דער נאַטיאָן — וועלכע דאָך איינע דער פֿעהיגסטען זיין קעננע
 טע — אים אללגעמיינען פֿאַסט אונבעקאַננטי. ניכט אלס אב עס
 ניכט שאָן דיא אונד דא פֿערנינפֿטיגע לייטע געבע, וועלכע, דיא
 בעסערע בעשעפֿטיגונג דעס מענשינאָהענד, געשמאַן אונד וואָהל-
 געפֿאַללען אן ארבייט אונד קונסט פֿינדען, אונד זאלכע פֿיר איהרע
 קינדער ווינשען, זאַנדערן ווייל אלטע געוואָהנדישען אונד פֿעה-
 יעהרטע פֿאַראורטהיילע, וויא אויך דער מאַננעל אן געלעגענהייט
 זיא פֿעהרינדערן, איהרען בעסערן איינזיכטען צו פֿאַלגען. דיא
 ערפֿאַהרונג בעשטעטיגט דיזען זאַטץ, דען דיא וויבליכע יוגענד
 ווירד חיר אין דער איזראעליטישען פֿרייאשולע, אין איינעם בעזאָנ-
 דערן אינדוסטריא - ציממער, פֿאַן איינער לעהרערין מיט גוטעס
 פֿאַרטאַנאג אונד צור פֿריידע דער עלטערן, אין פֿערשידענען ווייב-
 ליכען האַנד - אונד קונסטאַרבייטען אַנשטעריכטעטי. דיא אייגענטי-
 ליכע ארבייטסקלאססע פֿיר קנאַכען, ווא אויך דיזע נאך דעם גאַנ-
 צען שולפלאַנע, נאך שטאַנד אונד נייגונג, אייניגע שטונדען דעס
 טאַגעס אין פֿערשידענען ניטצליכען ארבייטען אונד קונסטען גע-
 איכט ווערדן זאללען, איזט ביז יעצט נאך גיכט צו שטאַנדע גע-

פֿעֿליכטעט איזט, ווייט בעסער קעננען אלס יענע אונזֿערנינעֿטיג •
 גע ראהע בעהאנדלונגסארט דער געוועהנליכען ייֿדישען ערציהונג •
 דער קרעפֿטיגסטע בעווייז הירפֿאָן איזט דער אומשטאנד, דאס
 מאן ביסהער נאָך ניכט איין מאהל אין דעם נאָטהעֿאלל געווע •
 זען איזט, איין קינד מיט קערפֿערליכער ציכטיגונג בעשטראפֿען
 צו מיססען • איין הומאנער גייסט העררשט אין דיוער אנשטאלט,
 אונד איין צעגלינג איזט בעשטראפֿט גענוג, ווען איהם דאז פֿארלע •
 זען אדער איינע אנדערע שולפֿערריכטונג אין דען לעהרשטונדען
 אונטערזאגט ווירד • — — —

מעכטע זיך דאך דיוער גייסט דער ווייזיהייט איממער מעהר
 אונד מעהר אין יענעם לאנדע פֿערברייטען! מעכטע דאך דאז ליכט דער
 וואהרען אויפֿקלעהרונג אללע ייֿדישע בעוואָהנער פֿאָהלענס בעלייכ •
 טען, אויף דאס דער פֿינסטרע שאטטען דעם אבערגלויבענס אויף
 איממער פֿערשווינדע! אויף דאס דיא קלופֿט, וועלכע זיא זא זעהר
 פֿאן אנדערן שטאטסבירגערן צו איהרעם נאכטהייל טרעננט,
 ענדליך געהאָבען ווערדע! אונד וואדורך קענטע זאָנסט דיוער
 גראסע צוועק ערדייכט ווערדען, אלס, נאך דעם בייאשפֿילע דער
 עכען ערוועהנטען שול • אונד ערציהונגסאנשטאלטען, דורך ווייזע
 אונד זארגפֿעלטיגע ערציהונג דער יוגענד, דיא איינסט דיא קאמ •
 מענדע גענעדאטיאָן בילדען ווערדען? — וויא איין ענדלשטיין,
 דער, ווען ער געשליפֿעט ווירד, פֿילפֿאך אן ווערטה געווינט, זא
 מיסטען איינסט דיא, דורך איהרע נאטירליכען אנלאגען, דורך
 איהרען רענען אונד לעבהאפֿטען גייסט זיך פֿאר פֿילען אנדערן זא
 פֿארטהיילהאפֿט אויסצייכענעדען פֿאָהלען, ווען איהר הערין אונד
 פֿערשטאנד דורך איינע פֿערנינעֿטיגע יוגענדליכע ערציהונג געביל •
 דעט אונד פֿערעדעלט ווירד, איין מוסטער דער פֿאללקאָממענהייט,
 אונד, וויא עהעדעס דורך איהרע תלמודישען קענטניסע אונד
 איהרען שארפֿזין, איינפֿלוסרייך אויף דיא זעמטליכע ייֿדישע נא •
 טיאן ווערדען • —

אונטער דען ארטיקעלן: בילדונג דעם פֿערשטאנדעס, אונד פֿריינדליכע בעהאנדלונג דער קינדער, פֿאלגענדיגע דע וואהרהייטען:

„בייא דער יידישען נאטיאָן זינד געוועהנליך צווייא זעעלען-קרעפֿטע, טע, וויטץ אונד פֿעדשטאנד, דיא הערפֿארשטעכענדסטען, דיא אכער אויך — אויס היד ניכט אנצוגעבענדען ארוואכען — מיט דעם גרעסטען אייפֿער אויסגעבילדעט ווערדען. דאס דער אללצו גראָסע וויטץ דען יודען אין מאנכעס בעטראכט שעדליך איזט, וויס יעדער פֿערנינפֿטיגע; זא וויא ער אויך איינזיהט, דאס דער מענש דורך אויסבילדונג געדאכטער צווייא גייסטעסקרעפֿטע זיינע בע- שטימוונג ניכט פֿעלליג עררייכט. עס ווירד דאהער אין זייער שול- אנשטאלט בייא יעדעס לעהרגעגענשטאנדע, אהנע אויסנאהמע, זא ווייט עס נור מעגליך איזט, אויף דיא וואהרע אויסבילדונג אלס לער זעעלענקרעפֿטע דער יוגענד אין גלייכעס מאאסע געזעהען. דאז געדעכטניס ווירד ניכט פֿערנאכלעסיגט, אכער פֿעדשטאנד אונד אורטהייל ווערדען געשערפֿט; דער וויטץ ווירד ניכט נידערגעשלא- גען. אכער דער שארפֿזין ווירד געאיכט. וויר קעננען בייא זייעס פֿערדאהרען דער אנגענעהמען האָפֿנונג אין אונזערס הערצען זייעס געכען, דאס וויר ניכט איינזייטיגע, זאָנדערן פֿערחעלטניסמעסיג אויסגעבילדעטע אונד ברויכבארע מענשען ערציהען ווערדען.“

„וועלכער מענשענקעננער“ הייסט עס אונטער איינעם אנדערן ארטיג קעל. ווירד ניכט איבערצייגט זיין, דאס דאז גוטע כענעהמען איינעס לעהרערס — ווען ער אנדערס זיינעם פֿאכע געוואכטען איזט — דאז בעסטע הילפֿסמיטטעל צו איינער גוטען בילדונג דער יוגענד איזט? דא אין זייעס פונקטע, בייא דעם געוועהנליכען אונ- טערריכט אונזער קינדער ליידער! זא זעהר דאז געגענטהייל דער פֿאלל איזט; דא אונזרע יוגענד זא אָפֿט דען גראָכען כעשימפֿאָנוגען אונד מיסהאנדלונגען דער זאָנעגאנטען לעהרער (ראבביס) אויסגעזעצט איזט; זא מוס יעדען וואהרען מענשענפֿריינד דער געדאנקע הערצליך פֿרייען: היד ווערדען זעכס אונד דרייסיג קינדער צו פֿערנינפֿטיגען מעגשען געבילדעט אונד יעטצט שאן אלס מענשען פֿריינדליך אונד ליבעפֿאלל בעהאנדעלט. זייע בעהאנדלונג לעהרט אכער אונזרע צעגס ליגע אויך דיא ווירדע דעם מענשען, אונד וואס ער צו טהון פֿער-

צווייטע געמאהלין

מאריא טהרעוויא (קאראלינע, יאָזעפֿא) , טאכטער פֿערדינאנד דעם 4 . קעניגס ביידער סיזיליען , העכסטע שוטצפֿרויה דעם שטערנקרייצעם = ארדענס , געבארען צו נעאפעל דען 6 . יוניוס 1772 , פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן אין נעאפעל דען 15 . אויגוסט , דאן צו וויען דען 19 . סעפטעמבער 1790 , געשטארבען דען 13 . אפריל 1807 .

קינדער

קראנפרינץ אונה טהראנפֿאלנער .

a. פֿערדינאנד (קארל , לעאפאלד , יאזעף , פֿראנץ , מארצעללין) , דעם קייזערטחומס עסטערייך קייזערל . פֿאן אונגארן , בעהמען , דער לאמבארדייא אונד פֿינעדיג , גאליציען , לאַדאָמערען אונד איל = לידען קעניגל . קראנפרינץ אונד טהראנפֿאלגער עטצ . דיטטער דעם גאלדנען פֿליסעס , גראסקרייץ דעם עסטערייכיש , קייזערל . לעאפאלדס = ארדענס , דיטטער ערשטער קלאססע דעם ארדענס דער אייזערנען קראנע , דאן גראסקרייץ דער עהרענלעגיאן , אונד אינ = האבער דעם קיראססיער . רעגירונגס 4 . Nr. , געבארען דען 19 . אפריל 1793 .

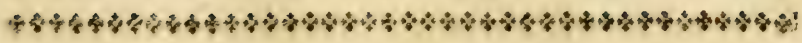
b. מאריא לוראוריקא (לעפא . פֿראנצ . טהערעז . יאז . לוציא) הערצאגין פֿאן פארמא , פיאצענצא אונד גראסמאללא , שטערנקרייץ = ארדענס דאמע , געבארען דען 12 . דעצעמבער 1791 , פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן אין וויען אב 11 . מערץ 1810 מיט דעם דאמאליגען קייזער נאפאלעאן .

קינד

פֿראנץ (יאזעף , קארל) הערצאג פֿאן רייכסשטארט , גראסקרייץ דעם קעניגליכען אונגארישען סענט . שטעפֿאנס , דאן דעם קאנסטאנטינישען סענט געאָרגען , ארדענס פֿאן פארמא , גע = בארען דען 20 . מערץ 1811 .

c. קאראלינא (לעאפ . פֿראנציסקא) געב . דען 8 . יוניוס 1794 , געשטי = דען 16 . מערץ 1795 .

d. קאראלינא (לודאווי . לעאפ .) געב . דען 4 . דעצעמבער 1795 , געשטי = דען 30 . יוניא 1759 .

גענעאלאגישעם פֿערצייבנים

דעם

רעגירענדען עסטערייכישען קייזעררהויזעס

קייזער פֿאן עסטערייך

פֿראנץ דער ערשטע (יאזעף, קארל) קייזער פֿאן עסטערייך, קעניג פֿאן אונגארן אונד בעהמען, דער לאַמבארדייא אונד פֿענערד, פֿאן גאליציען, לאַדאָמעריען אונד אילליריען, ערצהערצאג פֿאן עסטערייך עטצ. עטצ. געבארען צו פֿלארענץ דען 12. פֿעברואר 1768, טראט נאך דעם אבשטערבען זינעס פֿאטערס, קייזערס לעאָפּאלד דעם צווייטען, אס 1. מערץ 1792 דיא רעגירונג דער עסטערייכישען מאַנארכיא אן, אונד ליס זיך דען 25. אפריל 1792 אין וויען הולדיגען; וואורדע אין דעם נעהמליכען יאהרע דען 6. יוניוס צו אָפּען אלס קעניג פֿאן אונגארן (דען 14. יוליוס צו פֿראנקפֿורט אס מאיין אלס רעמישער קייזער) אונד דען 9. אויגוסט צו פראג אלס קעניג פֿאן בעהמען געקדענט; ערקלעהרטע זיך דען 11. אויגוסט 1804 צום קייזער פֿאן עסטערייך, אונד לעגטע אס 6. אויגוסט 1806 דיא דייטשע קייזערווירדע נידער *

ערשטע געמאהליך

עליזאבעטהא (ווילהעלמינע, לודאוויקא), טאכטער דעם הערצאגס פֿרידעריך עשעהן פֿאן ווירטהעמבערג, שטערנדקרוין = ארדענס = דאמע, געבאהרען צו טרעפטאוו דען 21. אפריל 1767, פֿערמעחלט דען 6. יאנואר 1788, געשטארבען דען 18. פֿעברואר 1790 *

קינד

לודאוויקא (עליזאבעטהע, פֿראנציסקא) געבאהרען דען 17. פֿעברואר 1790, געשט. דען 26. יוניוס, 1791 *

פֿירטע געמאהלין

קארלינא אויגוסטא , טאכטער מאקסמיליאן יאזעפס , קעניגס פֿאן
 ביערן , אבערסטע שויטצפֿרויא דעם שטערנקרייצארדענס , גע-
 בארען דען 8 . פֿעברואר 1792 , פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן
 צו מינכען אס 29 . אקטאבער , אונד צו וויען דען 10 . נאוועמבער
 1816 .

I. געשוויכטער

זינער מאיעסטעט דעם קייזערס , קייזערליכע פרינצען אונד פרינצעס-
 סינען , ערצהערצאגע אונד ערצהערציגניען פֿאן עסטערייך .
 1 . ביאריא טהערעזיא (יאז. שארל. יאה.) שטערנקרייצ-ארדענס = ראמע .
 געבארען דען 14 . יאנואר 1767 . פֿערמעהלט אס 18 . אקטאבער 1787 .

געמאהל

אנטאן (קלעמענס , טהעאראר) הערצאג פֿאן זאכסען , ריכטער דעם
 גאלדנען פֿליסעס אונד דעם ווייסען אדלער-ארדענס , געבארען
 דען 27 . דעצעמבער 1755 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן
 דען 8 . סעפטעמבער , אונד דאן דען 18 . אקטאבער 1787 .

קינדער

- a . מי . לודאוויקא (אויג. פֿריד.) געבארען דען 14 . מערץ 1795
 געשטארבען דען 25 . אפריל 1796 .
- b . מי . יאהאננא (לודא . אננא , אמאל.) געבארען דען 5 . אפריל
 1798 , געשטארבען דען 30 . אקטאבער 1799 .
- c . אייניג טאכטער געבארען דען 15 . אונד געשטארבען דען
 16 . אקטאבער 1799 .

2 . פֿערדינאנד (יאז. יאה. באפט.) גראסהערצאג פֿאן טאסקאנא עמז-
 עמז. ריכטער דעם גאלדנען פֿליסעס , גראסקרייך דעם קעניגליכען
 אונגארישען סענט שטעפֿאנס = ארדענס , קי . קי . פֿעלדמארשאלל .
 אונד אינהאבער דעם אינפאנטעריא = רעגיימענטס Nr. 7 , געבארען
 דען 6 . מאי 1769 .

געמאהלין

לודאוויקא (אמאל. טהער.) טאכטער פֿערדינאנדס דעם 4 . קעניגס
 ביידער סיציליען , שטערנקרייצ-ארדענס = ראמע , געבארען דען
 21 . יוליוס 1773 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו
 נעאפעל

g. לעאפאלדינא (קאראלינא יאזעפֿא) שטערנקרייז , אדרענס דאמע , געבארען דען 22. יאנואר 1797 , פֿערמעהלט דורך פראקוראטיאן צו וויען דען 13. מיי 1817 מיט זייער קעניגליכען האהייט דאן פערדאָ , קראנפרינצען פֿאן פארטוגאלל , בראזיליען אונד אלגארביען .

קינד

מאריא (דא - גלאָריא , יאָאננא - שארלאָטא = לעאָפּאָלדינא) , געב. 1819

f. מאריא (קלעמענטינא , פֿראנצי . יאז-) געבארען דען 1. מערץ 1798 , פֿערמעהלט אס 28. יוליא 1816 מיט דעם קעניגליכען פרינצען לעא פאלד ביידער סיזיליען .

g. יאזעף (פֿראנץ לעאפֿ-) אינהאבער דעם אינפֿאנטריא רעגיומענטס Nr. 63 , געבארען דען 9. אפריל 1799 , געשט. דען 29. יוניוס 1807 .

h. קאראלינא (פֿערדינאנדא טהרעזי . יאז. רעמעטריא) געבארען דען 8. אפריל 1801 , פֿערמעהלט דורך פֿראקוראטיאן צו וויען אס 26. סעפט. 1819 מיט זייער קעניגליכען האהייט דעם פרינצען פֿרידריך אויגוסט פֿאן זאכסען .

i. פֿראנץ (קארל יאז-) אינהאבער דעם אוגוארישען אינפֿאנטעריא רעגיומענטס Nr. 52 געבארען דען 7. דעצעמבער 1802 .

l. מאריא אגנא (פֿראנצי . טהרעזי . יאז. מעדארדא) געבארען דען 8. יוניא 1804 .

1. יארהאן געפאמוק (קארל , פֿראנץ , יאזעף , פֿעליקס) אינהאבער דעם אינפֿאנטעריא רעגיומענטס Nr. 35 , געב. דען 29. אויגוסט 1805 , געשט. דען 19. פֿעברואר 1809 .

m. אמאליא (טהרעזי . פֿראנצי . יאז. צעלעסטינא) געב. דען 6. אונד געב. שטארבען דען 9. אפריל 1807 .

דריטע געמאהלין

מאריא לודאוויקא (בעאטי . אנט . יאז . יאה . פֿ . עסטע) טאכטער וויליאנד זייער קעניגליכען האהייט דעם ערצהערצאגס פֿערדינאנד (פֿארב מאליגען גואבערנערס אונד גענעראל , קאפיטענס דער עסטעריי רייכישען לאמבארדייא) ; העכסטע שומצפֿרויא דעם שטערנקרייז אדרענס , געבארען דען 14. דעצעמבער 1787 , פֿערמעהלט אין וויען דען 6. יאנואר 1808 , געשטארבען דען 7. אפריל 1816 .

קינדער

- מאריא טהרעדיא איזאבעללא , געבארען דען 31. יוליא 1816 *
 אלברעכט פרידריך , געב. דען 3. אויגוסט 1817 *
 קארל פֿעדרינאנד , געב. דען 29. יוליא 1818 *
 5. לעאפאלד (יאה. יאז. אייזעב.) דיטטער דעם גאלדנען פֿליסעס ,
 פאלאטיין קעניגליכער שטאטטהאלטער , אונד גענעראל-קאפיטען
 דעם קעניגרייכס אונגארן , אינהאבער איינעם הוססארען רעגיר
 זענטס = עמץ. געבארען דען 14. אויגוסט 1772 , געשטארבען דען
 22. יוליוס 1795 *
 5. אלברעכט (יאה. יאז.) געב. דען 19. דעצעמבער 1773 , געשט.
 דען 22. יוליא 1774 *
 7. מאקסימיליאן (יאה. יאז.) געב. דען 23. דעצ. 1774 , געשט. דען
 9. מערץ 1778 *
 8. יאזעף (אנטי. יאה.) דיטטער דעם גאלדנען פֿליסעס , גראסקרייץ
 דעם קעניגל. אונגארישען סענט שטעפֿאנס = ארדענס , פאלאטינוס,
 קעניגל. שטאטטהאלטער אונד גענעראל , קאפיטען דעם קעניגל.
 רייכס אונגארן , *comes et Judex Jazygum et Cumaniorum* ,
 ק. ק. פֿעלדמארשאלל , אונד אינהאבער דער הוססארען = רע
 גימענטער נומ' 2 אונד 12 , אבערסטער אונד איממערוועהרענדער
 אבערגעשפאן דער פֿעראייניגטען געשפאננשאפֿט פעסט , פֿיליס
 אונד כאלטה , פרעזידענט דער קעניגל. אונגארישען שטאטט
 האלטערייא אונד סעפטעמוויראל געריכטסמאגֿעל עמץ. געבארען
 דען 9. מערץ 1776 *

ערשטע געמאהלין

- אלעכסאנדרינא פוילאוונא , טאכטער דעם רוסישען קייזערס פויל
 (פאמראוויטש) , געב. דען 9. אויגוסט 1783 , פֿערלאבט דען 3.
 מערץ אונד פֿערמעהלט אויף דעם שלאסקע צו גאטשינא בייא
 פעטערסבורג דען 30. דעצעמבער 1799 , געשטארבען דען 16.
 מערץ 1801 *

קינד

- אלעכסאנדרינא פוילאוונא , געב. אונד געשטארבען דען 8.
 מערץ 1801 *

נעאפעל דען 15. אויגוסט, אונד דאן צו וויען דען 19. סעפטעמבער
1790, געשטארבען דען 19. סעפטעמבער 1802.

קינדער

a. קאראלינא (פֿערד. טהערען) געבארען דען 2. אויגוסט
1793, געשטארבען דען 5. יאנואר 1802.

b. פֿראנץ (לעאפ. לודוויג) געבארען דען 15. דעצעמבער
1794, געשטארבען דען 18. מאי 1800.

c. לעאפאלד (יאה. יאז. פֿראנץ פֿערד. קארל) ריטטער דעם
גאלדנען פֿליסעם אונד ערבראסהערצאג, אינהאבער דעם

דראגאנער רעגיומענטס Nr. 4, געב. דען 3. אקטאבער
1797, פֿערמעהלט דען 15. נאוועמ. 1817 מיט מאריאנא

קאראלינא, דריטטע טאכטער דעם פֿרינצען מאקסמיליאן
פֿאן זאכסען, געבארען דען 15. נאוועמבער 1799.

d. מאריא לודאוויקא (יאה. יאז. קאראלינא) געבארען דען
30. אויגוסט 1798.

e. טהערעזיא (פֿראנצ. יאז. יאה. בענעד.) געב. דען 21. מערץ
1801, פֿערמעהלט דען 30. סעפטעמבער 1817 מיט זיינער

דורכלויכט דעם פֿרינצען קארל אלברעכט, הערצאג פֿאן
סאוואיען-קאריגאן, געב. דען 2. אקטאבער 1798.

3. מאריא אנהא (פֿערד. הענריעטטע) שטידנקרייצ-ארדענס, דאמע,
געב. דען 21. אפריל 1770 געשט. דען 1. אקטאבער 1809.

4. קארל (לודאו. יאה. יאז. לויד.) ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס,
גראסקרייך דעם מיליטערישען מאריען טהערעזיען-ארדענס,

גאווערגעהר אונד גענעראל. קאפיטען דעם קעניגרייכס בעהמען.
ק. ק. גענעראל. פֿעלדמארשאלל, אינהאבער דעם אינפֿאנטעריא

רעגיומענטס Nr. 3, אונד דעם אוהלאנען רעגיומענטס Nr. 3, געב.
דען 5. סעפטעמבער 1771.

געמאהלין

הענריעטטע (אלעקס. פֿריד. ווילה.) טאכטער פֿרידריך ווילהעלםס
סיפרענען פֿירשטען פֿאן נאסכויא ווילבורג, געבארען דען 30.

אקטאבער 1797, פֿירמעחלט צו ווילבורג אס 17. סעפטעמבער
1815.

- ארדענס = דאמע, געב. דען 15. אקטאבער 1780, געשטארבען
 25. דעצעמבער 1798.
12. יאהאן (באפטיסט יאז. פֿאַב. סעכאסט.) ריטטער דעם גאלדנען
 פֿליסעס, גראסקרייץ דעם מיליטערישען מאריען טהערעזיענ, אונד
 דעם עסטערייכיש, קייזערליכען לעאפאלדס, ארדענס ק. ק. גענעם
 ראל דער קאוואלעריא, גענעראל דירעקטאר דעם שעניא = אונד פֿאַר
 טיפֿיקאטיאנס, וועוענס, אונד דער נייאשטערטער מיליטער
 אקאדעמיי, ווירקליכער האפֿקריגסראטה, אונד אינהאבער דעם
 דראגאנער = רעגיימענטס 1. Nr., געב. דען 20. יאנואר 1782.
13. ראיינער (יאז. יאה. מיכעל, פֿראנץ) פֿיצעקעניג דעם לאמבארדיש
 פֿענעציאנישען קעניגרייכס, ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס,
 גראסקרייץ דעם עסטערייכיש, קייזערל. לעאפאלד = ארדענס
 ק. ק. גענעראל פֿעלדצייגמייסטער אונד אינהאבער דעם אינפֿאַנט
 טריא = רעגיימענטס 11. Nr., געב. דען 30. סעפט. 1783.
14. לודוויג (יאה. אנטו.), ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס, ק. ק.
 גענעראל = פֿעלדמארשאלל, לייטענאנט, גענעראל, ארטעללעריא =
 דירעקטאר אונד אינהאבער דעם אינפֿאַנטעריא, רעגיימענטס
 8. Nr., געב. דען 13. דעצ. 1784.
15. רודאלף (יאה. יאז. ראיינער), ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס,
 דער הייל. רעמישען קירכע קארדינאל, פֿריסטער, ערצבישאף
 פֿאַן אלמייץ, געב. דען 8. יאנואר 1788.

II. עלטערן זיינער מאיעסטעט דעם קייזערס.
 לעאפאלד דער צווייטע (פעטי-וואלענט. יאז. אנט. יאאכיס. פיוס-גאטטה.);
 געבארען דען 5. מאי 1747; וואורדע נאך דעם טאדע זיינעם
 פֿאַטערס, פֿראנץ דעם ערשטען, רעמישען קייזערס, דען 18.
 אויגוסט 1765 גראסהערצאג פֿאַן טאָסקאנא; מראט נאך אבי
 שטערבען זיינעם ברודערס, יאזעפֿס, דעם צווייטען, דען 20.
 פֿעברואר 1790 דיא רעגירונג דער מאנארכיא אן, וואורדע צו
 פֿראנקפורט אס מאיין צום רעמישען קייזער ערוועהלט דען 30.
 סעפט., אונד געקרענט דען 9. אקטאבער 1790; צו פֿרעסבורג
 דען 15. נאוועמבער 1790 צום קעניג פֿאַן אונגארן, אונד אין
 פֿראג דען 6. סעפטעמבער 1791 צום קעניג פֿאַן בעהמען גען
 קרענט; שטארב דען 1. מערץ 1792.

צווייטע געמאהלין

הערמינע , מאכטער דעם הערצאגס פֿאן אנהאלט = בערנבורג = שוימ
 בורג , פֿיקטאר קארל פֿרידריך , געב. דען 2. דעצ. 1797 , פֿערט
 מעהלט צו שוימבורג דען 30. אויגוסט 1815 , געשט. דען 14.
 סעפטעמבער 1817 .

קינדער

הערמינע (אמאליע, מאדע) } צווילינג , געב. דען 14
 שבעפֿאן פֿראנק , (פֿיקטאר) . } סעפט. 1817 .

דריטע געמאהלין

מאריע , פֿרינצעסין פֿאן ווירטעמבערג , מאכטער דעם הערצאגס
 לאויס פֿאן ווירטעמבערג , געבארען דען 1. נאוועמבער 1797 ,
 פֿערמעהלט צו שטוטגארד אס 24. אויגוסט 1819 .
 9. מי. קלעמענטינא (יאז. יאה. פֿידעל) , געב. דען 24. אפריל 1777 ,
 געשט. דען 15. נאוועמב. 1801 .

דערזעלבן געמאהל

פֿראנק (יאנואר , יאז.) קראנפֿרינג ביידער סיזיליען , געב. דען 19.
 אויגוסט 1777 , פֿערמעהלט ערשט דורך פֿראקוראטיאן צו ווען
 דען 19. סעפט. 1790 אונד דאן צו פאגיא דען 25. יוניוס 1797 .

קינדער

- a. מי. קאראלינא (טהערעז. לודאווי) געב. דען 5. נאוועמ.
 בער 1798 . געמאהלין דעם אס 14 . פֿעברואר 1820
 פֿערשטארבענען פֿרינצען קארל פֿערדינאנד פֿאן ארטאיס ,
 הערצאגס פֿאן בערדי .
- b. פֿערדינאנד (פֿראנק) געב. דען 27. אויגוסט 1800 , געשט.
 דען 1. יוליוס 1801 .
- 10. אנטאן (פֿיקטאר יאז. יאה. ראז.) גראסמיסטער דעם דייטשען
 ארדענס , ק. ק. גענעראל פֿעלד , ציינמיסטער אונד אינהאבער
 דעם אינפֿאנטריא רעגיימענטס Nr. 4 , געבאהרען דען 3. אויגוסט
 1779 .
- 11. מי. אמאליא (יאז. יאה. קאטהאר. טהערעז.) שטערנקרייץ
 ארדענס

4. מ. קריסטיאנא געב. אונד געשט. דען 22. נאוועמ. 1763.

צורייטע געמאהליך.

5. מ. יאזעפֿהא (אנטי וואלכ. פֿעליצ. דעגולאי), טאכטער דעם דעם מיישען קייזערס אונד קורפֿירשטען פֿאן בייערן, קארל דעם זיבענטען, געב. דען 20. מערץ 1739, פֿערמעהלט דען 22. יאנואר 1765, געשט. דען 28. מאי 1767.

6. מ. קריסטיאנא (יאה. יאז. אנטי) שטערנקרייץ, ארדענס = דאמע, געב. דען 13. מאי 1742, געשט. דען 26. יוניא 1798.

דערזעלבען געמאהל.

אלברעכט (יאז. מאריץ קאזימיר) קעניגליכער פרינץ אין פאהלען אונד ליטהויען, הערצאג צו זאכסען, קלעפֿע, בעהגען, ענגערן וועסטפֿאהלען אונד טעשען, לאנדגראף צו טהירינגען, מארקֿגראף צו מייסען, אויך דער אבער = אונד נידער לויזיטץ, געפֿירשטעטער גראף צו הענעבערג, גראף צודעד מארקגראפֿענהע בערג, בארכיא אונד האנויא עטצ. ריטטער דעם שפאנישען גאלדנען פֿליסעם, גראסקרייץ דעם קעניגל. אונגארישען סענט שטעפֿאנס = אונד דעם עסטערייכיש קייזערל. לעאפאלדס = ארדענס, ק. ק. פֿעלדמארשאלל, אינהאבער דעם ק. ק. קירדאססיד = רעגומענטס Nr. 3, אונד איינעם קעניגליך זעכֿסישען שטעוואלעשערס רעגומענטס; געב. דען 11. יוליא 1738, פֿערמעהלט דען 8. אפריל 1766, (וואר ק. ק. גואווערנער אונד גענעראל = קאפיטען דער עסטערייכישען נידערלאנדע פֿאן 1781 ביז 1793).

7. מ. עליזאבעטהא (יאז. יאה. אנטי) שטערנקרייץ ארדענס דאמע (עב. מייסין דעם ק. ק. דאמענ. שטיפֿטס צו אינסברוק פֿאן 1781 ביז 1806) געב. דען 13. אויגוסט 1743, געשטארבען צו ליניץ דען 22. סעפטעמבער 1808.

8. קארל (יאז. עמאנ. יאה. געפ. אנטי פראק), ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעם, אונד אינהאבער איינעם אינפֿאנטריא רעגומענטס, געב. דען 1. פֿעברואר 1744, געשט. דען 18. יאנואר 1761.

9. מ. אמאליא (יאז. אנטי), געב. דען 26. פֿעברואר 1716 (לעבטע אלס וויטווע זייט 1802 צו פראנץ), געשט. דען 18. יוניא 1804.

דערזעלבען

דעם סען געמאהלין.

ג. לודאוויקא , טאכטער קארל דעם דריטטען , קעניגס פֿאן
שפּאניען , העכסטע שוטצֿפֿרויא דעם שטערנקרייץ : ארדענס ,
געב. דען 24. נאוועמבער 1745 , פֿערמעהלט ערשט צו מאדריד
דורך פראקוראטיאן דען 16. פֿעברואר 1764 , אונד דאן צו אינס
ברוק דען 3. אויגוסט 1765 , שטארב דען 15. מאי 1792 .

III. פֿאטערס געשוויסטער

קעניגליכע פרינצען אונד פרינצעססיענען פֿאן אונגארן אונד בעהמען ,
ערצהערצאגע אונד ערצהערצאויננען פֿאן עסטערייך .

1. מ. עליזאבעטה (אמאל . אנט . יאז . גאכר . יאה . אגאטרא) ; געב.
דען 3. פֿעברואר 1737 , געשט. דען 2. יוניא 1740 .
2. מ. אגנא (יאז . אנט . יאה) . שטערנקרייץ . ארדענס דאמע , געב.
דען 6. אקטאבער 1738 , געשט. דען 19. אקטאבער 1789 .
3. מ. קאראלינא (ערנעסט . יאה . יאז) . געב. דען 12. יאנואר 1739 ,
געשט. דען 25. יאנואר 1741 .
4. יאזעף דער צווייטע (בענעד . אוי . יאה . אנט . מיכעל . אדאם) ;
געבארען דען 13. מערץ 1741 , וואורדע צום דעמישען קעניג ער.
וועהלט דען 27. מערץ אונד געקרענט דען 3. אפריל 1764 , וואורדע
נאך אכטטערבען וינעס פֿאטערס פֿראנץ דעם ערשטען דען 18.
אויגוסט 1765 דעמישער קייזער , אונד פֿאן וינער מוטטער מאריא
טהעדעווא איס סעפטעמבער דעכזעלבען יאהרעס צום מיטדעגענע
טען אנגענאמען , פֿאלגט דערזעלבען אין דער דענירונג דען 29.
נאוועמ. 1780 , אונד שטארב דען 20. פֿעברואר 1790 .

ערשטע געמאהלין

ג. איזאבעללא (לודאווי אנט) טאכטער הערצאגס פֿיליפ פֿאן
פארמא , געב. דען 31. דעצעמבער 1741 ; פֿערמעהלט
ערשט דורך פראקוראטיאן צו פארמא דען 7. סעפטעמבער .
אונד צו וויטן דען 9. אקטאבער 1760 , שטארב דען 27. נאוועמ.
1763 .

קינדער

ג. טעהעדעווא (עליזאב . לודאווי . יאז . יאה) . געב. דען 20. מערץ
1762 , געשט. דען 23. יאנואר 1770 .

l. לודאוויקא למארי אמאל. טהערעווי, געמאהלין זיינער
קייזערליכען האהייט דעם ערצהערצאגס פֿערדינאנד, גראס-
הערצאגס פֿאן טאסקאנא .

e. קארל (פֿראנץ יאז), הערצאג פֿאן אפוליען, דיטטער דעם
סענט יאנוארי-ארדענס, געבארען דען 6. יאנואר 1775,
געשט. דען 17. דעצעמ. 1778 .

d. מי. אבנא (יאז); געב. דען 23. נאוועמבער 1775, געשט.
דען 22. פֿעברואר 1780 .

c. פֿראנץ (יאז) קראנפרינץ, דיטטער דעם גאלדנען
פֿליסעס אונד סענט אנדרעאס-ארדענס, גראסקרייץ
דעם שפאנישען ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען, געב.
דען 19. אויגוסט 1777 .

ע ר ש ט ע ג ע מ א ה ל י ן .

מ. קלעמענטינא (יאז. יאה. פֿידעל). קעניגל. פרינצעססין
פֿאן אונגארן אונד בעהמען, ערצהערצאגין פֿאן עסטערי-
רייך עטצ. .

ק י נ ד ע ר ד ע ר ע ר ש ט ט ע ן ע ה ע .

1. מי. קאראלינא (טהער. לודאווי); געב. דען 5. נאוועמ.
בער 1798. געמאהלין דעם אס 14. פֿעברואר 1820
פֿערשטארבענען פרינצען קארל פֿערדינאנד פֿאן ארמאס,
הערצאגס פֿאן בעררי .

2. פֿערדינאנד (פֿראנץ); געבארען דען 27. אויגוסט 1800,
געשטארבען דען 1. יוליא 1801 .

צ ו ר י י ט ע ג ע מ א ה ל י ן .

מ. איזאבעללא, טאכטער קארל דעם פֿירטען קעניגס פֿאן
שפאניען, געב. דען 6. יוליא 1789, פֿערמעהלט ערשט
דורך פראקוראטיאן צו מאדריד דען 6. יוליא, אונד דאן
צו בארצעללאנא אים אקטאבער 1802 .

ק י נ ד צ ו ר י י ט ע ר ע ה ע .

לעאפאלד (בעניאמין, יאזעף) געב. דען 22. מאיי 1813 .

ז. מי. קריסטינא (אמאל). געב. דען 17. יאנואר 1778, געשט.
דען 5. פֿעברואר 1783 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ג ע מ א ה ל .

פֿערדינאנד דער ערשטע (מ. לודאו. פֿיליפ. יאז.) פֿאן בורבאן ,
 אינפֿאנט פֿאן שפאניען , אונד הערצאג פֿאן פארמא , פֿיאצענצא
 אונד גואסטאללא , זאהן פֿיליפס אינפֿאנטען פֿאן שפאניען ,
 הערצאגס פֿאן פארמא , אונד ענקעל קעניגס פֿיליפ דעם פֿינפֿט־
 טען פֿאן שפאניען , ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס , דעם הייל־
 גייסט = אונד סענט יאנוארי , ארדענס , גראסקרייץ דעם שפאניש
 שען ארדענס פֿאן קארל דען דריטטען , געב. דען 20. יאנואר
 1751 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן אין וויען דען 27.
 יוניא אונד דאן צו קאלאָרנאָ דען 19. יוליא 1769 . געשטארבען
 דען 6. אקטאבער 1802 .

- 9. איינע פֿרינצעסין געב. אונד געשט. דען 17. סעפטעמבער 1748 .
- 10. יאהאננא (גאבר. יאז. אנט.) געב. דען 4. פֿעברואר 1750 , געשט.
 דען 23. דעצעמבער 1762 .
- 11. יאזעפֿא (גאבר. אנט. אננא) געב. דען 19. מערץ 1751 פֿערלאבט
 מיט פֿערדינאנד דען פֿירטען קעניג ביי דער סיציליען , געשט.
 דען 15. אקטאבער 1767 .
- 12. מ. קארלאינא (לודאו. יאה. יאז. אנט.) שטערנקרייץ , אונד סענט
 קאטהאריןען , ארדענס = דאמע , געב. דען 13. אויגוסט 1752 ,
 געשט. דען 7. סעפטעמבער 1814 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ג ע מ א ה ל .

פֿערדינאנד דער פֿירטע (אנט. פאסק. יאה. נעפ. זעראפֿ. יאז.)
 בענע. פֿאן בורבאן , אינפֿאנט פֿאן שפאניען , קעניג ביי דער
 סיציליען , ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס . סענט אנדרעאס ,
 אונד הייל. גייסטעס , ארדענס , גראסקרייץ דעם שפאנישען
 ארדענס פֿאן קארל דעם דריטטען , געב. דען 11. יאנואר 1751 ,
 פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו וויען דען 7. אפריל .
 אונד דאן צו קאזערטא דען 12. מאי 1768 .

ק י ב ד ע ר

13. מ. טהערעזיא (קאר. יאז.) צווייטע געמאהליך זייער
 מאייעסטעט דעם קייזערס פֿראנץ דעם ערשטען פֿאן עסטעריי

רייך .

- קוראטיאן צו נעאפעל דען 21. אויגוסט , אונד דאן צו
 בארצעללאנא אים אקטאבער 1802 .
 11. מי. קלאטילדע (טהערעזי) געב. דען 18. פֿעברואר 1786 .
 געשט. דען 10. סעפטעמבער 1792 .
 12. העבריעטטע (קארמעללע) ; געב. דען 31. יוליא 1787 ,
 געשט. דען 21. סעפטעמבער 1792 .
 13. קארל (לודוויג) ; געב. דען 26. אויגוסט 1788 , געשטארבען
 דען 1. פֿעברואר 1789 .
 14. לעאפאלד (יאה. יאז.) , געב. דען 2. יוליא 1790 פֿערט
 מונחלט דען 28. יוליא 1816 מיט מאריא קלעמענטינע ,
 קיזערל. פרינצעססין אונד ערצהערצאגין צו עסטערייך .
 15. אלבערט (פֿהיליפ קאיעט) ; געב. דען 2. מאיי 1792 ,
 געשט. דען 26. דעצעמבער 1798 .
 16. מי. עלזאבעטהא ; געב. דען 2. דעצעמבער 1793 , געשט.
 אים יאָרדע 1801 .

13. פֿערדינאר (קארל אנט-יאזיאה. סטאניסלאוו) , דיטטער דעס גארט
 נען פֿליסעס , גראסקרייץ דעס קעניגל. אונגאר. פענט שטעפֿאנס ,
 ארדענס , קי. קי. גענעראל פֿעלדמארשאלל , אונד אינהאבער איינעס
 אונגארישען אינפֿאנטריא רעגיסטערס , געב. דען 1. יוניא 1754 ,
 (יאָר גוואַוערנעטער אונד גענעראל - קאפיטען דער עסטערייכישען
 לאַמבארדיא ביז 1796) , געשט. דען 24. דעצעמבער 1806 .
 געמאהליך .

14. בעאטריקס פֿאן עסטע , הערצאגין פֿאן מאססא אונד קאר
 דרא , טאכטער דעס הערצאגס הערקולעס דינאלד פֿאן מאַ
 דענא , שטערנקרייץ - ארדענס - דאמע , געב. דען 7. אפריל
 1750 , פֿערמעהלט דען 15. אקטאבער 1771 .

קינדער

15. מי. טהערעזיא (יאה. יאז.) ; געב. דען 1. נאוועמ. 1773 .
 רערזעלבען געמאהל .

16. פֿיקטאר (עמאני. קאיעט) , קעניג פֿאן סארדיניען , געב. דען
 24. יוליוס 1759 , פֿערמעהלט ערשט דורך פראקוראטיאן צו
 מיאלאנד דען 29. יוליוס 1788 אונד דאן צו נאָוואַרא דען
 21. אפריל 1789 .

דערזעלבן געמאלד

קארל (פֿעליקס יאזעף) הערצאג פֿאן גענעוואַאס , געב. דען

6. אפריל 1765 .

8. מ. קריסטינא (טעהערז.) , שטערנקרייץ , ארדענס = דאמע ,

אויך דאמו דעם ארדענס דער קעניגין מ. לודאווי . געב.

דען 17. יאנואר 1779 .

h. יאנואר (קארל פֿראנץ) , גראסמיסטער דעם קאנסטאנ =

טין = ארדענס , געב. דען 12. אפריל 1780 , געשט. דען

1. יאנואר 1789 .

i. יאזעף , געבארען דען 28. יוניא 1781 , געשט. דען 19.

פֿעברואר 1783 .

k. מ. אמאליא , שטערנקרייץ , ארדענס = דאמע , אויך דאמע

דעם ארדענס דער קעניגין מ. לודאוויקא , געב. דען 26.

אפריל 1782 .

דערזעלבן געמאלד

לודוויג (פֿהיליפ) הערצאג פֿאן ארלעאנס , געב. דען 6.

אקטאבער 1773 , פֿערמעחלט דען 25. נאוועמ. 1809 .

קינדער .

פֿערדינאנד , (פֿהיליפ לודוויג קארל) הערצאג פֿאן שארט =

רעם . געב. דען 3. סעפטעמבער 1810 .

לודוויג (קארל) , הערצאג פֿאן נעמוארס , געב. דען 25.

אקטאבער 1814 .

לואיזע (מאריא טהערעזיא שארלאטטע איזאבעללע) , געב.

דען 3. אפריל 1812 .

מאריא (קריסטינא קארולינא) פֿאן וואלאַאס , געב. דען

12. אפריל 1813 .

2. נ. פֿאן מאנטענויער , געב. דען 28. מערץ 1816 .

1. איינע פֿרינצעסין געב. אונד געשט. דען 19. יוליא 1783 .

3. מ. אגטאביא (טהערעז.) , שטערנקרייץ , ארדענס = דאמע ,

אויך דאמע דעם ארדענס דער קעניגין מ. לודאוויקא ,

געב. דען 14. דעצעמ. 1784 , געשט. דען 21. מאי 1806 .

דערזעלבן געמאלד

פֿערדינאנד (מאר. פֿראנץ) , אינפֿאנט פֿאן שפאניען , געב.

דען 14. אקטאבער 1784 , פֿערמעחלט ערשט דורך פֿרא

קודאמט

g. קארל (אמבר. יאז. יאה. באפטי) גראסקרייץ אונד פרעלאט
 דעם סענט שטעפאנס = ארדענס , ערצבישאף פֿאן גראן ,
 אונד פרימאס פֿאן אונגארן , געב. דען 2. נאוועמבער 1786 ,
 געשט. דען 2. סעפטעמבער 1809 .

i. מ. לוראוויקא (בעאטריקס אנט. יאז. יאה.) , דריטטע געז.
 מאהלין זינער מאיעסטעט דעם קייזערס , געשט. יאם 7.
 אפריל 1816 .

14. מאריא אנטאניא (אננא יאז. יאה.) , שטערנקרייץ , ארדענס =
 ראמע , געבארען דען 2. נאוועמבער 1755 , געשט. דען 16.
 אקטאבער 1793 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ג ע מ א ה ל .

לודוויג דער זעכסצעהנטע , קעניג פֿאן פֿראנקרייך , געב. דען
 23. אויגוסט 1754 , געשט. דען 21. יאנואר 1793 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ק י נ ד ע ר .

a. מ. טהערעזיא (שארלאטטע) געב. דען 19. דעצ. 1778 .

ד ע ר ז ע ל ב ע ן ג ע מ א ה ל .

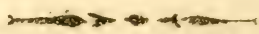
לודוויג (אנטאן) , הערצאג פֿאן אנגולעמע , געב. דען 6.
 אויגוסט 1775 , פֿערמעהלט צו מיטוויא אס 10. יוניא
 1799 .

b. לודוויג (יאז. קאספער פֿראנץ) , געב. דען 22. אקטאבער
 1781 , געשט. דען 4. יוניא 1789 .

c. לודוויג (קארל) , דויפֿין (לודוויג דער זיבענצעהנטע) , געב.
 דען 25. מערץ 1785 , געשט. דען 8. יוניא 1795 .

d. מ. זאפֿיא (העל. בעאטי) , געב. דען 9. יוליא 1786 , געשט.
 דען 16. יוניא 1787 .

15. מאקסמיליאן (פֿראנץ קסאפֿ. יאז. יאה. אנט. דע פוילא. ווענצעל)
 האך אונד דייטשמייסער , קורפֿירשט צו קעלן אונד בישאף צו
 מינסטער , געב. דען 8. דעצ. 1756 , געשט. דען 7. יוליא 1801 .

דערזעלבן קינדער.

1. מ. בעאטריקס (פֿיקט. יאז.), געב. דען 6. דעצעמ. 1792.
 2. מ. קלאטילדע (אדעלחיינר. שארל.), געב. דען 2. אקט. 1793, געשט. דען 2. אויגוסט 1795.
 3. קארל עמאנ. פֿיקט. אמאד.), געב. דען 3. נאוועמבער 1796, געשט. דען 8. אויגוסט 1799.
 4. מי. טהערעזיא (פֿערד.), צוויללינגע געבארען דען 19. סעפטעמבער 1803.
 5. מ. אננא (קאראלינא) פֿיקט. דען 14. נאוועמ. 1812.
 6. מי. קריסטינא (קאראלינא) געב. דען 13. מאי 1775, געשט. דען 20. אויגוסט 1777.
 7. מי. לעאפאלדינא (אננא יאז. יאה.), געב. דען 10. דעצי. 1776, פֿערמעהלט צו אינסברוק דען 15. פֿעברואר 1795, מיט קארל טהעאדאר, קורפֿירשטען פֿאן פֿאלץ. בייערן ווימווע זייט 16. פֿעברואר 1799.
 8. פֿראנץ (יאז. קארל אמבר. סטאניסל.), הערצאג פֿאן מאדענא ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס, ק. ק. גענעראל דער קא. וואלעריא אינהאבער דעם קירראססיער רעגיימענטס Nr. 2, געב. דען 6. אקטאבער 1779.
- געמאהליך.
1. מאריא ביזאמריקס, עלטעסטע טאכטער קעניגס פֿיקטאר עמאנועל פֿאן סארדיניען, פֿערמעהלט צו קאגליאריא דען 20. יוניא 1812.
 2. פֿערדינאנד (קארל יאז.), ריטטער דעם גאלדנען פֿליסעס, אונד דעם מאריען טהערעזיענ-ארדענס, ק. ק. גענעראל דער קאוואללעריא, אינהאבער דעם הוססארדען רעגיימענטס Nr. 3, געב. דען 25. אפריל 1781.
 3. מאקסמיליאן (יאז. יאה. אמבר. קארל), ריטטער דעם דייטשען ארדענס, ק. ק. גענעראל, פֿעלד. מארשאלל לייטענאנט, אונד אינהאבער דעם צווייטען ארמיללעריא רעגיימענטס, געב. דען 14. יוליא 1782.
 4. מי. אנטאניא, געב. דען 21. אקטאבער 1784, געשט. דען 2. אפריל 1785.

קארל

א י ב ע ר ז י כ ט

דער

סופערענען הייפטער אין אייראפא.

גייסטליכער סופערען

פֿרעמט פי אום דער VII, פֿארהער גרעגאריאָ בֿאָרינאָבֿיץ
גרונד פֿאן קיזערמאָנטי, געבאהרען דען 14. אויגוסט 1742, נאָך
פֿרעמטע ערוועהלט דען 14. מערץ 1800.

וועלטליכע סופערענע.

A קייזער.

עסטרייך.

פֿראַנץ I., קייזער פֿאן עסטרייך, קעניג פֿאן אונגארן אונד
בעהמען, ערנהערלאַג פֿאן עסטרייך עטל. געבאהרען דען 21.
פֿעברואַר 1768.

רוסלאַנד.

קייזער אלעקסאַנדער (פּאָליאָוויט) דער I. געבאהרען
דען 23. דעצעמבער 1777. אויך קעניג פֿאן פֿאָהען, זייט 9.
זינא 1815.

טיירקישעס רייך.

קייזער מאַדער פּאָלען אַהאַאָד דער II., געבאהרען דען
20. יולי 1785.

B קעניגליכע סופערענע.

בייערן.

קעניג אַלֶקסאַנדער פּאָליאָוויט, געבאהרען דען 27. אויג.
1756, נאָך דעם קעניגליכע ווירדע אָן דען 26. דעצעמבער 1805.
בעלגיען

האלשטיין. גאטט ארפיאלדענבורג.
גרמשהערלנגן סעטער פרידריך ווילהעלם, געבארהען דען 3. יענער 1754.

זאקסען-וויימאר אונד אייזענאך.
גרמשהערלנגן קארל אויגוסט, געבארהען דען 3. סעפטעמבער 1757.

D הערצאגליכע סופערענע.

אנהאלט-בערנבורג.

הערלנגן אלעקסיוס פרידעריך קריסטיאן געבארהען דען 12. יוני 1767.

אנהאלט-דעסווא.

הערלנגן לעאפאלד פרידעריך, געבארהען דען 1. אקטאבער 1794.

אנהאלט-קעטהען.

הערלנגן פרידריך, פערדינאנד, געבארהען דען 25. יוני 1769.

ברוינשווייג-וואלפענביטטעל.

הערלנגן קארל פרידריך, (אויגוסט ווילהעלם), געבארהען דען 30. אקטאבער 1804.

לוקא.

הערלנגן אמריץ זאמאויזע (יאזעף), געבארהען דען 6. יוני 1782, פאראמאלט קעניג פון עטרווען, הערלנגן פון לוקא זייט דען 22. נאוועמבער 1817.

נאסווא.

הערלנגן ווילהעלם געארד, געבארהען דען 14. יוני 1792.

זאקסען-קאבורג-זאאלפעלד.

הערלנגן ערנסט (קארל לודוויג פונטאן), געבארהען דען 2. יענער 1784.

זאקסען

שוועדען אונד נאָרוועגען

קעניג קארל יאָהאָן XIV. געבאהרען אין פֿרענקרייך
דען 26. יענער 1763, לונס קראנפֿירילנען פֿאָן טוועדען געזעהלט
דען 12. אויגוסט 1810, פֿאָלגט זיינעם פֿרעזידענט פֿאַמטער קעניג
קארל XIII. דען 5. פעברואַר 1818.

ביידע סיצייליען.

קעניג פֿערדינאַנד (אנטאָן פֿאַטקאָ) דער I., אינפֿאַנט
פֿאָן ספּאַניען, געבאהרען דען 12. יענער 1751.

שפּאַניען.

קעניג פֿערדינאַנד דער VII., געבאהרען דען 14. אָקטאָ-
בער 1784.

וויזטעמבערג.

קעניג פֿרידריך (ווילהעלם קארל) דער II., געבאהר-
דען דען 27. סעפטעמבער 1781.

C סופֿערענע פֿאַם קעניגליכען ראַנגע.

פּאַדען.

גראַטהעלנאָן לודוויג, (ווילהעלם, אויגוסט), געבאהרען
דען 9. פעברואַר 1763.

העססען-קאַסעל.

קורפֿירטט ווילהעלם דער I., געבאהרען דען 3.
יענער 1743.

העססען-דאַרמשטאַדט.

גראַטהעלנאָן לודוויג דער X., געבאהרען דען 14.
יוני 1753.

טעקלענבורג-שוועדין.

גראַטהעלנאָן פֿרידריך פֿראַנץ, געבאהרען דען 10.
דעצעמבער 1756.

טעקלענבורג-שטראַליץ.

גראַטהעלנאָן געאָרג (פֿרידריך קארל יאָקאָב), געבאהרען
דען 21. אויגוסט 1779.

רײם = שלױק.

פֿירטט הײנריך דער XLIII. לו טױן, געבאהרטן
דען 13. מאײ 1785.

געבענליינע פֿון רײם = טױן מיט דיא לייע לו קעסטרין.

רײם = לאָבענשטיין.

פֿירטט הײנריך דער LIV. געבאהרטן דען 8.
פֿאָקטאָבער 1767.

לאָבענשטיין. עבערסדאָרף.

פֿירטט הײנריך דער LI. געבאהרטן דען 16. מאײ 1761.

שווארצבורג = רודאָלשטאדט.

פֿירטט פֿרידריך גײנטער, געבאהרטן דען 6. נאָוועמבער
3טער 1793.

שווארצבורג = זאָנדערסהויזען.

פֿירטט גײנטער פֿרידעריך קאַרל, געבאהרטן דען
5. דעצעמבער 1760.

וואלדעק.

פֿירטט געאָרג פֿרידעריך הײנריך געבאהרטן דען
20. סעפטעמבער 1789.

זאקסען-קאָבורג-מיינינגען.

הערלעך בערנהארד (עריך פריינד), געבאהרטן דען 17.
דעלעאבער 1800.

זאקסען-גאָטהא אונד אלטענבורג.

הערלעך אויגוסט, געבאהרטן דען 23. נאָוועמבער 1772.

זאקסען-הילדבורגהויזען.

הערלעך פרידריך, געבאהרטן דען 29. אפריל 1763.

E לאנדגרעפליכער סופֿרען.

העסען-האָטבורג.

לאנדגרעף פרידריך, לודוויג געבאהרטן דען 30.
ינונר 1748.

F פֿירשטליכע סופֿערענע.

האָהענצאָללערן העכינגען.

פֿירסט פרידריך הערראַטן, (אָטטן) געבאהרטן דען
29. יולי 1776.

האָהענצאָללערן זיגמארינגען.

פֿירסט פֿונטאָן פֿאָמיט (היינריך פֿרענץ), געבאהרטן דען
22. יוני 1762.

ליכטענשטיין.

פֿירסט יאָהאָן יאָזעף, געבאהרטן דען 26. יוני 1760.

ליפפע-דעטמאָלה.

פֿירסט פֿויל פֿאָקטאָנדער זעפֿפֿאָרד, געבאהרטן
דען 6. נאָוועמבער 1796.

ליפפע-שוימבורג.

פֿירסט געאָרג ווילהעלם, געבאהרטן דען 31. דעלעא-
בער 1784.

רויס-גרויץ.

פֿירסט היינריך דער XIX., געבאהרטן דען 1.
אפריל 1790.

רייכטען קייזערסטאָטטס זא פֿילע איינוואָהנער געלעהאָט. זייט
 דיין לענטען זעקס יאָהרען האָט דויע טטאָרט, זאווהאל אין ריקויכט
 אויף דיא הייזערלעהאָל אַלס אויף דיא הונלעהאָל איהרער בעוואָהנער,
 זיך זעהר וועניג פֿערענדערט. אים יאָהרע 1805 לעהאָטע אַאן
 אין אַלען פֿיר טהיילען פֿאַן פּרנאָ 3172 הייזער אונד 74,000
 בעוואָהנער; אים יאָהרע 1811 לעבטען אין 3176 הייזערן; 76,148;
 אים יאָהרע 1812 אין 3180 הייזערן 74,513; אים יאָהרע
 1813 אין 3183 הייזערן 76,080. אים יאָהרע 1814 אין 3186
 הייזערן 73,020, אונד אים יאָהרע 1815 אין 3180 הייזערן
 74,683 איינוואָהנער. פֿאַן דיען וואָהרען 31,251 מענליכע אונד
 43,432 וויבליכען געטלעכטעס, אונד נאָך פֿערטידענהייט דעס
 טטאָרטס אונטער גרסטערען; 546 גייסטליכע, 856 ארעליגע,
 1681 אויסגעלייכעטע בירגער אונד בעאַהטע, זאָגענאָטע האַנאָפֿ
 ראַטליכערען, אונד 5577 קינטלער אונד געווערעסזייטע.

עס איז אַערקווערדיג, וויא זעהר בעהמען אונד מעהרען
 זייט אונגעפֿעהר דרייסיג יאָהרען אן וואָהנטעדרען לונגענאָמען
 האַבען, אין בעהמען וואָרדען אים יאָהרע 1786 אין 247 טטעדטען
 306 אַאַרקטפֿלעקען אונד 11,440 דערפֿערן, לונגענאָמען 430,244
 וואָהנגעביידע געלעהאָט; אַבער אים יאָהרע 1815 וואָרען טאַן
 277 טטעדטע אים 122 פֿאַרטטעדטען, 285 אַערקטע אונד
 11,913 דערפֿער אים 527,034 וואָהנגעביידען פֿאַרהאַנדען.
 אין מעהרען וואָרדען אים יאָהרע 1786 געלעהאָט: 123 טטעדטע
 168 אַערקטע, 3473 דערפֿער, אונד אים גאַלען 230,744
 הייזער; אַבער אים יאָהרע 1815 וואָרען 119 טטעדטע אים
 74 פֿאַרטטעדטען, 178 אַאַרקטפֿלעקען אונד 3674 דערפֿער
 אים 280,239 הייזערן.

דיא קאָנסקריבירטע איינהייזיטע בעפֿעלקערונג בעטרוג אים
 יאָהרע 1786 אין בעהמען 2,746,669 אים יאָהרע 1815 אַבער
 3,142,450; אים מעהרען, אים ערטערען יאָהרע 1539,258
 אים לענטערען 1,680,935 זעפֿען.

שטאטיסטישע איבערזיכט

דאז ערלערלעךטוהק עסטעררייך אונטער דער ענט לעהוטע
 איס יאהרע 1815, אין דער ק' ק' הויפט = אונד רעזידענלסטאדט
 וויען איט דען 32 פארטטעדטען 7162 היינער; 34 פראָפּיניאל =
 טטעדטע אונד טטעדען, וואָרונטער 14 לאַנדעספּירטטליכע, דיא
 עהעמאחליגע רעזידענץ נייטטאדט אונד סאַנקט פעלטען געהערען;
 288 מערקטע איט איינזאָס 4 לאַנדעספּירטטליכער; 4288 דערפּער,
 1 ערלביטטוהק אין וויען, אונד 1 ביטטוהק אין סאַנקט פעלטען;
 14 אענגער = אונד 4 פרויען קלעטער; 24 דעכאַטייען; 1 הָהע
 טולע, אונד 1 נאָראַמאָהויפטטולע אין וויען; 7 פּאַרדעאיען;
 4 קאָנפּיקטען; 8 גיאמאיען, אונד 5 מעדען ערליהונגס = אנטפּאַטען;
 150 האַל = אונד געריכטס = פּדפּאַקטען; 60 האַל = אַגענטען = 110
 דאָקטאָר דער אעדילין; 150,067 היינער; 257,284 פּאַמאליען;
 1,048,324 איינוואָהנער, וואָרונטער אללין פיר וויען 287,743
 אַללונגעהאטען יונד. דער גייטטליכע טטאַנד בעלייכט זיך אויף;
 2541 דער פּדעליכע אויף 5306; דיא הַמאָרמאָליאַרען אונד בעמאטען
 אויף 7648; דער בירגערטטאַנד אויף 21,654; דער בויפּרונטטאנד
 אויף 67,993; אונד דער היינער אויף 10,863. דיא טטערבליכע
 קייט איס גאַלנען לאַנדע בעלייכט זיך יעהרליך אויף 40 = ביו 50,000
 אַענטען, אונד דיא געבורטען אויף 50 = ביו 60,000 קינדער,
 וואָפּאָן פיר וויען אללין 11,520 לערטטאַרכענע, אונד 12,326 גע
 בורטען לו רעכנען יונד.

דיא הויפטטאדט בעהאענס, פּראָג, איט דער בעפּעלוקערונג
 נאך, דיא פירטעטאדט דער אַמאָנאָריא; דען אויסער וויען, אייא
 לאַנד אונד פּענעדג, ווערדען אין קיינעס פּאַרטע דעם עסטער
 רייכטען

דאס דיא איס יאהרע 1814. ערלאססענע אללערדעכסטע פֿערארדנונג ,
פֿערמעגע וועלכער קיין אונגארישער אינבערטהאן אהנע איינען פאס
זייער יודיסדיקטיאן אין איינען דינסט אדער ארבייט אויפֿגענאמען
ווערדען דארף , אין איהרער פֿאללען ווידקואמקייט בעשטעהט .

האפֿקאנצלייא דעקרעט פֿאס 16 , אונד מיט געדרוקטעם רעגירונגס
צירקולאר דען ערשטען מאי דיועס יאהרעס בעקאנט געמאכט , דאס
דיא איס אויסלאנדע אן איינעס ארטע , ווא זיך איין קי . קי . עסטער
דייכישער געזאנדטער אדער קאנסול בעפֿינדעט , אויסגעשטעללטען
אורקונדען נור , ווען זיא פֿאן דעס געזאנדטען אדער קאנסול לענאליזירט
זינד , פֿיר גילטיג ערקאנט ווערדען .

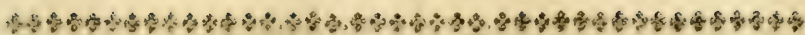
האפֿקאנצלייא דעקרעט פֿאס 29 , גענועס וועלכעס בעשטימט
ווארדע , דאס יענע האנדווערקסבורשע , וועלכע בלאס איננערהאלב
דער קאנשקריבירטען פראפֿינצען ריזען , אין פֿאלגע דער פֿערארדנונג
פֿאס 24 . דעצעמבער פֿאריגען יאהרעס נעכסט איהרען קונדשאפֿטען
אויך מיט פעססען איהרער אברויגקייטען פֿערזעהען זיין מיססען , ראס
דיוע פעססע קיינער פֿיירונג דורך דיא בעטרעפֿענדיגע קרייזעמטער אונד
ווערכעצירקס רעפֿיזאריאטע בעדירפֿען ; דאן , דאס יענע קאנשקריב
פירטען אונטערטהאנען , וועלכע אין אונקאנשקריבירטע לענדער ריזען ,
איהרע אברויגקייטליכען פעססע פֿאן דען בעטרעפֿענדיגען קרייזעמטערן
אונד ווערכעצירקס קאממיסאריאטען פֿיירען לאססען מיססען , אונד
דיריבער איין אדרענטליכעס פאספראטאקאל געפֿיהרט ווערדען מוס 6
ענדליך , דאס עס דערמאהל פֿאן פֿיירונג דער איבערוזדלונגס אורקונדען
אבצוקאנמען האט .

מ א י י

קאנווערץ , האפֿקאממיסיאנס דעקרעט פֿאס 2 , גענועס וועלכעס
דען אונטערטהאנען איס לאמבארדיש = פֿענעטיאנישען קעניגרייכע
אונד דאלמאטיען קינפֿטיג קיינע הויזרפעכסע מיט דעס אלגעמיינע
אייסדרוקע per trafficare ווארדען נור זאלכע אויסגעפֿערטיגט ווערדען ,
וועלכע מיט דער בעשרענקונג פֿערזעהען זינד , דיא יאהרמערקטע אין
דען איבריגען פראפֿינצען מיט יערלויכטען וואארען צו בעזיהען .

י ר ל י א

אללערדעכסטעס פאמענט פֿאס 22 , געמעס וועלכעס דעס פרינצען
פֿראנץ

אללערהעכסטען

ק. ק. פֿעראַרדנונגען.

פֿאם יאהרע 1818. אונד 1819.

יא נראר. 1818.

האָפֿקאנצלייאַ דעקרעט פֿאם 4. וואמיט דען בעהערדן צווי
פֿלליכט געמאכט ווירד, אויף דיא גוטע ערהאלטונג אינד פֿערבעססרונג
דער שטראסען, דא, ווא זיא פֿערדארבען זינד, פֿארציגליך צו זעהן.
האָפֿקאמער, דעקרעט פֿאם 11. וואמיט געמיינשאפֿטליך מיט דער
יוסטיץ געזעטצגעבונגס-האָפֿקאממיסיאָן דיא פֿראגע ערלייטערט וואורט
דע, אב אונד אין וויא פֿערן דיא בעשטיממונגען דעס אללגעמיינען
בירגערליכען געזעטצבוכעס ריקויזטליך דער רעכטע דער פֿינדער פֿערט
לארנער זאכען אויך אויף דיא פֿינדער עפֿענמליכער אויף איינען בע
שטימוסטען נאהמען לויטענדער אָבליגאטיאָנען אגווענדבאר זינד.

האָפֿקאנצלייאַ דעקרעט פֿאם 29. וואמיט דיא פֿראגע ענטשידען
וואורדע, אב איין אויסלענדער דורך דען איינמריטט אין עסטערייכישע
בזיליטערדינסטע דיא שטאאטס, בירגערשאפֿט ערלאנגע? אדער ווע
ניגסטענס זיא דאן, ווען ער 10 יאהרע אין עסטערייכישען בזיליטער
דינסטען אונאונטערבראכען ציבראכטע, ערהאלטע? אינד ענדליך
אב דיא דורך איין בעפֿונגיס ערוואַרבע עטאאמסבירגערשאפֿט דורך
דען פֿערלוקט דעסזעלבען פֿערלארען געהע?

פֿעברואר.

דעגירונגס-פֿערארדנונג פֿאם 24. וואמיט פֿערארדנעט וואורדע,
וויא זיך וועגען דער אויפֿנאהמע דער איזראעליטען אין דיא הויזען
לערהראנשטאלמען צו בענעהמען אייט.

אפריל.

האָפֿקאנצלייאַ דעקרעט פֿאם 2. וואמיט פֿארגעשריבען וואורדע,

אונד נאך דען נאָרדישען רייכען איינערזייטס, דאן אינסברוק אנדערנס זייטס, אנשטאטט צווייאמאהל אין דער וואכע, פֿיערמאהל געגענג זייטיג אבער מיט בעשלייניגונג בעפֿערדערט וועררען ווירד.

י א ב ר א ר . 1819 .

צירקולאר דער ק. ק. לאנדעסרעגירונג פֿאם 9 יאנואר, דאס פֿאם ערשטען מערץ אנגעפֿאנגען דיא פֿיר דיא שטעמפלונג דער קאָממער- ציאל-וואארען פֿעסטגעזעמטען געבײהרען אין קאָנפֿענטיאָנס מינצע אדער באַנקא נאָטען צו ענטריכטען זינד.

קאָנרמאָנו פֿאם 27. דיא דירעקטאָיאָן דער עסטערייכישען נאָטע- מאַנאָלכאָנק ענטשיטעהעט ניכט צור אללגעמיינען קענטניס צו ברינגען- דאס אום דען קינפֿטיג איינטרעטענדען אקטאָנערען דען פֿאלקאָמ- מען גלייכע אנטהײל אן דען רעסערווע. פֿאָנד דער באַנק צו צווענדען, זועלכען דורך צוויקלעגונג איינעם טהײלס דער פֿריהער ערציעלטען געוויינט געבילדעט ווארדע, אין פֿאַרזע בעשלוססעס דעס באַנקאָ- אויסשוססעס פֿאם 11. לויפֿענדען מאָנאָטהם פֿיר דאז געגענווערטיגע יאהר 1819. יעדע נייע אקטיען- איינלאָגע אין איין טויזענד גולדען זוינער וועהרונג, אונד איין הונדערט זעכס גולדען באַנקאָפֿאלוטא צו בעשטעהן האבע. דאהער דיא היראָרטיגע אקטיען-קאָסע בערייטס אנגעווזען ווארדען איזט, פֿאַן הייטע אן, צו געדאכטעס פֿוסע דיא אָם 28. דעצעמבער פֿאַריגען יאהרס געשפֿעררטען אקטיען- איינלאָגען זירער צו איבערנעהמען.

דיא ק. ק. אללגעמיינע האַפֿקאָמונער האַט פֿערמעגע דעקרעט פֿאם 2. יאנואר פֿעסטגעזעמטט: 1. ווען איין רעקאָמאָנדירטער בריף אין פֿערלוסט גערעטה, זא מוס דער היראָן שולדטראַגענדע פֿאסטבעאמטע צוואנציג גולדען אין קאָנפֿענטיאָנס מינצע אלס שטראַפֿע ערלעגען. 2. דיזעס שטראַפֿעלד פֿעללט דעם אויפֿגעבער דעם בריפֿעס צו, דאס געגען מיכפען 3. בעשווערדען איבער פֿערלוסט רעקאָמענדירטער בריפֿע, פֿאם טאגע דער אויפֿגאבע בערעכנעט, בינען דרייאמאנאטהען ביא דען פֿאסטעמטערן. ווא זיא אויפֿגעזעבען ווארדען, אנגעמעלדעט אונד זייא דען אבערפֿאסטפֿערוואלטונגען שריפֿטליך איינגעלעגט, וויא אויך דיא אויפֿגאבע רעזעפֿיסען פֿראָדוצירט ווערדען, אינדעס אויף שפֿאַטער אנגעבראכטע בעשווערדען קיינע דיקויכט גענאמען ווירד.

פֿראַבן יאָזעף קארל, זאָהן איהרער מאַיעזטעט דער פֿרויאַ
ערצהערצאָגין מאַריאַ לאַיאָזע, דער טיטעל איינעם הערצאָגס פֿאַן
דייכשטאַלט פֿערליהען וואָרדע.

פּאָליציי־אהאַפּשטעללע = פֿעראַרדנונג פֿאַס 29. דאָס דיאָ קרייזע־מאַטער
דיאָ גרעסעטע אויפֿמערקזאַמקייט אויף דיאָ הערומציהענדען קאַמערליאַנץ
טען = טרופּפען צו טראָגען האַבען, דאָמיט ניכט פֿאַן דענזעלבען גייסט
ליכע קאַמעדיען אָנז בייבלישע שווישפּילע אויפֿגעפֿהרט ווערען *

אויגוסט.

דעגירונגס = פֿעראַרדנונג פֿאַס 25. דאָס רען יודען פֿאַן דען מֶזֶה־רישׁ
שלעזישען אָנז אָנאַרישען אָבֿריגקייטען נור בלאָס צור בעזוכונג דער
יאָהרמערקטע אָנז ניכט צום האַנדל איבערהויפט פּעסעט אויסגע
פֿערטיגט ווערען, אָנז דיאָ פּאַס = אינאָהאַלע דיאָ פֿערפֿליכטונג אויף
זיך האַבען, איהרע פּעסעט אָן אַללען אָרטען, וואָ זיאָ דורכרייזען,
אָנז אָבֿריגקייטען איהרען זיטץ האַבען, פֿיירען צו לאָסען.

סעפטעמבער.

האַפֿקאַנצליאַ = דעקרעט פֿאַס 25. דעס צו פֿאַלגע אין דען פֿראַ
פֿינצען, וואָ פּאַפּירגעלד אים אָומלוף איזט, פֿאַס 1. נאַוועמבער
אַננעפֿאַנגען, דיאָ רעזולאַמענטמעסיגען פֿערויטונגסגעביהרען אָן פֿאַר
שפּאַן אָנז שלאַפֿקרייצער זאָ וואָהל פֿאַן זייטען דעס שטאַטס אַלס
דער פּאַרטייען מיט איינעם 150 פּערצענטטיגען צושלאָגע צו איהרער
דערמאַהליגען אויסמאַס אים פּאַפּירגעלדע צו ענטריכטען איזט.

אָקטאָבער.

צירקולאַר דעקֿק. ק. גידעֿרעסטעררייכישען לאַנדעסֿרעגירונג פֿאַס 18.
וואָמיט דיאָ פֿערפֿינגען בעקאַנט געמאַכט ווירד, דאָס דיאָ וועגמויטה
געביהרען אָן דען ליניען זוינעס, נור בייס הער״ניפֿאַהרען, אָנז צוואָהר
דאַפּעלט צו ענטריכטען זינד.

מיט ק. ק. האַפֿקאַמער = פֿעראַרדנונג פֿאַס 21. וואָרדע דאָס
פּאַסטאַיליאַנס = טריגקעלד פֿאַן 45 קר. אויף 37 1/2 קר. העראַכגעזעטצט.

דעצעמבער.

קונדמאַכונג, דאָס פֿאַס 26. דעצעמבער 1818. אָננעפֿאַנגען, דיאָ
פֿריפֿאַסט נאָך דעס קעניגרייך זאַכטען, אָנז נאָרדרייטשלאַנד,
זאַמענטליך פֿיר דיאָ האַנדעלסשטערטע האַמבורג, ברעמען אָנז ליפּעק.

יענער דען עפֿענטליכען ביכערן איינפֿערלייכטען , אדער דארין פֿאר
 געמערקטען שולדפֿארדערונג אהנע ריקויכט אויף דען וואָהנארט דעם
 שולדנערס בייא דעם געריכטע קלאגע אנצוברינגען , וועלכעס דער
 לעמזטערע נאך זיינען פֿערזעהגליכען אייגענשאפֿטען אונטערוארפֿען
 זיין ווירדע , פֿאללס ער דא , ווא דאס פֿערהפֿענדעטע גוט ליגט ,
 זיינען וואהנזויטיץ העמטע דעם צופֿאלגע זאלל דער גלייביגע , דעססען
 שולדנער זיך אויסער דעם יוריסטיקטיאנס = בעצירק דיזעס געריכטס אויפֿ-
 העלט , דיא וואהל האבען , זיך דעם איהם דורך געגענווערטיגע פֿער-
 ארדנונג איינגערייכטען רעכטס צו בעדינען , אדער דען שולדנער בייא
 דעסזעלבען ארדענטליכען ריכטער צו בעלאנגען .

ב א ו ר ע מ ב ע ר .

פֿאם 7 . דאס דיא אבריקייטליכען פֿראטאקאללע , אין זא פֿערן
 זעלבע דיא שטעללע פֿערבינדליכער אורקונדען צווישען פארטהייען
 אדער צווישען אבריקייטען אונד פארטהייען פֿערטרעטען , דיא צום
 בעווייזע איינעס אנשפֿרוכס דינען , אדער דיא צור גרונדביכערליכען
 אמטסחאנדלונג בעשטימוט זינד , ענטוועדער דיא פראטאקאללע
 זעלבסט , אדער אין אבשריפֿט , אדער אים אויסצוגע מיט דעמייניגען
 שטעמפעל פֿערזעהען זיין מיססען , דען דאז געזעטיץ פֿיר יענע אור-
 קונדע פֿארשרייבט , דערען שטעללע דאז אבריקייטליכע פראטאקאלל
 פֿערטריטט .

ד ע צ ע מ ב ע ר .

פֿאם 10 . פֿערמעגע וועלכער דען יודען ערלויבט ווירד , מיט געטריידע
 צו האנדעלן .

4. אין זא ווייט עס זיך אום רעקאממענדירטע ברייַע האנדעלט, וועלכע נאך פֿראנקרייך איינגעזענדעט וועררען זאללען, זא ליגט דעם אויפֿ געבער זאלכער ברייַע אָב, דען אומשלאַג דעם ברייַעס אויף דען איבעראיינאנדער ליגענדען ביגונגען וועניגסטענס מיט דרייאַ זיגעלן צו פֿערועהען, ווירדיגענפֿאללס דער פּאסטבעאמטע דיא אננאהמע דעם זעלבען צו פֿערוויינערן האט * דיזע אנארדנונג האט פֿאס 1. פֿעברואר 1819. געזעטצליך צו ווירקען.

מ ע ר ין.

צירקולאַר דער ק. ק. לאנדעסרעגירונג פֿאס 9, פֿערמעיע וועלכער דיא דורכלעכערטען מינצען בייא דען אַעראריאל = קאססען נאך ביז דען 31. אויגוסט דיזעס יאהרעס אנגענאמען וועררען מיססען *

י ר ג י א.

צירקולאַר פֿאס 28. וועגען אבנאהמע דער טאקסען פֿיר געריכטליכע אונד אַבדיגקייטליכע ארמטסהאנדלונגען אין קאנפֿענטיאנס = מינצע פֿאס ערשטען סעפטעמבער 1819. אנגעפֿאנגען *

י ר ל י א.

פֿאס ערשטען דיזעס מאנאטס: בוס יעדע שטעמפעלפֿעליכטיגע אורקונדע אדער שרייַט אויף דיא ערשטע זייטע דעם באגענס, צו געכסט אינטעד דעם שטעמפעל, געשריבען וועררען, ווירדיגענס זאלכע אלס אונגעשטעמפעלט בעטראכטעט אונד נאכדעם פּאטענטע בעי האנדעלט וועררען *

א ר י ג ר ס ט.

פֿאס 12. דער פֿערקויף דער פֿישקערנער ווירד, אלס איינע גיפֿטיגע סוכסטאנין, דען ביים פֿערקויף דער איבריגען גיפֿטוואארען פֿארגע = שריבענען פֿארויכטען אונד בעשרענקונגען. אונטערווארפֿען *

א ק ט א ב ע ר.

פֿאס 20. וויא דיא אויף אונבעוועגליכען גיטערן פֿערויכערטען שולד = פֿארדערונגען געגען דען שולדנער איינגעקלאגט וועררען קעננען, עס ווירד הירמיט דיזען פֿאמדגלייביגען דאז רעכט איינגעריימט, וועגען

אפריל

אם 8. הילט דער אפאסטאל. נונטיוס אם ק. קי האצע , גראף פֿאן לעארדי , זיינען איינצוג אין ווען .

אם 10. דייטען איהרע ק. קי מאיעסטעטען נאך דאלמאטיען .
אם 15. ווארדע דער , שאן פֿריהער אין עפֿענטליכען בלעטטערן בעקאנט געמאכטע קאָמעט , אויף דער הויזען אויפֿערזיטעטם . שטערנווארטע אויפֿגעפֿונדען , ער וואר דעם פֿרייען אויגע ניכט זיכטבאר .
אם פֿלוסע מוקאן אין בראזיליען זאלל איינע דייטשע קאלאניע אנה געלעט , אונד דיא צו גרינדענדע שטאדט , ציר עהרע דער עסטעריי רייכישען פֿרינצעסין , לעאפאלדי בע גענאנט ווערן .

מאי

אם 24. הילטען זיינע קייזערליכע האהייט , דער ערצהערצאג דאיינער , פֿיצעקעניג דעם לאמבארדיש פֿענעציאנישען קעניגרייכס דען פֿייערליכען איינצוג אין מייאלאנד .

יולי

אם 8. ווארדע אין דער קרוגער , אינד וואלפֿיש שטראסע אין ווען דער ערשטע פֿערווך מיט דער גאזבעלייכטונג אנגעשטעללט .

אם 21. ווארדע אין ווען , אין גענעווארט איינער אויס בעהערדען אינד קונסטפֿערשטענדיגען צוזאמענעוועטצטון קאממיסאן , איין פֿערווך מיט דעם , פֿאן אנטאן בערנהארד אונד קאָמפֿ. ערבויעטען דאמפֿפֿישף , שטראם אויפֿווערטס צו פֿאהרען , אויף דער דאָנויא פֿארגענאָממען .

דורך פאטענט פֿאם 28. ווארדע דעם פֿרינצען פֿראנץ , יאזעף , קארל , זאהן איהרער מאיעסטעט דער פֿרויא ערצהערצאגין מאריא לואיזע פֿאן עסטערייך , הערצאגין פֿאן פארמא , פיאצענצא אונד גואסטאלא , דער מיטעל איינעם הערצאגס פֿאן רייכשטאדט פֿערֿ ליהען אונד צוילייך דאז וואפפען , דער ראנג אונד דיא פערזענליכען פֿערהעלטניסע דיעס פֿרינצען בעשטימוכט .

מערכון וירדיגע פארפעללע

א'ס יאהרע 1818 אונד 1819

יאנואר. 1818.

אם 3. ווארדע זיינע קייזערליכע האהייט, ערצהערצאג דא' בער צום פיצעקענידעס לאמבארדיש-פענעציאנישען קעניגרייכס ערנאנט' אם 19. ווארדע דיא פראפייסאדישע דירעקטאן דער פרווילעגירטען עסטערייכישען נאטיאנאל-באנק אויפגעלעזט, אונד דיא ווירקליכע נייע קאנסטיטואירטע באנקדירעקטאן איינגעזעמזט.

אם 22. ערשין דאס אללערהעכסטע פאמענט פאם 23. דעצעמבער 1817 צור אויספיהרונג איינעם נייען גרונדשטייער-זיסמעס אין דען ועמטליכען דייטשען אונד איטאליענישען פראפיינצען דער עסטערייכישען מאנארכיא.

פערברואר.

אם 3. איבערבראכטע Chevalier Gamairo דיא נאכריכט, דאס איהרע קייזערליכע האהייט, דיא פרויא ערצהערצאגין לעא פאלריבעי געמאהלין זיינער קעניגליכען האהייט, דעס קראנפרינצען פאן פארי טוואל, אם 6. נאוועמבער 1817 אין Rio de Janeiro אונגעקאמט בוען זיין.

מערץ.

דיא קעניגליכע פריפיליטירטע אונגאריש-קאנאל-שיפפארטס-געוועלשאפט האט, אן דיא שטעללע דעס פערשטארבענען גראפען פאן אפפאני, דען ק. ק. אונד ק. אונגארישען טרוכטעס, עסטערייכיש-קייזערליכען לעאפאלדס-ארענס, ריטטער אונד ק. ק. האפראטה, ריטטער פאן לירע מאן צו איהרעס פרענעס איינשטימונג געוועהלט.

ביטיקען צינדענע כוואן ליכטער און , אבער דעה נעבעל וואר אויך אין
דיא הייזער געדונגען . אונד דיא פערזאנען זאדען זיך אין דעם נעהמ-
ליכען ציכומער ניכט *

יאנואר . 1819 .

אם 9 . שטארבען איהרע מאיעסטעט קאטרינא , קעניגין פֿאן
וויטשהמבערג , געבאהרנע גראספֿירשטיין פֿאן רוסלאנד , אם שלאג-
פֿלוכסע , זיא וואר געבאהרען דען 20 . מאי 1788 , פֿערמעהלט מיט
זיינער מאיעסטעט דעם קעניגע דען 14 . יאנואר 1816 . דיא קייזערין
עליזאבעט פֿאן רוסלאנד , וועלכע אם 9 . דיעם מאנאטס צו
שטוטגארט ערווארטעט ווארדע , קאס נון ניכט דאזין , זאנדערן
זעמצטע נאך צו קאנשטאדט געוועבסעלטען פֿערדען זאגלייך איהרע
דייע נאך מינכען פֿארט , ווא זיא אם 11 . יאנואר אויך אנגעקאמ-
מען איזט *

אם 17 . פֿאנד צו דרעזדען דיא פֿייער דעם פֿונפֿציגיהרונגען עהעס
זיבילעאומס זיינער מאיעסטעט דעם קעניגס פֿאן זאכסען שטאטט *

פֿעברואר .

אם 1 . קאס דער פֿערוישע באטשהאפֿטער , מיזוא אבדול האססאן
האן , ביט דער איבערזאבע קעניגליכען ערייבענס אונד געשענקע אין
ווינע אן , ווא ער דען 8 . פֿעברואר צור פֿייערליכען אוידיעניך בייא איהרען
מאיעסטעטען דעם קייזער אונד קייזערין אין גאללא אויפֿגעפֿאהרען איזט *

מערץ .

אם 20 . ווארדע דער רוססישע שטאאטסראטה פֿאן קאטצעבוע
צי מאנהיים , ווא ער זיך זייט מערדערן מאנאטהען אויפֿהילט , פֿאן
אינעם שטורענטען , דער בייא זיינער וואהנונג פֿארפֿוהר אונד איהס
אינען בריף איבערבראכטע , אין דיעם מאמענט מיט מערדערן דאלכ-
עמיכע ערמארדעט , דער שטורענט ליף אלסדאן , פֿאן קאמצעכעס
כעדינטען פֿערפֿאלגט , אויס דעם הויזע , אונד פֿערזעמצטע זיך אויף
דער שטראסע צווייא דאלכשטיכע , דיא יעדאך ניכט מערליך ווארען ,
קאמצעכע פֿערשיד וועניגע אויגענבליקע דאנאך , דער שטורענט אבער
לעבט נאך אים געפֿענגיס . דער מערדער הייסט קארל פֿרידריך

ס ע פ ט ע מ ב ע ר

אם 27. טראפען דער קעניג פֿאן פֿרייסען , אה 28. זיינע מאיעסטעט
דער קייזער פֿאן עסטערייך , אונד אויך דענועלבען מאג אכענדס דער
קייזער פֿאן רוסלאנד אין אאכען (צום קאנגרעס) אין .

א ק ט א ב ע ר

אם 4. וואורדע דיא פֿיערליכקייט דער ענטהיללונג דעם אבעליסקס
אם פֿראנצענסבערגע אין בדין , וואכניא זיינער קייזערליכען האהייט ,
קראנפרינץ פֿערדינאנד פֿאן עסטערייך דען גרונדשטיין לעגטע , בען
גאנגען .

אם 9. וואורדע צו אאכען דיא קאנפֿענטיאן וועגען ריימונג דעם
פֿראנצעזישען געביטס דורך דיא אלירמען הערע , אונד בעריכטיגונג
דער געלדענטשעדיגונג געשלאססען .

ג א ר ע מ ב ע ר

אם 22. זינד דיא קאנפֿערענצען צו אאכען געשלאססען וואורדען .

ד ע צ ע מ ב ע ר

אם 12. טראפען זיינע מאיעסטעט דער קייזער פֿאן רוסלאנד אויף
איינען בעווייז בייא זיינער מאיעסטעט דעם קייזער פֿאן עסטערייך אין
ווען איין .

נאך איינעם אויסווייזע דעם יאהרעס 1818 בעפֿאנדען זיך אין דעם
ק. ק. וואויננהויזע צו ווען , אלס אויך אויסער דעמועלבען אין דער
פֿלעגע 2243 קנאכען אונד מערבען , וואפֿאן 290 פֿערזארגט אינד געפֿ
זונד ענטלאססען , 56 פֿערשטארבען , אונד 1897 אים פֿערפֿלעגענונגס-
שטאנדע פֿערבליבען זינד .

דען 22. געגען מייטמאג וואר לאנדאן 24 שמונדען לאנג מייט איינעם
אונגעוועהנליך דיכטען נעבעל בעדעקט , וועלכער זאנדערבארע צופֿעללע
פֿעראנלאסמע , דיא קומשער מוסטען אבשטייגען אונד איהרע פֿפֿערדונג
פֿיהרען , דעססען אונגעאכטעט פֿעראירדטען זיא זיך יעדען אויגענבליק
אללער פֿאסטעגלויף וואר אונטערבראכען , אין דען קאמפֿטאדס אונד
בוטיקען .

לאספענען 3 קינדערן איזט איינע מאכטעד 84 יאהר אלט * עם קענען
 דינט אנגעפיהרט צו ווערדען , דאס דויער מאן נאך אין זיינעם 96
 יאהרע דען וועג פֿאן פראסניטץ ביס טראפויא (11 מוילען) פֿאן פֿריהען
 באהגען ביז אבענדס שפעט צו פֿוסע צוריקגעלעגט האט , קענדער ,
 דאס ער איס 107 . יאהרע נאך זא שנעלל וויא איין יוגער מאן גערייטמען
 איזט , אונד דען טאג פֿאר זיינעם טאדע נאך אויף עפֿענטליכער
 גאססע געזעהן וואורדע , אויך מיטמאגס אונד אבענדס זא פֿיל נאהרונג
 צו זיך גענאממען האט אלס דער שטערקסטע מאן * זיינעם פֿעסטמען
 קערפערבויא , דער שפעטסט גענאסכענען געזונדהייט אונד דער כונטער
 קייט זיינעם געמיטהעם מוס עם צוגעשריבען ווערדען , דאס ער ביז
 צו זיינעם , אהנע פֿעראנלאססונג איינער קראנקהייט , בלאס אלטערס
 שוועכע האלבער ערפֿאלגמעס טאדעדעס געברויכט אללער זיינער זינג-
 זעכטיג וואר , אונד ניכט איינמאהל איינע בריללע נעטהיג האטמע

אויגסטי

אם 24 וואורדע צו קירכהיים דיא פֿערמעהלונג זיינער קיינערליכען
 האהייט דעס ערצהערצאנס יאזעף פאלאטי ברוס אין אונגארן ,
 מיט דער פֿרינצעסין מאריע פֿאן רוירטעמבערג דורכלייכט
 אין געגענווארט זיינער מאיעסטעט דעס קייזערס פֿייערליכסט פֿאללצאגען *

סעפטעמבער

אם 1 אבענדס זינד איהרע קעניגליכע האהייטען , דער קראנפרינץ
 פֿאן פֿרייסען אונד דער פֿרינץ פֿאן אראניען אין ווען אויף בעזוך אנה-
 געקאממען , אונד האבען דיא פֿיר העכסטדיאזעלבען צובערייטעמען
 וואהנוגען אין דער קייזערליכען האפֿבורג בעצאגען , נאך איינעם
 צוועלפטעניגען אויפֿענטהאלט האבען זיא דיא רעזידענצשטאדט ווידער
 פֿערלאססען , אונד דיא רייזע נאך בערלין פֿארטגעזעטצט *

אם 26 וואורדע דיא דורכלייכטיכסטע פֿרויא ערצהערצאגין קארל-
 ליבע , קייזערליכע האהייט , כייט זיינער קעניגליכען האהייט , דעס
 פֿרינצען פֿרידעריך פֿאן זאכסען דורך פֿראקוראטיאן אין דער אוי-
 גוסטיגען האפֿקירבע פֿייערליך פֿערמעהלט , וואבייא דער דורכלייכ-
 טיגסטע ערצהערצאג יאזעף דיא שטעללע דעס פֿרינצען פֿאן זאכסען
 בייא דער פֿערמעהלונגס , פֿייערליכקייט איבערנאממען האטמע *

לאנד , פֿאן ווינדזידעל איסבייערייטישען געבארען , דיזע מאדערנאמ
האט אויס געזאגט מעהר זאליגען ערדענט , דא דער ערמארדענטע איינער
דער בעריהמטעסטען אונד פֿרוכטבארסטען שריפטשמעללער דייטיש-
לאנדס , אונד אין דער גאנצען וועלט בעקאנט איזט , אונד דא יענער
פֿרעפֿעל דיא עקסיסטענץ איינעם דעמאגאגישען , דורך גאנץ דייטיש-
לאנד פֿערצווייגטען אומטריבעס פֿערדיטה , פֿאן דעם זיך נאכהער
מעהרערע שפורען אייסערטען .

י ר ב י א .

מיט איינעם שטארקען ווינדע אויס נאָדראָסט פֿיעל צו ריגא אין דיזעם
פֿאנאמא איינע אונגעהירע מענגע עטוואַ אנדערט האלב צאלל לאנגע
רויפען אויף דיא גראסען וויזען אס זידליכען דינא אפֿער , וועלכע
אויף איינער זעהר גראסען שטרעקע דאז גדאז מיט דער ווארצעל
וועג פֿראסען , מאן זוכטע זיא צו פֿערטילגען , אבער אהנע דאדורך
איהרע מענגע בעדייטענד פֿערמינדערן צו קעננען , אס פֿירטען מאג
קראכען זיא אין דיא ערדע אונד פֿערפֿוכטען זיך .

אס ענדע דיזעם מאנאטס ערשין איין קאמעט , דער אס 2 . יוליא
עטוואַ 15 מיליאנען מיילען , אונד אס 15 . יוליא שאן איבער 20 מיליאנען
מיילען פֿאן דער ערדע ענטפֿערנט וואר . דיזער קאמעט צייכנט זיך
בעזאנדערס דורך זיינען העללען פֿלאנעטארטיגען קערן אויס , דער אס
דורכמעסער עטוואַ האלב זא גראס איזט , אלס אונזרע ערדע .

י ר ל י א .

אס 23 . שטארב אין דער פֿראסניטצער יודענעמיינדע אין מעהרן
איין פֿאמיליאנט , נאמענס גערשטעל שייער באַק , אין איינעם אלטער
פֿאן 111 . יאהרען , ער וואר אין דיזער געמיינדע אים מאי 1708 גע-
באהרען , וואר צווייאמאהל פֿערעהליכט , דיא ערשטע עהע גינג ער
אויס 26 . יאהר , דיא אנדרע אים 73 . יאהר זיינעם אלטערס איין; אין
דער ערשטען לעבטע ער 45 , אין דער צווייטען 37 יאהרע . אונד
ווארדע איין יאהר פֿאר זיינעם מאדע וויטטווער , מיט דער ערשטען
פֿאמטין צייגטע ער 9 קינדער , אונד ערלעבטע 10 ענקעל אונד 14
אורענקעל , ער איבערלעבטע 6 זיינער קינדער , אונטער דען דינטיג-
לאס

III.

נִצְלֵי כַּעַס

אוֹנֵד

מֵעַרְקוֹ וִירְדֵי גַעַס אֶל־לַעֲרֵלִיָּא •

אם 30. האט דיא נייאפערמעהלטע פרויאערצהערצאגין קאראלינע
דיא רייע איבער פראג נאך דרעודען אנגעטרעטען , ווא העכסטווא
דען 7. אקטאבער מיטמאגס , אונטער דעם דאָננער דער קאנאָנען ,
איהרען פֿייערליכען איינצוג הילט , דיא איינזעגונג ערפאלגטע אום 7
אוהר אבענדס אין דער שלאס-קאפעללע צו דרעודען .

פערסאנאל שטעמפּעל טאריף.

אלפֿאַבעטיש געפֿדרעט אויס דעם שטעמפּעלפּאַטענטע סאַס 3.
אָקטאָבער 1802, אינד דען נאַכגעפֿאָלגטען ערלייטערונגען איבער דיא
נאך דען פּערסענליכען אייגענשאַפֿטען בעשזיממען שטעמפּעל.
בעגענקלאַססען.

fl.	kr.	
		א
		אדעליצע, וועלכען איין זין = אדער אויטענדישער אדעל זיי.
2		גען אייז
		אדוורעקטען, ביא דען לאנדעספֿירטליכען לענדערשטעלונגען,
30		אונד זיין אינדערן עפֿענטליכען אדער פֿרישטדינסטען.
45		אדוונקטען, ביא האַפֿטעלונגען אונד האַפֿטערן
		אדמיניסטראַטאָרס, זיהע פֿאַרשטעהער איינעם אַהטעט.
2		אדפֿאַקאטען, ווען זיא אויך ניכט דאקטארען זינד
7		אעבטע, (איינלירטע)
		אגענטען, זיהע האַפֿטעלונגען
6		אמטסבאטען
		אמיטפֿאַרשטעהער זיהע פֿאַרשטעהער איינעם אַהטעט.
		אפּאַטהעקער, ווען זיא אויך ניכט בירגער זינד, וויא בירגער זייה.
		רעס וואהנארטעט.
		אפּעלאַציאָנסרעטהע, זיהע רעטהע.
		אסעסאדען, אַסעסאדען, ביא דען לאנדעספֿירטליכען
45		לענדערשטעלונגען אדער פֿרישטעלונגען
		אויפֿזיכטספּערסאָנאַלע, אדער אונדערע זיין וואס זיאער פֿיר
		איינעסן עפֿענטליכען אדער פֿרישטדינסטען אויסגע
6		שטעלע פּערסאָנען דער אינדערען קאַטהעגאָריען
		אויסלענדער, אונטערזיגען וויא אינלענדער דער פֿערבינדליכע
		קייט דעם שטעמפּעלס, ווען זיא זיין דען דייטטען,
		בעהאיטען אדער גאלייטען ערבאונדען זיין געריכטליכע
2		אדער אויטער געריכטליכע געטעלעטע פֿערפֿאָלגטען זינד.
		אבער

ט א ב ע ל ל ע

איבער דען געברויך אונד דיא אנווענדונג דעס פאפיר = שטעמפלס בייא אללען געלד, אורקונדען פֿאן איינעם אדער מעהרערען באגען אויף יעדען געלדיגעטראג אהנע אונטערשריד דער וועהרונג. פֿאם 1. יענער 1818 אין קאנפענציאנס מינצע אדער באנקאמען.

ווען דיא אורקונד, דע אויס טעה, רעדען בעגען בעי, שטעהעט, זא זיכר דיא איברי, גען בעגען צו:	<h2>פֿיר איינען געלד, בעטראג</h2>	בעטראג דער שטעמפל געביהר
--	-----------------------------------	--------------------------

fl.	kr.	איבער	fl.	kr.
—	3	2	—	3
—	6	10	—	6
—	15	20	—	15
—	30	50	—	30
1	—	100	1	—
2	—	200	2	—
4	—	500	4	—
7	—	1000	7	—
10	—	2000	10	—
		4000	20	—
		8000	40	—
		16000	80	—
		32000	100	—
		64000		

בייא איינלענדישען וועקסעלברייטען, וועקסעלפראטעסטען, אסטענגע, אונד אנדערען דערגלייכען, דעס וועקסעל, רעכטע אונטערשטעהנדע געלד פֿערישרייבונגען, פֿרישט בייא דעס בעטראג פֿאן 100 fl. אין איינלענדען שיינען אדער קאנפענציאנס מינצע דער שטעמפל דער צווייטען קלאסע מיט

זור פֿיר אללע העהערען כומטען דער דריטטען קלאסע, מיט וועקסעלפראטעסטע אהנע אויסגאהע מיט אויס דעם שטעמפל פֿאטענטע פֿאם פינפטען אקטאבער 1802. §. 44.

יעדער באגען אדער צווייא בלעטטער דער הויפטביכער; נעהמליך: דער גראסהנדלער, נידערלאגער, באנקיערס, אונד דער לאנדעס פֿאבריקען ערהעלט דען שטעמפל פֿאן דער אנדערען האנדלסלייטע אין דער רעזידענץ אונד אללע הויפט, אדער אנדערען ק' ק' שטעמפלען איינער יעדען פֿרא פֿינץ, וויא אויך דיא ביכער אללער געוועקסלייטע אונד פֿראפעסיאניסטען אהנע אויסגאהע, אין דער רעזידענץ, עטאדט וויען, אונד אין דען הויפטשטעטען איינער יעדען פֿראפינץ פֿאן דיא ביכער דער געוועקסלייטע אונד פֿראפעסיאניסטען אויסער דען הויפטשטעטען אונד אויף דעם פֿלאטען לאנדע פֿאן

fl.	kr.	
10	—	בישעפּע
1	—	בערוּע - אונד ווארענסענזאלען געטווארנע ארדענטליכע .
—	45	בוכהאלטערדייא = פארשטעהער ביא דען לענדערטעלען
1	—	אונד אין אנדערן עפענטליכען אדער פריפאטיניטען .
—	15	בוכהאלטערדייא = פארשטעהער ביא דען האפסטעלען .
—	45	בירגער אין דען טוף אונד אונטערטהעניגען טטעדטען אונד אערקטען
1	—	בירגער אין לאנדעספירטליכען טטעדטען אויסער דער הויפט .
—	45	סטאדט איינער פראפינץ
1	—	בירגער אין דען הויפטטעדטען
—	15	בירגערמייסטער אין טוף אונד אונטערטהעניגען טטעדטען אונד אערקטען
—	45	בירגערמייסטער אין דען לאנדעספירטליכען טטעדטען אויסער דער הויפטטאדט איינער פראפינץ
2	—	בירגערמייסטער אין דער הויפטטאדט
ג		
2	—	געפּעללס אדער גיטערפעכטער
—	15	געפּעללס = פּעדלעגער, ווען זיא ניכט וועגען איינער אנדערן אייגענטאפּטען איינער העהערען טטעאפּעקלאמע אנגעהערען
—	6	געפּאנגענווערטער
7	—	גערוימהעטהע
—	15	גייסטליכע קארפארטליאנען, קאפּלענע, אונד אלע פריסטער וועלכע קיינע בעיאנדערע אאטט פּערוואטונג אונד קיינען ביאנדערען קארקטער האבען
4	—	גייסטליכקייט, וועלכע דיא פּארליגע דער לאנדטענדע געניסט .
4	—	גענערעלע (ק' ק')
—	6	געריכטסדיהנער
—	6	געוועללען ביא דען האנדווערקערן, קיינטלעך, פּאבריקאנטען אונד אאפּאקטורען
—	6	געזינדע ביא דען לאנדווירטשאפטען

א

אכעדבעאמטע זיהע פארטטע הער איינעט אאטעט.
אפיצירע, (ק' ק')
זיהע גענערעלע אונד טטאבס-אפיליקע.

א

אונטערדאפיציר, זיהע טאלדאטען.
אונטערדאנען, וועלכע איינער העהערן קאמטע ניכט לוגע-
ווייזן זינד.
זיהע בעזיער איינער דאזייניקאל-רעאליטעט.
אונטערדאנען, (טירקיסע) אדער האנדעלסלייטע, דיא אין
דען (ק' ק') פראפילען זעטהאלט זינד, זינד פאן דען
טטעאפעלטאקסען ניכט פרייא.

ב

באנקיערס
באדאנען, זיהע פרייאהערן.
בעאמטע, (אונדערט) אין עלענטליכען אונד פריפאטריג-
טען, דיא אין איינער לור העהערן קאמטע ניכט אויס-
דריקליך געאונטען דיסטטוטוע טטעהען.
בעאמטע, (אונדערט) אאגיסטראטיטע' וועלכע ניכט אונטער
זיהערער אייגען בעגענונג פאן איינער קאמטע לוגעווי-
זען זינד, אין דען (אונדעספירטליכען) טטעדטען אונד
אין דער הויפטטאדט איינער יעדען פראפילין.
בעאמטע, (אבער-) זיהע פארטטעהער איינעט אאטעט.
בעאמטע, (הערטאפליכע ווירטטאפטי) וועלכע נאך זיהערער
אייגענטאלט, וויא זי. ב. אינטפעקטארען דירעקטארען
א. זי. ווי. ניכט פאן איינער אונדערן קאמטע לוגעווייזן זינד.
בעדיהנטע, זיהע ליפרע בעדיהנטע.
בעזיער, דער דאזייניקאל-רעאליטעטן, ווען זיא אונטער-
טהאנען זינד.
בעזיער, (אייגענטהאליכער) איינעט טטעדטען גוטעט.
בעזיער דער אאגיסטראטע אין אונטערדאנען טטעדטען
אונד אפרקטען
בישעפע

פ. Kr.

- 15 • • • • • זייבער נאך דער פערטענליכען אייגענשאפט דער זענער .
- • • • • זיידעהע (געזיינע) אויף דעם פאסטן (אנדע .
- • • • • זיידעהע אין דעם טעטערטן אונד אערקטען, ווען זיא ניכט
- • • • • דאז בירגערעכט בעזילען, זיטהין ניכט נאך דעם פיר
- • • • • דעם בירגער בעשטיאטען קאסטען בעהאנדעלט ווער .
- 30 • • • • • דעם קענען
- • • • • זיידטשאַטטבעאממע (הערשאַטליכע) מעלכע נאך איהרער
- • • • • פערטענליכען אייגענשאפט ניכט טאן איינער אנדערן
- 45 • • • • • טעמפּעראַטור קאסטע לוגעוויזען זינד

ז

זעעלוארגער, זיהע פלארער, זעהנע, זיהע קינדער,

ט

- 6 • • • • • זאגווערקער
- • • • • זאקסאטארען ביא דעם האַטטעלען
- • • • • זאקסאטארען ביא דעם לענדערטעלען אונד אין אנדערן
- 45 • • • • • זענענליכען אונד פרייטדיהוטען
- • • • • זיטולאר, האַף אונד אנדער רעטהע, זיהע רעטהע .
- • • • • זעכטער, זיהע קינדער .
- • • • • זראנקשטייערבעאממע, ווען זיא ניכט וועגען איינער אנדערען
- • • • • זייגענשאַפט זעהערן טעמפּעראַטור קאסטע
- 15 • • • • • לוגעוויזען זינד

י

- 6 • • • • • זעגער (געזיינע)
- • • • • זידען, זיא אנדערע פארטייען אהנע אונטערטיד דער רעלי
- • • • • זיאן, זאר יענע, זיא קיינען בזטיאטען נאהרונגסלויזיג
- • • • • זיאבען, אדער נאך איהרער פערטענליכען אייגענשאפט
- • • • • זיא קיינער אנדערען קריסטליכען פארטייא פּערגליכען
- • • • • זיערדען קענען, אונטערלוגען דעם טעמפּעראַטור דער גע
- • • • • זינגסטען קאסטע .

fl. kr.

געווערעבסמאן אין שטעדטען, אויך ווען ער ניכט בירגער איזט,
איזט ער דאך אלס זאלדער אין ריקזיכט דעס שטעא-
פעלס לו בעטראכטען.

גראפען, אויך דאן, ווען זיא לו דען שטענדען איינער ערבאע-
10 — דיטען פראפלין ניכט געהערען

גראסהענדלער
2 — גוכערניאלרעטהע, זיהע רעטהע.

גיטערפעכטער
2 — גוטס = בעזיטצער, זיהע בעזיטלער.

ד

דעכאנטע אין דערז הויפטטאדט איינער פראפלין, אהנע
— 45 אונטערטיד דער רעליגיאן

— 6 דיהנסטגעזינדע בייא דען (אנדווירטהשאפטען
דירעקטארען, זיהע פארשטטהער איינעס אאטעס.

דאקטארען, וועלכע דיא דאקטארמווירדע ווירקליך ערלאנגט
2 — האבען

ה

האנדעלסמאן אין דער שטאדט, ווא ער האנדעל טרייבט,
ווירד אלס בירגער, ווען ער עט אויך ניכט איזט,
ריקזיכטליך דעס שטעאפעלס בעהאנדעלט.

— 30 האנדלונגסקאמיס

— 6 האנדוועיקסגעזעללען

— 2 הויפטקאסידע בייא דען האפטטעלען

— 6 הויסקנעכטע

— 30 הויסאפיצירע

— 6 הייטצער

— 2 האפאגענטען
האפרעטהע, זיהע רעטהע.

ו

ווארענסענזאלען, זיהע סענזאלען.
וועקסלער

2 — ווייבער

fl. kr. 45 1 1 6 4 4 20 4 15 45 1 2 2 15 30 45 1 7 4 30 30

ס

סַקְרַעַמְרַע בִּיא דַעַן אַנְדַעַסְפִּירְטַטְלִיכְעַן אַנְדַעַסְטַטְטַעַלְטַעַן אַנְדַעַן
בִּיא אַנְדַעַרן עַפְעַנְטְלִיכְעַן אַנְדַעַן פֿרִיכְאִטְטַעַלְטַעַן
סַקְרַעַמְרַע בִּיא דַעַן הַאֲפִטְטַעַלְטַעַן
סַעַנְדַאֲלַעַן (בַעַרְזַעַ אַנְדַעַן וואַרְעַן =) אַרְדַעַנְטְלִיכְעַן גַטְוואַרְנַעַ
סאַלְדַאֲטַעַן (גַעַאֲיַנַעַ) אַנְדַעַן אַנְטַעַרַאֲפִלִירַעַ
סוּפַעַרַאֲיַנְטַעַנְדַעַנְטַעַן דַעַר נִיכְט קאַטְאֲלִיטְעַן רַעַלִיגִיאַן
סוּפַעַרַאֲיַנְטַעַנְדַעַנְטַעַן דַעַר טַיִפְטוּגַעַן

ע

עַרַצְבִישַׁעַעַע
עַרַצְפִּירִיסְטַעַר
עַקְסַפַּעַרִיטַאֲרַעַן אַנְדַעַן בִּיא דַעַן אַנְדַעַסְפִּירְטַטְלִיכְעַן אַנְדַעַרְטַטְטַעַלְטַעַן
אַנְדַעַן אִין אַנְדַעַרן עַפְעַנְטְלִיכְעַן אַנְדַעַן פֿרִיכְאִטְטַעַלְטַעַן
עַקְסַפַּעַרִיטַאֲרַעַן בִּיא דַעַר הַאֲפִטְטַעַלְטַעַן

פ

פַּעַכְטַעַר (גַעַפְעַלְטַעַן)
פַּעַכְטַעַר/גִיטַעַר (=)
פַּעַעַנְדַעַרְעַפֿעַרְוואַהַרַעַר בִּיא פֿעַרַזאַטְלַעַטַעַרן
פַּעַאַרַעַר אַנְדַעַן זַעַהֲוואַרְגַעַר אַהַנַעַ אַנְטַעַרְטִיד דַעַר רַעַלִיגִיאַן
אִין אַנְדַעַטְטַעַדְטַעַן אַנְדַעַן אַוּיִךְ דַעַן אַנְדַעַן
פַּעַאַרַעַר אִין דַעַן אַנְדַעַטְטַעַדְטַעַן אַיַיַנַעַר יַעַדַעַן פֿרַזאַפִּינְךְ
פאַסְטַמִיטַעַר
פַּרַעַלַאֲטַעַן, וואַן זַיאַ לֹא דַעַן טַטַעַנְדַעַן אַיַיַנַעַר עַרַבִלִיכְעַן פֿרַא
פִּינְךְ נִיכְט גַעַהַעַרַעַן.
פֿרִיסְטַעַר, זַיַהַעַ גִיטַטְלִיכְעַן.
פַּרַעַבְסַטַעַן
פֿרַאֲפֿעַסַאֲרַעַן אַן אַוּיִכְעַרִיטַעַטַעַן אַיַנְטַעַן אַנְדַעַן גִיאַנְזַאֲיַטַן, דַיאַ
נִיכְט לֹא גִוּיִךְ דאַקְטַאַרַעַן אַדַעַר רַעַטַהַעַ זַיַנַד
פֿרַאטַאַקאַלִיטַעַן בִּיא דַעַן אַנְדַעַסְפִּירְטַטְלִיכְעַן אַנְדַעַרְטַטְטַעַלְטַעַן
אַן אַנְדַעַן אִין אַנְדַעַרן עַפְעַנְטְלִיכְעַן זַיַנַד פֿרִיכְאִטְטַעַלְטַעַן
זַיַהַעַ רַאֲהַטְטַפֿרַאֲקאַלִיטַעַן

fl. kr.
—
1
—
2
—
6
—
6
—
6
—
6
—
15
—
45
—
1
—
15
—
6
—
30
—
6
—
2
—
2

גוסטימצייערע, ווען זיא ניכט לוגוייך אדעאקאטען זינד, אלס
פארטטעהער איינעם אאטעט, זיהע אדעאקאטען.

ל

לאנדדעטהע

לאינברודער

לעהענספאזאלען דער בעהאיטען קראנע אונד אנדערע זינד
לום געברויך דעט טטעאפעלס פערבונדען.

לעהרער, זיהע טולאעהרער.

לעהריונגען

ליפערבעדיהנטען

מ

מאגיסטראטע אונד איהרע פארטטעהער, אלס: בירגער

אייסטער, פילטעברגער אהייסטער ראהטסאענער, ביא:

זיטלער אין טולן - אונד אונטערטעהניגן טטעדטען.

מאגיסטראטע אונד איהרע פרעזידענטען אדער פארטטעהער

אין לאנדעספירטטוילען טטעדטען אויטער דער הויפט:

טטאדט איינער פראפלין

מאגיסטראטע אין דער הויפטטאדט איינער יעדען

פראפלין

מאגיסטראטסבעאמטע זיהע בעאאטע.

מויטבעאמטע, ווען זיא ניכט וועגן איינער אנדערן אייגענ:

טאכט איינער העהערן טטעאפעלקאסע אגעווייטען זינד.

מעסנער אויף דען דערפערן אונד אין דען טולטטעדטען אונד

אערקטען

מעסנער אין דער הויפטטאדט איינער פראפלין

מיליטער - אפיצירע זיהע אפיצירע.

מיללערקנעכטע

נ

נידערלאגשפערדוואנדטע

נאננען זיהע עקטאונטען

נאטארע (עלענטוילעט)

fl.	kr.	
		קירכענינער זיהע אעסנער .
—	6	קנעכטע ביאדען בויערן אונד איילערן
		קאמיסערע , זיהע פארטטהער איינעס אאטעט אונד קרייז .
		קאאיסערע .
		קאנפֿרענצערעהע , זיהע רעטהע .
—	45	קאנטראללאר ביאדען האפֿטטעאללען אונד האפֿטאטערן .
—	15	קאנטראללאר אין פריפֿאטדינסטען
		קאנציפּיסטען ביאדען אונד אונדערטעאללען אונד אין אונדערן .
—	30	עפֿענטליכען אדער פריפֿאטדינסטען
		קאאפעראטאָרען , זיהע גייסטליכע .
		קרעמער אין טטעדטען אונד אמרקטען , ווען זיא אויך ניכט
		בירגער זינד , זינד וויא בירגער לז בעטראכטען .
		קרעמער אין דערפֿערן אונד אויף דעס אונדע , ווען זיא ניכט
—	6	בירגער זינד
—	45	קרייזקאמיסערע
		7
—	30	ראיטאָיזירע ביאדען אונד אונדערטעאללען אונד אין אונדערן
		אונד אין אונדערן עפֿענטליכען אונד פריפֿאטדינסטען .
—	45	ראיטרעהע ביאדען האפֿטטעאללען אונד האפֿטאטערן
		ראיטרעהע ביאדען אונד אונדערטעאללען אונד אונדערן
—	30	אונד אונדערן עפֿענטליכען אונד פריפֿאטדינסטען
		רעהע , (וויקליכע) ביאדען פאליטישען אונד יוסטיטלעטען .
—	2	אען אין דען פראפּילען
—	7	רעהע (ק' ק') געהייאט
—	4	רעהע (ק' ק') וויקליכע האלף
		רעהע (יאגיטראט) זיהע אאגיטראט רעהע .
—	7	רעהע (ק' ק') טאטס = אונד קאנפֿערען)
		רעהע טיטוליר = האלף = אונד אונדערע) אין עפֿענטליכען אונד
—	2	פריפֿאטדינסטען
		ראטהעמענער { זיהע אאגיטראט
		ראטהעמיטגלידער {

fl. kr
 — 6
 2 —
 — 30
 — 45
 — 15
 10 —
 20 —
 1 —
 — 15
 — 30
 — 30
 — 45

ב

פֿאַבריקסאַרבייטער
 פֿאַבריקסאַינהאַבער
 פֿאַבריקס־אַרשטעלער, זײַנע פֿאַרשטעלער אײַנעס אַנטעם
 פֿיסקאַלאַריִונקטען, זײַנע אַדײַנקטען
 פֿעלדקאַפּלענע
 פֿעלדסופּעריאָדע
 פֿאַרשטעבאַמטע (אײַנדערע)
 פֿאַרשטעמײַסטער, זײַנע פֿאַרשטעלער אײַנעס אַנטעם
 פֿרײַאַהעדרן, ווען זײַ אױך נײַט לױ דען זשטענדען אײַנער
 ערבֿאײַכען פֿראַפֿינן געהערען
 פֿירשטען ווען זײַ אױך נײַט לױ דען שטענדען אײַנער ערבֿ
 אײַכען פֿראַפֿינן געהערען

צ

צאַהלמײַסטער בײַ אַ דען האַפֿטעלען
 צאַללעבאַמטע ווען זײַ נײַט וועגען אײַנער אַנדערן אײַגענ־
 טאַפֿטען אײַנער העהערן שטעמפּעל־אַסע לױגעוויזען
 זײַנע

ק

קאַנצעלײַסטען בײַ אַ דען האַפֿ. אונד לענדערשטעלען, וויא
 אױך בײַ אַ דען אַנדעספֿירשטאײַכען געשעלעס, אַדער אַנ־
 דערען עפענטאײַכען אונד פֿריפֿאַט, אַדאײַניסטראַטליאַען.
 קאַפּלענע, זײַנע גײַסטאײַכע.
 קאַסעאַפֿיצירע בײַ אַ דען אַנדעספֿירשטאײַכען לענדערשטעלען
 אונד אײַן אַנדער־ן עפענטאײַכען אונד פֿריפֿאַטדינסטען
 קאַסירע בײַ אַ דען אַנדעספֿירשטאײַכען לענדערשטעלען אונד
 אײַן אַנדערן עפענטאײַכען פֿריפֿאַטדינסטען
 קוײַלײַטע, זײַנע האַנדעל־מאַן.
 קײַנדער זײַנע אײַן פֿערשעלײַכען אַורקונדען נײַט נאָך דעם אַנט
 קאַרקטער דעם פֿאַטערס, זאַנדערן נאָך דעמען אַנגע־
 באַרענען שטאַנדע לױ בעהאַנדעלן.

קירכענ־

ש ק א ל ז

איבער דען קורן דער באנקא - צעטטעל, נאך וועלכעס ר"א צאהלונגען צו פאלגע דעם פארטראגאָסעס 13 אונט 14 דעם פאשענעטעס פֿאָס 20. דארטונט 1811 צו לייסטען זינר.

ב א ת ר ט

	1811	1810	1809	1808	1807	1806	1805	1804	1803	1802	1801	1800	1799	ב א נ א ט ע
500	469	221	204	190	147	133	134	130	119	116	113	103	103	יענער
500	398	234	209	203	148	132	135	129	119	115	113	103	103	פֿערדוראָר
500	331	248	210	206	149	129	134	127	118	114	114	105	105	קערק
	347	252	212	208	152	129	135	129	118	115	114	108	108	אפּריל
	375	276	216	206	160	129	135	130	118	115	116	107	107	נויא
	395	333	238	203	163	130	134	131	119	115	115	107	107	ינג
	405	315	242	197	184	132	135	132	120	116	115	106	106	יולי
	448	299	236	194	160	135	135	133	122	116	115	108	108	אקטויסט
	490	310	233	201	170	136	134	132	125	116	115	110	110	כעפּטעמבער
	500	314	231	203	176	144	132	131	126	117	115	111	111	אקטאבער
	500	346	220	202	175	145	131	132	128	117	115	113	113	נאָוטעמבער
	500	405	222	203	184	149	132	133	128	117	118	113	113	דעצעמבער

fl. kr.

ראטהספראטאקאליסטען ביא דען לאנדעספירטטליכען לענדער
סטעלען אונד אנדערען עפענטליכען אונד פרישטטעלען.

45

רעכנונגסאפטיצאלען, זיהע ראטאלירע.
רעכנונגסראטה, זיהע ראטרה.

רייכסהאפראטהספעדיסאנארע (עהעמאליגע) וויא אויסלעג
דער האכען זיא אבער אין דען ק' ק' ערבאנדערן בעילע
טוהק, זיא ווערדען זיא דארנאך בעהאנדעלט.

רעגירונגסרעטשע, זיהע רעטשע.

רעגיסטראטען ביא דען האל - אונד לענדערטעלען, וויא אויך
ביא דען לאנדעספירטטליכען געלעס, אדער אנדערן
עפענטליכען אדער פרישטאדאייניטראליאנען, אבער

30

דירעקליאנען, אינטפעקליאנען

רעגיסטראטארען ביא דען לאנדעספירטטליכען לענדערטעלען

45

לען אונד אין אנדערען עפענטליכען אונד פרישטטעלען.

רעגיסטראטארען ביא דען האלסטעלען

1

ריטטערשטאנדעס - פערסאנען

4

ש

שאפער

6

שאלער אוי. ד. גל. אינדערע דיהנער

6

שעטצמייסטער ביא דען פערזאטלעאטערן

15

שוללעהרער ביא טרישטאנען אויך דען דערפערן

6

שוללעהרער אין טוטן - אונד אונטערטעהינגען, וויא אויך אין

לאנדעספירטטליכען טעעדטען אונד אערקטען אויסער

15

דער הויפטטאדט איינער יעדען פראפליץ

30

שוללעהרער אין דער הויפטטאדט איינער יעדען פראפליץ

30

שטאבסאפטיצירע (ק' ק')

2

שטארטיכטער אין טון אונד אונטערטעהינגען טעעדטען אונד

אערקטען

15

שטאבס - אונד קאנפירענציעשע, זיהע רעטשע (ק' ק')

שטראסענבעאמטע, ווען זיא ניכט וועגען איינער אנדערן אייגענע

שליט איינעהרעהערן טעאפעקלאסטענגעווינען זינד

15

העץ בלייבט, זאגט איר: וויא פיל קריילער דא: פאונד קאסטעט
 3. ב. דער לענטנער קאסטעט fl. 40 איט 6 אולטיפאלירט, גיבט
 240 דיא לעלטע מול וועג, לייגט איר, דאס דאס פאונד 24
 קריילער קאסטעט. דער לענטנער קאסטעט. fl. 95 דינעט
 איט זעקס אולטיפאלירט, גיבט 570, דאס מול וועג; אזא קאסטעט
 טעט דאס פאונד 57 קריילער. טטעהט נאך דעם אולטיפאלירטען
 לולעלט קיינע מול, זא בעדייטעט דער לעלטע ליפער מיינען דעליאמל
 דער קריילער.

5. דיא לו 5 פראלענט אנגעלעגטען אינטרעסטען זינד טנעלל
 אויס דעם קאפיטאל לו פֿינדען, דא זיא דען לונדליגסטען טהייל
 דעסעלבען בעטראגען * און לעסט פֿאך קאפיטאל דעם לעלטען ליפער
 וועג, אונד האלבירטעט דאס איבריגע 3. ב. fl. 1000 לו 5 פראלענט
 פֿאן 1000 דיא לעלטע מול וועג, בלייבט 100 דינע האלבירט;
 אזא געבען fl. 1000. 50 אינטרעסטע. אויף דינע וויינע ווירד
 און טנעלל ערפֿעהרן, דאס איינע אוליקן גולדען לו 5 פראלענט
 יעהרויך 50 טויזענד גולדען אינטרעסטען טראגען.

קורז בעשטימונג

און ווינטט אַזט טנעלל לו וויטען, אויף וויא פֿיל קריילער
 ווינער וועהרונג איין לונדליגער קאָנפֿענליאנס געלד נאך דעם קורזע
 לו טטעהען קאמאט. דינעט לעסט זיך נון אויף פֿאלגענדע ארט
 פֿינדען: זאן דיפֿידירט דען קורז איט 5, אונד דיא הערויס קאמא
 מענדע סוואמל (דער קוואַליענט) גיבט דיא געוואַלטען קריילער, לונס
 בייטפֿיל: ווען דער קורז 284 איט, זא ערהעלט און קריילער
 $\frac{5}{2} | 284 | 56$ פֿיר 1 לונדליגער. — אדער אויף איינע נאך
 אונדערע ארט: און אולטיפאלירט דען קורז איט 2, אונד דיפֿי
 דירט דיא הרויסקאמענדע סוואמל (דאס פראָדוקט) דורך 10,
 אונד דער קוואַליענט לייגט דיא קריילער, 3. ב. דער קורז איט
 284, און אולטיפאלירט דיא 284 איט 2, זא איט דאס פֿרֿאָ
 דוקט 568, דינעט דיפֿידירט איט 10, גיבט ווידער קריילער $\frac{5}{2}$
 וויל און דיא רעסטע 4 אדער 8 קריילער אין פֿעניניגעפֿערוואַ
 דעלן, זא אולטיפאלירט און זיא אין ביידען פֿעללען איט 4, אונד דיפֿי
 דירע דאן דורך 5 אדער 10, יע נאָדעם און נאך דער ערטטען אדער
 לוייטען ארט רעכנען וויל, אונד דער קוואַליענט גיבט דיא פֿעלעניגע.
 אַזא ער קונג. ווען בייא דעם קורזע איין ברוך איט, דער
 $\frac{5}{2}$ נודער אעהר בעטראגט, זא נעהמע און מיהן פֿיר איין גאלענט
 אונטער $\frac{5}{2}$ קאן וועגבלייבען.

געאָגראַפֿישע ענטפֿערונג

דער פֿאָרציגליכסטען שטעדטע אייראפענס
פֿאן דער רעזידענצשטאדט וויען.

פֿאן וויען		פֿאן וויען	
מיילען	נאך	מיילען	נאך
65	גראדיסקא	125	אמטען זינד
27	גרעטץ	161	אדרינאפעל
86 , 78	גראכווארדיין	42 , 36	אגראם
70 , 65	גינצבורג	380	אלעפפא
125 , 116	דאנציג	117	אמאנא
98	דארמשטאדט	63	אמבערג
76 , 70	דעררעצין	150 , 142	אמסטערדאם
60	דרעזדען	161	אנקאנא
280	דובלין	74	אנשפאך
146	האג	150	אנטווערפען
78	האלע	68 , 63	אויגנבורג
124 , 116	האמבורג	53	אינגאלשטאדט
100	האנוי	64	אינברוק
115	האנאָפֿער	38 , 36	אפען
1600	העלענא (איבער קאדיקס)	130	אלדענבורג
112	הערמאנשטאדט	27	אלימטץ
106 , 85	ווארשוי	125	אסנאבריק
82	ווייסאר	171	אכטענדע
104	וועזלאר	145 , 139	אוסטעכט
170	ווילנא	80 , 72	אולם
78	וויטענבערג	76	זאכטערנ
88 , 80	וויצבורג	112 , 100	באוועל
42	זאלצבורג	69	באירייטה
65	זולצבאך	87	בעלגראד
76	טעמפֿטורא	97 , 88 , 74	בערלין
96	טהארן	126 , 104	באלאנא
74 , 65	טאקאי	363	בארדאויקס
185	טאולאן	79 , 75	באטצען
86	טריענט	104 , 96	ברוינשווייג
125	טריער	124 , 116	ברעמען
64	טריעסט	53	ברעסלוי
36	טראפרי	262	ברעסט
240	טובינס	71	בריקסען
143	טורין	118	בראדי
90	יענא	18	ברין
104	לאנדרי	144	בריסעל
54	לאנדסהויז	155	בוקארעסט
73	ליפציג	130	גענף
104	לעמבערג	164 , 149	גענרא
150 , 140	ליאן	637	גיבראלטא
637	לייאכאן	92	געטטינגען
143	ליפארנא	88 , 80	גאטהא

פֿער צייכניס

פֿערשידענער גאלד-אונד זילבערמינצען, אונד

דערען ווערטח אין זילבער, צוואנציגערן.

20 גער	
fl.	kr.
13	20
6	40
17	51
8	55
7	50
15	10
7	35
4	30
4	32
4	28

גאלדמינצען.

סופֿערדענדאר גאנצע
 דעסנלייכען האלבע
 לואיסדאר פאן 1783 אן דאפּעלטע
 דעסנלייכען דעמ' איינפֿאכע
 פֿרידריכסדאר
 נאפֿאלעאנסדאר 40 פֿראנקס שטיק
 דעסנלייכען 20 דעמא
 דוקאטען קייזערליכע אונד האללענדער
 דעסגל. פֿענעציאנער
 דעסגל. בייערישע, זאלצבורגער אונד פעכסטליכע
 אנטערקונג - יעדע גאלדמינצע סוף אויף דער וואגע מיט 1
 גראן צוגעוויכט ארטשלאגען, זאכט ווירד זיא נור באך דעם
 מארקווערטחע בעצאהוט.

20 גער	
fl.	kr.
2	—
1	—
2	12
1	6
—	33
—	15
—	10
—	6
—	5
—	3
2	13
2	6
1	45½
—	52¾
2	3
1	55
—	46
—	23

זילבערמינצען.

טאהלער קייזערליכע שפעציעס אונד איבריגע נאך דען
 fl. 20 קאנפֿענציאנס - מינצפֿוס אויסגעדרענטע גאנצע
 דעסגל. האלבע
 דעסגל. נידערלענדער גאנצע
 האלבע
 פֿירטעל
 אלטע 17 קרייצער שטיקע
 10 קרייצער שטיקע
 אלטע 7 קרייצער שטיקע
 5 קרייצער שטיקע
 זילבערגראשען
 פֿראנצעזישע לויכטאהלער
 פֿלאדענטינער
 מיילענדער גאנצע
 האלבע
 שפאנישע
 5 פֿראנקס שטיק
 2 דעסגל'
 1 דעסג'

פרעמיען פֿיר פֿערדז'יכטלער.

זיאָ קֿערטהייזונג, זער פֿרעמיען קֿיר זיאָ
 קֿאָן זען ג' ג' בעשלאָרן ערזייגטן, אונז אים
 לאנד ערזאָגען קֿינג שטעטען הענגסטע־האלן,
 אונז לזאר קֿיר יעדעס מיט 20 זונטען אים גאָלד,
 אונז קֿיר זיאָ זייא שטעטען אַזטער־האלן, קֿיר
 יעדעס מיט 5 זונטען אים גאָלד, ווירב אין גאָלד
 זייבורג זען 10, אין ברוך אן זער לייטהא זען 5,
 אונז אין סאַנט פֿעלטען זען 10. אַנטאָקער יעדעס
 יאהר קֿאָגענאָמען ווערזען; באהער זיאָ גאַנצער
 העטען לזר פֿרעמיען, קֿערטהייזונג אן זינגען טאָג
 אין זען בענאָטען גאַנצערס טאַטצייגען יעדעס אהא
 אונט 8 אזהר קֿיר 10 ערשיינען האָבן ווערזען.

זען אן זינגען בעשטיאָטען טאָג אים קֿיר
 טאָג איינ־זאַלט, זאָ געשיהט זיאָ קֿערטהייזונג
 זער פֿרעמיען אן זען באַרוי־קֿאָגענען זאָכענע

טאָג.

מילען	פאן וויען	מילען	פאן וויען	נאך
291, 285		212, 190		גאנראן
46		96		לובלין
145		124, 112		ליבעק
77		115		לינעבורג
84		133		ליטיך
42		119		לוקסעמבורג
1000		108		לוצערן
69, 64		178		ליאן
143, 121		506		מאדריד
112, 104		90, 85		מאגעבורג
80	פראנקפורט אום מיין	120		מיילאנד
104, 96	פראנקפורט אן דער אדער	100, 94		מאנהיים
64	פריבורג	258		מארזילע
189	ציריך	131		מאסטריכט
620	קאליס	108, 100		מיינץ
64	קאדיקס	88		מערגענטהיים
55	קארלאוויץ	290		זעסינא
45	קארלסבאד	150		מאנס
99	קארלשטאדט	59		זוינבען
75	קאסעל	124, 117		זוינסטער
42, 39	קעספטען	140		זאמור
140	קלאגענפורט	228, 180		זעאפעל
115	קלעפע	43, 39		זייסע
73	קאבלענץ	86		זעמלין
124, 117	קאבורג	155		זיענא
204, 186	קעלן	250		זמירנא
54	קאנשטאנטינאפעל	65		זגער
209, 200	רעגענסבורג	85		ערפורטה
178	ריגא	70		ערלאנגען
160, 151	ראם	67, 55		זסעק
91	ראטערראם	8		ערענבורג
131	ראפערערא	112		פארערבארן
100	שאא	83, 77		פאדרא
29	שפייער	270		פאלערמא
102, 96	שטערנבערג	198, 158		פאריס
229	שטעטטין	112		פארמא
120	שטאקהאלם	36, 34		פאסטוי
102	שטראהלוונד	1100		פעקינג
85	שטראסבורג	37		פעסט
	שטוטגארט			

ר ש י מ ה

פאן אלערהאנד ספרים

וועלכע

בייא הערוך אנטאָן שמויד, ק'ק' פריץ' אונד נ'ע' לאנדשאַפֿטס.
דייטש אונד אַריענטאלישען בוכדרוקער אין וויען צו האבען זינד.

תלמוד בבלי עם הגהות הגאון מ' אליהו ווילנא ז"ל והגהות הגאון
מ' יסעיהו צדקין ז"ל, אין 12 חלקים.

רב אלפס עם ס' מחסה ומגן הוא ס' הזכות להרמז"ן ז"ל וגם זילוד
מדכני מהגאון אצ"ד ור"מ דק"ק כ"ס והמדינה, ו' חלקים.

ארבעה טורים עם צ"י ד"מ והגהות מהר"ח אין ה' חלקים.
מהרש"א עם מהרורי בתרא.

שאלת ותשובות הרשב"א.

רשב"א חמש שיטות צ' חלקים על יצמות נדרים צ"ק נפוחות
קידושין עם הגהות מנעל ת"ט על טור א"ח.

נרותי ופלתי מהרז באי גאון מו"ה יבונתן ז"ל.
אורים והומים צ' חלקים מהר"ל.

יערות דבש צ' חלקים מהר"ל, מיט דעסען פאדערעט.

מוצת השקל נאיד ומפענח דוי דברי מגן אגדה, מהגאון מו"ה
סמואל הלוי קעלין ז"ל.

ספר מאמר השכל להרא"ן ז"ל, על פד"ג מלות.

שירי תפארת כולל י"ח שירים כלם מספרים תהלת ה' אשר עשה
לאבותינו צמנדים וכי ינאה ר' הינן וויזל ז"ל.

משניות עם תוספות חדשי' ותוספות ראשון לליון מהגאון מו"ה
יסעיהו צדקין ז"ל.

כגידים אין קווארט, עם פי' דש"י, פי' דזינו ישעיה' קילוד פי' דד"ק
והעמקה אשכנזית.

תנ"ך אין קליין אקטאף. מיט ווענדלנאכנס דייטשער איבערזעטונג אונד
צאור, אין 20 חלקים.

מנחת הדשה כולל ספרי נ"ך, עם תרגום אשכנזי וצאור אין 15
חלקים אין קליין אקטאף.

כתבי קודש כולל כל ספרי תנ"ך אין גראס אקטאף, עם דש"י ותרגום
אשכנזי ותרגום אורקלם על התורה אין 19 חלקים.

בבוא אל מקדשי קודש כולל הקדמה ומצוא לכל ספר מספרי תנ"ך הנדון
יבולא ליב צן זאצ ז"ל.

געריכטספֿעריען *

- (ערשטענס) אן דען זאנ- אונד געבאטהענען פייערמאגען.
 (צווייטענס) פאם ווייהנאכטמאג ביז אן דען טאג הייליגען
 דרייא קעניגע.
 (דריטענס) פאם פאלמוזאנטאגע ביז אן דען אסטער
 מאנטאג.
 (פירטענס) אן דען דרייא בעטהמאגען אין דער קרייצוואכע.
 (פינפטענס) פאן פראהגלייכנאמסטאגע ביז אן דעם פאל-
 גענדען דאנערסטאג.
 בייא בערגנערקטען נור אן דען זאנ- אונד געבאטהענען
 פייער אונד דען עפפענטליכען בעטהמאגען.

נארמאטאנע.

- אן וועלכען אללע שויאשפילע, מענצע, עפענטליכע
 בעלוסטיגונגען עטצ. אין דען ק ק שטאדטען אינטערזאנט
 זינד.
 (ערשטענס) דען 19. אונד 20. פעברואר (יאזעה דעם II.
 שטערבעמאג).
 (צווייטענס) דען 28. פעברואר אונד 1. מערץ (לעאפאלד
 דעם II. שטערבעמאג).
 (דריטענס) מאריא פערקינדיגונג.
 (פירטענס) אם אסטערזאנטאג אונד דיא גאנצע קאהר-
 וואכע פאם פאלמוזאנטאג אנגעפאנגען.
 (פינפטענס) אם פפינגספעסטע.
 (זעקסטענס) אם פראהגלייכנאמספעסטע.
 (זיבענטענס) אם פעסטע מאריא געבורט.
 (אכטענס) אם פעסטע אללערהייליגען.
 (ניינטענס) אן דען 3 לעצטען אדפענטמאגען
 (צעהנטענס) אם ווייהנאכטספעסטע.

חומשים עם שפתי חכמים, דש"י, תרגום וצאל דחוצות מזוקק, ה' חלקים אין קווארט.

חומשים עם דש"י תרגום וצאל דחוצות מזוקק, אין קווארט אין ה' כרכים.

חומשים עם דש"י תרגום וצאל דחוצות מזוקק אין אקטאף אין ה' כרכים.

תורת יהוה תמימה הוא תיקון סופרים הישרים עם ספר דברי אמת, אין 5 חלקים אין קליין פארמאט.

תיקון תורה.

באר משה חומש אין קווארט.

דייטש חומש פאן מענדלסאהן מיט הפטרות אונד חמש מגלות, אין קווארט.

תפלה מכל השנה מד' שלמה זלמן לונדען.

ואתחנן סדור אין קליין פארמאט.

תיקון שלמה עם הוספות דבות.

תפלה זכה, הוא סדר התפלה מזוקק ומצולד בתצנית סדור ויעתר יצחק, על ידי יהודה לייז צן זאצ ז"ל.

תפלות ישראל, עם תרגום אשכנזי פיר געצילקעטע, מאת ד' איצק אייכל.

תפלות ישראלים כולל התפלות מכל השנה, וגם השלש דרכות דאשוכות ואחרונות אלל כל שמה עשדה.

תפלה לאל היי כולל התפלות דער יום זיומו בקלרה.

סידור קטן כולל התפלות מכל השנה עם תהלים.

תפלה מכל השנה מנהג ספרדים.

שערי ציון.

פערל סידור (גאנץ קליין).

תפלת הדרך.

געבעטדיע דער האנדלייטען אונד פאלליטען יודען מיט אכט עדר קורם גען, אויס דעם עזרעאייניגן איבערזעלט פאן ד' איצק אייכעל כ"ע.

קרוב מנהג סידור כולל התפלות מכל השנה, מיט גוט דייטשער איבערזעטונג.

ש"ס תהינות.

קריאת שמע

מעבר יב"ק.

סליחות מכל השנה עם פירוש נחמד ומספיק על הפזמונים מנהג פוהם פילין, מעהרן, אונגארן ושלעזיען, אין קווארט.

סליחות אין אקטאף.

אוצר השרשים כולל שרשי הלשון העברית והעמקתם מעברית
לאשכנזית, לויטע 1 פערזעקסירטע אויסגאבע ג' חלקים מה: ל"י.

בית הספר חניך הילדים בקריאת האותיות [תכלול הלמוד]
והצלות 3' חלקים מהכ"ל [למודי מוסדים]

תלמוד לשון עברי מהכ"ל.

יסודי הדת כולל עקרי האמונה מהכ"ל.

חכמת בן סירא מהכ"ל.

מליצה לפורים מהכ"ל.

מגלת יהודית והיא מעשה יהודית עם אולופורני נעתק ללשון עברי
ומתורגם אשכנזי עם צאור מהכ"ל.

ספר אמרי שפר כוללים עיני תורה ומוסד לילדי בני ישראל, פאן
הידן הוצגרה, אין 3' חלקים.

תורת אמונת בית ישראל על דרך שאלה ותשובה, עזרעאיש,
דייטש אונד עראשנעזיש מהכ"ל.

בן יקר מהכ"ל.

מורה דרך ללמד הילדים קריאת שפת העברי להקל מעליהם הלמוד
ולחשיטו, משמואל דעטמאלד.

אבטליזון והוא מצוא הלמוד לנעדי בני ישראל ולכל החפלים בלשון
עבר, מאת אהרן וואלפסזאהן.

תורת לשון עברית מן ר"ש כהן כולל כללי הדקדוק בלשון אשכנזי
תולדות ישראל ספיר כל הקורות אשר קרו לכל עם ישראל, עם
תרבות והערות אשכנזי מאת פרץ צער.

תשועת ישראל כולל שו"ת צעניני האשמות אשר נאשמו היהודים
צמדינת ענגלאנד.

גמול עתליה מליצה כוללת דברי הימים ליוזא המלך.

מליצת ישורון, ספר מדגדג על חכמת המליצה, להצין ולהשכיל על ידה
את כועס מליצות ספרי הקודש, מאת שלמה לעוויזאהן.

מהזורים גדולים עם פירוט, אויסעראנדדענטליך פערמעדרט אין
7' חלקים.

מהזורים גדולים עם צאור מאת ר' וואלף היידענהיים, וספר מאמר
השכל להראש"ן ז"ל על תרו"ג מצות, אין 2 חלקים אין פאליס.

ספר קרובות הוא מחזור עם תרגום אשכנזי וצאור אין 10 חלקים
אין אקטאף.

מחזורים אין קווארט מיט דייטש אין 4 חלקים.

מחזורים קטנים אין 2 חלקים.

חובשים מרו"צ מן עם תרגום אשכנזי וצאור ותרגום אונקלוס ופירש"י
אין 5 חלקים.

תיקון סופרים מאת החכם מו"ה שלמה דובנא, לו חומשים מרת"צ מן

סליחות כמנהג פולין גדול ופולין קטן.

סליחות לשו"צ"ס ת"ת.

הגדות עם פי' אלסוך ועיללות אפדים ונצורות ה' וסאך פירושי' כחמדים
מיט אללען כאטווענדקען דיני פסח ועס ליודים.

הגדות עם דייטש.

הגדות אהנע דייטש.

סדר ספירת עומר.

סדר אשמורת הבוקר.

תהלים עם רש"י תרגום אשכנזי וצאור מרת"צמן, אין לווייא חלקים.

תהלים עם מעמדות מיט אותיות גדולות.

תהלים מיט דייטש אונד מעמדות.

תהלים קטנים עם מעמדות.

תהלים קטן עם טעמים ועס שמוס תהלים.

תיקון ליל שבועות ודיל הושענא רבה ותהלים מיט
אותיות גדולות.

קינות לת"כ מיט דייטשער איבערזעטנונג אונד ציטור אויף איכה
אונד ליונים.

קינות לת"צ אהנע דייטש.

משלי עם תרגום אשכנזי רש"י וצאור.

איוב עם תרגום אשכנזי רש"י וצאור.

חמש מגלות עם תרגום אשכנזי, רש"י וצאור.

לקושי צבי.

סוד ה' עם שרביט הזהב כולל כל התפלות והדינין לנדית מילה.

שחימות בגול צימין.

ס' זבחי שלמים כולל הלכות שחיות וצדיקות כלליהן ופרטיהן.

טויזענד אונד איינע נאכט.

מורה.

לוחות.

וואנדלוחות.

א"ב.

כרכים שלמים מתלמוד בבלי עם רבינו אשר.

B 26

~~NOT FOR~~
~~HOME CIRCULATION~~

141313

Brandeis University Library

RESTRICTED
CIRCULATION

110
S. Levinthal
Buchbinderei
Berlin C. 22.

1870
MAY 10 1870

